

Bodočim raziskovalcem metodike pouka zgodovine
oz. didaktike zgodovine

Šola naj bo učiteljica tudi domačega kraja.

Danijela Trškan

Naslov: Krajevna zgodovina v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino 1945–2005

Avtorica: Danijela Trškan

Izdala: Univerza v Ljubljani, Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete

Publikacija je nastala kot del raziskovalnega projekta z naslovom Vloga lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli v okviru Ciljnega raziskovalnega programa KONKURENČNOST SLOVENIJE 2006–2013, ki sta ga financirala Ministrstvo za šolstvo in šport ter Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Recenzenti: Bojan Balkovec, Vilma Brodnik, Mojca Kukanja, Božo Repe, Sonja Trškan

Jezikovni pregled: Alenka Žbogar

Prevod povzetka: Mihaela Zavašnik

Naslovnice učnih načrtov so objavljene z dovoljenjem Slovenskega šolskega muzeja in založbe DZS, naslovnice učbenikov pa z dovoljenjem založbe DZS:

- *Božič, Branko; Trojar, Štefan (1980). Zgodovina za tehniške šole. Ljubljana: DZS.*
- *Božič, Branko; Weber, Tomaž (1976). Zgodovina za šesti razred. Ljubljana: DZS.*
- *Božič, Branko; Weber, Tomaž (1982). Zgodovina 2. Ljubljana: DZS.*
- *Mikuž, Metod (1967). Zgodovina za četrti razred gimnazij. Ljubljana: DZS.*
- *Predmetnik in učni načrt za osnovne šole. (1962). Ljubljana: DZS.*
- *Škerl, France (1969). Zgodovina za osmi razred osnovnih šol. Ljubljana: DZS.*
- *Učni načrt za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol. (1954). Ljubljana: DZS.*
- *Učni načrt za osnovne šole. (1950). Ljubljana: DZS.*
- *Učni načrt za višje razrede gimnazij in klasičnih gimnazij. Začasni pravilnik o maturi. (1955). Ljubljana: DZS.*

Fotografija na zadnji strani je objavljena z dovoljenjem avtorja Matjaža Rebolja: *Rebolj, Matjaž (2007). Danijela Trškan na tiskovni konferenci, 15. 11. 2007 na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Digitalna fotografija. http://www.ff.uni-lj.si/fakulteta/knjigarna/DogodkiPretekli/tiskovna20071115/dsc_9475.jpg (18. 11. 2007).*

Grafična priprava: Studio Signum

Tisk: Birografika Bori

Naklada: 400 izvodov

Ljubljana 2008

© Univerza v Ljubljani, Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008.

Vse pravice pridržane.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

371.3:93/94
371.3:908
371.671.1(497.4):93/94

TRŠKAN, Danijela

Krajevna zgodovina v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino : 1945-2005 / Danijela Trškan ; [prevod povzetka Mihaela Zavašnik]. - Ljubljana : Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008

ISBN 978-961-6648-13-4

238528768

Danijela Trškan

KRAJEVNA ZGODOVINA V UČNIH NAČRTIH IN UČBENIKIH ZA ZGODOVINO 1945–2005

Ljubljana, 2008

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

Univerza v Ljubljani
FILOZOFSKA
FAKULTETA

JAVNA AGENCIJA ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST
REPUBLIKE SLOVENIJE

Uvod	7
I. Teoretična predstavitev zgodovinske raziskave	11
Vsebinska opredelitev	12
Opredelitev ciljev in hipotez	17
Metodološka opredelitev	19
Teoretična opredelitev	42
II. Krajevna zgodovina v osnovnošolskih in srednješolskih učnih načrtih 1945–2005	51
Uvod	52
Splošni cilji, ki se navezujejo na domači kraj v učnih načrtih za vse predmete	84
Navodila, ki se navezujejo na domači kraj v učnih načrtih za vse predmete	88
Pomen domačega kraja za državljansko vzgojo in kulturo v učnih načrtih za vse predmete	101
Učni cilji, ki se navezujejo na krajevno zgodovino v učnih načrtih za zgodovino	104
Učni cilji, ki se nanašajo na državljansko vzgojo in kulturo v učnih načrtih za zgodovino	108
Navodila, ki se navezujejo na krajevno zgodovino v učnih načrtih za zgodovino	113
Navodila, ki vključujejo elemente državljanske vzgoje in kulture v učnih načrtih za zgodovino	122
Učne vsebine, ki se navezujejo tudi na krajevno zgodovino v učnih načrtih za zgodovino	126
Učne vsebine, ki vključujejo elemente državljanske vzgoje in kulture v učnih načrtih za zgodovino	134
Pomen krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo v učnih načrtih za zgodovino	138

III. Krajevna zgodovina v osnovnošolskih in srednješolskih učbenikih za zgodovino 1945–2005	142
Uvod	143
Slovenska in krajevna zgodovina v učbenikih za zgodovino	152
Slikovno gradivo, ki se navezuje na slovenske kraje	161
Pisno gradivo, ki se navezuje na slovenske kraje	172
Naloge, ki se navezujejo na domači kraj oz. na krajevno zgodovino	177
Pomen krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo v učbenikih za zgodovino	193
Zaključek in predlogi	195
Zaključne ugotovitve	196
Predlogi za preučevanje krajevne zgodovine v šolah	203
Literatura in viri	208
Priloge	228
Priloga A: Preglednice števila ur zgodovine na teden	229
Priloga B: Preglednice navzočnosti ciljev, vsebin in navodil v učnih načrtih za zgodovino	237
Priloga C: Seznama učbenikov za zgodovino z letnicami izdaj	242
Priloga Č: Preglednici prisotnosti elementov v učbenikih za zgodovino	248
Povzetek	251
Summary	255

UVOD

»Zgodovinska znanost prihaja neprenehoma do novih dognanj in spoznanj, ki jih vnašamo v zgodovino že znanega o kraju ali regiji. Za razumevanje sedanjosti in za razumevanje vseh življenjskih tokov določenega kraja je nujno, da spoznamo preteklost kraja, pretekle dogodke, da lažje dojamemo pomen teh dogodkov za današnje življenje.«

Otič, Marta (1999). Družboslovje. Zgodovina. Ljubljana: MK, str. 10.

Glavni namen raziskovalnega projekta z naslovom VLOGA LOKALNE ZGODOVINE V OSNOVNI IN SREDNJI ŠOLI, ki sta ga financirala Ministrstvo za šolstvo in šport ter Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije v okviru Ciljnega raziskovalnega programa KONKURENČNOST SLOVENIJE 2006–2013, je bil na eni strani pokazati premajhno vključevanje krajevne oz. lokalne zgodovine pri družboslovnih predmetih, zlasti pri predmetu zgodovina v osnovni in srednji šoli v Republiki Sloveniji, na drugi strani pa dokazati pomen in vrednost krajevne zgodovine ter preučevanja krajevne zgodovine v osnovni in srednji šoli za državljansko vzgojo in kulturo mladih.

Sestavni del projekta je pričujoča teoretična zgodovinska raziskava, ki vključuje enega od projektnih ciljev, in sicer želi ugotoviti, kolikšna je bila vloga krajevne zgodovine pri predmetu zgodovina v osnovnih in srednjih šolah od leta 1945 do leta 2005.

Teoretična zgodovinska raziskava z naslovom Krajevna zgodovina v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino 1945–2005 predstavlja vlogo in pomen krajevne zgodovine v preteklosti ter prikazuje možne načine vključevanja le-te v redni in izvenšolski pouk v osnovnih in srednjih šolah. Preučevanje krajevne zgodovine namreč nudi vsestranske možnosti za razvijanje različnih predmetnih in vseživljenjskih spretnosti ter veščin, ki so nujno potrebne za odgovorno in zdravo življenje mladih v družbi. Prikazuje, v kolikšni meri je bila krajevna zgodovina prisotna v učnih načrtih za vse predmete, v učnih načrtih za zgodovino in učbenikih za zgodovino od leta 1945 do leta 2005 ter poudarja pomen le-te za vrednotenje slovenske zgodovine in slovenske kulturne dediščine ter za državljansko vzgojo in kulturo.

Publikacija vključuje tri poglavja.

V prvem poglavju je predstavljena teoretična opredelitev raziskave z navedbo ciljev, hipotez in metod pedagoško-zgodovinskega raziskovanja ter sezname zbranih učnih načrtov za vse predmete in učnih načrtov za zgodovino ter učbenikov za zgodovino.

Drugo poglavje je vsebinsko razdeljeno na dva dela. V prvem delu je prikazana vloga krajevne zgodovine v učnih načrtih za vse predmete, in to tako, da so najprej predstavljeni uvodni splošni cilji, ki se navezujejo na domači kraj; navodila za izvajanje, ki se nanašajo na domači kraj ter pomen poznavanja domačega kraja za državljansko vzgojo in kulturo v učnih načrtih za vse predmete v osnovnih in srednjih šolah.

V drugem delu drugega poglavja pa je posebej prikazana vloga krajevne zgodovine v učnih načrtih za zgodovino, ki so izšli od leta 1945 do leta 2005. Predstavljeni so splošni učni cilji, ki se navezujejo na krajevno zgodovino, in tisti, ki se nanašajo na državljansko vzgojo in kulturo; navodila za izvajanje, ki se navezujejo tudi na krajevno zgodovino in tista, ki vključujejo elemente državljanske vzgoje in kulture; učne vsebine, ki vključujejo tudi krajevno zgodovino in elemente državljanske vzgoje in kulture ter na koncu pomen poznavanja domačega kraja oz. krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo v učnih načrtih za zgodovino v osnovnih in srednjih šolah.

V tretjem poglavju je prikazana vloga krajevne zgodovine v učbenikih za zgodovino v osnovnih in srednjih šolah, ki so izšli od leta 1945 do leta 2005. Predstavljena je prisotnost slovenske in krajevne zgodovine v učbenikih, vključenost slikovnega in pisnega gradiva ter nalog, ki se nanašajo na slovenske kraje, na koncu je izpostavljen pomen krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo, ki ga nakazujejo učbeniki za zgodovino v osnovnih in srednjih šolah.

Publikacija je namenjena raziskovalcem metodike pouka zgodovine v preteklosti, študentom za preučevanje didaktike zgodovine in bodočim raziskovalcem didaktike zgodovine, saj odpira vrsto vprašanj in odpira nove teme za raziskave, ki se nanašajo na predmetnike, učne načrte oz. programe ter zgodovinske učbenike. Namenjena pa je tudi piscem učnih načrtov in učbenikov za zgodovino, saj predlaga različne načine vključevanja krajevne zgodovine v osnovnošolski in srednješolski pouk.

Za ustno dovoljenje objave naslovnice učnih načrtov in učbenikov se zahvaljujem založbi DZS in Slovenskemu šolskemu muzeju, Matjažu Rebolju pa za objavo fotografije na zadnji stranici.

Za nasvete pri raziskavi se zahvaljujem recenzentom Mojci Kukanja, mag. Vilmi Brodnik, mag. Sonji Trškan, dr. Bojanu Balkovcu in dr. Božu Repetu, za prevod povzetka dr. Mihaeli Zavašnik, za jezikovni pregled pa dr. Alenki Žbogar.

dr. Danijela Trškan

I. TEORETIČNA PREDSTAVITEV ZGODOVINSKE RAZISKAVE

Vsebinska opredelitev
Opredelitev ciljev in hipotez
Metodološka opredelitev
Teoretična opredelitev

I. TEORETIČNA PREDSTAVITEV ZGODOVINSKE RAZISKAVE

VSEBINSKA OPREDELITEV

Pri pregledu sedanjih učnih načrtov v osnovni in srednji šoli v Republiki Sloveniji lahko ugotovimo, da je krajevna zgodovina redko vključena v redni pouk, saj so vsebine, ki se nanašajo na domači kraj, vključene le pri nekaterih predmetih v osnovni šoli, npr. pri spoznavanju okolja, družbi, državljski vzgoji in etiki, zgodovini in geografiji, bistveno manj pa v srednji šoli (npr. pri likovni umetnosti, zgodovini v okviru predmeta družboslovje, študiju primera za maturo v okviru predmeta geografija, izbirnem delu interne mature pri zgodovini v obliki ekskurzije). Prava krajevna zgodovina (oz. preučevanje zgodovine domačega kraja) je vključena le pri nekaterih vsebinah predmeta družba v 4. razredu in predmetu zgodovina za 6. razred v devetletni osnovni šoli ter pri zgodovini v okviru predmeta družboslovje v poklicnih srednjih šolah. Bolj pogosto pa je krajevna zgodovina vključena v druge dejavnosti na šoli, saj lahko učitelji pri drugih dejavnostih, ki jih organizira šola, vsebine dejavnosti povezujejo s krajevno zgodovino (Trškan, 2007a).

O krajevni zgodovini v šolskem izobraževanju in o preučevanju zgodovine domačega kraja je bilo v Sloveniji do sedaj napisanih že nekaj člankov, priročnikov in diplomskih nalog, predstavljenih v nadaljevanju:

- Faletič Jan, Nataša (2004). Ekskurzija in terensko delo pri zgodovini v osnovni šoli. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta;
- Ivanšek, Drago (1995). Pomen ekskurzij za vzgojno-izobraževalno delo. Zgodovina v šoli. Letnik IV. Št. 4, str. 38–42;
- Krašovec, Katja (2006). Lokalna zgodovina pri pouku zgodovine na celjskih osnovnih šolah. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta;

- Kunaver, Vojko (2000). Kratke ekskurzije v bližino šole pri pouku zgodovine. V: Vzgoja in izobraževanje. Letnik IX. Št. 1, str. 27–30;
- Novak, Drago (1991). Zgodovinske interesne dejavnosti v naši šoli. Zgodovinski krožki. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo;
- Štucin, Ana (1977). Iz diskusije. V: Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. Letnik 25. Št. 2, str. 125–126;
- Trampuš, Cirila (1998). Obiščimo muzej. Ljubljana: DZS;
- Trampuš, Cirila; Snoj, Damjan (2005). Zgoščenka Emona: priročnik za učitelje. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ministrstvo za šolstvo in šport;
- Trškan, Danijela (2004). Učenje zgodovine z odkrivanjem – terensko delo. V: Zbornik. Ljubljana: Center šolskih in obšolskih dejavnosti, str. 41–53;
- Trškan, Danijela (2005). Lokalna zgodovina v učnih načrtih za osnovno in srednjo šolo. V: Nečak, Dušan (ur.). Stiplovškov zbornik. Historia. 10. Ljubljana: Oddelek za zgodovino, str. 345–358;
- Trškan, Danijela (2006). Učenje zgodovine z odkrivanjem in terenske metode dela. V: Zgodovina v šoli. Letnik XV. Št. 3–4, str. 59–64;
- Weber, Tomaž (1994a). Načrtovano (projektno) in celostno (integrirano) delo pri pouku zgodovine v razredu ali na terenu (muzeju, galeriji in arhivu). Zgodovina v šoli. Letnik III. Št. 1, str. 30–42;
- Weber, Tomaž (1994b). Razlikujmo načine in namene stvarnega pouka pri zgodovinskem delu (ekskurzije). Zgodovina v šoli. Letnik III. Št. 4, str. 30–36.

Pri preučevanju domačega okolja pri drugih družboslovnih predmetih izstopa predmet geografija (številni članki, priročniki in delovni zvezki za terensko delo itd.), kjer je v ospredju preučevanje naravno-geografskih značilnosti domačega kraja. Za preučevanje

domačega kraja lahko omenimo npr. Aškerc, Ana idr. (1997). Strokovne ekskurzije po Sloveniji. 1. zvezek. Celje, Maribor, Ptuj z okolico. Ljubljana: DZS; Drobnjak, Borut idr. (1999). Strokovne ekskurzije po Sloveniji. 2. zvezek. Novo mesto, Metlika, Črnomelj z okolico. Ljubljana: DZS. Seznam literature za preučevanje naravno-geografskih značilnosti domačega kraja in preučevanje domačega kraja je tudi v Trškan, Danijela (2007). Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, str. 256, 324–328.

Bistveno več literature je npr. v Veliki Britaniji, kjer je krajevna zgodovina sestavni del predmeta zgodovina. Krajevna zgodovina se obravnava pri zgodovini ali v povezavi z drugimi predmeti, najpogosteje z umetnostno zgodovino, jezikom (angleščino), geografijo in državljansko vzgojo, zlasti v osnovni šoli, manj pa v srednji šoli. Učenci lahko preučujejo različna bivališča (gradove, trdnjave, obzidja, kmečke hiše, meščanske hiše, mestne hiše ...); umetniške stvaritve in dela (freske, umetniške slike, nagrobne kamne, kužna znamenja, spominske plošče, spomenike znanih osebnosti in dogodkov); verske objekte (cerkve, samostane), ljudsko umetnost (rokodelske in obrtne izdelke), tehnično dediščino (stare lokomotive, stroje, avtomobile ...), stanovanjsko opremo, predmete itd.

Tako so objavljene posebne publikacije v Veliki Britaniji, ki jih lahko učitelji zgodovine uporabljajo za preučevanje krajevne zgodovine, in sicer:

- Alderton, David (1995). A teacher's guide to using industrial sites. English Heritage;
- Citizenship. Using the evidence of the historic environment. (2004). A teacher's guide. English Heritage;
- Collins, Fiona; Hollinshead, Liz (2000). English and the Historic Environment. A teacher's guide. English Heritage;
- Copeland, Tim (1994). A teacher's guide to using castles. English Heritage;

- Durbin, Gail (1993). A teacher's guide to using historic houses. English Heritage;
- Fowler, Simon (2001). Starting out in local history. Newbury, Berkshire: Countryside books;
- Lockey, Malcolm; Walmsley, David (1999). Art and the Historic Environment. A teacher's guide. English Heritage;
- Marcus, Susanna; Barker, Rosie (1997). Using historic parks and gardens. A teacher's guide. London: English heritage;
- Morris, Richard; Corbishley, Mike (1996). Churches, Cathedrals and Chapels. A teacher's guide. English heritage.

V okviru projekta z naslovom Vloga lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli sta že izšli dve publikaciji za učitelje zgodovine v osnovnih in srednjih šolah, ki ju lahko uporabljajo tudi učitelji drugih družboslovnih predmetov kot pomoč pri preučevanju krajevne zgodovine, in sicer: Trškan, Danijela (2007). Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete in Trškan, Danijela (2007). Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem: Naloge malo drugače. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete. Publikaciji prikazujeta različne načine vključevanja vsebin o krajevni zgodovini pri obveznih in izbirnih predmetih ter drugih dejavnostih v osnovnih in srednjih šolah v Republiki Sloveniji.

Prva publikacija Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem predstavlja primere za preučevanje krajevne zgodovine, ki jih spodbujajo sodobni učni načrti družboslovnih predmetov v osnovni in srednji šoli, in sicer: samostojno delo, sodelovalno skupinsko delo, projektno delo, raziskovalno delo, reševanje problemov, diskusijo, igro vlog, ekskurzijo, terensko delo in muzejsko delo. Učenje z odkrivanjem je predstavljeno za konkretne primere raziskovanja v domačem kraju, to je preučevanje cerkva in samostanov, gradov in grajskih stavb, industrijskih zgradb, parkov in

vrto, predmetov, ulic, zgradb in objektov, arhivskega, muzejskega, slikovnega, pisnega, ustnega in informacijsko-komunikacijskega gradiva. Učiteljem ponuja tudi pregled alternativnega ocenjevanja raznovrstnih končnih izdelkov učencev.

Druga publikacija Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem: Naloge malo drugače, ki je objavljena tudi na spletni strani (http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/Zgodov/DANIJELA/DIDAKTIKAZGODOVINE/_private/Narava/Projekt/naloge.pdf), pa vključuje 50 nalog, ki se nanašajo na odkrivanje domačega kraja z grafičnimi zapisi. Naloge zahtevajo, da učenci samostojno preučujejo različne predmete, slikovno ali pisno gradivo ter različne tematike, ki se lahko nanašajo na katerikoli domači kraj.

Obe publikaciji prikazujeta, da je poznavanje, razumevanje in preučevanje krajevne zgodovine velikega pomena za začetno udejstvovanje mladih na lokalni ravni, saj pomeni začetek oz. osnovo za nadaljnje udejstvovanje na državni in evropski ravni. Poznavanje krajevne zgodovine pa je tudi del državljske vzgoje in kulture pri predmetu zgodovina.

Pri predstavljeni teoretični zgodovinski raziskavi nas je zanimalo, v kolikšni meri in na kakšen način je bila krajevna zgodovina vključena pri predmetu zgodovina v osnovnih in srednjih šolah, in sicer po letu 1945 v slovenskem prostoru, torej v obdobju 60 let, od leta 1945 do leta 2005 ter, ali je bilo poznavanje domačega kraja oz. krajevne zgodovine prikazano kot pomemben element za državljsko vzgojo in kulturo.

V raziskavi smo se omejili na krajevno zgodovino, in sicer na zgodovino domačega kraja (naselje, kraj ali mesto). Domači kraj predstavlja »rodni kraj, kjer je kdo doma, kjer se je rodil« (Slovar slovenskega knjižnega jezika, 1993, str. 464). Uporabili smo predvsem izraz krajevna zgodovina, čeprav pridevnik krajeven ali lokalni pomeni isto, in sicer »nanašajoč se na kraj« po

Slovarju slovenskega knjižnega jezika (1993, str. 466, 634), kar bo razvidno tudi iz teoretične opredelitve raziskave.

Da bi ugotovili, kolikšna je bila torej vloga krajevne zgodovine pri predmetu zgodovina od leta 1945 do leta 2005, smo analizirali in ovrednotili vse dostopne učne načrte za zgodovino in učne načrte, ki so vključevali tudi predmet zgodovina ter slovenske zgodovinske učbenike za osnovne in srednje šole, ki so izšli od leta 1945 do leta 2005. Predstavljeni so pri metodološki opredelitvi raziskave.

OPREDELITEV CILJEV IN HIPOTEZ RAZISKAVE

Glavni cilj teoretične zgodovinske raziskave je ugotoviti, kolikšna je bila vloga krajevne zgodovine pri predmetu zgodovina v slovenskih osnovnih in srednjih šolah v obdobju od leta 1945 do leta 2005.

Da bi ugotovili, kolikšna je bila vloga krajevne zgodovine v učnih načrtih od leta 1945 do leta 2005, smo si zastavili tri specifična raziskovalna vprašanja, ki se nanašajo na učne načrte za vse predmete skupaj, in sedem specifičnih vprašanj, ki se nanašajo na učne načrte za zgodovino ter so predstavljena v nadaljevanju:

- 1. Kateri splošni cilji se navezujejo na domači kraj v učnih načrtih za vse predmete?**
- 2. Ali navodila za izvajanje učnih načrtov za vse predmete vključujejo tudi navodila za domači kraj?**
- 3. Na kakšen način učni načrti za vse predmete nakazujejo pomen poznavanja domačega kraja za državljansko vzgojo in kulturo?**
- 4. Kateri učni cilji se navezujejo na krajevno zgodovino v učnih načrtih za zgodovino?**
- 5. Kateri učni cilji se nanašajo na državljansko vzgojo in kulturo v učnih načrtih za zgodovino?**

- 6. Ali se navodila za izvajanje učnih načrtov za zgodovino navezujejo tudi na krajevno zgodovino?**
- 7. Ali navodila za izvajanje učnih načrtov za zgodovino vključujejo elemente državljske vzgoje in kulture?**
- 8. Katera učna vsebina v učnih načrtih za zgodovino vključuje tudi krajevno zgodovino?**
- 9. Ali učna vsebina vključuje elemente državljske vzgoje in kulture v učnih načrtih za zgodovino?**
- 10. Na kakšen način učni načrti za zgodovino nakazujejo pomen poznavanja domačega kraja oz. krajevne zgodovine za državljsko vzgojo in kulturo?**

Za prva tri specifična raziskovalna vprašanja predvidevamo, da učni načrti za vse osnovnošolske in srednješolske predmete vključujejo več splošnih ciljev in napotkov za preučevanje domačega kraja in da je poznavanje domačega kraja bolj pomembno za državljsko vzgojo in kulturo po letu 1991 oz. po osamosvojitvi Slovenije.

Za ostala specifična raziskovalna vprašanja predvidevamo, da je več učnih ciljev, vsebin in navodil, ki se navezujejo na krajevno zgodovino v učnih načrtih za zgodovino po letu 1991, saj se je povečal obseg slovenske zgodovine po osamosvojitvi Slovenije. Nasprotno pa predvidevamo, da je bilo več učnih ciljev, vsebin in navodil, ki se nanašajo na državljsko vzgojo in kulturo pred letom 1991, saj je na to vplivala družbeno-politična ureditev Jugoslavije, s tem pa je bil nakazan večji pomen krajevne zgodovine za državljsko vzgojo in kulturo.

Da bi ugotovili, kolikšna je bila vloga krajevne zgodovine v učbenikih za zgodovino od leta 1945 do leta 2005, smo si zastavili pet specifičnih raziskovalnih vprašanj, ki so predstavljena v nadaljevanju:

- 1. Kolikšen del namenjajo učbeniki za zgodovino slovenski zgodovini ter ali se naslovi poglavij in tem nanašajo na slovenske kraje?**

- 2. Ali se slikovno gradivo navezuje na slovenske kraje?**
- 3. Ali se dodatno pisno gradivo navezuje na slovenske kraje?**
- 4. Katere naloge se navezujejo na domači kraj oz. na krajevno zgodovino?**
- 5. Na kakšen način učbeniki za zgodovino nakazujejo pomen krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo?**

Za zgornja specifična raziskovalna vprašanja, ki se navezujejo na učbenike za zgodovino, predvidevamo naslednje odgovore oz. hipoteze:

1. Slovenski zgodovini namenljajo več pozornosti učbeniki, ki so izšli v samostojni Sloveniji oz. po letu 1991, saj se je v učnih načrtih povečal obseg slovenske zgodovine.
2. Učbeniki, izšli po letu 1991, zaradi večjega obsega slovenske zgodovine vključujejo tudi več slikovnega gradiva, ki se nanaša na slovenske kraje.
3. Učbeniki, izšli po letu 1991, vključujejo več dodatnega pisnega gradiva, vendar bistveno manj kot slikovnega gradiva. Predvidevamo, da je zato tudi manj pisnega gradiva, ki se nanaša na krajevno zgodovino.
4. Zgodovinski učbeniki vključujejo zelo malo nalog, ki se nanašajo na preučevanje domačega kraja, saj se naloge bolj navezujejo na učbeniško vsebino. Predvidevamo, da imajo več takšnih nalog učbeniki, ki vsebujejo več slovenske zgodovine.
5. S slikovnim ali dodatnim pisnim gradivom ter nalogami lahko učbeniki poudarijo pomen poznavanja krajevne zgodovine za razumevanje slovenske in evropske zgodovine ter s tem državljanske vzgoje in kulture.

METODOLOŠKA OPREDELITEV

Teoretična raziskava je kvalitativna, saj temelji na dveh metodah, in sicer deskriptivni in eksplikativni neeksperimentalni metodi pedagoško-zgodovinskega raziskovanja (Cencič, 1993). Obe

metodi smo dopolnili s tehniko analize vsebine (Cencič, 1993) oz. analize učnih načrtov in učbenikov za zgodovino.

Za učne načrte in učbenike smo izbrali elemente za komparativno analizo in vrednotenje. V učnih načrtih smo spremljali – preučili naslednje elemente: učno vsebino, učne cilje in navodila; pri učbenikih pa učbeniško kazalo, slikovno in pisno gradivo ter naloge, predvsem ker so ti elementi najbolj pogosto navzoči v učnih načrtih ali učbenikih. Navzočnost teh elementov je predstavljena tudi v primerjalnih preglednicah, ki smo jih vključili pri interpretacijah oz. rezultatih analize učnih načrtov in učbenikov, ter na koncu v prilogah.

Ob analizi vsebine smo v učnih načrtih in učbenikih ugotavljali navzočnost oz. prisotnost različnih elementov, in sicer v učnih načrtih navzočnost splošnih ciljev, splošnih ciljev, ki se nanašajo na krajevno zgodovino, navzočnost navodil in navodil, ki se nanašajo na krajevno zgodovino; pri učbenikih pa prisotnost oz. navzočnost poglavij in tem, slikovnega in pisnega gradiva ter nalog, ki se navezujejo na domači kraj oz. krajevno zgodovino. Pri učbenikih smo dodatno ugotavljali tudi frekvenčnost oz. pogostost slovenske zgodovine glede na učbeniške strani, pogostost slikovnega in pisnega gradiva ter nalog, ki se nanašajo na krajevno zgodovino.

S tehniko analize vsebine učnih načrtov in učbenikov smo presegli kvalitativni okvir, saj je raziskava tudi kvantitativna. Kvantitativni rezultati so predstavljeni v preglednicah in grafih, ki smo jih vključili pri interpretaciji oz. rezultatih analize učnih načrtov in učbenikov.

V teoretično raziskavo je vključenih 37 učnih načrtov za osnovne šole, 48 učnih načrtov za gimnazije in 51 učnih načrtov za poklicne in strokovne srednje šole ter 29 učbenikov za osnovno šolo in 59 učbenikov za srednjo šolo. Vzorec tako predstavlja 119 različnih učnih načrtov in 88 različnih učbenikov. Vzorec učnih načrtov je manjši, ker so učni načrti, ki vključujejo npr. obe stopnji (osnovno ali srednjo šolo) ali obe vrsti srednjih šol,

vključeni v vse sezname, to je za osnovne šole in gimnazije ter za gimnazije in poklicne oz. strokovne srednje šole.

Poiskali smo vse dostopne slovenske učne načrte za vse predmete skupaj in učne načrte za zgodovino ter zgodovinske učbenike, ki so izšli od leta 1945 do leta 2005. Največ učnih načrtov hrani Slovenski šolski muzej v Ljubljani, ravno tako tudi starejše zgodovinske učbenike. Novejše učbenike in učne načrte pa imajo tudi druge knjižnice v Sloveniji, zlasti Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani idr. Zbiranje in analiza učnih načrtov ter učbenikov je potekala v letih 2006 in 2007.

Ker je v raziskavo vključeno večje število učnih načrtov in učbenikov, smo naredili seznam učnih načrtov, v katerem so zbrani učni načrti za vse predmete in učni načrti za zgodovino ter seznam zgodovinskih učbenikov (posebej za osnovno in srednjo šolo), pri učnih načrtih pa še poseben seznam za poklicne in strokovne srednje šole. V raziskavi so tako posebej analizirani učni načrti za osnovne šole, za gimnazije ter za poklicne in strokovne srednje šole, posebej pa učbeniki za osnovne in za srednje šole. Izvori podatkov so torej primarni viri (učni načrti in učbeniki), ki so jih učitelji in učenci uporabljali od leta 1945 do leta 2005.

Seznam učnih načrtov, predmetnikov in programov za osnovne šole

V nadaljevanju navajamo seznam učnih načrtov, predmetnikov in programov za osnovne šole, ki so izšli od leta 1945 do leta 2005. Učnih načrtov za predmet zgodovina je osem, ostali pa vključujejo več predmetov. Leto izdaje učnih načrtov se pri analizi in interpretaciji odgovorov oz. rezultatov upošteva in je navedeno v oklepaju pri primerjavi učnih načrtov.

Preglednica 1: Učni načrti za osnovne šole

<i>Leto izdaje</i>	<i>Učni načrti za osnovne šole</i>
<i>1946a</i>	<i>Učni načrt za prve štiri razrede osnovnih šol. (1946). Ljubljana: DZS.</i>
<i>1946b</i>	<i>Začasni učni načrt za višje osnovne šole. (1946). Ljubljana: DZS.</i>
<i>1947</i>	<i>Učni načrt za prve štiri razrede osnovne šole za šolsko leto 1947/48. Učni načrt za višje razrede osnovne šole za šolsko leto 1947/48. V: Vestnik Ministrstva za prosveto LR Slovenije. Letnik II. Priloga 1. k 11. številki z dne 28. 8. 1947, št. 11.</i>
<i>1948a</i>	<i>Učni načrt za osnovne šole, nižje razrede sedemletk in višje osnovne šole. (1948). Ljubljana: Ministrstvo za prosveto LRS.</i>
<i>1948b</i>	<i>Učni načrt za gimnazije, nižje gimnazije in višje razrede sedemletk. (1948). Ljubljana: Ministrstvo za prosveto LR Slovenije.</i>
<i>1950a</i>	<i>Učni načrt za osnovne šole. (1950). Ljubljana: DZS.</i>
<i>1950b</i>	<i>Navodilo za uporabo predmetnikov in učnega načrta za prve štiri razrede niže organiziranih šol. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS: Leto II. V Ljubljani, dne 20. 11. 1950, št. 2, str. 2–4.</i>
<i>1953a</i>	<i>Začasni učni načrt za osnovne šole. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto IV. V Ljubljani, dne 28. 10. 1953, št. 6, IV., str. 2–27.</i>
<i>1953b</i>	<i>Sklepi Odbora za splošnoizobraževalno šolstvo. II. Osemletne šole. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto IV. V Ljubljani, dne 28. 2. 1953, št. 1, IV, str. 2–4.</i>
<i>1954a</i>	<i>Predmetnik za višjo stopnjo osnovnih šol in nižje gimnazije. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto V. V Ljubljani, dne 25. 8. 1954, št. 6, V., str. 6.</i>
<i>1954b</i>	<i>Učni načrt za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol. (1954). Ljubljana: DZS.</i>
<i>1954c</i>	<i>Učni načrti za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto V. V Ljubljani, dne 15. 10. 1954, št. 7, I., str. 1–19.</i>

<i>Leto izdaje</i>	<i>Učni načrti za osnovne šole</i>
1959a	<i>Predmetnik in učni načrt za osnovne šole. V: Objave Sveta za šolstvo LRS – Sveta za kulturo in prosveto LRS – Sveta za znanost LRS – Zavoda za proučevanje šolstva LRS. Posebna izdaja. Ljubljana, avgusta 1959, II.</i>
1959b	<i>Utemeljitev učnega načrta za I.–VIII. razred osnovne šole. (1959). Ljubljana: Zavod za napredek šolstva LRS.</i>
1960	<i>Predmetnik in učni načrt za VI., VII. in VIII. razred osnovne šole v LR Sloveniji. V: Objave Sveta za šolstvo LRS – Sveta za kulturo in prosveto LRS – Sveta za znanost LRS – Zavoda za proučevanje šolstva LRS. Letnik XI. Ljubljana, avgusta 1960, št. 4.</i>
1962	<i>Predmetnik in učni načrt za osnovne šole. (1962). Ljubljana: DZS.</i>
1966	<i>Uvod k predmetniku in učnemu načrtu za osnovne šole. Smoter in naloge osnovne šole. Predmetnik in učni načrt za osnovno šolo. V: Objave. Republiški sekretariat za prosveto in kulturo SRS. Leto XVII. Ljubljana, 15. 6. 1966. Št. 2, 3, 4, 5.</i>
1969	<i>Predmetnik in učni načrt za osnovno šolo. (1969). Ponatis iz objav republiškega sekretariata za prosveto in kulturo 15. 6. 1966, št. 2, 3, 4, 5. Ljubljana: Prosvetni delavec.</i>
1973	<i>Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. (1973). Ljubljana: Zavod za šolstvo SR Slovenije.</i>
1975a	<i>Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. (1975). 1. zvezek. Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.</i>
1975b	<i>Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. (1975). 2. zvezek. Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.</i>
1975c	<i>Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. (1975). 6. zvezek. Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.</i>
1979	<i>Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. (1979). Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.</i>
1982	<i>Smernice za delo osnovnih šol. (1982). Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.</i>
1983a	<i>Predmetnik in učni načrt osnovne šole. (1983). Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.</i>

<i>Leto izdaje</i>	<i>Učni načrti za osnovne šole</i>
1983b	<i>Obvezni predmetnik in učni načrt osnovne šole. (1983). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.</i>
1984a	<i>Program življenja in dela osnovne šole. 1. zvezek. Smernice za delo osnovnih šol. Obvezni predmetnik osnovne šole. (1984). Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.</i>
1984b	<i>Program življenja in dela osnovne šole. 3. zvezek. Družbeno-ekonomsko vzgojno izobraževalno področje. (1984). Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.</i>
1992	<i>Katalog znanja iz zgodovine v osnovni šoli. (1992). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.</i>
1994	<i>Učni načrt za zgodovino v osnovni šoli. (1994). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.</i>
1998a	<i>Učni načrt. Predlog april 1998. Zgodovina. Osnovna šola. (1998). Ljubljana: Državni izpitni center.</i>
1998b	<i>Osnovna šola. Učni načrt. Zgodovina. 6. razred: 35 ur, 7. razred: 70 ur, 8. razred: 70 ur, 9. razred: 64 ur. Sprejeto na 20. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 29. 10. 1998. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).</i>
1998c	<i>Predmetnik devetletne osnovne šole, sprejet na 19. seji strokovnega sveta Republike Slovenije za splošno izobraževanje, dne 15. 10. 1998. http://www.mss.gov.si/index.php?id=10035 (18. 9. 2007).</i>
1999a	<i>Posodobitev sedaj veljavnega učnega načrta za zgodovino. Priloga k sedaj veljavnemu učnemu načrtu. Sprejeto na 27. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 8. 4. 1999. http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/razvoj_solstva/evalvacija/pdf/zgodovina (18. 8. 2007).</i>
1999b	<i>Učni načrt. Dvojezična osnovna šola. Zgodovina. 6. razred: 35 ur, 7. razred: 70 ur, 8. razred: 70 ur, 9. razred: 64 ur. Sprejeto na 25. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 11. 2. 1999. http://www.mss.gov.si/.../mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_narodno/Zgodovina_obvezni_dv.pdf (18. 8. 2007).</i>

Leto izdaje	Učni načrti za osnovne šole
1999c	Učni načrt. Osnovna šola z italijanskim učnim jezikom. Zgodovina. 6. razred: 35 ur; 7. razred: 70 ur; 8. razred: 70 ur; 9. razred: 64 ur. Sprejeto na 25. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 11. 2. 1999. http://www.mss.gov.si/.../mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_narodno/Zgodovina_obvezni_is.pdf (18. 8. 2007).
2003	Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Zgodovina. (2003). Drugi natis. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. Izdaje: 2000, 2002. Objavljen tudi na: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_obvezni/Zgodovina (18. 8. 2007).

Seznam učnih načrtov, predmetnikov in programov za gimnazije

V nadaljevanju navajamo seznam učnih načrtov, predmetnikov in programov za gimnazije, ki so izšli od leta 1945 do leta 2005. Učnih načrtov za predmet zgodovina je sedem, ostali pa vključujejo več predmetov. Leto izdaje učnih načrtov se pri analizi in interpretaciji odgovorov oz. rezultatov upošteva in je navedeno v oklepaju pri primerjavi učnih načrtov. Učni načrti za t. i. usmerjeno izobraževanje so vključeni v preglednico št. 3 oz. v seznam učnih načrtov za poklicne in strokovne srednje šole.

Preglednica 2: Učni načrti za gimnazije

Leto izdaje	Učni načrti za gimnazije
1945	Začasni učni načrt na gimnazijah in klasičnih gimnazijah Slovenije za šolsko leto 1945–1946. (1945). Ljubljana: DZS.
1946	Spremembe k učnemu načrtu za gimnazije. Šolsko leto 1946/47. (1946). Ljubljana: DZS.
1947	Učni načrt za gimnazije za šolsko leto 1947/48. V: Vestnik Ministrstva za prosveto Ljudske Republike Slovenije. Letnik II. Priloga k 12. številki z dne 13. 9. 1947, št. 2.

<i>Leto izdaje</i>	<i>Učni načrti za gimnazije</i>
1948	<i>Učni načrt za gimnazije, nižje gimnazije in višje razrede sedemletk. (1948). Ljubljana: Ministrstvo za prosveto LR Slovenije.</i>
1949	<i>Navodila za šolsko leto 1949/50. Predmetnik za gimnazije v š. l. 1949/50. V: Objave Ministrstva za prosveto LR Slovenije. Leto I. V Ljubljani dne 15. 8. 1949, št. 3, I.-1. in 2., str. 1–2.</i>
1950	<i>Učni načrt za I. in II. razred gimnazije. (1950). Ljubljana: DZS.</i>
1951a	<i>Učni načrt za štirirazredno nižjo gimnazijo. (1951). Ljubljana: DZS.</i>
1951b	<i>Predmetnik za nižje in višje razrede gimnazije za šolsko leto 1951/52 in nadalje. Predmetnik za klasične gimnazije za šolsko leto 1951/52 in nadalje. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto II. V Ljubljani, dne 15. 8. 1951, št. 9, B in C, str. 1–2.</i>
1952	<i>Predmetnik za nižje in višje gimnazije ter klasične gimnazije za šolsko leto 1952/53. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto III. V Ljubljani, dne 14. 8. 1952, št. 5, III., str. 9.</i>
1953a	<i>Predmetnik za nižje in višje gimnazije ter klasične gimnazije za šolsko leto 1953/54. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto IV. V Ljubljani, dne 5. 9. 1953, št. 5, III., A, str. 2.</i>
1953b	<i>Učni načrt za V. razred gimnazije. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto IV. V Ljubljani, dne 5. 9. 1953, št. 5, III., B., str. 2–27.</i>
1954a	<i>Predmetnik za gimnazije in klasične gimnazije. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto V. V Ljubljani, dne 25. 1. 1954, št. 1, XIV., str. 9–10.</i>
1954b	<i>Novi predmetniki za višje gimnazije in klasične gimnazije. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto V. V Ljubljani, dne 25. 8. 1954, št. 6, IV., str. 4–6.</i>
1954c	<i>Predmetnik za višjo stopnjo osnovnih šol in nižje gimnazije. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto V. V Ljubljani, dne 25. 8. 1954, št. 6, V., str. 6.</i>
1954č	<i>Učni načrti za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol. (1954). Ljubljana: DZS.</i>

<i>Leto izdaje</i>	<i>Učni načrti za gimnazije</i>
<i>1955a</i>	<i>Učni načrt za višje razrede gimnazij in klasičnih gimnazij. Začasni pravilnik o maturi. (1955). Ljubljana: DZS.</i>
<i>1955b</i>	<i>Novi predmetniki za gimnazije in klasične gimnazije. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto VI. V Ljubljani, dne 5. 8. 1955, št. 4, IV., str. 3–4.</i>
<i>1962a</i>	<i>Gimnazija. Gradivo za sestavo predmetnika in učnega načrta. (1962). Ljubljana: Zavod za napredek šolstva LRS.</i>
<i>1962b</i>	<i>Minimalni pogoji predmetnika za učni načrt gimnazije. (1962). Ljubljana: Zavod za napredek šolstva. LRS. Ljubljana.</i>
<i>1962c</i>	<i>Minimalni obseg snovi za gimnazijske učne načrte. V: Objave Sveta za šolstvo LRS, Sveta LRS za strokovno izobraževanje, Sveta za kulturo in prosveto LRS, Sveta za znanost LRS, Zavoda za napredek šolstva LRS, Zavoda LRS za strokovno izobraževanje. Leto XIII. Ljubljana, v novembru 1962, št. 4, IV., str. 82–98.</i>
<i>1964a</i>	<i>Gimnazija. Gradivo za sestavo predmetnika in učnega načrta. (1964). Ljubljana: DZS.</i>
<i>1964b</i>	<i>Smernice za organizacijo pouka v gimnazijah. V: Objave. Republiški sekretariat za šolstvo SRS. Leto XV. Ljubljana, 10. 8. 1964, št. 2, V., str. 61–63.</i>
<i>1975a</i>	<i>Gimnazija. Predmetnik in učni načrt. (1975). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.</i>
<i>1975b</i>	<i>Predmetniki srednjih šol in šol po zakonu o poklicnem izobraževanju in urejanju učnih razmerij. (1975). Ljubljana: Republiški zavod za zaposlovanje.</i>
<i>1992a</i>	<i>Gimnazijski program. (1992). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.</i>
<i>1992b</i>	<i>Srednješolski programi in poklici. (1992). Ljubljana: Republika Slovenija Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. Republiški zavod za zaposlovanje.</i>
<i>1992c</i>	<i>Srednješolski programi in poklici. (1992). 2. natis. Ljubljana: Republika Slovenija Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. Republiški zavod za zaposlovanje.</i>

<i>Leto izdaje</i>	<i>Učni načrti za gimnazije</i>
1993	<i>Srednješolski programi in poklici. (1993). 3. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.</i>
1994	<i>Srednješolski programi in poklici. (1994). 4. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.</i>
1995	<i>Srednješolski programi in poklici. (1995). 5. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.</i>
1996a	<i>Učni načrt za zgodovino v gimnaziji. (1996). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.</i>
1996b	<i>Srednješolski programi in poklici. (1996). 6. dopolnjena in spremenjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.</i>
1996c	<i>Kurikularna prenova gimnazijskega izobraževanja. (Splošna gimnazija brez klasične gimnazije). (1996). Gradivo za obravnavo na Nacionalnem kurikularnem svetu in Strokovnem svetu za splošno izobraževanje. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.</i>
1997a	<i>Klasična gimnazija. (1997). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.</i>
1997b	<i>Strokovne gimnazije. (1997). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.</i>
1998a	<i>Zgodovina. Predmetni katalog – učni načrt. Gimnazija 280 ur. Učni načrt za zgodovino je bil sprejet na 14. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/gimnazija/gimnazija/zgodo_280.html (18. 9. 2007).</i>
1998b	<i>Zgodovina. Predmetni katalog – učni načrt. Klasična gimnazija 350 ur. Učni načrt za zgodovino za klasično gimnazijo je bil sprejet na 14. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/gimnazija/klasicna_gim/zgodovina.html (18. 9. 2007).</i>

<i>Leto izdaje</i>	<i>Učni načrti za gimnazije</i>
<i>1998c</i>	<i>Zgodovina. Predmetni katalog – učni načrt. Ekonomska gimnazija. Tehniška gimnazija. Umetniška gimnazija. 210 ur. Učni načrt za zgodovino je bil sprejet na 14. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/gimnazija/ekon_gim/zgodo_210.html (18. 9. 2007).</i>
<i>1998č</i>	<i>Učni načrt za zgodovino v gimnaziji z italijanskim učnim jezikom (modul 280 ur). Učni načrt je sprejel Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 14. seji, dne 26. 3.1998. http://www.zrss.si/pdf/ZGO_Zgo_06.pdf (20. 8. 2007).</i>
<i>1998d</i>	<i>Zgodovina. Predmetni katalog – učni načrt. Dvojezična slovensko madžarska gimnazija. 280 ur. Učni načrt za zgodovino za dvojezično slovensko madžarsko gimnazijo je bil sprejet na 14. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/gimnazija/slo-mad-gim/zgodov.htm (18. 9. 2007).</i>
<i>1998e</i>	<i>Zgodovina. Učni načrt za strokovne gimnazije (modul 210 ur). Učni načrt je sprejel Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 14. seji, dne 26. 3. 1998. http://www.zrss.si/pdf/ZGO_Zgo_03.pdf (20. 8. 2007).</i>
<i>2000</i>	<i>Srednješolski izobraževalni programi. II. 1998/1999. (2000). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.</i>
<i>2001a</i>	<i>Srednješolski izobraževalni programi. II. 1999/2000. 2. dopolnjena in spremenjena izdaja. (2001). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.</i>
<i>2001b</i>	<i>Srednješolski izobraževalni programi. II. 2000/2001. 3. dopolnjena in spremenjena izdaja. (2001). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.</i>
<i>2001c</i>	<i>Srednješolski izobraževalni programi II. (šolski leti 2001/2002 in 2002/2003). http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2001/programi/ (26. 8. 2007).</i>

<i>Leto izdaje</i>	<i>Učni načrti za gimnazije</i>
2003a	<i>Srednješolski izobraževalni programi. II. 2001/2002 in 2002/2003. 4. dopolnjena in spremenjena izdaja. (2003). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.</i>
2003b	<i>Srednješolski izobraževalni programi II. (šolsko leto 2003/04). http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2003/programi/ (26. 8. 2007).</i>
2004	<i>Novi in prenovljeni srednješolski izobraževalni programi (šolsko leto 2004/2005). http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/ (26. 8. 2007).</i>

Seznam učnih načrtov, predmetnikov, katalogov in programov za poklicne in strokovne srednje šole

V nadaljevanju navajamo seznam učnih načrtov, predmetnikov, katalogov in programov za poklicne in strokovne srednje šole, ki so izšli od leta 1945 do leta 2005. Učnih načrtov za predmet zgodovina je osem, za družboslovje (zgodovinske vsebine, zgodovina) šest, ostali učni načrti pa vključujejo več predmetov. Leto izdaje učnih načrtov se pri analizi in interpretaciji odgovorov oz. rezultatov upošteva in je navedeno v oklepaju pri primerjavi učnih načrtov.

Preglednica 3: Učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole

<i>Leto izdaje</i>	<i>Učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole</i>
1948	<i>Začasni učni načrt za strokovne nadaljevalne šole. (1948). Ljubljana: Komite za srednje in nižje strokovno šolstvo pri vladi LRS.</i>
1949	<i>Učni načrt za dvoletne in triletno šole učencev v gospodarstvu in industrijske šole. Predmeti splošne in splošno strokovne izobrazbe. (1949). Ljubljana: Ministrstvo za delo LRS. Uprava za strokovne delavske kadre.</i>

<i>Leto izdaje</i>	<i>Učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole</i>
1951	<i>Iz odbora za strokovno šolstvo: 1. Učni načrti in predmetniki, V: Objave Sveta za prosveto in kulturo vlade LRS. Leto II. V Ljubljani, dne 25. 9. 1951, št. 10, str. 3–8.</i>
1952a	<i>Učni načrti in predmetniki vajenskih šol. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo vlade LRS. Leto III. V Ljubljani, dne 24. 11. 1952, št. 6, XIV., str. 12–14.</i>
1952b	<i>Predmetniki za strokovne šole s praktičnim poukom. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo vlade LRS. Leto III. V Ljubljani, dne 24. 11. 1952, št. 6, XV., str. 14–17.</i>
1956	<i>Predmetnik za Srednjo vzgojiteljsko šolo. Predmetnik za ekonomske srednje šole. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo vlade LRS. Leto VII. V Ljubljani, dne 15. 4. 1956, št. 3, III. in IV., str. 4.</i>
1962	<i>Osnutki minimalnih učnih načrtov za splošno izobraževalne predmete v poklicnih šolah. (1962). Ljubljana: Zavod za strokovno izobraževanje.</i>
1964	<i>Minimalni učni načrt za splošnoizobraževalne predmete v tistih vajenskih, industrijskih in drugih šolah s praktičnim poukom, ki se preosnavljajo v poklicne šole. V: Objave. Republiški sekretariat za šolstvo. Leto XV. Ljubljana, v februarju 1964, št. 1, IV.</i>
1975	<i>Predmetniki srednjih šol in šol po zakonu o poklicnem izobraževanju in urejanju učnih razmerij. (1975). Ljubljana: Republiški zavod za zaposlovanje.</i>
1977	<i>Skupna programska osnova v usmerjenem izobraževanju. Predmetnik in učni načrti (delovni osnutek). (1977). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.</i>
1978	<i>Predmetniki za srednje šole in šole organizirane po zakonu o poklicnem izobraževanju in urejanju učnih razmerij. (1978). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.</i>
1979	<i>Skupna vzgojnoizobrazbena osnova v usmerjenem izobraževanju. (1979). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.</i>
1980	<i>Smernice za oblikovanje vzgojnoizobraževalnih programov v usmerjenem izobraževanju. (1980). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.</i>

<i>Leto izdaje</i>	<i>Učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole</i>
1981a	<i>Predmetniki, določeni z vzgojnoizobraževalnimi programi za pridobitev strokovne izobrazbe v srednjem izobraževanju. (1981). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.</i>
1981b	<i>Predmetniki, določeni z vzgojnoizobraževalnimi programi za pridobitev strokovne izobrazbe v srednjem izobraževanju. Druga izpopolnjena izdaja. (1981). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.</i>
1983	<i>Smernice za oblikovanje vzgojnoizobraževalnih programov v usmerjenem izobraževanju s komentarjem. (1983). Ljubljana: Časopisni zavod Uradni list SR Slovenije.</i>
1986a	<i>Vzgojno-izobraževalni program srednjega izobraževanja. Družboslovno-jezikovna dejavnost SR (94)/86. (1986). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.</i>
1986b	<i>Vzgojno-izobraževalni program srednjega izobraževanja. Naravoslovno-matematična dejavnost SR (95)/86. (1986). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.</i>
1987	<i>Predmetniki prenovljenih vzgojno-izobraževalnih programov v srednjem izobraževanju. (1987). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.</i>
1990	<i>Zgodovina. Katalog znanj za zaključni izpit v VIP: družboslovna jezikovna dejavnost. (1990). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.</i>
1991a	<i>Dveletni in triletni programi poklicnih šol. (1991). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.</i>
1991b	<i>Štiriletni programi tehniških in drugih strokovnih šol. (1991). Ljubljana: Republika Slovenija, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod za šolstvo in šport. Izdaje: 1992.</i>
1992a	<i>Srednješolski programi in poklici. (1992). Ljubljana: Republika Slovenija Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. Republiški zavod za zaposlovanje.</i>
1992b	<i>Srednješolski programi in poklici. (1992). 2. natis. Ljubljana: Republika Slovenija Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. Republiški zavod za zaposlovanje.</i>

<i>Leto izdaje</i>	<i>Učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole</i>
1993	<i>Srednješolski programi in poklici. (1993). 3. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.</i>
1994	<i>Srednješolski programi in poklici. (1994). 4. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.</i>
1995	<i>Srednješolski programi in poklici. (1995). 5. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.</i>
1996a	<i>Srednješolski programi in poklici. (1996). 6. dopolnjena in spremenjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.</i>
1996b	<i>Učni načrt za zgodovino v tehniških in drugih strokovnih šolah. (1996). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.</i>
1998a	<i>Katalog znanja – Družboslovje (Geografija, zgodovina in državljanska vzgoja). Srednje poklicno izobraževanje. Šolski sistem. 210 ur. Določil SSRSSI na 16. seji, 18. 6. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/spDRU_KZss210.htm (26. 8. 2007).</i>
1998b	<i>Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno izobraževanje. Poklicno-tehniško izobraževanje. 70 ur. Določil SSRSSI na 23. seji, 17. 12. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/pt_ZGO_KZ_70.htm (26. 8. 2007).</i>
1998c	<i>Katalog znanja. Zgodovina. Srednje poklicno-tehniško izobraževanje. 105 ur. Določil SSRSSI na 23. seji, 17. 12. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/pt_ZGO_KZ_105.htm (26. 8. 2007).</i>
1998č	<i>Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno izobraževanje. 140 ur. Določil SSRSSI na 17. seji, 7. 7. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/st_ZGO_KZ_140.htm (26. 8. 2007).</i>
1998d	<i>Katalog znanja – Družboslovje (Geografija, zgodovina in državljanska vzgoja). Nižje poklicno izobraževanje. 190 ur. Določil SSRSSI na 16. seji, 18. 6. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/npDRS_KZ190.htm (26. 8. 2007).</i>
1998e	<i>Katalog znanja – Družboslovje. Nižje poklicno izobraževanje. 85 ur. Določil SSRSSI na 16. seji, 18. 6. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/npDRS_KZ85.htm (26. 8. 2007).</i>

<i>Leto izdaje</i>	<i>Učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole</i>
<i>1998f</i>	<i>Katalog znanja – Družboslovje (Geografija, zgodovina in državljanska vzgoja). Srednje poklicno izobraževanje. Dualni sistem. 105 ur. Določil SSRSSI na 16. seji, 18. 6. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/spDRU_KZDs105.htm (26. 8. 2007).</i>
<i>1998g</i>	<i>Srednješolski izobraževalni programi. I. (1998). Izobraževalni programi s podaljšano veljavnostjo od šolskega leta 1998/1999. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.</i>
<i>1999</i>	<i>Srednješolski izobraževalni programi. I. (1999). Izobraževalni programi s podaljšano veljavnostjo. 2. dopolnjena in spremenjena izdaja. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.</i>
<i>2000a</i>	<i>Srednješolski izobraževalni programi. II. 1998/1999. (2000). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.</i>
<i>2000b</i>	<i>Srednješolski izobraževalni programi. I. (2000). Izobraževalni programi s podaljšano veljavnostjo. 3. dopolnjena in spremenjena izdaja. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.</i>
<i>2000c</i>	<i>Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno izobraževanje. 210 ur. Določil SSRSSI na 33. seji, 27. 1. 2000. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/st_ZGO_KZ_210.htm (26. 8. 2007).</i>
<i>2001a</i>	<i>Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno in tehniško izobraževanje. Prilagoditev za šole z italijanskim učnim jezikom. 140 ur. Katalog znanj je določil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 42. seji, dne 19. 4. 2001, sklep št. 5. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/st_ZGO_ITA_KZ_140.htm (26. 8. 2007).</i>
<i>2001b</i>	<i>Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno in tehniško izobraževanje (DV). 140 ur. Katalog znanj je določil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 42. seji, dne 19. 4. 2001, sklep št. 5. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/st_ZGO_DV_KZ_140.htm (26. 8. 2007).</i>

<i>Leto izdaje</i>	<i>Učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole</i>
2001c	<i>Srednješolski izobraževalni programi. II. 1999/2000. 2. dopolnjena in spremenjena izdaja. (2001). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.</i>
2001č	<i>Srednješolski izobraževalni programi. II. 2000/2001. 3. dopolnjena in spremenjena izdaja. (2001). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.</i>
2001d	<i>Srednješolski izobraževalni programi II. (šolski leti 2001/2002 in 2002/2003). http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2001/programi/ (26. 8. 2007).</i>
2002	<i>Predmetni katalog za predmet: Družboslovje. 350 ur. (Geografija, zgodovina in državljanska vzgoja) v srednjem poklicnem izobraževanju – šolski sistem. Določil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 52. seji, dne 4. 7. 2002. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/spDRS_KZss350.htm (26. 8. 2007).</i>
2003a	<i>Katalog znanja. Družboslovje. Srednje poklicno izobraževanje. 132 ur. Določil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 63. seji, 18. 12. 2003. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/SPI_as_druzboslovje.htm (26. 8. 2007).</i>
2003b	<i>Srednješolski izobraževalni programi. II. 2001/2002 in 2002/2003. 4. dopolnjena in spremenjena izdaja. (2003). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.</i>
2003c	<i>Srednješolski izobraževalni programi II. (šolsko leto 2003/04). http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2003/programi/ (26. 8. 2007).</i>
2004	<i>Novi in prenovljeni srednješolski izobraževalni programi (šolsko leto 2004/2005). http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/ (26. 8. 2007).</i>

Seznam zgodovinskih učbenikov

V nadaljevanju sta predstavljena seznama učbenikov za zgodovino, vključenih v teoretično raziskavo, posebej za osnovne in posebej za srednje šole. Leto izdaje učbenikov se pri analizi in interpretaciji odgovorov oz. rezultatov upošteva in je navedeno v oklepaju pri primerjavi učbenikov.

Preglednica 4: Seznam zgodovinskih učbenikov za osnovne šole

<i>Leto izdaje</i>	<i>Učbeniki za osnovne šole</i>
1952	<i>Pečnik, Marija; Pogačnik, Janko; Roš, Fran (1952). Zgodovina za osnovne šole. Ljubljana: DZS.</i>
1958	<i>Gestrin, Ferdo; Hainz, Jože; Mikuž, Metod (1958). Zgodovina za VIII. razred osnovne šole. Ljubljana: MK.</i>
1959	<i>Binter, Bogdan (1959). Zgodovina južnih Slovanov za šesti razred osnovnih šol. Ljubljana: DZS.</i>
1960	<i>Petauer, Leopold (1960). Zgodovinska učna snov za šesti razred osnovnih šol. I. snopič. Ljubljana: DZS.</i>
1963a	<i>Metelko, Antonija (1963). Zgodovina za šesti razred osnovne šole. Ljubljana: DZS.</i>
1963b	<i>Grobelnik, Ivan (1963). Zgodovina za sedmi razred osnovnih šol. Ljubljana: DZS.</i>
1969	<i>Škerl, France (1969). Zgodovina za osmi razred osnovnih šol. Ljubljana: DZS.</i>
1971	<i>Metelko, Antonija (1971). Zgodovina za šesti razred osnovne šole. Druga, predelana izdaja. Ljubljana: DZS.</i>
1973	<i>Melik, Vasilij; Gestrin, Ferdo (1973). Zgodovina za sedmi razred. Ljubljana: DZS.</i>
1974	<i>Metelko, Antonija (1974). Zgodovina za šesti razred osnovne šole. Tretja, predelana izdaja. Ljubljana: DZS.</i>
1976	<i>Božič, Branko; Weber, Tomaž (1976). Zgodovina za šesti razred. Ljubljana: DZS.</i>
1978	<i>Božič, Branko; Weber, Tomaž (1978). Zgodovina za osmi razred. Ljubljana: DZS.</i>
1986	<i>Gestrin, Ferdo; Melik, Vasilij (1986). Zgodovina 7. Ljubljana: DZS.</i>

<i>Leto izdaje</i>	<i>Učbeniki za osnovne šole</i>
1990a	<i>Božič, Branko; Weber, Tomaž (1990). Zgodovina 6. Ljubljana: DZS.</i>
1990b	<i>Božič, Branko; Weber, Tomaž (1990). Zgodovina 8. 3., delno dopolnjen natis. Ljubljana: DZS.</i>
1993	<i>Nešović, Branimir; Prunk, Janko (1993). 20. stoletje. Zgodovina za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: DZS.</i>
1994	<i>Janša-Zorn, Olga; Mihelič, Darja (1994). Stari in srednji vek: zgodovina za 6. razred osnovne šole. Ljubljana: DZS.</i>
1995	<i>Žvanut, Maja; Vodopivec, Peter (1995). Vzpon meščanstva: zgodovina za 7. razred osnovne šole. Ljubljana: Mihelač in Nešović.</i>
1997	<i>Kern, Ana Nuša; Nečak, Dušan; Repe, Božo (1997). Naše stoletje: zgodovina za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.</i>
1998	<i>Dolenc, Ervin; Gabrič, Aleš; Rode, Marjan (1998). Koraki v času – 20. stoletje: zgodovina za 8. razred. Ljubljana: DZS.</i>
2000a	<i>Cvirn, Janez; Hriberšek Balkovec, Elizabeta; Studen, Andrej (2000). Koraki v času. Novi vek. Zgodovina za 7. razred osemletke. Ljubljana: DZS.</i>
2000b	<i>Žvanut, Maja; Vodopivec, Peter (2000). Vzpon meščanstva: zgodovina za 8. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.</i>
2001	<i>Janša-Zorn, Olga; Mihelič, Darja (2001). Stari in srednji vek: zgodovina za 6. razred osnovne šole. Četrta popravljena izdaja. Ljubljana: DZS.</i>
2002	<i>Dolenc, Ervin; Gabrič, Aleš; Rode, Marjan (2002). Koraki v času. 20 stoletje: zgodovina za 8. razred osemletke in 9. razred devetletke. Ljubljana: DZS.</i>
2003	<i>Simonič Mervic, Karmen (2003). Stari svet: zgodovina za 7. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.</i>
2004a	<i>Janša-Zorn, Olga; Kastelic, Ana; Škraba, Gabrijela (2004). Spoznavajmo zgodovino. Zgodovina za 6. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.</i>
2004b	<i>Rode, Marjan; Tawitian, Elissa (2004). Prvi koraki v preteklost: Zgodovina za 6. razred devetletke. Ljubljana: DZS.</i>

Leto izdaje	Učbeniki za osnovne šole
2005a	<i>Razpotnik, Jelka; Snoj, Damjan (2005). Raziskujem preteklost 9. Učbenik za 9. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus.</i>
2005b	<i>Janša-Zorn, Olga; Mihelič, Darja (2005). Koraki v času. Od prazgodovine skozi stari in srednji vek. Učbenik za 7. razred devetletke. Ljubljana: DZS.</i>

Preglednica 5: Seznam zgodovinskih učbenikov za srednje šole

Leto izdaje	Učbeniki za srednje šole
1946	<i>Mišulin, A. V. (1946). Zgodovina starega veka. Ljubljana: DZS.</i>
1947a	<i>Hudales, Oskar (1947). Zgodovina za nižje strokovne šole. Prvi del. Ljubljana: DZS.</i>
1947b	<i>Binter, Bogdan; Petauer, Leopold (1947). Zgodovina starega veka za prvi razred srednjih šol. Ljubljana: DZS.</i>
1947c	<i>Galkin, I. S.; Zubok, L. I.; Notovič, F. O.; Hvastov, V. M. (1947). Zgodovina novega veka 1870–1918. Ljubljana: DZS.</i>
1948a	<i>Hudales, Oskar (1948). Zgodovina za nižje strokovne šole. Drugi del. Ljubljana: DZS.</i>
1948b	<i>Hudales, Oskar (1948). Zgodovina za nižje strokovne šole. Druga popravljena izdaja. Ljubljana: DZS.</i>
1948c	<i>Muhr, Oton (1948). Zgodovina za prvi razred nižjih srednjih šol. Trst: Zavezniška vojaška uprava Britansko – ameriški pas Svobodnega tržaškega ozemlja. Urad za prosveto.</i>
1948č	<i>Kosminski, E. A. (1948). Zgodovina srednjega veka. Ljubljana: DZS.</i>
1949a	<i>Jefimov, A. V. (1949). Zgodovina novega veka 1789–1870. Ljubljana: DZS.</i>
1949b	<i>Šturm, Roža (1949). Zgodovina starega veka za višje srednje šole. Trst: Zavezniška vojaška uprava Britansko – ameriški pas Svobodnega tržaškega ozemlja. Urad za prosveto.</i>
1950a	<i>Šturm, Roža (1950a). Zgodovina srednjega veka za višje razrede srednjih šol. Trst: Zavezniška vojaška uprava Britansko – ameriški pas Svobodnega tržaškega ozemlja. Urad za prosveto.</i>

<i>Leto izdaje</i>	<i>Učbeniki za srednje šole</i>
1950b	<i>Šturm, Roža (1950b). Zgodovina novega veka za višje razrede srednjih šol. Trst: Zavezniška vojaška uprava Britansko – ameriški pas Svobodnega tržaškega ozemlja. Urad za prosveto.</i>
1951	<i>Zgodovina srednjega veka. (1951). Prirejeno po E. A. Kosminskem. Ljubljana: DZS.</i>
1952	<i>Binter, Bogdan (1952). Zgodovina južnih Slovanov za drugi razred gimnazije. Ljubljana: DZS.</i>
1953	<i>Gestrin, Ferdo (1953). Zgodovina za tretji razred nižjih gimnazij. Ljubljana: DZS.</i>
1954	<i>Petauer, Leopold (1954). Zgodovina za V. razred gimnazije. Ljubljana: DZS.</i>
1956a	<i>Petauer, Leopold (1956). Zgodovina starega veka za prvi razred gimnazije. Ljubljana: DZS.</i>
1956b	<i>Gestrin, Ferdo; Hainz, Jože; Mikuž, Metod (1956). Zgodovina za IV. razred nižjih gimnazij. Ljubljana: MK.</i>
1957	<i>Gestrin, Ferdo (1957). Zgodovina za tretji razred nižjih gimnazij. Ljubljana: DZS. (Spremenjena izdaja).</i>
1962	<i>Petauer, Leopold (1962). Zgodovina za gimnazije I. Ljubljana: MK.</i>
1964	<i>Grobelnik, Ivan; Koropec, Jože; Krasovski, Anatol; Terseglav, Franc (1964). Zgodovina za II. razred gimnazije. Ljubljana: MK.</i>
1965	<i>Gross, Mirjana (1965). Zgodovina za tretji razred gimnazije. Ljubljana: DZS.</i>
1967	<i>Mikuž, Metod (1967). Zgodovina za četrti razred gimnazij. Ljubljana: DZS.</i>
1968	<i>Titl, Julij (1968). Zgodovina za poklicne šole. Ljubljana: DZS.</i>
1969	<i>Petauer, Leopold (1969). Zgodovina za gimnazije in sorodne srednje šole I. Ljubljana: DZS.</i>
1970	<i>Urankar, Pavle; Šumi, Janez (1970). Zgodovina za srednje tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: Dopisna delavska univerza.</i>
1971	<i>Grobelnik, Ivan (1971). Zgodovina za gimnazije in sorodne srednje šole II. Ljubljana: DZS.</i>

<i>Leto izdaje</i>	<i>Učbeniki za srednje šole</i>
1975	<i>Urankar, Pavle (1975). Zgodovina za 1. razred ekonomske šole. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum.</i>
1976a	<i>Grobelnik, Ivan (1976). Zgodovina za 2. razred srednjih šol. Ljubljana: DZS.</i>
1976b	<i>Urankar, Pavle (1976). Zgodovina za 2. razred ekonomske šole. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum.</i>
1978a	<i>Božič, Branko; Weber, Tomaž; Prunk, Janko (1978). Zgodovina 2. Novejša zgodovina. Ljubljana: DZS.</i>
1978b	<i>Božič, Branko; Weber, Tomaž; Prunk, Janko (1978). Zgodovina 2² Druga svetovna vojna in svet po njej. Ljubljana: DZS.</i>
1978c	<i>Urankar, Pavle (1978). Zgodovina za 3. razred ekonomske šole. Izpopolnjena izdaja. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum.</i>
1979	<i>Grobelnik, Ivan (1979). Zgodovina 1. Od praskupnosti do kapitalizma. Preizkusno gradivo za učence. Ljubljana: DZS.</i>
1980	<i>Božič, Branko; Trojar, Štefan (1980). Zgodovina za tehniške šole. Ljubljana: DZS.</i>
1981	<i>Grobelnik, Ivan (1981). Zgodovina I. Poskusni učbenik. Ljubljana: DZS.</i>
1982	<i>Božič, Branko; Weber, Tomaž (1982). Zgodovina 2. Ljubljana: DZS.</i>
1983	<i>Grobelnik, Ivan; Voje, Nace (1983). Zgodovina 3. Ljubljana: DZS.</i>
1984	<i>Kremenšek, Marija; Trojar, Štefan (1984). Zgodovina 4. Ljubljana: DZS.</i>
1986	<i>Grobelnik, Ivan (1986). Zgodovina I. Dopolnjena izdaja. Ljubljana: DZS.</i>
1989	<i>Kremenšek, Marija (1989). Zgodovina 1. Ljubljana: DZS.</i>
1990	<i>Grobelnik, Ivan; Voje, Ignacij (1990). Zgodovina 2. Ljubljana: DZS.</i>
1991	<i>Božič, Branko; Weber, Tomaž (1991). Zgodovina 2. 7., delno dopolnjena izdaja. Ljubljana: DZS.</i>
1992a	<i>Grobelnik, Ivan (1992). Zgodovina 3. Ljubljana: DZS.</i>
1992b	<i>Berzelak, Stane (1992). Zgodovina 2 za tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: DZS.</i>

Leto izdaje	Učbeniki za srednje šole
1995	<i>Repe, Božo (1995). Naša doba: oris zgodovine 20. stoletja: učbenik za 4. razred gimnazije. Ljubljana: DZS.</i>
1996	<i>Berzelak, Stane (1996). Zgodovina 1 za tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: Modrijan.</i>
1997	<i>Brodnik, Vilma; Jernejčič, Robert A.; Radonjič, Zoran; Urankar-Dornik, Tjaša (1997). Zgodovina 1. Učbenik za prvi letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.</i>
1998	<i>Repe, Božo (1998). Sodobna zgodovina: zgodovina za 4. letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan.</i>
1999a	<i>Granda, Stane; Rozman, Franc (1999). Zgodovina 3. Učbenik za tretji letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.</i>
1999b	<i>Berzelak, Stane (1999). Zgodovina 2 za tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: Modrijan.</i>
1999c	<i>Novak, Franci; Globočnik, Janez; Globočnik, Milena (1999). Zgodovina. Družboslovje. Ljubljana: DZS.</i>
1999č	<i>Otič, Marta (1999). Družboslovje. Zgodovina. Ljubljana: MK.</i>
2000	<i>Hozjan, Andrej; Potočnik, Dragan (2000). Zgodovina 2: učbenik za 2. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.</i>
2002a	<i>Berzelak, Stane (2002). Stare dobe: zgodovina za 1. letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan.</i>
2002b	<i>Berzelak, Stane (2002). Srednji in novi vek: zgodovina za 2. letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan.</i>
2002c	<i>Dolenc, Ervin; Gabrič, Aleš (2002). Zgodovina 4: učbenik za 4. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.</i>
2005a	<i>Cvirn, Janez; Studen, Andrej (2005). Zgodovina 3. Učbenik za tretji letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.</i>
2005b	<i>Repe, Božo (2005). Sodobna zgodovina: zgodovina za 4. letnik gimnazij. Prenovljena in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Modrijan.</i>

Pri analizi in interpretaciji rezultatov v II. in III. poglavju so učni načrti in učbeniki označeni z letnico izdaje glede na sezname v preglednicah št. 1, 2, 3, 4 in 5. Tako je v oklepajih pri citatih ali povzetih vsebinah, nalogah in slikovnem gradivu naveden vir (učbenik ali učni načrt) v oklepaju le z letnico izdaje in odgovarjajočimi stranmi.

Posamezni učbeniki so imeli več istih izdaj ali pa dopolnjene in spremenjene izdaje. Pri teh izdajah so se pojavile manjše spremembe pri notranjih elementih, npr. pri naslovihi poglavij in tem, vrsti slikovnega in pisnega gradiva ter nalogah. Sprememb v učbenikih nismo ugotavljali, smo jih pa upoštevali pri seznamu oz. izboru učbenikov za analizo, saj smo vključili tudi tiste izdaje učbenikov, ki so imele bistvene spremembe teh elementov. Priloga C zajema seznam, v katerem so navedene tudi letnice ostalih učbeniških izdaj.

TEORETIČNA OPREDELITEV RAZISKAVE

Pomen krajevne zgodovine za pouk zgodovine

Po letu 1945 so se tudi metodiki oz. didaktiki pouka zgodovine spraševali o pomenu krajevne zgodovine. Tako je npr. Zgonik podajal naslednje ugotovitve o bistvu spoznavanja t. i. domačije: »Na nižji stopnji je spoznavanje domačije tista organska celota, v kateri kompleksno spoznavamo naravo in družbo ožje domačije, še zelo ozkega spoznavnega prostora in še brez podrobnejše diferenciacije, na srednji stopnji pa je spoznavanje domačije treba razumeti v širšem smislu besede; spoznavni prostor je mnogo večji, večja je tudi predmetna diferenciacija. V obeh primerih se ta način obravnavanja omejuje na določene zemljepisne enote, na del zemeljske površine in na zgodovino, ki se v njem odigrava« (Zgonik, 1968, str. 90).

Ker so sledovi preteklosti in stvarni dokazi povsod, torej v vsakem kraju, jih je treba le znati odkrivati, pravilno uporabiti in interpretirati (prav tam, str. 330). Zato je Zgonik menil, da je naloga učitelja, da se vpraša, kateri so krajevni viri, ki bi učence bolj zanimali in bili ustreznejši ter bi jih na ta način lahko izkoristili pri pouku zgodovine (prav tam).

Po mnenju Demarina domači kraj predstavlja uvajalni – motivacijski vir pri pouku zgodovine: »Ker so vsi naši kraji polni sledov zgodovinskih dogajanj, bo domači kraj ponekod večji, drugod v manjši meri vir in dobra podlaga za uvajanje učencev v preteklost« (Demarin, 1969, str. 118).

Sistematično uvajanje učencev v preteklost in spoznavanje zgodovinskih vsebin je bilo v osnovnih šolah od leta 1945 do leta 2005 pri predmetih: spoznavanje narave in družbe ter spoznavanje okolja (1., 2. in 3. razred); spoznavanje družbe in družba (4. in 5. razred). Že Demarin je podal napotke za delo v nižjih razredih osnovne šole, kjer je svetoval učiteljem, da bi obdelovali zgodovinsko snov v zgodovinskih slikah domačega kraja oz. bi morali »osvetliti zgodovinski dogodek z izbranimi literarno umetniškimi odlomki, članki in pesmimi, prikazati ga s primernimi ilustracijami ter pri tem po možnosti uporabljati ustno izročilo, zgodovinske spomenike in druge zgodovinske objekte« (prav tam). Ravno tako je bil mnenja, da naj bi bil domači kraj, v katerem so se učenci rodili in v njem preživeli svoje otroštvo, izhodišče za zgodovinski pouk (prav tam).

Weber pa je menil, da preučevanje domačega kraja ni samo za razredno stopnjo (od 1. do 4. razreda osemletke), ampak je pomembno tudi za predmetno stopnjo (od 5. do 8. razreda osemletke): »Domači prag je za učenca na razredni stopnji osnovne šole didaktično, metodično, psihološko in stvarno izhodišče, na katerem lahko gradimo hitreje, boljše in natančnejše umevanje ter doživljanje pojavov v širšem prostoru in času. /.../ Vedeti je treba, da na predmetni stopnji krajevna zgodovina ni cilj, ampak sredstvo za dosego cilja, to je zgodovinske sistematike. Ob proučevanju krajevne zgodovine se učenci hitreje in lažje usposobijo za globljo in dosledno povezavo s širšimi zgodovinskimi pojavi ter njihovo strnitev v logično, pregledno celoto« (Weber, 1981, str. 13).

Krajevni zgodovini je zato Weber pripisoval odločilen pomen: »Pot k občim zgodovinskim pojavom iz krajevnega izhodišča, ki

je seveda različno za vsako šolo, je mnogo pristnejša in učencu bližja, kar ima za njegovo opredeljevanje in umevanje pojavov v širšem prostoru in času odločilen pomen« (prav tam, str. 15).

To pa zahteva od učiteljev tudi dobro poznavanje krajevne zgodovine. Po Webru je bil to osnovni pogoj za dobrega učitelja zgodovine (prav tam, str. 16). Ker ni bilo v preteklosti in tudi sedaj še ni posebnih priročnikov za preučevanje določenega kraja, to zahteva od učitelja še dodatno strokovno znanje, po Zgoniku pa tudi »metodološko spretnost in razvit pedagoški čut« (Zgonik, 1968, str. 331).

Glavna naloga učitelja zgodovine je oživitev preteklosti domačega kraja. Po Demarinu naj bi učitelji pazili na to, da bi učence seznanili s preteklostjo domačega kraja z najznačilnejšimi dogodki (Demarin, 1969, str. 119). V primeru da gre za majhen kraj, lahko učitelj razširi zgodovinske vsebine na večji obseg oz. še na drugi najbližji kraj. V primeru večjega kraja pa naj bi učitelj iz obilice gradiva izbral npr. samo en dogodek, ki bi nudil vse elemente za razumevanje preteklosti domačega kraja (prav tam).

Zgonik je predlagal, da bi učitelji svoje strokovno znanje razširili še na širšo pokrajino: »V ostalem mu je potrebna še pomoč strokovnjakov, zgodovinarjev, arhivarjev, muzeologov, arheologov, geografov, etnografov, bibliotekarjev. Razen tega je še nujna konsultacija lokalnih virov z gledališča širšega zgodovinskega področja. Na lokalno zgodovino je treba gledati iz širšega zornega kota naravne regije ali historične dežele. Iskanje in ugotavljanje notranjih zvez in vplivov širših geografskih in zgodovinskih činiteljev ter drugih elementov vodi učitelja zgodovine do koristnega sintetiziranja virov v regionalno zgodovinskem smislu« (Zgonik, 1968, str. 331–332).

Učitelj naj bi se tudi zavedal, da je »proučevanje krajevne zgodovine vsaj toliko resno delo kot delo v razredu, za njegovo uspešnost pa je potrebno razviti v učencih tiste delovne navade, ki so

potrebne za proučevanje krajevne zgodovine, zlasti opazovanje, odčitavanje podatkov, sklepanje in povezovanje konkretnega s širšim problemom« (Weber, 1981, str. 15).

Ko je bil Simpozij slovenskih zgodovinarjev o krajevni zgodovini v Domžalah od 19. do 20. maja 1977 se je k diskusiji prijavila tudi Ana Štucin iz osnovne šole v Cerknem, kjer je pojasnila, zakaj je vključevanje krajevne zgodovine v pouk že v osnovni šoli pomembno:

- »1. Poznavanje krajevne zgodovine sodi v okvir splošne kulture, ki naj bi jo že osnovna šola posredovala mladini.
2. Krajevna zgodovina je lahko odlično metodološko izhodišče za pouk zgodovine nasploh. Učencem je bližja in bolj razumljiva. Abstrakcije in posplošitve, ki so pri pouku nujne, lahko dobijo meso in kri, konkretno in razumljivejšo vsebino ob primerih iz krajevne zgodovine.
3. Krajevna zgodovina je lahko odlično sredstvo za politično ideološko vzgojo. Spoznavanje živih primerov na učence mnogo bolj učinkuje, kakor ugotavljanje splošnih pojavov in tokov.
4. Spoznavanje krajevne zgodovine spodbuja k raziskovalnem delu in tu se začne vzgoja bodočega kadra« (Štucin, 1977, str. 125–126).

Njeno politično ideološko vzgojo in vzgojo bodočega kadra lahko zamenjamo za državljansko vzgojo in kulturo ter za vzgojo mladih za aktivno državljanstvo v 21. stoletju.

Kot mentorica zgodovinskega krožka na osnovni šoli v Cerknem pa je Ana Štucin poudarila tudi, da je vloga krožka ta, da učence navaja in navdušuje za samostojno raziskovalno delo, jih vzgaja za pravilen odnos do arhivskega gradiva in predmetov muzejskega značaja. Takrat se ji je glavna ovira pri praktičnem delu z učenci kazala v pomanjkanju raziskav, ki bi zajemale vsa obdobja krajevne zgodovine. Predlagala je, naj učitelj zgodovine postane

raziskovalec zgodovine za območje, v katerem živi in poučuje. Menila je, da zaradi obsežnosti srednješolskih učnih načrtov in programov ne bi bilo smiselno, da bi krajevno zgodovino vnašali v redni pouk, ampak bi lahko seminarsko delo omogočalo, da bi navdušeni dijaki že v srednji šoli dobili izkušnje pri raziskovalnem delu (prav tam, str. 126).

Ravno tako je Weber pri različnih tekmovanjih mladih zgodovinarjev ugotovil, da »tisti mladi zgodovinarji, ki so imeli pri obdelavi svoje tematike za izhodišče dovolj oprijemljive krajevne dogodke, so metodično in vsebinsko odlično pripravili svoje elaborate ter v njih izraženo stališče do konkretnih dogodkov jasno prenesli na podobne pojave današnjega časa. Drugi, ki so morali zaradi drugačnih tem svoja dognanja graditi izključno na literaturi, so bili v vsem občutno slabši, tudi v javnem nastopu. Torej moremo reči, da je krajevna zgodovina tudi pomemben dejavnik pri oblikovanju raziskovalnih dispozicij mladega človeka, povezana pa mora biti z učnim programom« (Weber, 1981, str. 15).

Stradling pa se sprašuje, kakšno evropsko dimenzijo ima raziskovanje krajevne zgodovine in ugotavlja naslednje: »Prvič, določen kraj je sicer res mogoče preučevati ločeno, lahko pa ga obravnavamo kot študijo primera sprememb in pojavov, ki so se dogajali po vsej Evropi ali na določenih evropskih območjih, čeprav različno intenzivno« (Stradling, 2004, str. 160).

Preučevanje krajevne zgodovine je po mnenju didaktikov zgodovine lahko vključeno v redni pouk zgodovine in druge dejavnosti na šoli, kot so krožki, seminarske ali raziskovalne naloge, saj se na ta način povečuje vloga in pomen krajevne zgodovine v osnovni in srednji šoli.

Že predstavljeni publikaciji o Lokalni zgodovini – učenju z odkrivanjem (Trškan, 2007a) in Naloge malo drugače (Trškan, 2007b) pa tudi prinašata učiteljem zgodovine različne ideje, možnosti in načine raziskovanja domačega kraja oz. krajevne zgodovine.

Pomen krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo

Vse večji pomen pri izobraževanju se v 21. stoletju pripisuje izobraževanju za demokratično državljanstvo, saj bi se morali učenci učiti »o vlogi in pomenu nacionalne identitete, življenju v skupnosti in osnovnih načelih demokratične politične ureditve, človekovih pravicah, strpnosti itn.« (Sardoč, 2005, str. 4–5).

Krajevna zgodovina oz. zgodovina domačega okolja je tudi sestavni del državljanstva, zato naj bi mlade naučili razumevanja, varovanja, spoštovanja in tudi uživanja v domačem kraju. »Samo lokalna ali tradicionalna kultura je tista, ki daje identiteto ali smisel prek skupnosti, pripadanja, in to daje smisel življenja, ustvarja osebne odnose, ki so vredni in trajni, vključuje moralo in vedenje, daje vero in upanje itd.« (Žalec, 2006, str. 75).

Kot pravi Alojzija Židan, mladi lahko »spoznajo velik pomen štirih t. i. evropskih stebrov, ki osmišljajo vprašanje, zakaj se je vredno vseživljenjsko izobraževati: da bi vedeli, da bi znali kakovostno delati, da bi znali kakovostni živeti, da bi znali kakovostno sobivati z drugimi, še posebej drugačnimi« (Židan, 2007, str. 124). Dodajamo, da je to še posebej pomembno pri preučevanju krajevne zgodovine.

Pri preučevanju krajevne zgodovine je pomembno tudi delovanje šol. Učence bi lahko dejavno vključili v beleženje delovanja šole v obliki učenčeve kronike šol. »Šolske kronike so za krajevno zgodovino pomembne in zato je treba stremeti, da njihovo pisanje zajame ne le razvoj šole, temveč tudi življenje v šolskem okolišu« (Ostaneč, 1988, str. 133).

Žalec meni, da je »določena mera nešovinistične navezanosti na lokalno kulturo, lokalno družbo ali domoljubje nujen pogoj za uspešno delovanje demokracije« (Žalec, 2006, str. 79). »Če se ne navadimo ceniti edinstvenosti človeških kultur, začenši z lastno,

verjetno ne bomo sposobni ceniti niti človeške raznolikosti niti skupne človeškosti, ki leži v središču svetovljanskega ideala. Takšni nezainteresirani, brezsrčni posamezniki, ki cenijo le sebe in ne čutijo odgovornosti do ničesar, so slaba ali nikakršna podlaga za demokracijo, ki vendarle zahteva dovolj aktivne državljane. Edukacija v smislu vzgoje in izobraževanja je oblikovanje zainteresiranih ljudi, aktivnih državljanov« (prav tam, str. 77).

Prav osnovne in srednje šole so tiste, ki učencem in dijakom lahko ponudijo številne priložnosti pri rednem pouku za razvijanje zavesti o državni pripadnosti, njeni kulturni in jezikovni dediščini ter raznolikosti. Dejavnosti, ki se izvajajo na šolah ali tudi izven šole, pa jim dodatno ponujajo še druge priložnosti za spoznavanje pomena aktivnega vključevanja v sodobni demokratični družbi (Sardoč, 2006, str. 104). »Poleg kritičnega mišljenja sodi aktivno vključevanje učencev v različne dejavnosti (znotraj šolske skupnosti, družine, vrstniške skupine ali lokalne skupnosti itd.) med temeljne kompetence izobraževanja za demokratično državljanstvo, ki naj bi jih med učnim procesom razvili pri učencih kot bodočih državljanih« (prav tam, str. 104–105).

Domači kraj ima pomembno vlogo pri državljanski vzgoji mladih. Justin npr. predlaga, kako okrepiti državljansko vzgojo oz. njene učinke, in sicer »da bi državljansko vzgojo bolj kot doslej usmerili v proučevanje lokalne skupnosti. Socialne mreže in dejavnosti v teh skupnostih so za učence neposredno dostopne. Na tej ravni lahko spoznavajo življenjske zgodbe konkretnih ljudi in razumejo interese posameznikov ter motive za politično, prostovoljsko, kulturno, humanitarno in okoljevarstveno delovanje« (Justin, 2006, str. 90).

Tudi učni načrt za državljansko vzgojo in etiko v devetletni osnovni šoli vključuje obravnavanje štirih vrst skupnosti: družino in vrstniške skupine; lokalne skupnosti (vas, kraj, mesto, občina) in mednarodno skupnost (prav tam, str. 98). Justin predlaga tudi posebno strategijo, katere bistvo je v tem, »da nekatere vidike delovanja lokalne skupnosti učitelji prikažejo učencem

kot model, ki jim omogoča razumeti, zakaj so pomembne tudi državljanske dejavnosti, ki potekajo na nacionalni ravni, zakaj so pomembne nacionalne ustanove in kako delujejo, zakaj so pomembne politične razprave na nacionalni ravni in gibanja, ki delujejo na nacionalni ter mednarodni ravni itd. V isti strategiji postane vprašanje o družbeni kohezivnosti na lokalni ravni izhodišče za spraševanje o družbeni kohezivnosti na nacionalni ravni. Družbene vezi v lokalnih skupnosti so za površnega opazovalca nemara manj vidne od vezi v najožjih skupnostih. Pa vendar deluje v lokalnih okoljih množica socialnih mrež, ustanov, v njih potekajo politične, kulturne, prostovoljske, humanitarne, okoljevarstvene, rekreacijske in druge dejavnosti. /.../ S pedagoškega gledišča je to pomembno zato, ker so vse te mreže in dejavnosti učencem in učiteljem neposredno dostopne. Z njimi lahko navežejo stik in jih proučujejo« (prav tam).

Državljska vzgoja naj bi se nanašala na šolsko izobraževanje mladih in jim zagotavljala, da bi postali dejavni in odgovorni državljani, sposobni prispevati k razvoju družbe, v kateri živijo. Vodila bi jih k politični pismenosti (jih spodbujala k poznavanju in spoštovanju kulturne in zgodovinske dediščine), h kritičnemu mišljenju in razvoju nekaterih stališč in vrednot (mlade bi spodbujala, da bi pridobili spretnosti, ki so potrebne za dejavno vključevanje v javno življenje, razvijala spoštovanja sebe in drugih s ciljem doseči večje medsebojno razumevanje) ter k dejavni udeležbi v družbi (omogočila bi, da bi se mladi bolj vključevali v skupnost v širšem pomenu, to je na mednarodni, državni, lokalni in šolski ravni (Državljska vzgoja v Evropi, 2005, str. 18).

Poznavanje in razumevanje krajevne zgodovine bi omogočilo, da bi se učenci hitreje in dejavno vključili v življenje šole, kraja oz. lokalne skupnosti ter pridobili občutek pripadnosti kraju in spretnosti, ki so potrebne za odgovoren in ustvarjalno-kritičen prispevek k javnemu življenju (prav tam, str. 31). Eden od načinov dejavnega vključevanja v lokalno skupnost pa je tudi raziskovanje domačega kraja.

Če pogledamo šolske zakone, lahko ugotovimo, da se en cilj lahko navezuje tudi na krajevno zgodovino, in sicer da učenci oz. dijaki razvijajo »zavest o državni pripadnosti in narodni identiteti in vedenja o zgodovini Slovenije in njeni kulturi« (Zakon o osnovni šoli, 1996; Zakon o gimnazijah, 1996; Zakon o srednjih poklicnih in strokovnih šolah, 1996).

V povezavi z delovanjem v lokalni skupnosti oz. domačem kraju kot pomembnem elementu državljske vzgoje in kulture pa lahko navedemo še naslednje cilje, izbrane iz šolskih zakonov:

- »vzgajanje za medsebojno strpnost, spoštovanje drugačnosti in sodelovanje z drugimi, spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin in s tem razvijanje sposobnosti za življenje v demokratični družbi,
- pridobivanje splošnih in uporabnih znanj, ki omogočajo samostojno, učinkovito in ustvarjalno soočanje z družbenim in naravnim okoljem in razvijanje kritične moči razsojanja« (Zakon o osnovni šoli, 1996);
- »odgovorno varovanje svobode, za strpno, miroljubno sožitje in spoštovanje soljudi,
- /.../ pripravljenost za vzpostavljanje svobodne, demokratične in socialno pravične države« (Zakon o gimnazijah, 1996; Zakon o srednjih poklicnih in strokovnih šolah, 1996).

Pomen krajevne zgodovine za državljsko vzgojo in kulturo je izjemen. Kompetence, povezane z demokratičnim državljanstvom in domačim krajem, naj bi mlade oblikovale v svobodne in avtonomne osebe, ki se zavedajo svojih pravic in dolžnosti v družbi (Audigier, 2002, str. 17). Državljska vzgoja oz. kultura se najprej začne v domačem okolju, šolskem okolju, domačem kraju in se potem širi na širšo skupnost. Audigier pravi, da obstaja skupnost vedno na dveh ravneh, in sicer na lokalni ravni je kraj ali mesto, kjer oseba živi in kateremu pripada, druga raven pa je na ravni države (prav tam, str. 16).

II. KRAJEVNA ZGODOVINA V OSNOVNO- ŠOLSКИH IN SREDNJEŠOLSKIH UČNIH NAČRTIH 1945–2005

Uvod

Splošni cilji, ki se navezujejo na domači kraj
v učnih načrtih za vse predmete

Navodila, ki se navezujejo na domači kraj
v učnih načrtih za vse predmete

Pomen domačega kraja za državljansko vzgojo in kulturo
v učnih načrtih za vse predmete

Učni cilji, ki se navezujejo na krajevno zgodovino
v učnih načrtih za zgodovino

Učni cilji, ki se nanašajo na državljansko vzgojo in kulturo
v učnih načrtih za zgodovino

Navodila, ki se navezujejo na krajevno zgodovino
v učnih načrtih za zgodovino

Navodila, ki vključujejo elemente državljanske vzgoje in kulture
v učnih načrtih za zgodovino

Učne vsebine, ki se navezujejo tudi na krajevno zgodovino
v učnih načrtih za zgodovino

Učne vsebine, ki vključujejo elemente državljanske vzgoje in kulture
v učnih načrtih za zgodovino

Pomen krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo
v učnih načrtih za zgodovino

II. KRAJEVNA ZGODOVINA V OSNOVNO-ŠOLSKIH IN SREDNJEŠOLSKIH UČNIH NAČRTIH 1945–2005

UVOD

Učni načrti so bili od leta 1946 do leta 1949 objavljeni v Vestniku Ministrstva za prosveto LR Slovenije, od leta 1949 do 1990 pa tudi v Objavah Sveta za prosveto in kulturo LRS oz. Sveta za šolstvo LRS idr. Številne učne načrte je izdala tudi založba DZS. Predmetnike in učne načrte je izdajal tudi Zavod SRS za šolstvo oz. Zavod RS za šolstvo. Od leta 1998 naprej so učni načrti za zgodovino na voljo tudi na spletnih straneh Ministrstva za šolstvo in šport ter Zavoda RS za šolstvo.

Glavni notranji elementi učnih načrtov po letu 1945 so bili uvod z uvodnimi splošnimi cilji, predmetnik, pojasnilo predmetnika in učni načrti posameznih predmetov. Učni načrti posameznih predmetov so vključevali nadalje še učne cilje, učno vsebino, pojasnila ali navodila.

Po letu 1991 se je notranja sestava učnih načrtov za posamezne predmete zelo spremenila in izpopolnila. Tako so glavni elementi notranje sestave sodobnih učnih načrtov za posamezne predmete: namen predmeta, splošni cilji za vse razrede, učna vsebina in učni (operativni) cilji, učna sredstva, načini preverjanja in ocenjevanja, materialni in kadrovske pogoji, navodila za uporabo (Trškan, 2001, str. 258).

Ker so učni načrti najpogosteje vključevali učne cilje, učno vsebino in navodila za izvajanje, so bi ti trije elementi izbrani tudi za področja raziskovanja pri specifičnih raziskovalnih vprašanjih, na podlagi katerih smo skušali ugotoviti, v kolikšni meri je bila

poudarjena krajevna zgodovina v učnih načrtih oz. koliko so sestavljavci učnih načrtov vključevali vsebine krajevne zgodovine. »Šolski politiki pomeni učni načrt instrument, s katerim opredeljuje država (družba) cilje, strukturo in vsebino izobraževanja na posameznih stopnjah in področjih šolanja. S tem država zagotavlja izobrazbeni standard, ki je v skladu s posameznikovimi interesi in potrebami, v skladu z družbenimi potrebami, razvojnimi tendencami in resničnimi možnostmi« (Ivanuš Grmek, 1999, str. 155).

Z načrtovanjem in razlogi za spremembe v učnih načrtov in predmetnikih se v raziskavi ne bomo ukvarjali. »Načrtovanje in ureničevanje učnega načrta je v presečišču interesov države, znanosti, ki se ukvarja z vzgojo in izobraževanjem, znanstvenega raziskovanja, neposredne šolske prakse in celotne javnosti« (prav tam). Pojasnili bomo le kronološki potek šolskih sprememb in reform, ki so povezane s predstavljenimi učnimi načrti, ter s tem nakazali, v kolikšni meri je bila tudi država zainteresirana za preučevanje krajevne zgodovine.

Milena Ivanuš Grmek je v svoji krajši raziskavi glede navedenih elementov v učnih načrtih obveznega šolanja po letu 1945 ugotovila, da učni cilji za posamezne predmete v učnih načrtih do leta 1948 niso bili navedeni, po letu 1948 pa tudi niso bili zapisani v vseh učnih načrtih. Ugotovila je tudi, da so bili vsi cilji na splošni ravni in niso obsegali periodizacije po razredih. Glede učnih vsebin pa je ugotovila, da so bile za posamezne predmete zelo natančno zapisane po razredih, medtem ko si bila navodila za izvajanje učnega načrta posameznih predmetov manj natančno in dosledno zapisana (prav tam, str. 162).

V raziskavi smo analizirali splošne cilje učnih načrtov, zapisane za vse predmete skupaj in splošne cilje, zapisane pri predmetu zgodovina.

Analizirali smo tudi vsebine učnih načrtov za predmet zgodovina od leta 1945 do leta 2005 pri širših in ožjih temah. Razvrstitev zgodovinske učne vsebine oz. tem je bila vseskozi kronološko-

progresivna, saj je bila zgodovinska vsebina razvrščena od najstarejših dogodkov do najnovejših. V učnem načrtu za zgodovino za devetletno osnovno šolo (2003) pa je tudi monografska, kar pomeni, da določena širša tema vključuje daljše kronološko obdobje za izbrano vsebino.

Milena Ivanuš Grmek je ugotovila, »da se je ob vsaki spremembi učnih načrtov povečal obseg učne vsebine. Prenova učne vsebine se kaže v dodajanju novih učnih vsebin, ne pa tudi v spreminjanju učne vsebine, ki so jo učni načrti že vsebovali. Zaradi tega se je nenehno povečevala obremenjenost učencev, tudi če se je število ur posameznega učnega predmeta zmanjšalo« (prav tam, str. 166).

Sestavili smo seznam vseh pregledanih učnih načrtov in pri tistih, ki so vključevali predmetnik, podali število ur po letnikih oz. razredih za predmet zgodovina. Tedensko število ur za zgodovino je prikazano v Prilogi A. Ugotavljamo, da se število ur za zgodovino v osnovni šoli od leta 1959 naprej ni bistveno spreminjalo, 2 uri tedensko v 6., 7. in 8. razredu osemletke, v gimnazijah pa so imele t. i. višje gimnazije večje število ur (3 ure tedensko) kot pa gimnazije po letu 1991 (2 uri tedensko). V raznovrstnih programih poklicnih in strokovnih srednjih šol je bilo tedensko število ur različno glede na letnik in polletje, vendar bistvenih sprememb ni bilo, razen da se v 80. in 90. letih 20. stoletja pri krajših programih namesto predmeta zgodovine uveljavijo drugi predmeti npr. družboslovje, družbena znanja ipd., kar pomeni, da v določenih srednješolskih programih ni bilo predmeta zgodovine.

Analizirali smo tudi navodila v učnih načrtih za vse predmete in posebej navodila v učnih načrtih za predmet zgodovina. »Učiteljem in drugim izvajalcem vzgojno-izobraževalnega procesa je učni načrt obveznost, ki jo morajo upoštevati in se po njej ravnati. Hkrati pa je učni načrt tudi osnova, vodilo, ki jim je v pomoč pri izvajanju vzgojno-izobraževalnega procesa« (Ivanuš Grmek, 1999, str. 155).

Glede navodil je Milena Ivanuš Grmek ugotovila, da je bil v navodilih poudarjen predvsem pomen pouka posameznih predmetov, ki je usmerjal učitelje pri obravnavanju učne snovi ter da so dajala manjši »poudarek povezanosti poučevanja, učenja in mišljenja ter specifičnosti posameznega predmeta« (prav tam, str. 163). Pri navodilih bomo v raziskavi iskali predvsem napotke, ki se navezujejo na domači kraj oz. krajevno zgodovino.

Ker so v raziskavo vključeni različni učni načrti, predmetniki, programi ali katalogi znanj, je pri vseh dokumentih uporabljen izraz učni načrt. Pri vseh učnih načrtih smo zabeležili prisotnost oz. navzočnost izbranih elementov, ki so osnova za nadaljnjo analizo in odgovore na specifična raziskovalna vprašanja za vse učne načrte. Ti elementi so: predmetnik, splošni cilji in navodila v učnih načrtih za vse predmete ter učni cilji, vsebine in navodila v učnih načrtih za predmet zgodovina.

Učni načrti za osnovne šole

V nadaljevanju je predstavljen seznam učnih načrtov za osnovne šole. V seznamu je označena prisotnost naslednjih elementov: predmetnika, ciljev in navodil v učnih načrtih za vse predmete ter ciljev, vsebine in navodil v učnih načrtih za zgodovino. Prazen prostor pomeni, da učni načrt ne vključuje tega elementa. V nadaljevanju sledi tudi krajše pojasnilo preglednice št. 6.

Preglednica 6: Prisotnost elementov v učnih načrtih za osnovne šole

Leto izdaje	Učni načrti za osnovne šole	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1946a	Učni načrt za prve štiri razrede osnovnih šol. (1946). Ljubljana: DZS.	✓		✓	✓	✓	✓

Leto izdaje	Učni načrti za osnovne šole	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1946b	Začasni učni načrt za višje osnovne šole. (1946). Ljubljana: DZS.	✓		✓		✓	
1947	Učni načrt za prve štiri razrede osnovne šole za šolsko leto 1947/48. Učni načrt za višje razrede osnovne šole za šolsko leto 1947/48. V: Vestnik Ministrstva za prosveto LR Slovenije. Letnik II. Priloga 1. k 11. številki z dne 28. 8. 1947, št. 11.	✓				✓	✓
1948a	Učni načrt za osnovne šole, nižje razrede sedemletk in višje osnovne šole. (1948). Ljubljana: Ministrstvo za prosveto LRS.	✓		✓	✓	✓	✓
1948b	Učni načrt za gimnazije, nižje gimnazije in višje razrede sedemletk. (1948). Ljubljana: Ministrstvo za prosveto LR Slovenije.	✓			✓	✓	✓
1950a	Učni načrt za osnovne šole. (1950). Ljubljana: DZS.	✓		✓	✓	✓	✓
1950b	Navodilo za uporabo predmetnikov in učnega načrta za prve štiri razrede nižje organiziranih šol. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS: Leto II. V Ljubljani, dne 20. 11. 1950, št. 2, str. 2–4.			✓			✓
1953a	Začasni učni načrt za osnovne šole. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto IV. V Ljubljani, dne 28. 10. 1953, št. 6, IV., str. 2–27.	✓		✓		✓	✓

Leto izdaje	Učni načrti za osnovne šole	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1953b	Sklepi Odbora za splošnoizobraževalno šolstvo. II. Osemletne šole. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto IV. V Ljubljani, dne 28. 2. 1953, št. 1, IV, str. 2–4.	✓		✓			
1954a	Predmetnik za višjo stopnjo osnovnih šol in nižje gimnazije. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto V. V Ljubljani, dne 25. 8. 1954, št. 6, V, str. 6.	✓					
1954b	Učni načrt za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol. (1954). Ljubljana: DZS.	✓				✓	✓
1954c	Učni načrti za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto V. V Ljubljani, dne 15. 10. 1954, št. 7, I., str. 1–19.					✓	✓
1959a	Predmetnik in učni načrt za osnovne šole. V: Objave Sveta za šolstvo LRS – Sveta za kulturo in prosveto LRS – Sveta za znanost LRS – Zavoda za proučevanje šolstva LRS. Posebna izdaja. Ljubljana, avgusta 1959, II.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1959b	Utemeljitev učnega načrta za I.–VIII. razred osnovne šole. (1959). Ljubljana: Zavod za napredek šolstva LRS.	✓		✓	✓	✓	✓

Leto izdaje	Učni načrti za osnovne šole	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1960	<i>Predmetnik in učni načrt za VI., VII. in VIII. razred osnovne šole v LR Sloveniji. V: Objave Sveta za šolstvo LRS – Sveta za kulturo in prosveto LRS – Sveta za znanost LRS – Zavoda za proučevanje šolstva LRS. Letnik XI. Ljubljana, avgusta 1960, št. 4.</i>	✓		✓	✓	✓	✓
1962	<i>Predmetnik in učni načrt za osnovne šole. (1962). Ljubljana: DZS.</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1966	<i>Uvod k predmetniku in učnemu načrtu za osnovne šole. Smoter in naloge osnovne šole. Predmetnik in učni načrt za osnovno šolo. V: Objave. Republiški sekretariat za prosveto in kulturo SRS. Leto XVII. Ljubljana, 15. 6. 1966. Št. 2, 3, 4, 5.</i>	✓	✓		✓	✓	✓
1969	<i>Predmetnik in učni načrt za osnovno šolo. (1969). Ponatis iz objav republiškega sekretariata za prosveto in kulturo 15. 6. 1966, št. 2, 3, 4, 5. Ljubljana: Prosvetni delavec.</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1973	<i>Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. (1973). Ljubljana: Zavod za šolstvo SR Slovenije.</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1975a	<i>Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. (1975). 1. zvezek. Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.</i>		✓	✓			

Leto izdaje	Učni načrti za osnovne šole	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1975b	Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. (1975). 2. zvezek. Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.	✓					
1975c	Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. (1975). 6. zvezek. Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.				✓	✓	✓
1979	Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. (1979). Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1982	Smernice za delo osnovnih šol. (1982). Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.			✓			
1983a	Predmetnik in učni načrt osnovne šole. (1983). Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.	✓		✓	✓	✓	✓
1983b	Obvezni predmetnik in učni načrt osnovne šole. (1983). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.	✓		✓	✓	✓	✓
1984a	Program življenja in dela osnovne šole. 1. zvezek. Smernice za delo osnovnih šol. Obvezni predmetnik osnovne šole. (1984). Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.	✓		✓			
1984b	Program življenja in dela osnovne šole. 3. zvezek. Družbenoekonomsko vzgojno izobraževalno področje. (1984). Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.				✓	✓	✓
1992	Katalog znanja iz zgodovine v osnovni šoli. (1992). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.				✓	✓	✓

Leto izdaje	Učni načrti za osnovne šole	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1994	Učni načrt za zgodovino v osnovni šoli. (1994). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.				✓	✓	✓
1998a	Učni načrt. Predlog april 1998. Zgodovina. Osnovna šola. (1998). Ljubljana: Državni izpitni center.				✓	✓	✓
1998b	Osnovna šola. Učni načrt. Zgodovina. 6. razred: 35 ur, 7. razred: 70 ur, 8. razred: 70 ur, 9. razred: 64 ur. Sprejeto na 20. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 29. 10. 1998. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).				✓	✓	✓
1998c	Predmetnik devetletne osnovne šole, sprejet na 19. seji strokovnega sveta Republike Slovenije za splošno izobraževanje, dne 15. 10. 1998. http://www.mss.gov.si/index.php?id=10035 (18. 9. 2007).	✓					
1999a	Posodobitev sedaj veljavnega učnega načrta za zgodovino. Priloga k sedaj veljavnemu učnemu načrtu. Sprejeto na 27. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 8. 4. 1999. http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/razvoj_solstva/evalvacija/pdf/zgodovina (18. 8. 2007).					✓	✓

Leto izdaje	Učni načrti za osnovne šole	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1999b	Učni načrt. Dvojezična osnovna šola. Zgodovina. 6. razred: 35 ur; 7. razred: 70 ur; 8. razred: 70 ur; 9. razred: 64 ur. Sprejeto na 25. seji Stokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 11. 2. 1999. www.mss.gov.si/.../mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_narodno/Zgodovina_obvezni_dv.pdf (18. 8. 2007).				✓	✓	✓
1999c	Učni načrt. Osnovna šola z italijanskim učnim jezikom. Zgodovina. 6. razred: 35 ur; 7. razred: 70 ur; 8. razred: 70 ur; 9. razred: 64 ur. Sprejeto na 25. seji Stokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 11. 2. 1999. www.mss.gov.si/.../mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_narodno/Zgoda vina_obvezni_is.pdf (18. 8. 2007).				✓	✓	✓
2003	Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Zgodovina. (2003). Drugi natis. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. Izdaje: 2000, 2002. Objavljen tudi na: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_obvezni/Zgodovina (18. 8. 2007).				✓	✓	✓

Od leta 1946 do leta 1949 so bile sedemletke (štirje nižji razredi in trije višji razredi) v osnovnih šolah. Trije višji razredi sedemletk so imeli v tem času isti učni načrt za zgodovino kot nižji trije gimnazijski razredi, zato imajo učni načrti v naslovu dve stopnji, npr. učni načrt za nižje gimnazije in višje razrede sedemletk. Leta 1950 so bile sedemletke ukinjene, vendar pa vključujejo nekateri učni načrti še vedno dve stopnji, npr. učni načrt za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol. Ti učni načrti so navedeni tudi v seznamu gimnazijskih učnih načrtov.

S šolsko reformo (1958) so od leta 1959 naprej veljavni učni načrti za osemletno osnovno šolo (razredni pouk od 1. do 4. razreda in predmetni pouk od 5. do 8. razreda). Od leta 1992 so začeli izhajati posebej učni načrti za zgodovino.

Na spremembe v osnovni šoli je vplival predvsem Zakon o osnovni šoli (1980), ki je določal, da temelji delo vsake posamezne šole na programu življenja in dela osnovne šole (Balkovec Debevec, 2002, str. 117), zato so temu primerno tudi oblikovani učni načrti.

Zakon o osnovni šoli (1996) pa je uzakonil devetletno osnovno šolo (začetek vpeljevanja 1999/2000) (Pretnar, 2000, str. 17). S tem se je predmet zgodovina uvedel že v 6. razred devetletke. Učni načrti za zgodovino v devetletki so izšli že leta 1998.

Učni načrti za gimnazije

V nadaljevanju je predstavljen seznam učnih načrtov za gimnazije. V seznamu je označena prisotnost naslednjih elementov: predmetnika, ciljev in navodil v učnih načrtih za vse predmete ter ciljev, vsebine in navodil v učnih načrtih za zgodovino. Prazen prostor pomeni, da učni načrt ne vključuje tega elementa. V nadaljevanju sledi krajše pojasnilo preglednice št. 7.

Preglednica 7: Prisotnost elementov v učnih načrtih za gimnazije

Leto izdaje	Učni načrti za gimnazije	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1945	Začasni učni načrt na gimnazijah in klasičnih gimnazijah Slovenije za šolsko leto 1945–1946. (1945). Ljubljana: DZS.	✓		✓		✓	
1946	Spremembe k učnemu načrtu za gimnazije. Šolsko leto 1946/47. (1946). Ljubljana: DZS.	✓		✓		✓	✓
1947	Učni načrt za gimnazije za šolsko leto 1947/48. V: Vestnik Ministrstva za prosveto Ljudske Republike Slovenije. Letnik II. Priloga k 12. številki z dne 13. 9. 1947, št. 2.	✓				✓	
1948	Učni načrt za gimnazije, nižje gimnazije in višje razrede sedemletk. (1948). Ljubljana: Ministrstvo za prosveto LR Slovenije.	✓			✓	✓	✓
1949	Navodila za šolsko leto 1949/50. Predmetnik za gimnazije v š. l. 1949/50. V: Objave Ministrstva za prosveto LR Slovenije. Leto I. V Ljubljani dne 15. 8. 1949, št. 3, I.-I. in 2., str. 1–2.	✓		✓			✓
1950	Učni načrt za I. in II. razred gimnazije. (1950). Ljubljana: DZS.	✓				✓	
1951a	Učni načrt za štirirazredno nižjo gimnazijo. (1951). Ljubljana: DZS.	✓			✓	✓	

Leto izdaje	Učni načrti za gimnazije	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1951b	<i>Predmetnik za nižje in višje razrede gimnazije za šolsko leto 1951/52 in nadalje. Predmetnik za klasične gimnazije za šolsko leto 1951/52 in nadalje. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto II. V Ljubljani, dne 15. 8. 1951, št. 9, B in C, str. 1–2.</i>	✓					
1952	<i>Predmetnik za nižje in višje gimnazije ter klasične gimnazije za šolsko leto 1952/53. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto III. V Ljubljani, dne 14. 8. 1952, št. 5, III., str. 9.</i>	✓					
1953a	<i>Predmetnik za nižje in višje gimnazije ter klasične gimnazije za šolsko leto 1953/54. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto IV. V Ljubljani, dne 5. 9. 1953, št. 5, III., A, str. 2.</i>	✓					
1953b	<i>Učni načrt za V. razred gimnazije. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto IV. V Ljubljani, dne 5. 9. 1953, št. 5, III., B., str. 2–6.</i>					✓	
1954a	<i>Predmetnik za gimnazije in klasične gimnazije. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto V. V Ljubljani, dne 25. 1. 1954, št. 1, XIV., str. 9–10.</i>	✓					

Leto izdaje	Učni načrti za gimnazije	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1954b	Novi predmetniki za višje gimnazije in klasične gimnazije. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto V. V Ljubljani, dne 25. 8. 1954, št. 6. IV., str. 4–6.	✓					
1954c	Predmetnik za višjo stopnjo osnovnih šol in nižje gimnazije. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto V. V Ljubljani, dne 25. 8. 1954, št. 6. V., str. 6.	✓					
1954č	Učni načrti za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol. (1954). Ljubljana: DZS.	✓				✓	✓
1955a	Učni načrt za višje razrede gimnazij in klasičnih gimnazij. Začasni pravilnik o maturi. (1955). Ljubljana: DZS.	✓			✓	✓	
1955b	Novi predmetniki za gimnazije in klasične gimnazije. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto VI. V Ljubljani, dne 5. 8. 1955, št. 4. IV., str. 3–4.	✓					
1962a	Gimnazija. Gradivo za sestavo predmetnika in učnega načrta. (1962). Ljubljana: Zavod za napredek šolstva LRS.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1962b	Minimalni pogoji predmetnika za učni načrt gimnazije. (1962). Ljubljana: Zavod za napredek šolstva. LRS. Ljubljana.			✓	✓	✓	✓

Leto izdaje	Učni načrti za gimnazije	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1962c	<i>Minimalni obseg snovi za gimnazijske učne načrte. V: Objave Sveta za šolstvo LRS, Sveta LRS za strokovno izobraževanje, Sveta za kulturo in prosveto LRS, Sveta za znanost LRS, Zavoda za napredek šolstva LRS, Zavoda LRS za strokovno izobraževanje. Leto XIII. Ljubljana, v novembru 1962, št. 4, IV., str. 82–98.</i>				✓	✓	✓
1964a	<i>Gimnazija. Gradivo za sestavo predmetnika in učnega načrta. (1964). Ljubljana: DZS.</i>	✓			✓	✓	✓
1964b	<i>Smernice za organizacijo pouka v gimnazijah. V: Objave. Republiški sekretariat za šolstvo SRS. Leto XV. Ljubljana, 10. 8. 1964, št. 2, V., str. 61–63.</i>	✓		✓			
1975a	<i>Gimnazija. Predmetnik in učni načrt. (1975). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.</i>	✓		✓	✓	✓	✓
1975b	<i>Predmetniki srednjih šol in šol po zakonu o poklicnem izobraževanju in urejanju učnih razmerij. (1975). Ljubljana: Republiški zavod za zaposlovanje.</i>	✓					
1992a	<i>Gimnazijski program. (1992). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Leto izdaje	Učni načrti za gimnazije	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1992b	Srednješolski programi in poklici. (1992). Ljubljana: Republika Slovenija Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. Republiški zavod za zaposlovanje.	✓	✓	✓			
1992c	Srednješolski programi in poklici. (1992). 2. natis. Ljubljana: Republika Slovenija Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. Republiški zavod za zaposlovanje.	✓	✓	✓			
1993	Srednješolski programi in poklici. (1993). 3. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.	✓	✓	✓			
1994	Srednješolski programi in poklici. (1994). 4. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.	✓	✓	✓			
1995	Srednješolski programi in poklici. (1995). 5. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.	✓	✓	✓			
1996a	Učni načrt za zgodovino v gimnaziji. (1996). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.				✓	✓	✓
1996b	Srednješolski programi in poklici. (1996). 6. dopolnjena in spremenjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.	✓	✓	✓			

Leto izdaje	Učni načrti za gimnazije	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1996c	Kurikularna prenova gimnazijskega izobraževanja. (Splošna gimnazija brez klasične gimnazije). (1996). Gradivo za obravnavo na Nacionalnem kurikularnem svetu in Strokovnem svetu za splošno izobraževanje. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.	✓	✓	✓			
1997a	Klasična gimnazija. (1997). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.	✓	✓	✓			
1997b	Strokovne gimnazije. (1997). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.	✓	✓	✓			
1998a	Zgodovina. Predmetni katalog – učni načrt. Gimnazija 280 ur. Učni načrt za zgodovino je bil sprejet na 14. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/gimnazija/gimnazija/zgodo_280.html (18. 9. 2007).				✓	✓	✓
1998b	Zgodovina. Predmetni katalog – učni načrt. Klasična gimnazija 350 ur. Učni načrt za zgodovino za klasično gimnazijo je bil sprejet na 14. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/gimnazija/klasicna_gim/zgodovina.html (18. 9. 2007).				✓	✓	✓

Leto izdaje	Učni načrti za gimnazije	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1998c	Zgodovina. Predmetni katalog – učni načrt. Ekonomska gimnazija. Tehniška gimnazija. Umetniška gimnazija. 210 ur. Učni načrt za zgodovino je bil sprejet na 14. seji Stokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/gimnazija/ekon_gim/zgodo_210.html (18. 9. 2007).				✓	✓	✓
1998ε	Učni načrt za zgodovino v gimnaziji z italijanskim učnim jezikom (modul 280 ur). Učni načrt je sprejel Stokovni svet RS za splošno izobraževanje na 14. seji, dne 26. 3. 1998. http://www.zrss.si/pdf/ZGO_Zgo_06.pdf (20. 8. 2007).				✓	✓	✓
1998d	Zgodovina. Predmetni katalog – učni načrt. Dvojezična slovensko madžarska gimnazija. 280 ur. Učni načrt za zgodovino za dvojezično slovensko madžarsko gimnazijo je bil sprejet na 14. seji Stokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/gimnazija/slo-mad-gim/zgodov.htm (18. 9. 2007).				✓	✓	✓

Leto izdaje	Učni načrti za gimnazije	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1998e	Zgodovina. Učni načrt za strokovne gimnazije (modul 210 ur). Učni načrt je sprejel Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 14. seji, dne 26. 3. 1998. http://www.zrss.si/pdf/ZGO_Zgo_03.pdf (20. 8. 2007).				✓	✓	✓
2000	Srednješolski izobraževalni programi. II. 1998/1999. (2000). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.	✓	✓	✓			
2001a	Srednješolski izobraževalni programi. II. 1999/2000. 2. dopolnjena in spremenjena izdaja. (2001). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.	✓	✓	✓			
2001b	Srednješolski izobraževalni programi. II. 2000/2001. 3. dopolnjena in spremenjena izdaja. (2001). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.	✓	✓	✓			
2001c	Srednješolski izobraževalni programi II. (šolski leti 2001/2002 in 2002/2003). http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2001/programi/ (26. 8. 2007).		✓	✓	✓	✓	✓

<i>Leto izdaje</i>	<i>Učni načrti za gimnazije</i>	<i>Predmetnik</i>	<i>Cilji za vse predmete</i>	<i>Navodila za vse predmete</i>	<i>Cilji za zgodovino</i>	<i>Vsebina za zgodovino</i>	<i>Navodila za zgodovino</i>
2003a	<i>Srednješolski izobraževalni programi. II. 2001/2002 in 2002/2003. 4. dopolnjena in spremenjena izdaja. (2003). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.</i>	✓	✓	✓			
2003b	<i>Srednješolski izobraževalni programi II. (šolsko leto 2003/04). http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2003/programi/ (26. 8. 2007).</i>		✓	✓	✓	✓	✓
2004	<i>Novi in prenovljeni srednješolski izobraževalni programi (šolsko leto 2004/2005). http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/ (26. 8. 2007).</i>		✓	✓	✓	✓	✓

Gimnazije so imele od leta 1946 do leta 1949 tri nižje in pet višjih razredov, zato imajo nekateri učni načrti v naslovu te nazive ali tudi posebej naslov učni načrt za 5. razred gimnazije. Nižji gimnazijski razredi so imeli v tem času isti učni načrt za zgodovino kot višji razredi sedemletk, zato imajo učni načrti v naslovu dve stopnji, npr. učni načrt za nižje gimnazije in višje razrede sedemletk. Leta 1950 so bile sedemletke ukinjene, vendar pa vključujejo nekateri učni načrti še vedno dve stopnji, npr. učni načrt za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol. Ti učni načrti so navedeni tudi v seznamu osnovnošolskih učnih načrtov.

S šolsko reformo leta 1958 pa so gimnazije postale štiriletne (nekdanji višji razredi) in so se obdržale do dokončne uvedbe

usmerjenega izobraževanja (do 1983/84). Od 1984/85 naprej ni bilo gimnazij, zato tudi ni učnih načrtov. Vsi učni načrti za srednje šole so v t. i. usmerjenem izobraževanju vključeni v seznam za učne načrte poklicnih in strokovnih srednjih šol.

V šolskem letu 1990/91 je bil ponovno uveden gimnazijski program (Gimnazijski program, 1992, str. 7) in od leta 1996 so začeli izhajati predmetni učni načrti, torej učni načrti za zgodovino. Po zakonu iz leta 1996 so gimnazije splošne, klasične in strokovne. Med strokovne gimnazije spadajo ekonomska, tehniška in umetniška gimnazija (Enciklopedija Slovenije, 1998, str. 251). Učni načrti za zgodovino so od leta 1998 naprej na voljo na spletni strani Ministrstva za šolstvo in šport.

Učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole

V nadaljevanju je predstavljen seznam učnih načrtov za poklicne in strokovne srednje šole. V seznamu je označena prisotnost naslednjih elementov: predmetnika, ciljev in navodil v učnih načrtih za vse predmete ter ciljev, vsebine in navodil v učnih načrtih za zgodovino. Prazen prostor pomeni, da učni načrt ne vključuje tega elementa. V nadaljevanju sledi krajše pojasnilo preglednice št. 8.

Preglednica 8: Prisotnost elementov v učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole

Leto izdaje	Učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1948	Začasni učni načrt za strokovne nadaljevalne šole. (1948). Ljubljana: Komite za srednje in nižje strokovno šolstvo pri vladi LRS.	✓		✓		✓	

Leto izdaje	Učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1949	Učni načrt za dvoletne in triletno šole učencev v gospodarstvu in industrijske šole. Predmeti splošne in splošno strokovne izobrazbe. (1949). Ljubljana: Ministrstvo za delo LRS. Uprava za strokovne delavske kadre.	✓				✓	
1951	Iz odbora za strokovno šolstvo: I. Učni načrti in predmetniki, V: Objave Sveta za prosveto in kulturo vlade LRS. Leto II. V Ljubljani, dne 25. 9. 1951, št. 10, str. 3–8.	✓		✓			
1952a	Učni načrti in predmetniki vajenskih šol. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo vlade LRS. Leto III. V Ljubljani, dne 24. 11. 1952, št. 6, XIV., str. 12–14.	✓					
1952b	Predmetniki za strokovne šole s praktičnim poukom. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo vlade LRS. Leto III. V Ljubljani, dne 24. 11. 1952, št. 6, XV., str. 14–17.	✓					
1956	Predmetnik za Srednjo vzgojiteljsko šolo. Predmetnik za ekonomske srednje šole. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo vlade LRS. Leto VII. V Ljubljani, dne 15. 4. 1956, št. 3, III. in IV., str. 4.	✓					

Leto izdaje	Učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1962	<i>Osnutki minimalnih učnih načrtov za splošno izobraževalne predmete v poklicnih šolah. (1962). Ljubljana: Zavod za strokovno izobraževanje.</i>			✓	✓	✓	✓
1964	<i>Minimalni učni načrt za splošnoizobraževalne predmete v tistih vajenskih, industrijskih in drugih šolah s praktičnim poukom, ki se preosnavljajo v poklicne šole. V: Objave. Republiški sekretariat za šolstvo. Leto XV. Ljubljana, v februarju 1964, št. I, IV.</i>				✓	✓	✓
1975	<i>Predmetniki srednjih šol in šol po zakonu o poklicnem izobraževanju in urejanju učnih razmerij. (1975). Ljubljana: Republiški zavod za zaposlovanje.</i>	✓					
1977	<i>Skupna programska osnova v usmerjenem izobraževanju. Predmetnik in učni načrti (delovni osnutek). (1977). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1978	<i>Predmetniki za srednje šole in šole organizirane po zakonu o poklicnem izobraževanju in urejanju učnih razmerij. (1978). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.</i>	✓					

Leto izdaje	Učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1979	Skupna vzgojnoizobraževalna osnova v usmerjenem izobraževanju. (1979). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.		✓	✓	✓	✓	✓
1980	Smernice za oblikovanje vzgojnoizobraževalnih programov v usmerjenem izobraževanju. (1980). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.			✓			
1981a	Predmetniki, določeni z vzgojnoizobraževalnimi programi za pridobitev strokovne izobrazbe v srednjem izobraževanju. (1981). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.	✓		✓			
1981b	Predmetniki, določeni z vzgojnoizobraževalnimi programi za pridobitev strokovne izobrazbe v srednjem izobraževanju. Druga izpopolnjena izdaja. (1981). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.	✓		✓			
1983	Smernice za oblikovanje vzgojnoizobraževalnih programov v usmerjenem izobraževanju s komentarjem. (1983). Ljubljana: Časopisni zavod Uradni list SR Slovenije.	✓		✓			
1986a	Vzgojno-izobraževalni program srednjega izobraževanja. Družboslovno-jezikovna dejavnost SR (94)/86. (1986). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.	✓		✓	✓	✓	✓

<i>Leto izdaje</i>	<i>Učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole</i>	<i>Predmetnik</i>	<i>Cilji za vse predmete</i>	<i>Navodila za vse predmete</i>	<i>Cilji za zgodovino</i>	<i>Vsebina za zgodovino</i>	<i>Navodila za zgodovino</i>
1986b	<i>Vzgojno-izobraževalni program srednjega izobraževanja. Naravoslovno-matematična dejavnost. SR (95)/86. (1986). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.</i>	✓		✓	✓	✓	✓
1987	<i>Predmetniki prenovljenih vzgojno-izobraževalnih programov v srednjem izobraževanju. (1987). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.</i>	✓		✓			
1990	<i>Zgodovina. Katalog znanj za zaključni izpit v VIP: družboslovna jezikovna dejavnost. (1990). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.</i>				✓	✓	✓
1991a	<i>Dveletni in triletni programi poklicnih šol. (1991). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.</i>			✓	✓	✓	✓
1991b	<i>Štiriletni programi tehniških in drugih strokovnih šol. (1991). Ljubljana: Republika Slovenija, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod za šolstvo in šport. Izdaje: 1992.</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1992a	<i>Srednješolski programi in poklici. (1992). Ljubljana: Republika Slovenija Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. Republiški zavod za zaposlovanje.</i>	✓	✓	✓			

Leto izdaje	Učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1992b	Srednješolski programi in poklici. (1992). 2. natis. Ljubljana: Republika Slovenija Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. Republiški zavod za zaposlovanje.	✓	✓	✓			
1993	Srednješolski programi in poklici. (1993). 3. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.	✓	✓	✓			
1994	Srednješolski programi in poklici. (1994). 4. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.	✓	✓	✓			
1995	Srednješolski programi in poklici. (1995). 5. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.	✓	✓	✓			
1996a	Srednješolski programi in poklici. (1996). 6. dopolnjena in spremenjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.	✓	✓	✓			
1996b	Učni načrt za zgodovino v tehniških in drugih strokovnih šolah. (1996). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.				✓	✓	✓
1998a	Katalog znanja – Družboslovje (Geografija, zgodovina in državljanska vzgoja). Srednje poklicno izobraževanje. Šolski sistem. 210 ur. Določil SSRSSI na 16. seji, 18. 6. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/novi-KZ/spDRU_KZss210.htm (26. 8. 2007).				✓	✓	✓

Leto izdaje	Učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1998b	Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno izobraževanje. Poklicno-tehniško izobraževanje. 70 ur. Določil SSRSSI na 23. seji, 17. 12. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/pt_ZGO_KZ_70.htm (26. 8. 2007).				✓	✓	✓
1998c	Katalog znanja. Zgodovina. Srednje poklicno-tehniško izobraževanje. 105 ur. Določil SSRSSI na 23. seji, 17. 12. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/pt_ZGO_KZ_105.htm (26. 8. 2007).				✓	✓	✓
1998č	Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno izobraževanje. 140 ur. Določil SSRSSI na 17. seji, 7. 7. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/st_ZGO_KZ_140.htm (26. 8. 2007).				✓	✓	✓
1998d	Katalog znanja – Družboslovje (Geografija, zgodovina in državljanska vzgoja). Nižje poklicno izobraževanje. 190 ur. Določil SSRSSI na 16. seji, 18. 6. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/npDRS_KZ190.htm (26. 8. 2007).				✓	✓	✓

Leto izdaje	Učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
1998e	Katalog znanja – Družboslovje. Nižje poklicno izobraževanje. 85 ur. Določil SSRSSI na 16. seji, 18. 6. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/npDRS_KZ85.htm (26. 8. 2007).				✓	✓	✓
1998f	Katalog znanja – Družboslovje (Geografija, zgodovina in državljanska vzgoja). Srednje poklicno izobraževanje. Dualni sistem. 105 ur. Določil SSRSSI na 16. seji, 18. 6. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/spDRU_KZds105.htm (26. 8. 2007).				✓	✓	✓
1998g	Srednješolski izobraževalni programi. I. (1998). Izobraževalni programi s podaljšano veljavnostjo od šolskega leta 1998/1999. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.	✓		✓			
1999	Srednješolski izobraževalni programi. I. (1999). Izobraževalni programi s podaljšano veljavnostjo. 2. dopolnjena in spremenjena izdaja. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.	✓		✓			

Leto izdaje	Učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
2000a	Srednješolski izobraževalni programi. II. 1998/1999. (2000). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.	✓	✓	✓			
2000b	Srednješolski izobraževalni programi. I. (2000). Izobraževalni programi s podaljšano veljavnostjo. 3. dopolnjena in spremenjena izdaja. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.	✓		✓			
2000c	Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno izobraževanje. 210 ur. Določil SSRSSI na 33. seji, 27. 1. 2000. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/st_ZGO_KZ_210.htm (26. 8. 2007).				✓	✓	✓
2001a	Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno in tehniško izobraževanje. Prilagoditev za šole z italijanskim učnim jezikom. 140 ur. Katalog znanj je določil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 42. seji, dne 19. 4. 2001, sklep št. 5. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/st_ZGO_ITA_KZ_140.htm (26. 8. 2007).				✓	✓	✓

Leto izdaje	Učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
2001b	Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno in tehniško izobraževanje (DV). 140 ur. Katalog znanj je določil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 42. seji, dne 19. 4. 2001, sklep št. 5. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/st_ZGO_DV_KZ_140.htm (26. 8. 2007).				✓	✓	✓
2001c	Srednješolski izobraževalni programi. II. 1999/2000. 2. dopolnjena in spremenjena izdaja. (2001). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.	✓	✓	✓			
2001č	Srednješolski izobraževalni programi. II. 2000/2001. 3. dopolnjena in spremenjena izdaja. (2001). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.	✓	✓	✓			
2001d	Srednješolski izobraževalni programi II. (šolski leti 2001/2002 in 2002/2003). http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2001/programi/ (26. 8. 2007).		✓	✓	✓	✓	✓

Leto izdaje	Učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole	Predmetnik	Cilji za vse predmete	Navodila za vse predmete	Cilji za zgodovino	Vsebina za zgodovino	Navodila za zgodovino
2002	<i>Predmetni katalog za predmet: Družboslovje. 350 ur. (Geografija, zgodovina in državljanska vzgoja) v srednjem poklicnem izobraževanju – šolski sistem. Določil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 52. seji, dne 4. 7. 2002. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/spDRS_KZss350.htm (26. 8. 2007).</i>				✓	✓	✓
2003a	<i>Katalog znanja. Družboslovje. Srednje poklicno izobraževanje. 132 ur. Določil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 63. seji, 18. 12. 2003. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/SPI_as_druzboslovje.htm (26. 8. 2007).</i>				✓	✓	✓
2003b	<i>Srednješolski izobraževalni programi. II. 2001/2002 in 2002/2003. 4. dopolnjena in spremenjena izdaja. (2003). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.</i>	✓	✓	✓			
2003c	<i>Srednješolski izobraževalni programi II. (šolsko leto 2003/04). http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2003/programi/ (26. 8. 2007).</i>		✓	✓	✓	✓	✓

<i>Leto izdaje</i>	<i>Učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole</i>	<i>Predmetnik</i>	<i>Cilji za vse predmete</i>	<i>Navodila za vse predmete</i>	<i>Cilji za zgodovino</i>	<i>Vsebina za zgodovino</i>	<i>Navodila za zgodovino</i>
2004	<i>Novi in prenovljeni srednješolski izobraževalni programi (šolsko leto 2004/2005). http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/ (26. 8. 2007).</i>		✓	✓	✓	✓	✓

Poklicno šolanje po letu 1945 je bilo organizirano v treh šolah, in sicer v vajenskih šolah, strokovnih šolah s praktičnim poukom in mojstrskih šolah za visoko kvalificirane delavce in mojstre. Z Zakonom o srednjem šolstvu (1967) so bile namesto vajenskih in strokovnih šol s praktičnim poukom uvedene enotne poklicne šole (Enciklopedija Slovenije, 1995, str. 49). S tem zakonom so bile poklicne šole in različne oblike nižjega strokovnega izobraževanja uvrščene med srednje šole (Enciklopedija Slovenije, 1998, str. 251). Zato so vsi učni načrti uvrščeni v seznam poklicnih in strokovnih srednjih šol.

Ker se je priprava na usmerjeno izobraževanje začela že pred uradnim začetkom (1981/82), so vključeni tudi učni načrti, smernice in predmetniki za skupno programsko osnovo in tudi za posamezne programe (npr. za družboslovno-jezikovno dejavnost in naravoslovno-matematično dejavnost).

Po zakonu iz leta 1996 so poklicne in strokovne šole organizirane po poklicih ali strokovnih področjih oz. usmeritvah (prav tam). Od leta 1998 naprej so učni načrti za zgodovino razdeljeni v učne načrte za srednje poklicno-tehniško izobraževanje, srednje strokovno izobraževanje ter za srednje strokovno in tehniško izobraževanje.

Od leta 1998 so bili učni načrti poklicnih in strokovnih srednjih šol objavljeni v posebni publikaciji Srednješolski izobraževalni programi, ki so od leta 2001 na voljo tudi na spletni strani. Zato

so učni načrti za zgodovino od leta 1998 naprej na voljo na spletni strani Ministrstva za šolstvo in šport.

V nadaljevanju so predstavljeni odgovori na deset specifičnih raziskovalnih vprašanj, predstavljenih pri opredelitvi ciljev in hipotez raziskave, oz. rezultati, ki se nanašajo na učne načrte za vse predmete v osnovnih ali srednjih šolah ter na učne načrte za zgodovino, ki so izšli od leta 1945 do leta 2005. Učni načrti so v oklepaju označeni z letnicami izdaje glede na sezname v preglednicah št. 6, 7 in 8 oz. št. 1, 2 in 3.

SPLOŠNI CILJI, KI SE NAVEZUJEJO NA DOMAČI KRAJ V UČNIH NAČRTIH ZA VSE PREDMETE

Odgovori na 1. raziskovalno vprašanje: Kateri splošni cilji se navezujejo na domači kraj v učnih načrtih za vse predmete? so predstavljeni posebej za osnovne šole, gimnazije ter poklicne in strokovne srednje šole.

Splošni cilji v učnih načrtih za osnovne šole

Pri pregledu zbranih učnih načrtov za osnovne šole, ki so bili izdani po letu 1945, le sedem vključuje tudi splošne cilje za vse predmete, in sicer učni načrti 1959a, 1962, 1966, 1969, 1973, 1975a in 1979.

Vsi, razen učnega načrta 1959a, imajo splošne cilje oz. smotre osnovne šole izpisane iz 1. in 2. člena Zakona o osnovni šoli – Uradni list SRS, št. 7–8/65, str. 1–2, kjer je bil le en cilj, ki se je navezoval na krajevno zgodovino, in sicer, da je osnovna šola odkrivala učencem »vrednote in lepote njihove okolice, zlasti naravnih, gospodarskih in drugih kulturnih znamenitosti«

(1962, str. 3; 1966, str. 2; 1969, str. 3–4; 1973, str. 9; 1975a, str. 7–8; 1979, str. 3–4). Ostali splošni cilji, ki bi se lahko navezovali na krajevno zgodovino, pa so v skladu z družbeno-politično usmeritvijo, npr. osnovna šola: »seznanja učence z bojem naših in drugih narodov za svobodo, z našo družbeno ureditvijo, z družbeno-ekonomskimi in kulturnimi pridobitvami človeštva ter jih tako vzgaja v duhu socialističnega patriotizma, bratstva in edinstva, humanizma in internacionalizma; uvaja učence v spoznavanje odnosov med ljudmi v socialistični družbi in jih navaja na ustrezno ravnanje; oblikuje zavest skupnosti in tovarišva pri učencih; razvija v učencih moralna svojstva njihovega značaja ter sposobnost moralnega presojanja in kritičnega ocenjevanja odnosov med ljudmi, oblikuje v učencih čut pravičnosti v pogledu delitve dela in upoštevanja enakopravnosti med spoloma v družini in družbi, razvija v njih zavest družbene odgovornosti in discipliniranosti in spoštovanje družbenega premoženja« (1962, str. 3; 1966, str. 2; 1969, str. 3–4; 1973, str. 9; 1975a, str. 7–8; 1979, str. 3–4).

Poseben je učni načrt iz leta 1959a za vse predmete, ki je vključeval tudi osnove predmetnika in učnega načrta, ki jih je določil Prosvetni svet Jugoslavije dne 27. 2. 1959 na podlagi 30. in 170. člena Splošnega zakona o šolstvu (Uradni list FLRJ, 1959, št. 13 – Dodatek). Vendar se noben splošni cilj ni nanašal na domači kraj. Izpostavi se lahko vzgojno-izobraževalni cilj, ki je bil značilen za takratni čas, in sicer »usposabljanje mladino, da z delom, temelječim na sodobnih pridobitvah znanosti in tehnike, prispeva k stalnemu razvoju družbenih proizvodjalnih sil, krepitvi socialističnih družbenih odnosov, dvigu materialne blaginje in kulturnemu razcvetu družbene skupnosti kot celote ter osebni blaginji in napredku delovnih ljudi; razvijati v mladini zavest o družbeni odgovornosti in o potrebi aktivnega sodelovanja v družbenem samoupravljanju« (1959a, str. 1–2).

Splošni cilji v učnih načrtih za gimnazije

Splošni cilji za vse predmete skupaj so zabeleženi le v nekaterih učnih načrtih: 1962a, 1992a, 1992b, 1992c, 1993, 1994, 1995, 1996b, 1996c, 1997a, 1997b, 2000, 2001a, 2001b, 2001c, 2003a, 2003b, 2004.

Splošni cilji v 60. letih 20. stoletja so se navezovali na domači kraj le v povezavi z vključevanjem učencev v domači kraj v času šolanja ali po šolanju, npr. gimnazija naj bi učence vključevala v delo v proizvodnji, jih navajala »na aktivno sodelovanje v življenju njihove komunalne in družbene skupnosti, da bi tako prispevali svoj osebni delež k njenemu vsestranskemu razvoju« (1962a, str. 11).

Gimnazijski program v 90. letih 20. stoletja pa je bolj poudarjal znanje, sposobnosti in spretnosti, ki so jih dijaki pridobili in so bili potrebni za nadaljevanje študija oz. izobraževanja na univerzah (1992a, 1992b, 1992c, 1993, 1994, 1995, 1996b, 1996c, 1997a, 1997b). Gimnazijski program po letu 2000 naprej dijake pripravlja predvsem za nadaljevanje izobraževanja, spodbuja ter razvija tista znanja, sposobnosti, spretnosti in ustvarjalnosti, ki so potrebni za kasnejši uspeh v poklicu in življenju (2000, 2001a, 2001b, 2001c, 2003a, 2003b, 2004).

Splošni cilji v učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole

Le nekateri učni načrti oz. srednješolski učni programi vključujejo tudi splošne cilje za vse predmete: 1977, 1979, 1991b, 1992a, 1992b, 1993, 1994, 1995, 1996a, 2000a, 2001c, 2001č, 2001d, 2003b, 2003c, 2004.

Vendar pa se splošni cilji ne nanašajo na domači kraj, ampak na opravljanje poklica ali nadaljevanje študija.

Pri učnih načrtih iz leta 1977 in 1979 gre za srednješolske programe t. i. usmerjenega izobraževanja. Celotna skupna programska osnova v usmerjenem izobraževanju je učence pripravljala na samoupravne odnose v šoli oz. jih usposabljala za samoupravljanje (1977, str. 4; 1979, str. 5). Srednje šole naj bi poleg vzgojno-izobraževalnega dela za uresničevanje skupne vzgojno-izobraževalne osnove, razvijale tudi »raznovrstne dejavnosti v okviru posameznih vzgojno-izobraževalnih področij, usmeritvenih delov programa, fakultativnih in prostovoljnih dejavnosti« (1979, str. 9–10). Na ta način so učencem omogočile: »vsestranski razvoj za delo, samoupravljanje in osebno življenje, /.../ vključevanje v samoupravne socialistične odnose, usposabljanje za samoupravljanje in razvijanje zavesti o družbeni odgovornosti« (1979, str. 9–10).

Pri oblikovanju srednješolskih programov po letu 1990 so bili upoštevani globalni cilji srednjega šolstva, vendar pa niso izpostavljali vloge domačega kraja, bolj je bila poudarjena »vzgoja in izobraževanje posameznika za vključitev v delo in nadaljnje stalno (permanentno) izobraževanje in izpopolnjevanje, za podjetništvo, za prevzemanje skupnih in posamičnih nalog in odgovornosti« (1991b, str. 8).

Srednješolski programi 1992a, 1992b, 1993, 1994, 1995 in 1996a so vključevali splošne cilje za vsak program posebej in so bili povezani s poklicem oz. stroko, ravno tako tudi po letu 2000, ko se je srednje poklicno in strokovno izobraževanje razdelilo na nižje poklicno izobraževanje, srednje poklicno in srednje strokovno izobraževanje. Izobraževanje sestavlja tudi poklicni tečaj, mojstrski in delovodski izpit (2000a, 2001c, 2001č, 2001d, 2003b, 2003c, 2004).

Odgovori na 1. raziskovalno vprašanje kažejo, da hipoteze, da učni načrti za vse osnovnošolske in srednješolske predmete po letu 1991 vključujejo več uvodnih splošnih ciljev, ki se tudi navezujejo

na preučevanje domačega kraja, ne moremo potrditi. V učnih načrtih za gimnazije ter poklicne in strokovne srednje šole teh ciljev nismo zasledili. Pri osnovnošolskih učnih načrtih iz 60. in 70. let 20. stoletja pa smo našli le en splošni cilj, ki se je navezoval tudi na krajevno zgodovino (odkrivanje vrednot in lepot okolice). Ugotovili pa smo, da se splošni cilji za vse predmete pred letom 1991 bolj nanašajo na družbeno samoupravno ureditev in samoupravljanje, po letu 1991 pa predvsem na usposabljanje učencev in dijakov za poklic in delo ali nadaljnje izobraževanje in izpopolnjevanje.

NAVODILA, KI SE NAVEZUJEJO NA DOMAČI KRAJ V UČNIH NAČRTIH ZA VSE PREDMETE

Odgovori na 2. raziskovalno vprašanje: Ali navodila za izvajanje učnih načrtov za vse predmete vključujejo tudi navodila za domači kraj? so predstavljeni posebej za osnovne šole, gimnazije ter poklicne in strokovne srednje šole.

Navodila v učnih načrtih za osnovne šole

Navodila za vse predmete skupaj vključuje več učnih načrtov: 1946a, 1946b, 1948a, 1950a, 1950b, 1953a, 1953b, 1959a, 1959b, 1960, 1962, 1969, 1973, 1975a, 1979, 1982, 1983a, 1983b, 1984a.

Med njimi pa le učni načrti: 1948a, 1950a, 1953a, 1959a, 1960, 1962, 1973, 1975a, 1979, 1982, 1983a, 1983b, 1984a vključujejo tudi navodila za domači kraj.

Navodila, ki se navezujejo na domači kraj v učnih načrtih za vse predmete, lahko razdelimo v dve skupini.

Prva skupina so navodila, ki so nakazovala, kako je lahko šola vključevala vsebine domačega kraja v pouk ter kako so se lahko

učenci aktivno vključili v vzgojno-izobraževalni proces. Ta navodila so predstavljena v nadaljevanju pri različnih učnih načrtih.

Učitelji naj bi pri vseh predmetih ilustrirali učno snov s primeri iz domačega kraja: »Pri izvajanju učnega načrta je učitelj svoboden pri izbiranju vsega tistega gradiva, ki podrobneje osvetluje predpisano učno snov; pri tem se ravna po krajevnih prilikah« (1950a, str. 5).

V učnem načrtu iz leta 1953a je zajeti domači kraj kar v enem predmetu, ki je nastal namesto dveh, in sicer pri predmetu domoznanstvo (zgodovina in geografija), kjer je bila »zajeta slika domačega kraja in njegove širše okolice z zemljepisnega, zgodovinskega in družbenega vidika« (1953a, str. 2).

Vse dejavnosti, zlasti izvenšolske, naj bi šole načrtovale v skladu z značilnostmi in pogoji, ki so v domačem kraju (1983a, str. 3; 1983b, str. 3; 1984a, str. 49). »Pri izvajanju programa svobodnih aktivnosti in dijaških društev sodeluje šola tesno z družbenimi organizacijami ustrežajočega tipa, ki ji pomagajo pri uresničevanju vzgojno izobraževalnih nalog. /.../ Pri izbiranju in izgradnji tipa organizacije, njenega programa in načina dela je treba gledati na objektivne in subjektivne možnosti šole in kraja, v katerem deluje, na razvoj in zanimanje učencev ter tudi na naloge vzgoje in izobraževanja« (1959a, str. 4). Tudi šolski izleti naj bi bili usmerjeni v najbližjo okolico (1948a, str. 10).

V 80. letih 20. stoletja so bile pomembne t. i. interesne dejavnosti družbeno-ekonomskega področja, ki so bile povezane z domačim krajem: »Svoje interese učenci uresničujejo v: krožkih, klubih, pohodnih enotah, v gibanju znanost mladini, v drugih oblikah in širših akcijah. Sodelujejo pri načrtovanju, organizaciji in vrednotenju dela. Teme, naloge in projekti so v vsakem primeru tesno povezani z okoljem (krajevno skupnostjo, družbenopolitičnimi organizacijami, društvi, muzeji, arhivi itd.).

Učenci rešujejo postavljene naloge problemsko, z analitičnim in samostojnim pristopom. Delo opravljajo v učilnicah, kabinetih, knjižnicah, muzejih in drugod. Dopolnjujejo ga z ekskurzijami, intervjuji (z borci NOB, družbenopolitičnimi delavci, strokovnjaki z družbenoekonomskega področja in drugimi). S svojim delom med šolskim letom lahko bogatijo pouk, pomagajo učiteljem, sošolcem in mlajšim učencem. Povezujejo ga z delovnimi akcijami in drugim družbenopotrebnim delom. Ob spominskih dnevih in praznikih predstavljajo svojo dejavnost šoli in širši javnosti. Prikažejo svojo dejavnost v humanitarnih akcijah, v okviru mladih članov RK ter obrambe in zaščite« (1983a, str. 276, 1983b, str. 296).

V učnih načrtih 1960 in 1962 so bila navodila za vsebino dodatnih dopolnilnih ur v 7. in 8. razredu povezana z domačim krajem: »pri izdelavi dopolnilnega učnega načrta ne gre za komunalno krepitev učnih predmetov z dopolnilnimi učnimi urami, ampak predvsem za širše izobraževanje mladine glede na perspektive razvoja domačega kraja. V dopolnilnem načrtu bo treba povsod upoštevati poklicno usmerjanje mladine, krajevno specifičnost vprašanj proizvodnega in drugega dela v zvezi s poukom, zlasti pa gospodarsko in družbeno problematiko komune, npr. razvoj industrije, kmetijstva, turizma, pomorstva, rudarstva, vinogradništva« (1960, str. 1–2, 1962, str. 7–8).

Tudi šola v naravi naj bi bila povezana z domačim krajem oz. krajem, kjer se je izvajala: »Vsebina dela se dopolnjuje glede na konkretne razmere, tako da učenci spoznajo življenje in delo ljudi v kraju ter naravne, gospodarske in kulturne značilnosti kraja« (1982, str. 24, 1984a, str. 25).

Kako bi se učenci lahko dejavno vključili v vzgojno-izobraževalni proces v 80. letih in se s tem vzgajali za aktivno družbeno življenje, prikazuje naslednji primer: »Učenci osnovne šole učinkovito uveljavljajo in razvijajo samoupravljanje tudi z aktivnim

delovanjem v svojih organizacijah, v Zvezi pionirjev, Zvezi socialistične mladine in v podmladkih družbenih in drugih organizacij. Učenci, vključeni v Zvezo pionirjev, v Zvezo socialistične mladine in v druge organizacije prispevajo s svojim delom k boljšim pogojem in uspehom pri učenju in delu, igri in razvedrilu ter k samoupravnosti organiziranosti življenja in dela v šoli in v krajevni skupnosti» (1982, str. 35, 1984a, str. 33).

Za vzgojo učencev v kraju naj bi skrbeli vsi: »Pri načrtovanju in uresničevanju življenja in dela se delavci in učenci osnovne šole, starši, delovni ljudje in občani ter delavci drugih organizacij združenega dela, družbene organizacije, interesne skupnosti in društva v krajevni skupnosti in občini ter v širši skupnosti med seboj povezujejo in s skupnim dogovarjanjem in sodelovanjem zagotavljajo pogoje za uspešno uresničevanje družbenih vzgojno-izobraževalnih smotrov. Z bogatenjem vsebine, razvijanjem raznovrstnejših oblik in organizacije vzgojno-izobraževalnega dela uveljavlja osnovna šola sestavine celodnevne šole in postopno prerašča v celodnevno vzgojno-izobraževalno organizacijo. Tako osnovna šola ob sodelovanju družbenega okolja zagotavlja vsem učencem boljše možnosti za uspešno vzgajanje in izobraževanje in za zadovoljevanje njihovih razvojnih interesov in potreb ter prerašča v družbeno vzgojno-izobraževalno, kulturno in telesnokulturno središče kraja« (1982, str. 1, 1984a, str. 5).

V drugo skupino so vključena navodila, ki so prikazovala, kako naj bi se šola oz. učenci vključili v življenje v domačem kraju. Usmerjala so, kako se lahko učenci dejavno vključujejo v družbeno življenje, življenje svojega kraja oz. kako lahko šole sodelujejo med seboj ter z drugimi organizacijami, skupnostmi in društvi ter tako prispevajo k vzgajanju mladih za aktivno družbeno življenje. Ta navodila so vključevali zlasti učni načrti v 70. in 80. letih 20. stoletja in so predstavljena v nadaljevanju.

Dejavnosti šole in učencev naj bi bile povezane z domačim krajem: »Za spodbujanje aktivnosti učencev učitelji in drugi delavci povezujejo pouk z drugimi dejavnostmi v šoli in v družbenem okolju. Šola tako organizira življenje in delo, da učenci prevzemajo tudi večje skrbi in odgovornosti za načrtovanje in izvajanje trajnejših in zahtevnejših dejavnosti, zlasti pri: vodenju interesnih dejavnosti, delavnih, humanitarnih in preučevalnih aktivnosti; pri vodenju proizvodnega dela, šolskega gospodinjstva, športnega in družabnega življenja; pri vodenju svojih organizacij, klubov in društev; pri medsebojnem sodelovanju in pomoči pri učenju in delu na vseh ravneh; pri urejanju bivalnega okolja, pri varovanju kulturne dediščine v domačem kraju« (1982, str. 33–34; 1984a, str. 32).

Področje prostovoljnih dejavnosti, ki je bilo najbolj povezano z domačim krajem, je bilo področje t. i. 'proizvodne dejavnosti': »Področje proizvodne dejavnosti obsega dejavnosti, kot so: nabiranje zelišč, plodov in semen, pogozdovanje, delo na šolskem vrtu, uničevanje škodljivcev, čiščenje sadovnjakov, delo v knjižnici, skrb za zgodovinske znamenitosti iz NOB in druge kulturne spomenike, skrb za nasade in parke, za čistost okolja in varstva narave« (1979, str. 40).

Učenci naj bi se v javnosti prikazali tudi s svojimi dejavnostmi in rezultati, ravno tako pa bi morali sodelovati pri različnih 'akcijah' v domačem kraju oz. t. i. krajevni skupnosti v 70. letih 20. stoletja, ki so našete v nadaljevanju:

- »v organizaciji šolskih tekmovanj v znanju na raznih področjih ter sodelovanje v občinskih, regionalnih in republiških tekmovanjih (tekmovanje mladih matematikov za Vegovo značko, tekmovanje v znanju tujih jezikov, bralne značke, ve-sele šole itd.);
- kulturni nastopi v okviru šolskih proslav ob državnih praznikih in drugih svečanih dnevih, katerim prisostvujejo tudi starši in predstavniki krajevnih organizacij in društev;

- javni nastopi šolskih kulturnih skupin na prireditvah, ki jih organizirajo krajevne organizacije in društva; ob raznih proslavah in komemoracijah, ob praznovanju krajevnega praznika, ob spominskih obeležjih padlih borcev in talcev, ob jubilejnih dneh umrlih pesnikov in pisateljev in ob podobnih priložnostih;
- samostojni koncerti, dramske uprizoritve, instrumentalni nastopi, baletne, folklorne in druge prireditve, namenjene javnosti;
- nastopi v šolskih kulturnih skupinah v tovarnah in podjetjih ob državnih praznikih in ob drugih priložnostih, pomembnih za njihovo delovno skupnost;
- sodelovanje šolskih kulturnih skupin (recitatorjev, glasbenikov, pevskih zborov itd.) v RTV, na občinskih in republiških prireditvah in v zamejstvu;
- nastopi kulturnih skupin v ustanovah socialne narave, kot so domovi slepih, onemoglih, upokoјencev in drugih oseb, ki so v družbenem varstvu;
- organizacija metodično pripravljenih ogledov kulturnozgodovinskih spomenikov, gledaliških, koncertnih, filmskih prireditvev, razstav itd. Poleg vpliva vsebine dajejo kulturne prireditve učitelju priložnost za vzgojo kulturnega vedenja učencev;
- povabila družbenih, znanstvenih in kulturnih delavcev in umetnikov na šolo;
- delovanje učencev v pionirski organizaciji, v aktivu Zveze mladine Slovenije, mladih članov Rdečega križa, v taborniški, planinski, v športnih, tehničnih in drugih šolskih in zunajšolskih organizacijah in društvih. Z udeјstvovanjem v teh organizacijah se vključujejo učenci v širše akcije in manifestacije politične, kulturne, humanitarne, športne in tehnične narave, se izobražujejo, vzgajajo;
- šolo afirmirajo in vključujejo v tok družbenih dogajanj tudi šolska športna društva, nastopi učencev na šolskih, medšolskih,

- občinskih in republiških športnih tekmovanjih in prireditvah ter aktivna udeležba učencev v zunajšolskih športnih društvih;
- za javno kulturno delovanje šole so pomembne tudi šolske likovne, tehnične in druge razstave, udejstvovanje učencev v filmskih, foto, modelarskih, prometnih in drugih krožkih ter sodelovanje učencev pri tekmovanjih in prireditvah zunanjih društev tehnične narave;
 - šola se predstavlja javnosti tudi s svojimi šolskimi literarnimi glasili, z izdajanjem albumom grafik učencev ter s sodelovanjem pri mladinskih, lokalnih in drugih časopisih in glasilih;
 - pomembno je tudi povezovanje šole z gospodarskimi organizacijami, npr. s kmetijskimi pri opravljanju nekaterih del, ki zahtevajo veliko delavcev (pobiranje krompirja, pogozdovanje) ter pri gospodarskih in hortikulturnih akcijah krajevne skupnosti (zasajanje parkovnih nasadov, čiščenje in nega parkov itd.) in pri drugih oblikah prostovoljnega dela« (1973, str. 224–225; 1975a, str. 24–25; 1979, str. 20–21).

Zavod Republike Slovenije za šolstvo pa je od leta 1990 do leta 1999 izdajal tudi posebna obvestila osnovnim šolam za vsako šolsko leto posebej. V teh obvestilih je Zavod seznanjal šole z različnimi projekti, ki jih je vodil na nekaterih osnovnih šolah, podal vsebinske novice in tudi navodila glede učnih načrtov po posameznih predmetih ter druge novice v osnovnih šolah v 90. letih 20. stoletja (npr. učna gradiva, tekmovanja). V teh obvestilih ni posebnih navodil za vključevanje krajevne zgodovine.

Navodila v učnih načrtih za gimnazije

Navodila za vse predmete skupaj vključuje več učnih načrtov: 1945, 1946, 1949, 1962a, 1962b, 1964b, 1975a, 1992a, 1992b, 1992c, 1993, 1994, 1995, 1996b, 1996c, 1997a, 1997b, 2000, 2001a, 2001b, 2001c, 2003a, 2003b, 2004.

Na domači kraj se navezujejo navodila v naslednjih učnih načrtih: 1962a, 1992a, 1992b, 1992c, 1993, 1994, 1995, 1996b, 2000, 2001a, 2001b, 2001c, 2003a, 2003b, 2004.

Navodila v gimnazijskih učnih načrtih za vse predmete so se navezovala na prostovoljne dejavnosti učencev, saj naj bi le te vključevale učence »v družbeno udejstvovanje ter delo v ustreznih družbenih organizacijah in krožkih v prostem času« (1962a, str. 8).

Navodila so se nanašala na izvajanje praktičnega znanja v 60. in 70. letih 20. stoletja in so bila v povezavi s potrebami domačega kraja: »Gimnazija organizira pouk tistih praktičnih znanj, ki najbolj ustrezajo splošnim in krajevnim gospodarskim in družbenim potrebam komune. Praktična znanja na gimnaziji določajo okrajni in občinski sveti za šolstvo v skladu s potrebami in možnostmi gospodarskih organizacij občin in okrajev. Pouk praktičnih znanj organizira gimnazija z ustanovami za strokovno izobraževanje, delavskimi in ljudskimi univerzami« (1962a, str. 28).

Od 60. let 20. stoletja naprej je bila med sodobne načine šolskega dela uvrščena tudi ekskurzija (1962a, str. 14), ki se je nanašala na krajevno zgodovino.

V 90. letih so se v gimnazijskih učnih načrtih nanašale na domači kraj le obvezne izbirne vsebine, ki so bile sestavni del predmetnika (1992a, str. 11–12): »gre za različne možnosti, ki jih ponudijo šoli razne zunanjšolske institucije in tudi učitelji na šoli. Na ta način lahko učenci dobijo znanja, ki jih šolski predmeti še ne vključujejo (novosti, posebna poglavja, zahtevnejše teme ipd.), zadovoljujejo pa individualna nagnjenja posameznih učencev oziroma skupine učencev. Šole dobijo vsako leto poseben katalog programov zunajšolskih institucij in posameznikov, ki so pripravljeni nuditi učencem srednjih šol različne oblike izobraževanja (raziskovalne institucije, glasbene šole, športna društva, plesne šole ipd.)« (1992b, str. 214, 1992c, 1993, 1994, 1995, 1996b).

Obvezne izbirne vsebine v splošnih in strokovnih gimnazijah po letu 2000 so lahko obvezne za vse dijake (npr. državljanska vzgoja, knjižnična informacijska znanja, kulturno-umetniške vsebine, športni dnevi, zdravstvena vzgoja, vzgoja za družino, mir in nasilje ...) ali pa povezane z dijakovo prosto izbiro (medpredmetne vsebine z ekskurzijo ali taborom, metodologija raziskovalnega dela, prostovoljno socialno delo, prva pomoč, športni tabori in šola v naravi, učenje za učenje, verstva in etika idr. (2003a, str. 27–28; 2000, 2001a, 2001b).

Z domačim krajem se še posebej povezujejo naslednje obvezne izbirne vsebine po letu 2000: medpredmetne vsebine z ekskurzijo ali taborom in kulturno-umetniške vsebine. Medpredmetne vsebine z ekskurzijo in taborom naj bi bile usklajene z učnimi načrti posameznih predmetov ali medpredmetnih tem. Na teh naj bi se učenci seznanili »z določeno osebo, skupnostjo, objektom, organizacijo, procesom dela, naravnimi in kulturnozgodovinskimi znamenitostmi« (2001c, 2003b, 2004).

Pri kulturno-umetniških vsebinah pa so vključeni organizirani obiski kulturnih prireditev, prikazi rezultatov kulturne dejavnosti šole ter spoznavanje kulturne dediščine v ožjem in širšem okolju in so podobni tistim vsebinam, ki so jih predvidevali že učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole v 80. letih (1986a, 1986b), in sicer:

- »nastopi kulturnih skupin gimnazij za vrstnike in javnost;
- srečanje z umetniki (pesniki, pisatelji, slikarji, glasbeniki, plešalci ...) in pogovor o njihovem ustvarjalnem delu;
- obiski gledaliških predstav in koncertov ter pogovori z njihovimi ustvarjalci;
- ogledi filmskih stvaritev in pogovori o teh; vrednotenje programov;
- pripravljene in vodene obiski likovnih razstav in srečanja z likovnimi umetniki;
- organizacija izmenjave kulturnih programov med šolami;

- aktivnosti za spoznavanje, ohranjanje in obujanje kulturne dediščine v okolju (ljudski običaji, šege, navade, opravila);
- aktivnosti za spoznavanje in ohranjanje naravne dediščine, naravnih in krajinskih parkov ter raznolikosti vrst;
- ekskurzije;
- organizacija tekmovanj v poznavanju kulturne preteklosti naroda in drugih narodov;
- dejavnosti za kulturno proslavljanje pomembnih praznikov« (2001c, 2003b, 2004).

Navodila v učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole

Navodila za vse predmete skupaj vključujejo naslednji učni načrti: 1948, 1951, 1962, 1977, 1979, 1980, 1981a, 1981b, 1983, 1986a, 1986b, 1987, 1991a, 1991b, 1992a, 1992b, 1993, 1994, 1995, 1996a, 1998g, 1999, 2000a, 2000b, 2001c, 2001č, 2001d, 2003b, 2003c, 2004.

Navodila, ki vključujejo napotke za vključevanje krajevne zgodovine, so le pri naslednjih učnih načrtih za vse predmete: 1962, 1977, 1979, 1986a, 1986b, 2000a, 2001c, 2001č, 2001d, 2003b, 2003c, 2004.

Pri učnem načrtu iz leta 1962 so bila navodila takšna, da bi morali učni načrti »proizvajalcem posredovati tako izobrazbo, ki bo omogočala njihovo aktivno sodelovanje v delavskem upravljanju in družbeno-političnem življenju kolektiva, komune in širše družbene skupnosti« (1962, str. 1–2).

Za usmerjeno izobraževanje so bili značilni prostovoljni izbirni predmeti, ki so bili povezani s poklicem oz. zaposlitvijo, zato so sodelovale pri načrtovanju tudi institucije domačega kraja. »Vzgojnoizobraževalna organizacija usmerjenega izobraževanja organizira poleg skupne programske osnove tudi prostovoljne izbirne

predmete (fakultativni predmeti), in sicer na podlagi interesov učencev, potreb združenega dela in širših družbenih interesov. Učenci lahko izbirajo predmete, ki omogočajo hitrejše vključevanje v delo, spremembo poklicne odločitve oziroma hitrejše izobraževanje. Prostovoljne izbirne predmete določa vzgojnoizobraževalna organizacija v soglasju z ustanoviteljem in s posebno izobraževalno skupnostjo« (1977, str. 6).

Šole oz. izobraževalne organizacije naj bi se povezovale »z drugimi organizacijami združenega dela, krajevno skupnostjo, družbenopolitičnimi in družbenimi organizacijami ter strokovnimi in drugimi društvi, ki sodelujejo pri izvajanju posameznih nalog skupne vzgojnoizobrazbene osnove, usmeritvenih delov programa, fakultativnega pouka in prostovoljnih dejavnosti« (1979, str. 16). Te povezave pa naj bi bile zlasti pri proizvodni in delovni praksi: »Učenci se pri opravljanju proizvodne in delovne prakse seznanjajo s samoupravno organiziranostjo in delom samoupravnih organov v organizacijah združenega dela« (1979, str. 18).

Program srednjega izobraževanja oz. učni načrt iz leta 1986 je podajal natančna navodila za vsebino in organizacijo ekskurzije. Učenci naj bi spoznali »naravnogeografske, kulturne in gospodarske osnove posameznih jugoslovanskih pokrajin«, vrednotili naravno in kulturno dediščino ter s tem neposredno spoznali »svojo domovino in dosežke socialističnega samoupravnega razvoja« (1986a, str. 3.27/1, 1986b, str. 3.29/1).

Družboslovne dejavnosti v 80. letih 20. stoletja naj bi učencem omogočale: »pridobivanje sposobnosti medsebojnega povezovanja spoznanj v družboslovnih in drugih predmetih (geografija, zgodovina, sociologija, samoupravljanje s temelji marksizma, psihologija in logika, politična ekonomija, pa tudi na področjih etnologije, demografije, kulturne in estetske vzgoje, obrambne vzgoje do jezikovne vzgoje in naravoslovja) ob proučevanju gospodarskega, družbenega in kulturnega življenja svojega okolja;

pridobivanje spretnosti in sposobnosti za terensko opazovalno, proučevalno in raziskovalno delo« (1986a, str. 3.25/1). Učenci bi samostojno opazovali ter delali na terenu (kartiranje, anketiranje, popisi oziroma opisi); ogledali bi si kulturnozgodovinske spomenike, delali v arhivih, izdelali poročila in analize na osnovi strokovne literature in virov (seminarsko delo) (1986a, str. 3.25/2). Enota opazovanja in proučevanja pa bi morala biti »krajevna skupnost, občina oziroma širše območje, v katerem učenci in šola živijo in delujejo« (1986a, str. 3.25/1).

Izobraževalne organizacije oz. šole bi morale upoštevati specifičnost pogojev domačega kraja za organiziranje naravoslovnih dejavnosti. Med te dejavnosti so spadali obiski v naravoslovnih ustanovah, raziskovalnih organizacijah, muzejih, botaničnih vrtovih, zooloških vrtovih, planetarijih, industrijskih laboratorijih in ogledi tehnoloških procesov, naravnih pojavov in objektov, gozdnih učnih poti (1986b, str. 3.27/2).

Tudi učna vsebina se je navezovala na domači kraj: »S povezovanjem pomembnih sestavin zgodovine narodov in narodnosti Jugoslavije s tem širokim okvirom oblikuje poglobljeno razumevanje njihovega mesta na različnih stopnjah zgodovinskega razvoja« (1986b, str. 3.13/7). Učenci naj bi preučevali: »ekonomske, družbene, socialne in kulturne razmere v kraju, varstvo naravne in kulturne dediščine; naravne dejavnosti; antropogene značilnosti; infrastrukture; industrijo v prostoru; ruralni prostor, turizem in rekreacijo; organizacijo in urejanje prostora« (1986a, str. 3.25/1).

Navodila so se nanašala tudi na kulturne dejavnosti, kjer naj bi bili učenci vključeni v »organizirane obiske prirediteljev, prikaz rezultatov kulturne dejavnosti ter spoznavanje kulturne dediščine v ožjem in širšem okolju:

- nastopi kulturnih skupin šole pred svojimi in za javnost;
- razprave o kulturni in njeni družbeni vlogi, organiziranje in načrtovanje dela društev, stiki z društvi v kraju, z ZKO in kulturnimi skupnostmi;

- srečanja z umetniki (pesniki, pisatelji, slikarji, glasbeniki) in razgovori o njihovem ustvarjalnem delu;
- obiski gledaliških predstav in koncertov ter razgovori z njihovimi ustvarjalci;
- ogledi filmskih stvaritev in razgovori o teh, vrednotenje programov;
- pripravljene in vodene obiski likovnih razstav in srečanja z likovnimi umetniki;
- organizacija izmenjave kulturnih programov med šolami;
- aktivnosti za spoznavanje in ohranjanje kulturne dediščine v okolju, ekskurzije; /.../
- dejavnosti za kulturno proslavljanje pomembnih praznikov, itd.« (1986a, str. 3.23/2, 3; 1986b, str. 3.26/2, 3).

Od leta 2000 naprej pa se navodila nanašajo na interesne dejavnosti, ki poudarjajo, da gre za razširjanje in poglobljanje splošnega in posebnega znanja v povezavi s cilji programov, na drugi strani pa za razširjanje in poglobljanje spoznanj o socialnem okolju, v katerem deluje šola (2000a, 2001c, 2001č, 2003b). Te interesne dejavnosti naj bi seznanjale dijake s kulturnimi in zgodovinskimi znamenitostmi v šolskem okolju, pri vseh srednješolskih programih, pri programih nižjega poklicnega izobraževanja pa bi imeli tudi strokovno ekskurzijo (2000a, 2001c, 2001č, 2001d, 2003b, 2003c, 2004).

Zavod Republike Slovenije za šolstvo je od leta 1990 do leta 1999 izdajal tudi posebna obvestila srednjim šolam za vsako šolsko leto posebej. V teh obvestilih je Zavod seznanjal šole z različnimi projekti, podal vsebinske novosti in tudi navodila glede učnih načrtov po posameznih predmetih in tudi druge novosti v srednjih šolah v 90. letih 20. stoletja, vendar pa se obvestila niso nanašala na vključevanje krajevne zgodovine.

Odgovori na 2. raziskovalno vprašanje kažejo, da so se številna navodila nanašala tudi na domači kraj v osnovnošolskih učnih

načrtih ter učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole pred letom 1991, manj pa v gimnazijskih učnih načrtih za vse predmete. V osnovnošolskih učnih načrtih so bila pogosta navodila, ki so poudarjala, da lahko učitelji vsebine o domačem kraju vključujejo v pouk pri različnih predmetih ali izvajajo tiste dejavnosti, ki omogočajo, da se učenci lahko vključijo v učni proces, kar je pomenilo osnovo vzgoje za družbeno življenje. Predlagane so bile tudi številne dejavnosti, kamor so se učenci lahko dejavno vključevali v domačem kraju, zlasti v 70. letih 20. stoletja. V učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole pa je bilo več navodil konec 70. let in v 80. letih v času usmerjenega izobraževanja. Nanašala so se na izbirne predmete in različne dejavnosti, ki so vključevale tudi krajevno zgodovino. Po letu 2000 so se navodila nanašala na domači kraj pri interesnih dejavnostih v učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole, v gimnazijskih učnih načrtih pa na obvezne izbirne vsebine.

Hipoteze, da učni načrti za vse osnovnošolske in srednješolske predmete vključujejo več napotkov za preučevanje domačega kraja po letu 1991 oz. po osamosvojitvi Slovenije, ne moremo potrditi, saj pred letom 1991 (zlasti v 70. in 80. letih 20. stoletja) najdemo celo več navodil, kako vključiti domači kraj v različne šolske dejavnosti.

POMEN DOMAČEGA KRAJA ZA DRŽAVLJANSKO VZGOJO IN KULTURO V UČNIH NAČRTIH ZA VSE PREDMETE

Na 3. raziskovalno vprašanje: Na kakšen način učni načrti za vse predmete nakazujejo pomen poznavanja domačega kraja za državljansko vzgojo in kulturo? smo poskušali odgovoriti glede na rezultate, ki smo jih dobili pri 1. in 2. raziskovalnem vprašanju.

V osnovnošolskih učnih načrtih za vse predmete smo ugotovili, da ne vključujejo pogosto splošnih ciljev, ki se nanašajo na

domači kraj. Le en splošni cilj poudarja, da osnovna šola odkriva učencem vrednote in lepote njihove okolice, zlasti naravnih, gospodarskih in drugih kulturnih znamenitosti (učni načrti v 60. in 70. letih 20. stoletja).

Bistveno več informacij, obrazložitev in pojasnil za učne načrte je zapisanih v t. i. navodilih (smernice, obrazložitev, pojasnila, uresničevanje predmetnika, življenje in delo, uvod v učne načrte in predmetnike). Pred letom 1991 je največ navodil, ki se nanašajo na domači kraj, zato lahko pomen za državljansko vzgojo in kulturo razdelimo v dve vrsti, in sicer prvič kot vključevanje šole v krajevni prostor, drugič pa kot spoznavanje domačega kraja. Prvič naj bi se učenci vključili v življenje svojega kraja tako, da bi sodelovali z drugimi organizacijami, društvi ter pri različnih delavnih, humanitarnih in prostovoljnih aktivnostih v domačem kraju ali pa bi svoje rezultate in šolsko delo prikazali v domačem kraju. Drugič pa naj bi učenci spoznavali domači kraj pri rednem pouku, izvenšolskem in prostovoljnem delu. Pri rednem pouku naj bi učitelji vključevali krajevne primere v učno vsebino, številne izvenšolske dejavnosti in aktivnosti pa bi šole organizirale v domačem kraju in s pomočjo domačega kraja ali bližnjega kraja (npr. šolski izleti, šola v naravi). Pri rednem pouku bi se dopolnilne ure, ki ostanejo v predmetniku, ali nerazporejene ure dopolnile s predmeti, ki vključujejo vsebine domačega kraja, po možnosti iz zgodovine in geografije.

V gimnazijskih učnih načrtih za vse predmete so bili splošni cilji zabeleženi le v nekaterih učnih načrtih. Tako so se nekateri splošni cilji v učnih načrtih navezovali na domači kraj le glede vključevanja učencev v domači kraj v času šolanja ali po koncu izobraževanja pred letom 1991.

Gimnazijski program po letu 1991 pa je bolj poudarjal znanja, sposobnosti in spretnosti, ki naj bi jih dijaki usvojili, zato se niso navezovali na domači kraj.

Pri navodilih za vse predmete je nakazan pomen domačega kraja, zlasti kot kraj za izvajanje npr. prostovoljnih dejavnosti učencev in izvajanje praktičnega dela programa v 60. letih 20. stoletja ter od 60. let naprej tudi za izvajanje ekskurzij v bližnjih krajih.

Po letu 1991 so bili sestavni del gimnazijskega predmetnika obvezne izbirne vsebine, ki so bile povezane tudi z domačim krajem (npr. medpredmetne vsebine z ekskurzijo ali taborom, metodologija raziskovalnega dela, prostovoljno socialno delo, športni tabori in šola v naravi).

V učnih načrtih poklicnih in strokovnih srednjih šol za vse predmete so bili splošni cilji le glede usposabljanja oz. opravljanja poklica ali nadaljevanja študija ter se tako niso nanašali na domači kraj.

Pri navodilih je učni načrt iz leta 1962 nakazoval, da bi morale vsebine omogočati mladim aktivno sodelovanje v t. i. delavskem upravljanju in družbeno-političnem življenju ožje in širše družbene skupnosti.

Celotna skupna programska osnova v usmerjenem izobraževanju je v 80. letih ravno tako pripravljala učence najprej na samoupravne odnose v šoli oz. jih usposabljala za samoupravljanje. Poudarjeno je bilo sodelovanje šol in krajevnih institucij pri načrtovanju in izvajanju prostovoljnih izbirnih predmetov, ki so morali biti povezani s poklicem. Domači kraj je bil sestavni del številnih nalog skupne vzgojno-izobrazbene osnove ter usmeritvenih delov programa, fakultativnega pouka in prostovoljnih dejavnosti.

Pomen domačega kraja oz. šolskega okoliša je bil večji pri navodilih za vse predmete po letu 2000, zlasti pri izvedbi interesnih dejavnosti v srednješolskih programih, kjer naj bi se dijaki seznanjali s kulturnimi in zgodovinskimi znamenitostmi v šolskem

okolju, pri vsebinah, povezanih s programi nižjega poklicnega izobraževanja, pa bi imeli tudi strokovno ekskurzijo.

Odgovori na 3. raziskovalno vprašanje kažejo, da lahko le delno potrdimo hipotezo, da je bilo poznavanje domačega kraja bolj pomembno za državljansko vzgojo in kulturo po letu 1991, in sicer le v srednješolskih učnih načrtih, zlasti pri navodilih, ki se nanašajo na domači kraj, ne pa v osnovnošolskih učnih načrtih.

Predvidevamo, da so dejavnosti in aktivnosti, ki so jih predlagali osnovnošolski učni načrti za vse predmete pred letom 1991 in so se izvajale v domačem kraju, vplivale na državljansko vzgojo in kulturo. S tem je bila poudarjena pomembnost poznavanja domačega kraja in tudi aktivna vloga osnovnošolcev v domačem kraju tudi pred letom 1991.

Zaključimo lahko, da se splošni cilji v pregledanih učnih načrtih za vse predmete, niso nanašali tudi na domači kraj, ampak so šele navodila za izvajanje učnih načrtov zahtevala, da se vsebine, dejavnosti, dodatne ure, interesne dejavnosti nanašajo na preučevanje domačega kraja in aktivno lokalno vključevanje. Sklepamo lahko, da so predvsem navodila v učnih načrtih za vse predmete nakazovala pomen domačega kraja za državljansko vzgojo in kulturo v osnovnih in srednjih šolah.

UČNI CILJI, KI SE NAVEZUJEJO NA KRAJEVNO ZGODOVINO V UČNIH NAČRTIH ZA ZGODOVINO

Odgovori na 4. raziskovalno vprašanje: Kateri učni cilji se navezujejo na krajevno zgodovino v učnih načrtih za zgodovino? so predstavljeni posebej za osnovne šole, gimnazije ter poklicne in strokovne srednje šole.

Učni cilji v učnih načrtih za osnovne šole

Učne cilje vključujejo naslednji učni načrti: 1946a, 1948a, 1948b, 1950a, 1959a, 1959b, 1960, 1962, 1966, 1969, 1973, 1975c, 1979, 1983a, 1983b, 1984b, 1992, 1994, 1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003.

Na krajevno zgodovino se zelo splošno nanašajo le nekateri učni cilji v naslednjih učnih načrtih: 1992, 1994, 1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003.

Npr. učni cilji se nanašajo na življenje ljudi v različnih obdobjih in prostorih, npr. zgodovina učence »seznanja z življenjem, delom in miselnostjo ljudi v posameznih zgodovinskih obdobjih in vzrokih za njihovo spreminjanje« (1992, str. 7; 1994, str. 5; 1998a, str. 3; 1998b, str. 6; 1999b, 1999c, 2003, str. 7–8).

Potem se navezujejo na kulturno dediščino, npr. učenci se usposabljaajo »za sprejemanje in vrednotenje kulturne dediščine v splošnem in nacionalnem okviru« (1992, str. 7; 1994, str. 5) in »pridobivajo vedenja o kulturni dediščini v splošnem in nacionalnem okviru in dojemljivost za evropske kulturne in civilizacijske življenjske vrednote ter se na primerih iz krajevnne zgodovine ozaveščajo o pomenu ohranjanja slovenskih kulturnih tradicij« (1998a, str. 3; 1998b, str. 6; 1999b, 1999c, 2003, str. 7–8).

Učni cilji se navezujejo tudi na poznavanje pomena arhivov in muzejev (1998a, str. 3, 1998b, str. 6, 1999b, 1999c, 2003, str. 7–8).

Učni cilji v učnih načrtih za gimnazije

Učne cilje vključujejo naslednji učni načrti: 1948, 1951a, 1955a, 1962a, 1962b, 1962c, 1964a, 1975a, 1992a, 1996a, 1998a, 1998b, 1998c, 1998č, 1998d, 1998e, 2001c, 2003b, 2004.

Na krajevno zgodovino se zelo splošno nanašajo le nekateri učni cilji v naslednjih učnih načrtih: 1955a, 1996a, 1998a, 1998b,

1998c, 1998č, 1998d, 1998e. Učni načrti iz leta 1998 pa so objavljeni tudi na spletnih straneh pri srednješolskih programih: 2001c, 2003b, 2004.

Tako so se učni cilji navezovali na vsakdanje življenje ljudi v preteklosti in kulturno dediščino, kot npr., da je cilj »prikazati način življenja v posameznih obdobjih« (1955a, str. 18); po letu 1991 pa na vrednotenje kulturne dediščine, in sicer da učenci »vrednotijo kulturno dediščino v splošnem in nacionalnem okviru« (1996a, str. 5, 1998a, 1998b, 1998č, 1998d); »se ozaveščajo o pomenu ohranjanja lastnih kulturnih tradiciji« (1998a, 1998b, 1998c, 1998č, 1998d); »pridobijo (oz. usvojijo) znanje o slovenski kulturni dediščini in jo vrednotijo« (1998c, 1998e).

Učni cilji v učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole

Učne cilje vključujejo naslednji učni načrti: 1962, 1964, 1977, 1979, 1986a, 1986b, 1990, 1991a, 1991b, 1996b, 1998a, 1998b, 1998c, 1998č, 1998d, 1998e, 1998f, 2000c, 2001a, 2001b, 2001d, 2002, 2003a, 2003c, 2004.

Na krajevno zgodovino se zelo splošno nanašajo le nekateri učni cilji v naslednjih učnih načrtih: 1986a, 1990, 1996b, 1998a, 1998b, 1998c, 1998č, 1998d, 1998e, 1998f, 2000c, 2001a, 2001b, 2002, 2003a. Učni načrti iz leta 1998 pa so objavljeni tudi na spletnih straneh pri srednješolskih programih: 2001d, 2003c, 2004.

Tako se učni cilji navezujejo na pomen arhivskega gradiva in odnos do kulturne dediščine, kot npr., da učenci »spoznavajo pomen arhivskega gradiva in si oblikujejo odnos do varstva kulturne dediščine (1986a, str. 3.11/1); pridobijo »spoštovanje in vrednotenje kulturne dediščine« (1990, str. 6); »pri spoznavanju preteklosti razvijajo tudi vseživljenjske cilje: /.../ odnos do arhivske dediščine« (2002).

Po letu 1991 pa se največ učnih ciljev nanaša na slovensko kulturno dediščino, npr. učenci »usvojijo znanja o slovenski kulturni dediščini« (1998b, 1998c, 1998č); »poglobljajo znanja o slovenski kulturni dediščini in jo vrednotijo« (1998f, 2002); »usvojijo znanja o slovenski kulturni dediščini, jo vrednotijo (1996b, str. 6; 2000c, 2001a, 2001b); »se ozaveščajo o pomenu ohranjanja lastnih kulturnih tradicij« (1998a, 2000c, 2001a, 2001b) ali npr. »razvijajo občutljivost za slovensko kulturno tradicijo« (2003a).

Na krajevno zgodovino se nanaša tudi cilj, kjer učenci »na konkretnih primerih (predvsem podobah iz vsakdanjega življenja ljudi v različnih časih in prostorih) ugotavljajo, kaj je zgodovinska časovna in prostorska predstavljenost« (1998d, 1998f, 2002).

Med učne cilje, ki se nanašajo lahko na krajevno zgodovino, uvrstimo tudi tiste, ki se nanašajo na širše družbeno okolje, npr. da učenci »razvijejo spoštovanje različnosti in drugačnosti v okolju, v katerem živijo« (1998d, 2002); »razvijajo odgovornost do sebe, drugih – do naravnega in družbenega okolja« (1998e, 1998f).

Tudi predmet družboslovje (zgodovinske vsebine) vključuje učne cilje, ki se nanašajo na širše okolje, npr. da učenci »spoznajo procese in pojave in medsebojno povezanost le-teh v konkretnih pokrajinah, domači pokrajini, Sloveniji ter v svetu danes, v preteklosti in prihodnosti; razvijajo sposobnost /.../ za strpno in odgovorno ravnanje do sebe, drugih ter naravnega in družbenega okolja« (2003a).

Odgovori na 4. raziskovalno vprašanje kažejo, da pri pregledu vseh splošnih ciljev v učnih načrtih za zgodovino lahko ugotovimo, da ni nobenega učnega cilja, ki bi se konkretno navezoval na krajevno zgodovino, ampak se navezujejo le širše, in sicer kot poznavanje življenja in dela ljudi v različnih obdobjih in prostorih ter kot vrednotenje kulturne dediščine. Zanimivo je, da osnovnošolski in skoraj vsi srednješolski učni načrti za zgodovino teh

ciljev nimajo do leta 1991, zato lahko potrdimo hipotezo, da je bilo več učnih ciljev, ki so se nanašali na krajevno zgodovino po letu 1991.

UČNI CILJI, KI SE NANAŠAJO NA DRŽAVLJANSKO VZGOJO IN KULTURO V UČNIH NAČRTIH ZA ZGODOVINO

Odgovori na 5. raziskovalno vprašanje: Kateri učni cilji se nanašajo na državljansko vzgojo in kulturo v učnih načrtih za zgodovino? so predstavljeni posebej za osnovne šole, gimnazije ter poklicne in strokovne srednje šole.

Učni cilji v učnih načrtih za osnovne šole

Od 23-ih učnih načrtov, ki vključujejo učne cilje, skoraj vsi zajemajo cilje, ki se nanašajo na državljansko vzgojo in kulturo, razen učni načrti 1959b, 1992 in 1994.

Učni cilji pred letom 1991 so se nanašali na bratstvo in enotnost narodov, npr. da je cilj krepiti »bratstvo in enotnost naših narodov in vse pridobitve narodnoosvobodilne vojne« (1946a, str. 15); »utrjevati in razvijati bratstvo in enotnost naših narodov ter ostale pridobitve narodnoosvobodilne borbe« (1948a, str. 22; 1950a, str. 18).

Pogosti so bili cilji, ki so se nanašali na ljubezen do domovine, npr. da je cilj »razvijati ljubezen in predanost domovini in njenim narodom« (1948a, str. 22; 1950a, str. 18); »razvijati čustvo ponosa do domovine« (1948a, str. 22; 1950a, str. 18); »razvijati patriotično zavest učencev« (1960, str. 24; 1962, str. 77; 1959a, str. 44; 1966, str. 39; 1969, str. 42); poglobljati »svojo ljubezen do domovine« (1983a, str. 241; 1983b, str. 260; 1984b, str. 37).

Učni cilji so se na eni strani navezovali na obrambo domovine, npr. da učenci postanejo zavestni in požrtvovalni graditelji in branitelji domovine (1948b, str. 70), »utrjujejo moralno pripravljenost za obrambo pridobitev samoupravne socialistične družbe« (1983a, str. 241; 1983b, str. 260; 1984b, str. 37) oz. se oblikujejo »v zavestne in požrtvovalne graditelje in branitelje domovine« (1948a, str. 91). Na drugi strani pa so nakazovali tudi sovraštvo, npr. da je cilj »razvijati nepomirljivo sovraštvo do sovražnikov domovine, do vseh, ki nasprotujejo pridobitvam narodnoosvobodilne borbe ter do vseh sovražnikov napredka doma in v svetu« (1948a, str. 22; 1950a, str. 18).

Učni cilji so se nanašali tudi na narodno zavest, npr. da naj se učenci vzgajajo »v duhu slovenske narodne zavesti ter bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti za demokratične odnose v naši samoupravni socialistični družbi« (1973, str. 132; 1975c, str. 24; 1979, str. 161; 1983a, str. 241; 1983b, str. 260; 1984b, str. 37); po letu 1991 pa se nanašajo predvsem na narodno identiteto, npr. »ob spoznavanju slovenske zgodovine razvijajo zavest o narodni identiteti in državni pripadnosti« (1998a, str. 3; 1998b, str. 6; 1999b, 1999c, 2003, str. 7–8) ter na demokratične vrednote, npr. da učenci »ob zgodovinskih primerih razvijajo dojemljivost za vrednote, pomembne za avtonomno skupinsko delo in za življenje v pluralni ter demokratični družbi (starost, odprtost, miroljubnost, strpno poslušanje tujega in argumentiranje svojega mnenja, medsebojno sodelovanje, spoštovanje temeljnih človekovih pravic in dostojanstva)« (1998a, str. 3; 1998b, str. 6; 1999b, 1999c, 2003, str. 7–8).

Učni cilji v učnih načrtih za gimnazije

Od 19-ih učnih načrtov, ki vključujejo učne cilje, skoraj vsi zajemajo tudi cilje, ki se nanašajo na državljansko vzgojo in kulturo, izjema je le učni načrt 1996a.

Učni cilji so se navezovali na gradnjo in obrambo domovine, npr. da je cilj predmeta, da se učence oblikuje »v zavestne in požrtvovalne graditelje in branitelje naše domovine, dati jim pravilno orientacijo o preteklem in sodobnem političnem življenju« (1948, str. 70; 1951a, str. 34; 1955a, str. 18); »v zavestne borce in graditelje socializma in da v njih razvije pripravljenost za odločno obrambo pravic delovnega ljudstva in svoje socialistične domovine« (1962a, str. 49; 1962b, str. 1; 1962c, str. 84; 1964a, str. 17).

V 70. letih 20. stoletja so se učni cilji nanašali tudi na patriotizem, npr. da se učenci vzgajajo »v duhu patriotizma, bratstva in enotnosti jugoslovanske skupnosti narodov in krepitev demokratičnih odnosov naše samoupravne socialistične družbe« (1975a, str. 27).

Najpogosteje pa so se navezovali na slovensko narodno zavest, in sicer da učenci razvijejo s posebnim obravnavanjem nacionalne zgodovine »nacionalni ponos in zavest povezanosti z jugoslovanskimi narodi« (1962a, str. 49; 1962b, 1962c, str. 84; 1964a, str. 17); »ugotavljajo vzroke rasti slovenske narodne zavesti in vrednotijo njen pomen za narodnostno samobit« (1992a, str. 126). Po letu 1991 pa na narodno identiteto: »si oblikujejo zgodovinsko zavest o slovenski narodni identiteti in pripadnosti države« (1998a, 1998b, 1998č, 1998d); »razvijajo zavest o slovenski narodni identiteti in državni pripadnosti« (1998c, 1998e).

Na državljske pravice se nanašajo tudi učni cilji v 90. letih 20. stoletja, in sicer da učenci »pridobivajo vedenja o prizadevanjih za človekove in državljske pravice« (1998a, 1998b, 1998c, 1998č, 1998d, 1998e); »spoznavajo pomen spoštovanja teh pravic« (1998a, 1998b, 1998d); »se ozaveščajo o pomenu spoštovanja človekovih pravic« (1998c, 1998č, 1998e).

Učni cilji v učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole

Od 25-ih učnih načrtov, ki vključujejo učne cilje, vsi tudi zajemajo cilje, ki se nanašajo na državljsko vzgojo in kulturo.

Učni načrt iz leta 1964 je vključeval predmet zgodovina delavskega in socialističnega gibanja, kjer je bil cilj predmeta, da je spodbujal učence »za prihodnje aktivne graditelje socialistične družbe« (1964).

Učni cilji so se navezovali na gradnjo in obrambo domovine, npr. da naj se učence oblikuje »v zavestne graditelje socialističnega samoupravljanja in si razvijajo pripravljenost za odločno obrambo naše socialistične samoupravne družbe« (1977, str. 74; 1979, str. 145–146; 1986a, str. 3.11/1 in 3.11/2) ter da bi morali biti osebno zavzeti »pri naporih za gospodarski in kulturni napredek socialistične družbe v Sloveniji in Jugoslaviji« (1979, str. 145–146; 1986a, str. 3.11/1 in 3.11/2; 1986b, str. 3.13/2).

V 70. in 80. letih 20. stoletja so se cilji nanašali tudi na patriotizem, npr. da se mora učence vzgajati »v jugoslovanskem socialističnem patriotizmu, v socialističnem humanizmu, v duhu bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti, v vzajemnosti, solidarnosti in enakopravnem sodelovanju med narodi« (1979, str. 145–146; 1986a, str. 3.11/1 in 3.11/2; 1986b, str. 3.13/1).

Najpogosteje pa so se učni cilji navezovali na slovensko narodno zavest, in sicer da učenci »spoznavajo zgodovinske korenine slovenske narodne zavesti ter bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti« (1979, str. 145–146; 1986a, str. 3.11/1 in 3.11/2; 1986b, str. 3.13/1); spoznavajo in razumejo korenine »slovenske narodne zavesti, svobodoljubnih gibanj slovenskega in drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti« (1990, str. 6).

Ostali učni načrti po letu 1991 poudarjajo bolj pomen slovenske narodne zavesti in narodne identitete, npr. učenci »spoznavajo /.../ pomen rasti slovenske narodne zavesti za narodni obstoj« (1991a, str. 400; 1991b, str. 372); »razvijajo zavest o slovenski narodni identiteti« (1996b, str. 6; 1998a, 1998b, 1998c, 1998č, 1998d, 1998f, 2002); »razvijajo zavest o slovenski narodni identiteti in državni pripadnosti« (2000c, 2001a, 2001b).

Učni cilji se nanašajo tudi na aktivno vključevanje učencev, npr. da »spoznajo temeljne pojme s področja političnega, pravnega in ekonomskega sistema Republike Slovenije« (1998e); »razvijajo sposobnost za refleksijo svojega socialnega položaja in oblikovanje stališč, vrednot, prepričanj in delovanj kot temelj za vključevanje v družbeno življenje« (2003a) ali npr. pri predmetu družboslovje, kjer so vključene tudi zgodovinske vsebine, učenci »razvijajo sposobnosti za sodelovanje v političnem življenju, institucijah in drugih družbenih organizacijah; razvijajo občutljivost za /.../ ohranjanje nacionalne identitete« (2003a).

Odgovori na 5. raziskovalno vprašanje kažejo, da so se splošni učni cilji v zgodovinskih učnih načrtih za osnovne šole, gimnazije ter poklicne in strokovne srednje šole pogostokrat navezovali na državljansko vzgojo in kulturo (ljubezen do domovine, patriotizem, bratstvo in enotnost narodov, demokratični odnosi, obramba domovine, slovenska narodna zavest) tako pred letom 1991 kot po letu 1991 (narodna zavest, narodna identiteta, državna pripadnost, demokratične vrednote, človekove in državljanske pravice).

Zato hipoteze, da je več učnih ciljev, ki se navezujejo na državljansko vzgojo in kulturo pred letom 1991, ne moremo potrditi.

NAVODILA, KI SE NAVEZUJEJO NA KRAJEVNO ZGODOVINO V UČNIH NAČRTIH ZA ZGODOVINO

Odgovori na 6. raziskovalno vprašanje: Ali se navodila za izvajanje učnih načrtov za zgodovino navezujejo tudi na krajevno zgodovino? so predstavljeni posebej za osnovne šole, gimnazije ter poklicne in strokovne srednje šole.

Navodila v učnih načrtih za osnovne šole

Navodila vključujejo naslednji učni načrti: 1946a, 1947, 1948a, 1948b, 1950a, 1950b, 1953a, 1954b, 1954c, 1959a, 1959b, 1960, 1962, 1966, 1969, 1973, 1975c, 1979, 1983a, 1983b, 1984b, 1992, 1994, 1998a, 1998b, 1999a, 1999b, 1999c, 2003.

Med temi se le navodila v učnih načrtih 1948b, 1950b, 1954b, 1954c in 1992 ne nanašajo na krajevno zgodovino.

Ker so navodila raznovrstna, jih lahko razdelimo v več skupin.

Prva skupina navodil je poudarjala pomen učne vsebine, zlasti vsakdanje življenje ljudi, npr. »Gospodarsko življenje je temelj vsega zgodovinskega dogajanja, zato je treba v vsaki dobi osvetliti način življenja, proizvodnjo življenjskih potrebščin ter odnose med ljudmi« (1946a, str. 15–16; 1947, str. 3).

Druga skupin navodil je poudarjala pomen poznavanja krajevne zgodovine, zlasti krajevnih spomenikov: »Pri pouku uporabljamo vsa možna učna in nazorna sredstva: krajevno zgodovinsko gradivo, lepo književnost, slike, zemljevide, filme, tablo itd. Pri obravnavanju krajev oziroma pokrajin, o katerih učenci še nimajo zadostnega znanja, je treba pri pouku zgodovine uporabljati čim več risanja (skic). Krajevne zgodovinske spomenike, zlasti iz narodnoosvobodilne borbe, morajo učenci dobro poznati. Obiskujejo

naj razne kraje borb in dobro poznajo tudi naše heroje. /.../ Lokalni zgodovinski spomeniki jim bodo močno poglobili zanimanje za zgodovino. Delajmo skice, da s tem učenci dobijo pravilne pojme o legi posameznih pokrajin« (1948a, str. 26). »Povsod, kjer je to mogoče /Življenje v najstarejši dobi, Rimljani v naših krajih, Življenje v srednjem veku na Slovenskem/, ponazorimo zgodovinsko gradivo na krajevnih zgodovinskih spomenikih« (1950a, str. 25); »Zgodovino obravnavamo ob najtesnejši naslonitvi na krajevne zgodovinske spomenike, ki so jih učenci spoznali že pri zemljepisnem pouku ob poglavju 'Spoznavanje domače okolice'« (1950a, str. 31); »Obiskujejo naj tudi zgodovinske pomembne kraje in si ogledajo njih zgodovinske spomenike, muzeje, arhive, razstave. Zapisujejo naj si zgodovinske dogodke po pripovedovanju starejših ljudi« (1953a, str. 18).

Tretja vrsta navodil se je nanašala na uporabo krajevne zgodovine pri pouku pri določenih zgodovinskih vsebinah. Nekateri primere navajamo v nadaljevanju.

- Navodila v učnih načrtih iz 50. in 60. let 20. stoletja so naslednja:
- »Za boljše razumevanje antike naj se izkoristijo stari spomeniki: rimske ceste in umetniški spomeniki, obiski v muzejih« (1959a, str. 45; 1959b, str. 3; 1960, str. 24; 1962, str. 78).
 - »Nastanek in razvoj mest prikazati na bližjih primerih« (1959a, str. 45, 1959b, str. 4, 1960, str. 24; 1962, str. 78).
 - »Določene ekonomsko-družbene procese je mogoče spoznati bolj neposredno iz ohranjene arhitekture naših starih mest in gradov, tipov hiš in naselij, kipov in slik /.../ Z uporabo kulturno-zgodovinskega materiala se pouk zgodovine v bistvu konkretizira, in s tem učencem približa. Spoznanja, ki so vezana na konkreten material, si učenci lažje vtisnejo v zavest« (1959a, str. 46–47; 1959b, str. 2; 1960, str. 26; 1962, str. 80–81; 1966, str. 42; 1969, str. 45).
 - »Novejšo zgodovino obravnavamo priložnostno. V zvezi s spoznavanjem domače okolice in Slovenije seznanjamo učence s

spomeniki NOB, z dogodki iz NOB in iz življenja narodnih junakov. Ob državnih in narodnih praznikih pojasnujemo zgodovinsko ozadje v obliki, ki je primerna razvoji stopnji» (1950a, str. 26–27).

Navodila v učnih načrtih iz 70. let 20. stoletja so naslednja:

- »Doba praskupnosti: Posebej obdelamo to obdobje na domačih tleh, za kar je najprimernejša ekskurzija v prazgodovinski oddelek muzeja (skupinsko delo) ali na najdišče. /.../
- Rimske vplive v naših krajih obdelamo, če je le mogoče, z ogledom v muzeju, na terenu ali na podlagi slikovnega materiala. /.../
- Temo romanika in gotika na Slovenskem obdelamo na izbranih ali najbližjih primerih podeželske in mestne cerkve (ekskurzija ali slikovno gradivo). /.../
- Poglavje Nastanek in razvoj mest in meščanstva je naslonjeno na domači razvoj in primer. /.../ Podobo srednjeveškega mesta in življenja v njem lahko predstavimo s pomočjo ekskurzije po mestu, z muzejsko zbirko, če pa to ni mogoče, ob pregledu mestnega statuta« (1973, str. 137–142; 1975c, str. 29–34; 1979, str. 165–171).

Navodila v učnih načrtih iz 80. let 20. stoletja so naslednja:

- »Znanje o materialni kulturi prazgodovine pridobe ali utrdijo /.../ z obiskom v arheološkem muzeju ali najdišču. /.../
- Pri obravnavi naših krajev v rimskem obdobju učenci z literaturo ali obiskom s skupinskim delom pripravijo poročila o življenju pod rimsko oblastjo. /.../
- Ogled najbližjega srednjeveškega mesta. /.../
- Življenje mezdnega delavca na Slovenskem učenec spozna ob literaturi in z ogledi nekdanjih obratov – muzejev v Kropi, Idriji itd.« (1983a, str. 242–252; 1983b, str. 261–271; 1984b, str. 38–48).
- »Učitelj mora posebno pozornost posvetiti dialektični poti v spoznavanju in razumevanju zgodovinskih pojavov, se pravi

posebej upoštevati dejstvo, da je aktualizacija eden bistvenih elementov za marksistično koncepcijo zgodovinskega pouka. Če je le mogoče se pri pouku opre na domača izhodišča, ki služijo za posplošitve« (1983a, str. 253; 1983b, str. 272; 1984b, str. 49).

Pri predmetu domoznanstvo sta bila zemljepisni in zgodovinski pouk združena. Navodilo pa je bilo naslednje: »Obravnavamo pomembne dogodke iz naše preteklosti, ki jih je mogoče navezati na bližnjo okolico (ustanovitev krajev, razvaline gradov in mest, spomeniki, ceste, turški tabori, dogodki iz narodnoosvobodilne vojne). Pri tem upoštevajmo zlasti krajevne značilnosti. Zato mora učitelj dobro poznati krajevno zgodovino. Pri izbiranju skuša snov urediti tako, da bo z njo posegel v posamezne dobe naše preteklosti, podajajoč pri tem le žive, značilne dogodke iz posameznih dob v pripovedni obliki. /.../ Medtem ko vzamemo iz vsake dobe le kako pomembnejše poglavje, pomembno za splošnost in še posebej za kraj, v katerem je šola, se več časa ustavimo pri narodnoosvobodilni vojni« (1953a, str. 7).

Četrta skupina navodil se je nanašala na druge dejavnosti za učence, ki so se še posebej zanimali za zgodovino v 70. in 80. letih 20. stoletja: »Za učence, ki kažejo posebno zanimanje do predmeta, je potrebno razviti še dodatne oblike dejavnosti v zgodovinskih krožkih, z vključevanjem pionirskih iger z zgodovinsko tematiko in podobno, v obliki kurzov in malih zgodovinskih nalog, znanje pa uporabiti pri delu v razredu« (1973, str. 136; 1975c, str. 28; 1979, str. 165); »Za realizacijo smotrov pouka zgodovine je treba za učence, ki se posebej zanimajo za zgodovino, razviti še dodatne oblike dejavnosti v obliki dodatnega pouka in zgodovinskih krožkov, jugoslovanskih pionirskih iger in malih zgodovinskih tem ter gibanja znanost mladini. /.../ Ves pouk zgodovine usklajujemo s programi interesnih dejavnosti, predvsem marksističnega krožka, zgodovinskega krožka, klubov OZN, ekskurzij in

fakultativnih dejavnosti na področju družboslovja. Učenci se v okviru usklajenih programov različnih interesnih družboslovnih dejavnosti udeležujejo srečanj in tekmovanj, kjer lahko preizkusijo večje znanje in se animirajo za delo na tistih področjih, ki v rednem programu le bežno obravnavajo pomembne dosežke duhovne in materialne kulture človeštva (umetnost, znanost, industrijska, tehnična in znanstvena revolucija). V smislu uresničevanja smotra poklicne vzgoje povezujemo učno snov pri rednem in dodatnem pouku ter interesnih dejavnostih tudi s poklicnim delom družboslovnih strok (učitelj zgodovine, arhivist, arheolog, dokumentalist, sociolog, politolog). Hkrati predstavimo učenecem tudi izobraževalne poti do teh strok in poklicev, zlasti tistim, ki kažejo posebno zanimanje za zgodovino in druge predmete družboslovnega področja. Učitelj seznanja učence tudi z družbenimi potrebami, nadaljnjim razvojem in možnostmi zaposlovanja na teh področjih dela« (1983a, str. 252–254; 1983b, str. 273–274; 1984b, str. 48–50).

Tako naj bi učenci pri dodatnem pouku pri zgodovini v 70. in 80. letih razvijali samostojno delo, sposobnost opazovanja in sklepanja ter pridobili »osnove različnih oblik dela, kot so intervju, skiciranje, izdelava zgodovinske topografije;« poglobljali »znanje o zgodovinskih dogajanjih v krajevnem, jugoslovanskem in svetovnem prostoru« (1983a, str. 254; 1983b, str. 274; 1984b, str. 50–52). Glede izbora vsebin pa so navodila predlagala dve temi: moj kraj v NOB in moj kraj danes in jutri (1983a, str. 256; 1984b, str. 52). Učitelj naj bi učence usposabljal za timsko delo, z načrtovanjem in izvajanjem terenskega in projektnega dela (1999a); »Tako delo je mogoče doseči zlasti z večjim uveljavljanjem skupinskega in diferenciranega pouka ter z razvijanjem opazovanja v naravi in muzeju in s slikovnim gradivom« (1973, str. 136; 1975c, str. 28; 1979, str. 165); »Učence usmerjamo v preučevanje krajevne zgodovine in povezovanje le-te z dogajanjem v jugoslovanskem prostoru in svetu. Metoda dela pri dodatnem

pouku temelji na samostojnem delu ob uporabi zgodovinske literature in virov ter terenskem in muzejskem delu« (1983a, str. 256; 1983b, str. 276; 1984b, str. 52).

Ker je bil zgodovinski krožek pomembna dejavnost v 80. letih, so bila dodana posebna navodila: »Naloge in smotri zgodovinskega krožka so v tem, da omogočajo učencem, ki se posebej zanimajo za zgodovino, da poglobljajo in širijo zgodovinsko znanje in predstavnostne sposobnosti, da prenašajo lokalno ugotovljene pojave v širši prostor in čas in se laže pojmovno in idejno orientirajo. Učenci s svojim širšim in globljim spoznavanjem družbenih problemov bogatijo delo in vzgojno učinkujejo v razredu, šoli in družbenem okolju, kjer namenjajo posebno skrb ohranjanju in razvijanju revolucionarnih tradicij NOB. Program zgodovinskega krožka temelji na monografski raziskavi teme, posebej izbrane za vsako šolsko leto. Izbrana tema je pogojena s krajevno zgodovino. Z mentorjem izdelajo učenci metodologijo za obdelavo teme, ki temelji na preučevanju zgodovinskih virov in neposrednem zbiranju podatkov na terenu, in jo predstavijo na letnem srečanju pionirjev zgodovinarjev v občini in republiki. Pri delu se povezujejo s člani geografskega, literarnega, marksističnega in likovnega krožka in drugimi učenci (ki se zanimajo za tehnično vzgojo), da ti prispevajo svoj delež k idejni geografski jezikovni in tehnični opredelitvi elaborata in njegovega videza. Učenci z delom v krožku razvijajo poglobljen odnos do dosežkov v preteklosti in aktiven odnos do napredka in razvoja ožje in širše skupnosti« (1983a, str. 279–280; 1983b, str. 301; 1984b, str. 75–76).

Peta skupina navodil je bila za nerazporejene ure v 6., 7. in 8. razredu, kjer je šola predlagala vsebine glede na aktualnosti v okolju in domovini (1983a, 1983b, 1984b).

Šesta skupina navodil se je nanašala na izvenšolske dejavnosti: »Za sodoben pouk zgodovine so velikega pomena tudi

zgodovinske ekskurzije, terensko delo, obiski muzejev, in to tako za pridobivanje novih informacij, kot tudi za razvijanje pravilnega odnosa do vrednotenja in ohranjanja kulturne dediščine« (1998a, str. 25, 1998b, str. 30, 1999b, 1999c, 2003); »Ekskurzije pri pouku zgodovine imajo pomemben vzgojni smoter – ohranjanje in spoštovanje predmetov materialne kulture, pomembne za proučevanje in spoznavanje preteklosti in soočanje s sedanostjo. Učenci neposredno spoznavajo kraje, zgodovinske spomenike, dokumente itd., kar je osnova za razumevanje zgodovinskega razvoja » (1983a, str. 252–254; 1983b, str. 273; 1984b, str. 48–50).

Sedma skupina navodil pa je izpostavila, da je potrebno pri pouku zgodovine: »spoznavanje življenjskega utripa preprostih ljudi ob njihovem delu, verovanju in bivanju; zbujanje zanimanja učencev za zgodovinske objekte in kulturno dediščino« (1994).

V posebnih obvestilih, ki jih je izdajal Zavod Republike Slovenije za šolstvo od leta 1990 do leta 1999, so bila tudi obvestila, da naj bo učni načrt »obogaten z vsebinami iz vsakdanjega življenja« (Obvestila osnovnim šolam za šolsko leto 1995/1996, 1995, str. 32); učitelji pa naj bi namenili »več časa in pozornosti temam o življenju in delu ljudi v posameznih zgodovinskih obdobjih« (Obvestila osnovnim šolam za šolsko leto 1993/1994, 1993, str. 57).

Navodila v učnih načrtih za gimnazije

Navodila vključujejo naslednji učni načrti: 1946, 1948, 1949, 1954č, 1962a, 1962b, 1962c, 1964a, 1975a, 1992a, 1996a, 1998a, 1998b, 1998c, 1998č, 1998d, 1998e. Na krajevno zgodovino pa se nanašajo navodila le v učnih načrtih 1975a, 1998a, 1998b, 1998c, 1998č, 1998d, 1998e. Učni načrti iz leta 1998 so objavljeni tudi na spletnih straneh pri srednješolskih programih: 2001c, 2003b, 2004.

Navodila so bila najpogosteje delovni napotki k učni vsebini in so se navezovala na domači kraj ali terensko delo v domačem kraju, npr. pri obravnavanju obdobja praskupnosti so navodila v učnih načrtih predlagala: »delo v muzeju in na najdiščih« (1975a, str. 40); rimsko državo naj bi učitelji obdelali »na domačih primerih z ekskurzijo v muzej ali najdišče« (1975a, str. 40); razviti fevdalizem pa s pomočjo »ogledov mest s starejšimi zasnovami ter raziskav lokalnih krajevnih imen« (1975a, str. 43). Po letu 1991 so navodila vključevala še druge izvenšolske dejavnosti: »Pri sodobnem pouku zgodovine so izrednega pomena zgodovinske ekskurzije in obiski muzejskih zbirk, in to tako za spoznavni proces kot razvijanje pravilnega odnosa do vrednotenja in ohranjanja kulturne dediščine« (1998a, 1998b, 1998c, 1998č, 1998d, 1998e).

Navodila v učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole

Navodila vključujejo naslednji učni načrti: 1962, 1964, 1977, 1979, 1986a, 1986b, 1990, 1991a, 1991b, 1996b, 1998a, 1998b, 1998c, 1998č, 1998d, 1998e, 1998f, 2000c, 2001a, 2001b, 2002, 2003a. Učni načrti iz leta 1998 so objavljeni tudi na spletnih straneh pri srednješolskih programih: 2001d, 2003c, 2004.

Med temi se le navodila v učnih načrtih 1962, 1979, 1986a, 1986b, 1990, 1991a, 1991b in 1998e ne navezujejo na domači kraj.

Najpogosteje so se navodila nanašala na obiske muzejev, ekskurzije in terensko delo:

- »Učitelji naj vodijo učence v bližnje muzeje ljudske revolucije in razne tehnične muzeje, ki imajo tudi gradivo in predmete iz delavskega gibanja, da se bodo še podrobneje seznanili z revolucionarnim gibanjem v domačem okolišu« (1964).

- »Da bodo učenci čimbolj aktivni in da bodo postali subjekti vzgojnoizobraževalnega procesa, naj jih učitelji navajajo na delo v muzejih, na ekskurzijah« (1977, str. 85).
- »Časovne in prostorske predstave oblikujemo z rednim vključevanjem zgodovinskih kart, atlasa pa tudi z ogledi spomenikov, muzejskih in arhivskih zbirk ter arheoloških najdb« (1996b, str. 16; 1998b, 1998c, 1998č, 2001a, 2001b).
- »Pri sodobnem pouku zgodovine so izrednega pomena zgodovinske ekskurzije in obiski muzejskih zbirk tako za spoznavni proces kot razvijanje pravilnega odnosa do ohranjanja kulturne dediščine« (2000c).
- »Cilje predmetnih sklopov je mogoče kakovostno uresničevati tudi s povezovanjem vsebin, ob aktualnih temah, z organiziranjem interdisciplinarnih ekskurzij, projektnih dni, terenskega dela ...« (2003a).

Navodila v učni načrtih po letu 1991 se nanašajo konkretno na krajevno oz. lokalno zgodovino:

- »V predmetnem sklopu zgodovina je poudarek na vsebinah, ki dopolnjujejo stroko. Vsebine so izbrane in tematizirane. Do konca 19. stoletja izhajajo predvsem iz lokalne zgodovine« (1998a, 1998d, 1998f, 2002).
- »Povsod, kjer je mogoče, naj bo izhodišče obravnave tudi lokalna zgodovina« (1998b, 1998c, 1998č, 2001a, 2001b).
- »Učna poglavja so oblikovana na podlagi konkretnih, tipičnih zgodovinskih primerov. Teme so razporejene tako, da dijaki spoznavajo in razumevajo najprej konkretna dogajanja, pojave in procese iz obče zgodovine, sledi proučevanje domače zgodovine« (2000c).

V posebnih obvestilih, ki jih je izdajal Zavod Republike za šolstvo, pa zasledimo še naslednji napotek: »Učni načrt predvideva v programih, ki s predmetniki presegajo minimalni fond ur tudi izbirne teme. Učitelji lahko z izbirnimi temami tudi sicer glede

na interese učencev in možnosti, ki jih daje lokalna zgodovina, nadomestijo določene informativne vsebine rednega učnega programa. Z izbirnimi temami naj poglobljajo zlasti vedenja o kulturi, gospodarskem razvoju ipd.« (Obvestila srednjim šolam za šolsko leto 1994/95, 1994, str. 48).

Odgovori na 6. raziskovalno vprašanje kažejo, da so imeli osnovnošolski učni načrti bistveno več navodil, ki so se nanašala na krajevno zgodovino kot srednješolski učni načrti. V osnovnošolskih učnih načrtih za zgodovino so se navodila nanašala predvsem na poznavanje krajevnih spomenikov, krajevne zgodovine, na obisk krajevnih institucij (muzejev, arhivov idr.) pri določenih vsebinah, na organiziranje dejavnosti za učence, ki so se posebej zanimali za zgodovino (krožki, igre, zgodovinske naloge, ekskurzije). V gimnazijskih učnih načrtih so se navodila nanašala predvsem na ekskurzije, obiske muzejev ali najdišč. V učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole pa so posebna navodila, da bi morali učitelji vse vsebine nasloniti na krajevno zgodovino.

Hipotezo, da imajo več navodil, ki se nanašajo na krajevno zgodovino učni načrti po letu 1991, lahko le delno potrdimo, saj to velja le za učne načrte poklicnih in strokovnih srednjih šol. Osnovnošolski in gimnazijski učni načrti za zgodovino so imeli takšna navodila tudi pred letom 1991.

NAVODILA, KI VKLJUČUJEJO ELEMENTE DRŽAVLJANSKE VZGOJE IN KULTURE V UČNIH NAČRTIH ZA ZGODOVINO

Odgovori na 7. raziskovalno vprašanje: Ali navodila za izvajanje učnih načrtov za zgodovino vključujejo elemente državljanske vzgoje in kulture? so predstavljeni posebej za osnovne šole, gimnazije ter poklicne in strokovne srednje šole.

Navodila v učnih načrtih za osnovne šole

Elemente, ki se nanašajo na državljansko vzgojo in kulturo, vključujejo naslednji učni načrti: 1946a, 1947, 1948a, 1973, 1975c, 1979, 1983a, 1983b, 1984b, 1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003.

Navodila so se nanašala na ljubezen učencev do domovine in poznavanje herojev, npr.: »Obiskujejo naj razne kraje borb in dobro poznajo tudi naše heroje. Ves pouk naj razvija v učencih duh pravega patriotizma, požrtvovalnosti in nujnosti poti v socializem« (1948a, str. 26); »Zgodovina /.../ razvija domovinsko ljubezen, krepi bratstvo in enotnost naših narodov« (1946a, str. 15; 1947, str. 3).

Navodila so se nanašala tudi na učitelja zgodovine, ki bi moral biti družbenopolitično razgledan: »Učitelj zgodovine, zlasti tisti, ki poučuje zgodovino NOB in povojnega obdobja, mora biti dober strokovnjak – zgodovinar, ki pri pouku izhaja iz marksističnih idejnih temeljev, razen tega pa mora biti vsestransko pedagoško in politično razgledan. Nenehno mora spremljati zgodovinsko, teoretično-marksistično in politično literaturo in zasledovati poročila v sredstvih javnega obveščanja. Mora pa biti tudi družbeni delavec, ki s svojim vzgledom vzgaja učence v skladu z ideologijo jugoslovanske socialistične samoupravne družbe« (1973, str. 136; 1975c, str. 28–29; 1979, str. 165–166).

Navodila so vključevala tudi napotke k posameznim vsebinam oz. temam. Npr. k temi Graditev samoupravne socialistične družbe v Jugoslaviji so bili naslednji napotki: »Predvsem pa učencem razložimo, da žive naši narodi srečno in je SFRJ močna, ker jo vodi KPJ, ki se je bila sposobna upreti reakcionarnim notranjim silam od malomeščansko-nacionalističnih do birokratsko-dogmatskih in ki z izvajanjem družbene reforme zagotavlja samoupravni sistem in oblast delavskega razreda« (1973, str. 142; 1975c, str. 34; 1979, str. 171). Pri temi Razvoj samoupravne

socialistične demokracije v Jugoslaviji pa so bili naslednji napotki za vsebino: »Aktualizacijo tem izvedemo z vključevanjem poročil učencev o intervjujih članov organov samoupravljanja, v šoli, v delovnih organizacijah in krajevnih skupnostih. Učenci aktivno spoznavajo problematiko in razvoj našega družbenopolitičnega sistema na osnovi spoznanj v svojem družbenem okolju« (1983a, str. 252; 1983b, str. 271; 1984b, str. 48).

Navodila se po letu 1991 nanašajo tudi na življenjske situacije in aktualne dogodke: »Pri tem je zelo pomembno, da so zgodovinska spoznanja aktualizirana, saj s tem učence usposabljammo za družbeno orientacijo v sodobnem svetu« (1998a, str. 25, 1998b, str. 30, 1999b, 1999c, 2003); »Pouk, kjer se uveljavljajo metode samostojnega dela, usposablja učence za bodoče reševanje dilem in problemov v poklicni dejavnosti in v življenjskih situacijah, obenem pa tak pristop učence motivira« (1999b, 1999c, 2003).

Navodila v učnih načrtih za gimnazije

Navodil, ki se nanašajo konkretno na državljansko vzgojo in kulturo, ni.

Le učni načrti v 60. letih 20. stoletja imajo med navodili napotek, da naj bi pouk zgodovine seznanil učence predvsem »s konkretnimi družbeno-političnim razvojem s porastom ali upadanjem proizvodnih sil« (1962a, str. 50, 1962b, str. 2, 1962c, str. 84, 1964a, str. 18).

Za primerjavo dodajamo navodilo učnega načrta v 70. letih, ki je vključevalo pomen zgodovine, in sicer naj bi predmet zgodovina v štirih letih učence oblikoval »v osebnosti, ki bodo sposobne samostojno presojati družbeno zgodovinski razvoj na podlagi dialektične zgodovinske šole« (1975a, str. 39), in navodila v učnih načrtih v 90. letih, ki so poudarjala, da pouk zgodovine

omogoča učencem »razvijanje sposobnosti za kritično zgodovinsko mišljenje in oblikovanje stališč do različnih oblik sodobnega sveta« (1998a, 1998b, 1998c, 1998č, 1998d, 1998e).

Navodila v učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole

Navodila, ki se nanašajo na državljansko vzgojo in kulturo, so v naslednjih učnih načrtih: 1977, 1979, 1986b in 1998e.

Navodila so se nanašala na dodatna pojasnila o nalogah pouka zgodovine, npr. učenci naj bi razvijali sposobnost »za aktivno sodelovanje pri vseh oblikah samoupravljanja« (1979, str. 161; 1986b, str. 3.11/8); »Da bodo učenci čimbolj aktivni in da bodo postali subjekti vzgojnoizobraževalnega procesa, naj jih učitelji navajajo /.../ na uporabo strokovne in družbenopolitične literature« (1977, str. 85).

V učnem načrtu družboslovje (ki vključuje tudi zgodovinske vsebine) za nižje poklicne šole (1998e) se navodila nanašajo tudi na državljansko vzgojo in kulturo: »Predmet seznanja dijake in dijakinje z vsebinami, ki posameznika usposablja za sodelovanje v demokratični družbi. /.../ V okviru predmeta se učenci seznanjajo s strukturo družbe, usvajajo temeljna znanja o institucijah v naši družbi, spoznavajo različnost stališč in vrednot, pomen odgovornosti do sebe in drugih, do naravnega in družbenega okolja ter razvijajo sposobnosti, ki so bistvene za življenje v demokratični družbi. /.../ Pri obravnavi vseh tem, naj bo posebna pozornost namenjena osvetlitvi značilnosti slovenske družbe« (1998e).

Posebna obvestila, ki jih je izdajal Zavod Republike Slovenije za šolstvo, pa so poudarjala pomen slovenske zgodovine pri srednjih strokovnih šolah: »Prav vsebine iz nacionalne zgodovine naj bodo motivacijsko sredstvo za razvijanje interesa za spoznavanje preteklosti in krepitev nacionalne identitete pri dijakih

tehniških in strokovnih šol« (Obvestila srednjih šolam za šolsko leto 1996/97, 1996, str. 30).

Odgovori na 7. raziskovalno vprašanje kažejo, da zlasti v srednješolskih učnih načrtih ni bilo veliko navodil, ki bi se nanašala na državljansko vzgojo in kulturo. Tako ne moremo potrditi hipoteze, da je navodil, ki se nanašajo na državljansko vzgojo in kulturo več pred letom 1991. To lahko potrdimo le za osnovnošolske učne načrte (ljubezen do domovine, družbenopolitično razgledan učitelj, aktualizacija).

UČNE VSEBINE, KI SE NAVEZUJEJO TUDI NA KRAJEVNO ZGODOVINO V UČNIH NAČRTIH ZA ZGODOVINO

Odgovori na 8. raziskovalno vprašanje: Katera učna vsebina v učnih načrtih za zgodovino vključuje tudi krajevno zgodovino? so predstavljeni posebej za osnovne šole, gimnazije ter poklicne in strokovne srednje šole.

Učna vsebina v učnih načrtih za osnovne šole

Učno vsebino vključujejo naslednji učni načrti: 1946a, 1946b, 1947, 1948a, 1948b, 1950a, 1953a, 1954b, 1954c, 1959a, 1959b, 1960, 1962, 1966, 1969, 1973, 1975c, 1979, 1983a, 1983b, 1984b, 1992, 1994, 1998a, 1998b, 1999a, 1999b, 1999c, 2003.

Učne vsebine, ki se nanašajo tudi na krajevno zgodovino, najdemo v vseh učnih načrtih, razen v učnih načrtih 1946b, 1948b in 1959b.

Najbolj se je učna vsebina nanašala na krajevno zgodovino v učnem načrtu iz leta 1946a, in sicer pri naslednjih vsebinah:

- Zgodovinski spomeniki v domačem kraju: »Ustanovitev kraja, važnejše zgradbe v kraju in okolici, važnejše osebnosti, prav tako tudi važnejši dogodki iz krajevne zgodovine in tudi iz narodnoosvobodilne vojne. Narodni junaki v kraju in okolici. Znamenitejše pripovedke. Snov za to najpreprostejšo krajevno zgodovino mora biti zbrana v šolski kroniki ali v posebni zbirki v domači šoli« (1946a, str. 16);
- Mesta v starih časih: »Obravnava mestnih šol za svojo krajevno zgodovino« (1946a, str. 17).

Z domačim krajem oz. krajevno zgodovino so lahko povezane naslednje učne vsebine v učnih načrtih. Navedene so po kronološkem vrstnem redu:

- Muzeji, knjižnice, arhivi (1954b, 1954c); Pomen arheologije, muzejev in arhivov za zgodovino (1994, 1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003).
- Kako so živeli ljudje v najstarejših časih: »Obravnava se odlomek iz prazgodovine, ki je za kraj in okolico najprimernejši, npr. Ljubljana in ljubljanska okolica o mostiščarjih; Savinjska dolina o prvem človeku na Olševi in podobno« (1946a, str. 17); Zgodovinski spomeniki prvotne človeške družbe v Sloveniji (Potočka zijalka; Ljubljansko barje; najdišča bakra in bronca) (1947); Življenje v najstarejši dobi: Potočka zijalka, Ljubljansko barje (1948a); Naši kraji v najstarejši dobi: Najstarejši ljudje v naših krajih (Potočka zijalka, Barje) (1948b); Bivališče v jamah; Potočka zijalka (1954b, 1954c); Jame v zemlji in stavbe na koleh: Ljubljansko barje (1954b, 1954c); Uporaba kovin: Vače (1954b, 1954c); Prvi znani prebivalci na Slovenskem (1992); Prvi znani prebivalci na naših tleh (1994, 1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003).
- Naši kraji pod rimsko oblastjo: Številne izkopanine iz rimske dobe v naših krajih (1948b); Rimljani v naših krajih: Sledovi rimskega gospostva na naših tleh (1950a); Naši kraji pod rimsko oblastjo (1954b, 1954c); Kulturni vplivi rimskega imperija v naših krajih (1973, 1975c, 1979); Naši kraji v rimskem

- obdobju (1983a, 1983b, 1984b); Slovensko ozemlje v rimskem obdobju (1992); Rimljani v naših krajih (1966, 1969, 1994, 1998a, 1998b, 1999b, 2003).
- »O živiljenju kmetov v starih časih in o njih odnosih do grajskih, vse naslonjeno po možnosti na krajevne razmere in dogodke« (1946a, str. 17); Kmečki panti v naši okolici (1953a); Značilnosti življenja fevdalne družbe na podlagi domačih primerov (1973, 1975c, 1979); Življenje fevdalcev (1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003).
 - Mesta v fevdalni dobi: prva slovenska mesta (1947); Življenje v srednjem veku: Življenje v mestih (1948a); Način življenja v mestih (1959a, 1960, 1962); Življenje v srednjeveških mestih (1994); Mesta na Slovenskem: v notranjosti in v primorju (1994, 1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003).
 - »Odlomki iz turških bojev, naslonjeni na krajevne zgodovinske dogodke« (1946a, str. 17).
 - Življenje in delo nižjih družbenih slojev v 16. stoletju (1994).
 - Življenje kmeta in meščana (v 17. in 18. stol.) (1994, 1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003).
 - Življenje v francoski dobi na Slovenskem (1994, 1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003).
 - Življenje različnih socialnih slojev v času širjenja industrializacije (1994, 1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003).
 - Živiljenjske razmere (Slovencev po letu 1848) (1994, 1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003).
 - Dogodki iz narodnoosvobodilne vojne v naši okolici; Znani junaki iz okolice (1953a); Življenje Slovencev pod različnimi okupatorji (1994).
 - Življenje v povojnih letih (1998a, 1998b, 1999a, 1999b, 1999c, 2003); Življenje v petdesetih: znanost, kultura, potrošniška družba (1994); Življenje v šestdesetih in sedemdesetih letih: kultura, množična kultura, umetnost (1994); Življenje v osemdesetih letih: informatizacija družbe, tehnološki napredek, kultura, subkultura (1994).

- Družina in vzgoja otrok skozi zgodovinski čas; Položaj in vloga moških in žensk, vzgoja otrok (1998a, 1998b, 1999c, 2003); Življenje v različnih obdobjih (1998a); Razlike v življenju družine v mestu in na deželi (1999b); Življenje v preteklosti in danes (1998b, 1999b, 1999c, 2003).
- Kulturna dediščina; Šege in navade; Domača obrt (1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003).

Učna vsebina v učnih načrtih za gimnazije

Učno vsebino vključujejo naslednji učni načrti: 1945, 1946, 1947, 1948, 1950, 1951a, 1953b, 1954č, 1955a, 1962a, 1962b, 1962c, 1964a, 1975a, 1992a, 1996a, 1998a, 1998b, 1998c, 1998č, 1998d, 1998e. Učni načrti iz leta 1998 so objavljeni tudi na spletnih straneh pri srednješolskih programih: 2001c, 2003b, 2004.

Učne vsebine, ki se nanašajo tudi na krajevno zgodovino, najdemo v vseh učnih načrtih, razen v učnih načrtih 1946, 1947 in 1962b.

Z domačim krajem oz. krajevno zgodovino so lahko povezane naslednje učne vsebine v učnih načrtih. Predstavljene so po kronološkem vrstnem redu:

- Muzeji in arhivi (1955a, 1962a, 1962c, 1964a); Muzeji, knjižnice, arhivi (1954č).
- Naši kraji v najstarejši dobi: Najstarejši ljudje v naših krajih (Potočka zijalka, Barje) (1948); Naši kraji v dobi prvotnih ljudskih skupnosti: Najstarejši ljudje v naših krajih (Potočka zijalka); Ljubljansko barje (1950, 1951a); Doba reda praskupnosti in naši kraji v tem obdobju (primeri: Betalov spodmol, Potočka zijalka, Ljubljansko barje, Vače) (1953b); Bivališče v jamah; Potočka zijalka (1954č); Jame v zemlji in stavbe na kolen: Ljubljansko barje (1954č); Uporaba kovin: Vače (1954č); Red praskupnosti: Naši kraji v dobi divjaštva in barbarstva

- (1955a); Naši kraji v prazgodovinskem obdobju (1998c, 1998e); Prazgodovinska najdišča na naših tleh (1992a).
- Pregled rimske dobe v naših krajih (1945); Naši kraji pod rimsko oblastjo: Številne izkopanine iz rimske dobe v naših krajih (1948); Naši kraji pod rimsko oblastjo (1950, 1951a, 1954č); Naše pokrajine pod rimsko oblastjo (1953b, 1955a); Naši kraji pod rimskim gospostvom (1962a, 1962c, 1964a); Naši kraji v antiki (1975a); Življenje pod Rimljani na Balkanu (1996a, 1998a, 1998b); Naši kraji v rimski dobi (1998c, 1998e); Rimska kultura na naših tleh (1992a).
 - Naše pokrajine do prihoda Turkov v Evropo (1945).
 - Podobe iz življenja Slovencev v zgodnjem srednjem veku (1998c, 1998e).
 - Srednjeveško podeželje – podobe iz življenja: kmetje, plemstvo, duhovščina; duhovno obzorje takratnih ljudi – do kod je videl kmet, do kod evropski plemič (1998c); Socialne in duhovne spremembe v slovenskem prostoru in sosednjih deželah: kmet in meščan v slovenskem srednjem veku (1998a, 1998b, 1998č, 1998d).
 - Razvoj mest (1948, 1950, 1951a, 1955a); Razvoj mest v Primorju in v notranjosti (1962a, 1962c, 1964a); Srednjeveška mesta in meščanstvo; Nastanek mest in razlike v različnih tipih; podobe iz življenja različnih meščanov (1998c).
 - Uveljavljanje zgodnjega kapitalizem (Idrija); Kulturni razvoj (delovanje umetnostnih akademij v Ljubljani, arhitektura, kiparstvo in slikarstvo, domači in tuji mojstri) (1955a).
 - Slovenci od 15. do 18. stoletja: Podobe iz življenja v slovenskih mestih in na podeželju (1998c, 1998e); Življenje v slovenskih deželah v 17. in 18. stoletju.
 - Slovenski prostor med francosko revolucijo in Napoleonovimi vojnami (kratak opis življenja v mestih in na podeželju) (1998c, 1998e).
 - Življenje v evropskih mestih in na podeželju konec 19. in začetku 20. stoletja (primerjava med evropskimi in slovenskimi mesti) (1998c).

- Slovenci v Avstriji po letu 1870: slovenski kmet, slovensko meščanstvo, slovenski izobraženec (1996a, 1998a, 1998b, 1998č, 1998d).
- Slovenci pred prvo svetovno vojno: Spremembe v življenju kmeta, vsakdanjiku meščana, podobi mest in podeželja v času 1850–1910 (1996a, 1998a, 1998b, 1998č, 1998d).
- Življenje na Slovenskem med prvo svetovno vojno (1998c, 1998e).
- Življenje v Kraljevini Jugoslaviji – mesta in podeželje (1998c, 1998e).
- Življenje v slovenskih mestih in na podeželju med drugo svetovno vojno (1998c, 1998e).
- Življenje v Ljubljani, Mariboru in drugih (poljubno izbranih) slovenskih mestih v letih 1943/44 (1996a, 1998a, 1998b, 1998č, 1998d).
- Življenje v Republiki Sloveniji (1998c, 1998e).

Učna vsebina v učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole

Učno vsebino vključujejo naslednji učni načrti: 1948, 1949, 1962, 1964, 1977, 1979, 1986a, 1986b, 1990, 1991a, 1991b, 1996b, 1998a, 1998b, 1998c, 1998č, 1998d, 1998e, 1998f, 2000c, 2001a, 2001b, 2002, 2003a. Učni načrti iz leta 1998 so objavljeni tudi na spletnih straneh pri srednješolskih programih: 2001d, 2003c, 2004.

Učne vsebine, ki se nanašajo tudi na krajevno zgodovino, najdemo v vseh učnih načrtih, razen v učnih načrtih 1948, 1949, 1962, 1964, 1977 in 1979.

Z domačim krajem oz. krajevno zgodovino so lahko povezane naslednje učne vsebine v učnih načrtih. Predstavljene so po kronološkem vrstnem redu:

- Viri za zgodovino: arhivi, muzeji; varstvo arhivskega gradiva (1986a).

- Prazgodovinska najdišča na naših tleh (1990); Naši kraji v prazgodovini oz. naši kraji v prazgodovinskem obdobju (1986a, 1986b, 1996b, 1998b, 1998c, 1998č, 2000c, 2001a, 2001b).
- Rimljani v naših krajih (1986a, 1986b); Naši kraji v antiki (1991b); Naši kraji v rimski dobi (1996b, 1998b, 1998c, 1998č, 2000c, 2001a, 2001b).
- Podobe iz življenja Slovencev v zgodnjem srednjem veku (1996b, 1998b, 1998c, 1998č, 2000c, 2001a, 2001b).
- Podobe iz življenja v slovenskih mestih in na podeželju od 15. do 18. stoletja (1996b, 1998b, 1998c, 1998č, 2000c, 2001b).
- Slovenski prostor v času francoske revolucije in napoleonskih vojn (kratek opis življenja v mestih in na podeželju) (1996b, 1998č, 2000c, 2001a, 2001b).
- Življenje v evropskih mestih in na podeželju konec 19. in na začetku 20. stoletja (primerjava med evropskimi in slovenskimi mesti) (1998č, 2000c, 2001a, 2001b).
- Življenje na Slovenskem med prvo svetovno vojno (1996b, 1998č, 2000c, 2001a, 2001b).
- Življenje v slovenskih mestih in na podeželju med drugo svetovno vojno (1998č, 2000c, 2001a, 2001b).
- Življenje Evrope v prvi in drugi svetovni vojni – evropska in slovenska mesta in podeželje (1998b, 1998c).
- Življenje v Kraljevini Jugoslaviji – mesta in podeželje (1996b, 1998č, 2000c, 2001a, 2001b); Življenje Slovencev v kraljevini SHS (1998a, 1998f).
- Življenje v Republiki Sloveniji (1996b); Slovensko osamosvajanje in življenje v Republiki Sloveniji (2000c); Življenje pri nas v 60. in 70. letih (1998č, 2001a, 2001b); Način življenja Slovencev po drugi svetovni vojni (2003a); Življenje, delo in zabava mladih na Slovenskem v različnih povojnih obdobjih (2003a); Podobe iz vsakdanjega življenja zadnjih desetletij (1998a, 1998f, 2002).

Učne vsebine, ki se nanašajo na domači kraj ali pokrajino, so npr. geografske značilnosti domačega kraja (1998e) in elementi pokrajine, npr. relief, rastlinstvo, voda, podnebje, prst, živalstvo, prebivalstvo, naselja, kmetijstvo, industrija, druge gospodarske dejavnosti, promet (2003a).

Učni načrti iz leta 1998 predvidevajo posebno širšo temo Lokalna zgodovina z dodatnim naslovom Kraj in regija v zgodovinskem času in prostoru, kjer so naslednji vsebinski poudarki: pomembnejše kulturnozgodovinske znamenitosti, pomembne osebnosti in njihova ustvarjalnost, varovanje kulturne dediščine, položaj in vloga kraja v širšem prostoru (1998a, 1998d, 1998f). Učni načrt iz 2002 ima dodatno še naslednje poudarke pri tej temi: staro krajevno jedro – začetki kraja, kjer učenci »odkrivajo značilnosti krajevnega jedra, poiščejo informacije o nastanku kraja in označijo na časovnem traku«; cerkev in pokopališče – spomenika preteklega in sedanjega časa, kjer učenci »izvedejo ogled krajevnega pokopališča in cerkve, odkrijejo pomembne osebnosti iz preteklosti; datirajo začetke cerkve in ugotovijo arhitekturni slog in se pozanimajo za umetnike, ki so izdelali poslikave«; življenje ljudi: bivališča, prehrana, noša, šege in navade, značilni poklici, kjer učenci »napišejo poročilo o ugotovitvah in izdelajo plakat; zberejo in predstavijo podatke o življenju, značilni prehrani, noši, navadah in običajih; ugotovijo, koliko je teh oblik še ohranjenih v sedanjosti« (2002).

Učni načrti 1998a, 1998f in 2002 vključujejo še eno širšo temo Svet mojih staršev – zgodovina vsakdanjega življenja – zadnjih desetletij, kjer je vključen domači kraj, in sicer Podobe iz vsakdanjega življenja zadnjih desetletij, v okviru te teme učenci primerjajo podobo kraja in spoznavajo njegov razvoj.

Posebej pa je treba izpostaviti učni načrt iz leta 2002, ki ima poleg posebne širše teme Lokalna zgodovina, še druge vsebine o krajevni zgodovini, ki so vključene med druge širše teme. Npr. širša tema

Stoletje svetovnih vojn vključuje pri ožji temi Prva svetovna vojna tudi vsebinski poudarek Moj kraj in obe svetovni vojni; pri širši temi Skozi različne države in težave v Republiko Slovenijo v 20. stoletju pa dve temi, in sicer Življenje Slovencev v Kraljevini SHS (tudi v domačem kraju), Moj kraj med osamosvajanjem Slovenije. Učni načrt vključuje tudi izbirne teme, ki se ravno tako nanašajo na domači kraj: Od stranišča na štrbunk do kopalnice (zgodovina bivalne kulture); Od fičota do mercedesa (socialna zgodovina zadnjih desetletij); Od slovenske popevke do glasbenih videospotov (zgodovina glasbe od 60. do 90. let) ali Od cockte do coca cole (zgodovina prehranske kulture zadnjih desetletij) (2002).

Odgovori na 8. raziskovalno vprašanje kažejo, da pri učnih vsebinah prevladujejo teme, ki se nanašajo na življenje in delo Slovencev in s tem lahko tudi na posamezne kraje. Prave krajevne zgodovine ni v osnovnošolskih in gimnazijskih učnih načrtih, bistveno več je učnih vsebin, ki se lahko navezujejo na krajevno zgodovino, npr. slovenski kraji in življenje v določenem obdobju v učnih načrtih po letu 1991, tako da lahko potrdimo hipotezo, da je več takšnih vsebin v učnih načrtih po letu 1991. Edino učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole imajo posebno temo Lokalna zgodovina (1998a, 1998f, 1998d, 2002), v srednjem poklicnem izobraževanju (2002) pa so vsebine krajevne zgodovine vključene tudi med druge teme.

UČNE VSEBINE, KI VKLJUČUJEJO ELEMENTE DRŽAVLJANSKE VZGOJE IN KULTURE V UČNIH NAČRTIH ZA ZGODOVINO

Odgovori na 9. raziskovalno vprašanje: Ali učna vsebina vključuje elemente državljanske vzgoje in kulture v učnih načrtih za zgodovino? so predstavljeni posebej za osnovne šole, gimnazije ter poklicne in strokovne srednje šole.

Učna vsebina v učnih načrtih za osnovne šole

Elementi državljanske vzgoje in kulture se nanašajo predvsem na politično-ustavni razvoj države. Ti učni načrti so: 1947, 1948a, 1950a, 1966, 1969, 1973, 1975c, 1979, 1983a, 1983b, 1984b.

Vsebine, ki vključujejo državljansko vzgojo in kulturo, so naslednje:

- Ustava demokratične ljudske republike Jugoslavije (1947, str. 10).
- Federativna ljudska republika Jugoslavija: Narodna enakopravnost in federativna ureditev; Bratstvo in enotnost naših narodov; Ljudska oblast; Ljudska Fronta. Ustava – uzakonitev pridobitev narodnoosvobodilne borbe (1948a, str. 25–26; 1950a, str. 20).
- Glavne etape graditve socialistične Jugoslavije: Ustavni zakon iz leta 1953 in družbeno upravljanje; Značilnosti socialistične demokracije; Pomen ustave iz leta 1963 (1966, str. 40; 1969, str. 43).
- Graditev samoupravne socialistične družbe v Jugoslaviji: Zakon o predaji podjetij v upravljanje delovnim kolektivom in začetki samoupravljanja; Ustavni zakon iz leta 1953 in nadaljnji razvoj samoupravljanja in socialistične demokracije; Ustava iz leta 1963; Ustavna dopolnila in nadaljnji razvoj samoupravljanja, demokracije in enakopravnosti narodov in narodnosti SFRJ (1973, str. 135; 1975c, str. 27; 1979, str. 164).
- Razvoj samoupravne socialistične demokracije: Samoupravljanje in socialistična demokracija v Jugoslaviji; Vloga ZKJ v graditvi socialistične samoupravne družbe; Nova ustava 1974 in dopolnitev k njej (1980 – kolektivno vodstvo) (1983a, str. 251; 1983b, str. 271; 1984b, str. 47).

Elemente državljanske vzgoje vključujejo tudi drugi predmeti v osnovni šoli. Glede na kronologijo izdaj učnih načrtov so to naslednji predmeti: domoznanstvo (3. razred) (1953a), družbena in moralna vzgoja (1953a, 1953b); moralna vzgoja (1954a, 1954b);

temelji socialistične morale (1959a, 1960, 1962, 1966, 1969); družbenomoralna vzgoja (1973, 1975b, 1979, 1983a, 1983b, 1984a); državljanska vzgoja in etika (1998c).

Učna vsebina v učnih načrtih za gimnazije

Elemente državljanske vzgoje vključujejo le nekateri učni načrti: 1948, 1951a, 1955a, 1975a.

Učni načrti vključujejo poznavanje prvih ustav Federativne ljudske republike Jugoslavije: Ustvaritev FLRJ – Osnovna načela ustave; Sprejem ustave FLRJ (1948); Osnovna načela ustave FLRJ (1951a); Ustava iz leta 1946, Ustavni zakon iz leta 1953 (1955a); ali pa politične in ustavne spremembe v skladu z zgodovinskim razvojem države: Temeljna načela državne in družbene ureditve FLRJ; Organi državne oblasti, uprave in pravosodja, Zvezne in republiške ljudske skupščine, njih pristojnosti in izvršni organi; Zvezna in republiška uprava; Organi pravosodja, javno tožilstvo, javno pravobranilstvo, Komuna in skupnosti komun. Ljudski odbori in načelo samoupravnosti (1955a); Razvoj socialistične demokracije in samoupravnega socializma v Jugoslaviji; ZKJ, Zakon o delavskem samoupravljanju, Ustavne spremembe (1975a).

Poseben je učni načrt iz leta 1955a, ki vključuje predmet zgodovina ter temelji družbene in državne ureditve FLRJ, zato vključuje vsebino: Temeljna načela državne in družbene ureditve FLRJ (1955a).

Elemente državljanske vzgoje vključujejo bolj drugi predmeti v gimnazijah. Glede na kronologijo izdaj učnih načrtov so to naslednji predmeti: ustava FLRJ (1946, 1947, 1949), ustava (1948), temelji državne in družbene ureditve FLRJ (1951b, 1952, 1953a, 1954a, 1954b), zgodovina ter temelji družbene in državne ureditve FLRJ (1955a, 1955b); sociologija (uvod v sociologijo s

temelji družbeno politične ureditve) (1964b); samoupravljanje s temelji marksizma (1975a, 1975b). V 90. letih ostane le še predmet sociologija.

Učna vsebina v učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole

Elemente državljanske vzgoje vključujejo le nekateri učni načrti: 1948, 1998e, 2002 in 2003a.

Učni načrt iz leta 1948 vključuje predmet zgodovina in zakonodaja, tako da je vsebina zakonodaje povezana z državljansko vzgojo in kulturo: Ustava FLRJ (npr. Najvišji zvezni organi državne oblasti v FLRJ; Zvezni organi državne uprave; Organi državne oblasti administrativno-teritorialnih edinic; Ljudska sodišča; Odnosi med državnimi oblastmi in organi državne uprave; Javno tožilstvo) (1948, str. 117–128).

Elemente državljanske vzgoje vključujejo bolj drugi predmeti. Glede na kronologijo izdaj učnih načrtov so to naslednji predmeti: zgodovina in zakonodaja (1948), ustava FLRJ z zakonodajo (1949), zakonodaja in gospodarska ureditev FLRJ (1952a), družbenopolitična ureditev FSRJ (1962), družbenoekonomska in politična ureditev Jugoslavije (SFRJ) (1964), samoupravljanje s temelji marksizma (1975, 1977, 1983, 1986a, 1986b), družbena znanja, družbena ureditev (1998g), družbena znanja (1992a, 1992b, 1993, 1994, 1995, 1996a), družboslovje (1998g, 1999, 2000a, 2000b, 2001c, 2001č, 2001d, 2003b, 2003c, 2004).

Učni načrti po letu 1991 vključujejo naslednje vsebine, povezane z državljansko vzgojo in kulturo: Moja volilna pravica: Ustavna ureditev RS, Delitev oblasti, Volitve, Politične stranke, Financiranje države; Zgodovina parlamentarizma: neposredno odločanje, parlament, predstavniška demokracija, parlamentarna kriza (1998e); Zgodovina stroke v 19. in 20. stoletju: Državna

uprava v Sloveniji – vloga ženske pri delovanju državne uprave; družbeni in socialni status državne administracije (2002); Sporazumevanje in odločanje v skupnosti: dijak »razume osnovne opredelitve v ustavi RS, razume opredelitve gospodarskih in socialnih razmerij v ustavi RS in jih zna pojasniti ob konkretnih primerih« (2003a).

Odgovori na 9. raziskovalno vprašanje kažejo, da je konkretnih vsebin, ki bi vključevale elemente državljske vzgoje in kulture v osnovnošolskih in gimnazijskih učnih načrtih za zgodovino po letu 1991 zelo malo. Vsebine, ki se nanašajo na državo Slovenijo, se pojavijo šele po letu 1998 v učnih načrtih poklicnih in strokovnih srednjih šol. Zato lahko potrdimo hipotezo, da je bilo teh elementov bistveno več pred letom 1991 in so se nanašali predvsem na ustavni in politični razvoj takratne države Jugoslavije.

POMEN KRAJEVNE ZGODOVINE ZA DRŽAVLJANSKO VZGOJO IN KULTURO V UČNIH NAČRTIH ZA ZGODOVINO

Na 10. raziskovalno vprašanje: Na kakšen način učni načrti za zgodovino nakazujejo pomen poznavanja domačega kraja oz. krajevne zgodovine za državljsko vzgojo in kulturo? smo poskušali odgovoriti glede na rezultate, ki smo jih pridobili pri 4., 5., 6., 7., 8. in 9. raziskovalnem vprašanju.

V učnih načrtih za zgodovino v osnovnih šolah po letu 1998 lahko ugotovimo, da so se najbolj nanašali na ta pomen učni cilji, ki so bili oz. so povezani s kulturno dediščino, njihovim vedenjem, dojemljivostjo in vrednotenjem (1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003).

V starejših učnih načrtih oz. v učnih načrtih pred letom 1991 pa je bil večji poudarek na pomenu zgodovinskih spomenikov

in narodnih junakov v domačem kraju oz. poznavanju domače okolice in krajevne zgodovine v povezavi predvsem z drugo svetovno vojno. Pred letom 1991 je bilo bolj poudarjeno življenje ljudi v prazgodovini, antiki in srednjem veku, medtem ko po letu 1991 tudi življenje v kasnejših obdobjih, zlasti v 20. stoletju, in sicer v času druge svetovne vojne in po drugi svetovni vojni.

Tudi navodila v učnih načrtih za zgodovino so pokazala, da je bil večji pomen poznavanja lokalnih zgodovinskih spomenikov in krajevne zgodovine pri razumevanju in poglobljanju učne vsebine v 50. in 60. letih 20. stoletja. V 80. letih pa so navodila povezovala učno vsebino s poklici in nadaljnjim razvojem in možnostmi zaposlovanja. Od 80. let naprej so navodila nakazovala večji pomen izvenšolskih dejavnosti (krožki, zgodovinske ekskurzije, terensko delo, obiski muzejev) pri razvijanju odnosa do kulturne dediščine (1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003) oz. spoštovanja predmetov materialne kulture (1983a, 1983b, 1984b).

Ugotavljamo, da so osnovnošolski učni načrti vključevali elemente krajevne zgodovine in na ta način kazali pomen poznavanja krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo.

V učnih načrtih za zgodovino v gimnazijah lahko ugotovimo, da so bili med pomembnejšimi cilji za državljansko vzgojo in kulturo tisti, ki so se nanašali na ozaveščanje, spoštovanje in vrednotenje kulturne dediščine ter narodne zavesti in narodne identitete.

Vsebine, ki vključujejo zgodovinski razvoj slovenskih oz. t. i. naših krajev v različnih obdobjih (npr. v rimski dobi, v srednjem veku, pred prvo svetovno vojno, med obema vojnoma, med drugo svetovno vojno in po drugi svetovni vojni), in vsebine, ki so povezane z vsakdanjim življenjem ali podobami iz življenja določenih slojev in ljudi (v zgodnjem srednjem veku, v srednjem veku, od 15. do 18. stoletja, v času francoske revolucije

in Napoleonovimi vojnami, konec 19. in začetku 20. stoletja, med prvo svetovno vojno, med obema vojnama, v drugi svetovni vojni, po drugi svetovni vojni) so postale pomembnejše v učnih načrtih po letu 1991. Te vsebine se lahko nanašajo tudi na krajevno zgodovino.

Pri navodilih je v gimnazijskih učnih načrtih izpostavljen pomen terenskega dela za poznavanje okolja in vrednotenje kulturne dediščine po letu 1998.

Ugotavljamo, da je v gimnazijskih učnih načrtih bistveno manj elementov, ki se nanašajo na krajevno zgodovino kot v osnovni šoli ter s tem tudi manj elementov, ki bi nakazovali pomen krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo.

V učnih načrtih za zgodovino v poklicnih in strokovnih srednjih šolah lahko ugotovimo, da se učni cilji bolj nanašajo na krajevno zgodovino v času t. i. usmerjenega izobraževanja in zlasti po letu 1996, ko cilji poudarjajo pomen slovenske kulturne dediščine, zlasti usvajanje, poglobljanje in razvijanje občutljivosti za slovensko kulturno tradicijo in dediščino, kar se najbolj navezuje na državljansko vzgojo in kulturo. Splošni cilji se nanašajo tudi na strpno in odgovorno ravnanje do sebe, drugih ter naravnega in družbenega okolja.

Zlasti v strokovnih srednjih šolah, kjer je predmet zgodovina samostojen predmet, pri učnih vsebinah lahko izpostavimo splošne vsebine, ki lahko vključujejo tudi krajevno zgodovino, in sicer življenje v slovenskih mestih in na podeželju v različnih obdobjih, slovenski oz. t. i. naši kraji v določenem obdobju (prazgodovina, antika, srednji vek ...), podobe vsakdanjega življenja ipd.

Poznavanje domačega kraja je najbolj pomembno v poklicnih srednjih šolah pri zgodovini v okviru družboslovja (1998a, 1998d, 1998f, 2002), kjer je domačemu kraju namenjena posebna tema z naslovom Lokalna zgodovina, v okviru katere učenci spoznajo

kraj in regijo v zgodovinskem času in prostoru oz. zgodovino domačega kraja (kulturnozgodovinske znamenitosti, pomembne osebnosti, položaj in vlogo kraja ter življenje ljudi), v učnem načrtu iz leta 2002 pa so vsebine krajevne zgodovine vključene tudi med druge teme.

Navodila v učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole so dajala večji pomen obiskovanju muzejev, arheoloških najdb in ogledov spomenikov za pravilen odnos do kulturne dediščine. Učni načrti od leta 1998 naprej podajajo navodila o tem, da naj bi vse zgodovinske vsebine izhajale predvsem iz krajevne zgodovine. Tudi glavni napotek za učitelje je, naj povsod, kjer je mogoče, pri obravnavi nove učne snovi vključujejo tudi krajevno zgodovino, kar je še posebej pomembno za državljansko vzgojo in kulturo.

Ugotavljamo, da so učni načrti za poklicne in strokovne srednje šole vključevali elemente krajevne zgodovine in na ta način kazali tudi pomen poznavanja krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo.

Na 10. raziskovalno vprašanje lahko odgovorimo, da v vseh učnih načrtih navodila najbolj poudarjajo pomen poznavanja domačega kraja oz. krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo.

Hipoteze, da je bistveno več poudarka na pomenu krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo pred letom 1991, ne moremo potrditi, saj so tako osnovnošolski kot srednješolski učni načrti za zgodovino vključevali številne elemente krajevne zgodovine (npr. v učnih ciljih, vsebinah ali navodilih) tudi po letu 1991.

III. KRAJEVNA ZGODOVINA V OSNOVNOŠOLSКИH IN SREDNJEŠOLSKИH UČBENIKИH ZA ZGODOVINO 1945–2005

Uvod

Slovenska in krajevna zgodovina v učbenikih za zgodovino

Slikovno gradivo, ki se navezuje na slovenske kraje

Pisno gradivo, ki se navezuje na slovenske kraje

Naloge, ki se navezujejo na domači kraj oz. na krajevno zgodovino

Pomen krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo v učbenikih za zgodovino

III. KRAJEVNA ZGODOVINA V OSNOVNOŠOLSkih IN SREDNJEŠOLSkih UČBENIKIH ZA ZGODOVINO 1945–2005

UVOD

Vsebinska in metodična struktura ter s tem tudi spreminjanje učbenikov za osnovne in srednje šole je bila povezana s političnimi in gospodarsko-družbenimi razmerami, šolskimi reformami ter s spreminjanjem učnih načrtov po letu 1945 (Enciklopedija Slovenije, 2000, str. 3).

V raziskavi je analiziranih 29 slovenskih osnovnošolskih in 59 srednješolskih učbenikov za zgodovino, med katerimi so tudi učbeniki, ki imajo dopolnjene in spremenjene izdaje (npr. število strani in format, slikovno gradivo, naslove tem itd.), ter so izšli od leta 1945 do leta 2005. Seznam vseh učbenikov z letnicami izdaj je v Prilogi C.

Spodnja preglednica prikazuje osnovnošolske učbenike, ki so razporejeni po razredih za osemletno in devetletno osnovno šolo in so izšli od leta 1945 do leta 2005.

Preglednica 9: Učbeniki za osemletno in devetletno osnovno šolo, ki so izšli od leta 1945 do leta 2005

Osemletka		6. razred	7. razred	8. razred
Devetletka	6. razred	7. razred	8. razred	9. razred
<i>Pečnik, Marija; Pogačnik, Janko; Roš, Fran (1952). Zgodovina za osnovne šole. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Janša-Zorn, Olga; Kastelic, Ana; Škraba, Gabrijela (2004). Spoznavajmo zgodovino. Zgodovina za 6. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.</i>	<i>Binter, Bogdan (1959). Zgodovina južnih Slovanov za šesti razred osnovnih šol. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Grobelnik, Ivan (1963). Zgodovina za sedmi razred osnovnih šol. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Gestrin, Ferdo; Hainz, Jože; Mikuž, Metod (1958). Zgodovina za VIII. razred osnovne šole. Ljubljana: MK.</i>

<i>Osemletka</i>		<i>6. razred</i>	<i>7. razred</i>	<i>8. razred</i>
<i>Devetletka</i>	<i>6. razred</i>	<i>7. razred</i>	<i>8. razred</i>	<i>9. razred</i>
	<i>Rode, Marjan; Tawitian, Elissa (2004). Prvi koraki v preteklost: Zgodovina za 6. razred devetletke. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Petauer, Leopold (1960). Zgodovinska učna snov za šesti razred osnovnih šol. 1. snopič. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Melik, Vasilij; Gestrin, Ferdo (1973). Zgodovina za sedmi razred. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Škerl, France (1969). Zgodovina za osmi razred osnovnih šol. Ljubljana: DZS.</i>
		<i>Metelko, Antonija (1963). Zgodovina za šesti razred osnovne šole. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Gestrin, Ferdo; Melik, Vasilij (1986). Zgodovina 7. Ljubljana. DZS.</i>	<i>Božič, Branko; Weber, Tomaž (1978). Zgodovina za osmi razred. Ljubljana: DZS.</i>
		<i>Metelko, Antonija (1971). Zgodovina za šesti razred osnovne šole. Druga, predelana izdaja. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Žvanut, Maja; Vodopivec, Peter (1995). Vzpon meščanstva: zgodovina za 7. razred osnovne šole. Ljubljana: Mihelač in Nešovič.</i>	<i>Božič, Branko; Weber, Tomaž (1990). Zgodovina 8. 3., delno dopolnjen natis. Ljubljana: DZS.</i>
		<i>Metelko, Antonija (1974). Zgodovina za šesti razred osnovne šole. Tretja, predelana izdaja. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Cvirn, Janez; Hriberšek Balkovec, Elizabeta; Studen, Andrej (2000). Koraki v času. Novi vek. Zgodovina za 7. razred osemletke. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Nešović, Branimir; Prunk, Janko (1993). 20. stoletje. Zgodovina za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: DZS.</i>
		<i>Božič, Branko; Weber, Tomaž (1976). Zgodovina za šesti razred. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Žvanut, Maja; Vodopivec, Peter (2000). Vzpon meščanstva: zgodovina za 8. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.</i>	<i>Kern, Ana Nuša; Nečak, Dušan; Repe, Božo (1997). Naše stoletje: zgodovina za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.</i>
		<i>Božič, Branko; Weber, Tomaž (1990). Zgodovina 6. Ljubljana: DZS.</i>		<i>Dolenc, Ervin; Gabrič, Aleš; Rode, Marjan (1998). Koraki v času – 20. stoletje: zgodovina za 8. razred. Ljubljana: DZS.</i>
		<i>Janša-Zorn, Olga; Mihelič, Darja (1994). Stari in srednji vek: zgodovina za 6. razred osnovne šole. Ljubljana: DZS.</i>		<i>Dolenc, Ervin; Gabrič, Aleš; Rode, Marjan (2002). Koraki v času. 20 stoletje: zgodovina za 8. razred osemletke in 9. razred devetletke. Ljubljana: DZS.</i>

<i>Osemletka</i>		<i>6. razred</i>	<i>7. razred</i>	<i>8. razred</i>
<i>Devetletka</i>	<i>6. razred</i>	<i>7. razred</i>	<i>8. razred</i>	<i>9. razred</i>
		<i>Janša-Zorn, Olga; Mihelič, Darja (2001). Stari in srednji vek: zgodovina za 6. razred osnovne šole. Četrta popravljena izdaja. Ljubljana: DZS.</i>		<i>Razpotnik, Jelka; Snoj, Damjan (2005). Raziskujem preteklost 9. Učbenik za 9. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus.</i>
		<i>Simonič Mervic, Karmen (2003). Stari svet: zgodovina za 7. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.</i>		
		<i>Janša-Zorn, Olga; Mihelič, Darja (2005). Koraki v času. Od prazgodovine skozi stari in srednji vek. Učbenik za 7. razred devetletke. Ljubljana: DZS.</i>		

Iz preglednice št. 9 lahko ugotovimo, da osnovnošolski učbeniki za zgodovino od leta 1945 do leta 1951 niso bili napisani. Prvi učbenik je izšel šele leta 1952 in je bil namenjen vsem razredom osnovne šole pri predmetu zgodovina.

Večje spremembe v izdajanju učbenikov so bile po sprejetju splošnega zakona o šolstvu leta 1958, ki je uvedel enotno osemletno osnovno šolo. Po tem letu so izšli vsi učbeniki za vse razrede v osemletni osnovni šoli, ki so imeli več izdaj. Te izdaje učbenikov so prikazane v posebnem seznamu učbenikov v Prilogi C. Manjše spremembe v osnovnošolskih učbenikih so bile od leta 1986 do leta 1990. Po osamosvojitvi Slovenije pa so od leta 1993 začeli izhajati prenovljeni in posodobljeni učbeniki za vse razrede v osnovni šoli. Po letu 1993 je nastala tudi večja izbira učbenikov, saj sta učbenike začeli izdajati (poleg Državne založbe Slovenije in Mladinske knjige), še založbi Modrijan in Rokus.

V nadaljevanju so srednješolski učbeniki glede na izdaje in vrste srednjih šol razdeljeni v dve obdobji, in sicer od leta 1945 do leta 1958 in od leta 1959 do leta 2005.

Srednješolski učbeniki, ki so izšli od leta 1945 do leta 1958, so razvrščeni v štiri skupine, in sicer v učbenike za srednje šole, kjer ni navedeno, za katero vrsto srednje šole gre, učbenike za strokovne šole, učbenike za nižje gimnazije in učbenike za višje gimnazije.

Preglednica 10: Učbeniki, ki so izšli od leta 1945 do leta 1958 po vrstah srednjih šol

<i>Srednje šole</i>	<i>Strokovne šole</i>	<i>Nižje gimnazije oz. nižje srednje šole</i>	<i>Višje gimnazije oz. višje srednje šole</i>
<i>Mišulin, A. V. (1946). Zgodovina starega veka. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Hudales, Oskar (1947). Zgodovina za nižje strokovne šole. Prvi del. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Binter, Bogdan; Petauer, Leopold (1947). Zgodovina starega veka za prvi razred srednjih šol. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Šturm, Roža (1949). Zgodovina starega veka za višje srednje šole. Trst: Zavezniška vojaška uprava Britansko – ameriški pas Svobodnega tržaškega ozemlja. Urad za prosveto.</i>
<i>Kosminski, E. A. (1948). Zgodovina srednjega veka. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Hudales, Oskar (1948). Zgodovina za nižje strokovne šole. Drugi del. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Muhr, Oton (1948). Zgodovina za prvi razred nižjih srednjih šol. Trst: Zavezniška vojaška uprava Britansko – ameriški pas Svobodnega tržaškega ozemlja. Urad za prosveto.</i>	<i>Šturm, Roža (1950a). Zgodovina srednjega veka za višje razrede srednjih šol. Trst: Zavezniška vojaška uprava Britansko – ameriški pas Svobodnega tržaškega ozemlja. Urad za prosveto.</i>
<i>Zgodovina srednjega veka. (1951). Prirejeno po E. A. Kosminskem. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Hudales, Oskar (1948). Zgodovina za nižje strokovne šole. Druga popravljen izdaja. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Petauer, Leopold (1956). Zgodovina starega veka za prvi razred gimnazije. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Šturm, Roža (1950b). Zgodovina novega veka za višje razrede srednjih šol. Trst: Zavezniška vojaška uprava Britansko – ameriški pas Svobodnega tržaškega ozemlja. Urad za prosveto.</i>
<i>Jefimov, A. V. (1949). Zgodovina novega veka 1789–1870. Ljubljana: DZS.</i>		<i>Binter, Bogdan (1952). Zgodovina južnih Slovanov za drugi razred gimnazije. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Petauer, Leopold (1954). Zgodovina za V. razred gimnazije. Ljubljana: DZS.</i>
<i>Galkin, I. S.; Zubok, L. I.; Notovič, F. O.; Hvosťov, V. M. (1947). Zgodovina novega veka 1870–1918. Ljubljana: DZS.</i>		<i>Gestrin, Ferdo (1953). Zgodovina za tretji razred nižjih gimnazij. Ljubljana: DZS.</i>	

<i>Srednje šole</i>	<i>Strokovne šole</i>	<i>Nižje gimnazije oz. nižje srednje šole</i>	<i>Višje gimnazije oz. višje srednje šole</i>
		<i>Gestrin, Ferdo (1957). Zgodovina za tretji razred nižjih gimnazij. Ljubljana: DZS. (Spremenjena izdaja).</i>	
		<i>Gestrin, Ferdo; Hainz, Jože; Mikuž, Metod (1956). Zgodovina za IV. razred nižjih gimnazij. Ljubljana: MK.</i>	

Od leta 1945 do leta 1958 so obstajale strokovne šole in gimnazije. Gimnazije so imele tri nižje in pet višjih razredov od leta 1945 do leta 1949, zato so nekateri učbeniki napisani tudi za 5. razred gimnazije. V tem času so imeli višji trije razredi sedemletk isti učni načrt za zgodovino kot nižji gimnazijski razredi, zato so lahko v osnovnih šolah (višji razredi) uporabljali tudi gimnazijske učbenike. Od leta 1946 do leta 1950 so izhajali prevodi ruskih učbenikov za zgodovino (zgodovina starega veka, zgodovina srednjega veka, zgodovina novega veka). Šele v 50. letih so napisani tudi zgodovinski učbeniki slovenskih avtorjev. Leta 1950 so bile sedemletke ukinjene, nižje gimnazije so postale štiriletne in obvezne, višje gimnazije pa so ravno tako postale štiriletne. Zato imajo nekateri učbeniki tudi v naslovu zapisano, za katere gimnazije gre.

V nadaljevanju so predstavljene preglednice srednješolskih učbenikov za zgodovino, ki so izšli od leta 1959 do leta 2005.

Glede na izdaje učbenikov (Priloga C) in vrste srednjih šol so učbeniki od leta 1959 do leta 1980 razvrščeni v učbenike za poklicne in strokovne srednje šole, gimnazije in sorodne srednje šole ter gimnazije, od leta 1978 do leta 1992 v učbenike za usmerjeno izobraževanje oz. srednje šole ter od leta 1992 naprej ponovno v učbenike za poklicne in strokovne srednje šole ter gimnazije.

Preglednica 11: Učbeniki, ki so izšli od leta 1959 do leta 1980

<i>Poklicne in strokovne srednje šole</i>	<i>Gimnazije in sorodne srednje šole</i>	<i>Gimnazije</i>
<i>Tit, Julij (1968). Zgodovina za poklicne šole. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Petauer, Leopold (1969). Zgodovina za gimnazije in sorodne srednje šole I. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Petauer, Leopold (1962). Zgodovina za gimnazije I. Ljubljana: MK.</i>
<i>Urankar, Pavle; Šumi, Janez (1970). Zgodovina za srednje tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: Dopisna delavska univerza.</i>	<i>Grobelnik, Ivan (1971). Zgodovina za gimnazije in sorodne srednje šole II. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Grobelnik, Ivan; Koropec, Jože; Krasovski, Anatol; Terseglav, Franc (1964). Zgodovina za II. razred gimnazije. Ljubljana: MK.</i>
<i>Urankar, Pavle (1975). Zgodovina za 1. razred ekonomske šole. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum.</i>	<i>Grobelnik, Ivan (1976). Zgodovina za 2. razred srednjih šol. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Gross, Mirjana (1965). Zgodovina za tretji razred gimnazije. Ljubljana: DZS.</i>
<i>Urankar, Pavle (1976). Zgodovina za 2. razred ekonomske šole. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum.</i>		<i>Mikuž, Metod (1967). Zgodovina za četrti razred gimnazij. Ljubljana: DZS.</i>
<i>Urankar, Pavle (1978). Zgodovina za 3. razred ekonomske šole. Izpopolnjena izdaja. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum.</i>		
<i>Božič, Branko; Trojar, Štefan (1980). Zgodovina za tehniške šole. Ljubljana: DZS.</i>		

Preglednica 12: Učbeniki, ki so izšli od leta 1978 do leta 1992 za t. i. usmerjeno izobraževanje oz. srednje šole po letnikih

<i>Usmerjeno izobraževanje</i>			
<i>1. letnik</i>	<i>2. letnik</i>	<i>3. letnik</i>	<i>4. letnik</i>
<i>Grobelnik, Ivan (1979). Zgodovina 1. Od praskupnosti do kapitalizma. Preizkusno gradivo za učence. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Božič, Branko; Weber, Tomaž; Prunk, Janko (1978). Zgodovina 2. Novejša zgodovina. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Grobelnik, Ivan; Voje, Nace (1983). Zgodovina 3. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Kremenšek, Marija; Trojar, Štefan (1984). Zgodovina 4. Ljubljana: DZS.</i>
<i>Grobelnik, Ivan (1981). Zgodovina 1. Poskusni učbenik. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Božič, Branko; Weber, Tomaž; Prunk, Janko (1978). Zgodovina 2⁻² Druga svetovna vojna in svet po njej. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Grobelnik, Ivan (1992). Zgodovina 3. Ljubljana: DZS.</i>	
<i>Grobelnik, Ivan (1986). Zgodovina 1. Dopolnjena izdaja. Ljubljana: DZS.</i>	<i>Božič, Branko; Weber, Tomaž (1982). Zgodovina 2. Ljubljana: DZS.</i>		

Usmerjeno izobraževanje			
1. letnik	2. letnik	3. letnik	4. letnik
Kremenšek, Marija (1989). Zgodovina 1. Ljubljana: DZS.	Božič, Branko; Weber, Tomaž (1991). Zgodovina 2. 7., delno dopolnjena izdaja. Ljubljana: DZS.		
	Grobelnik, Ivan; Voje, Ignacij (1990). Zgodovina 2. Ljubljana: DZS.		

Preglednica 13: Učbeniki, ki so izšli od leta 1992 do leta 2005 po vrstah srednjih šol in po letnikih za gimnazije

Poklicne in strokovne srednje šole		Gimnazije			
Družboslovje	Zgodovina	1. letnik	2. letnik	3. letnik	4. letnik
Novak, Franci; Globočnik, Janez; Globočnik, Milena (1999). Zgodovina. Družboslovje. Ljubljana: DZS.	Berzelak, Stane (1996). Zgodovina 1 za tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: Modrijan.	Brodnik, Vilma; Jernejčič, Robert A.; Radonjič, Zoran; Urančkar-Dornik, Tjaša (1997). Zgodovina 1. Učbenik za prvi letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.	Hozjan, Andrej; Potočnik, Dragan (2000). Zgodovina 2: učbenik za 2. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.	Granda, Stane; Rozman, Franc (1999). Zgodovina 3. Učbenik za tretji letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.	Repe, Božo (1995). Naša doba: oris zgodovine 20. stoletja: učbenik za 4. razred gimnazije. Ljubljana: DZS.
Otič, Marta (1999). Družboslovje. Zgodovina. Ljubljana: MK.	Berzelak, Stane (1992). Zgodovina 2 za tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: DZS.	Berzelak, Stane (2002). Stare dobe: zgodovina za 1. letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan.	Berzelak, Stane (2002). Srednji in novi vek: zgodovina za 2. letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan.	Cvirn, Janez; Studen, Andrej (2005). Zgodovina 3. Učbenik za tretji letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.	Repe, Božo (1998). Sodobna zgodovina: zgodovina za 4. letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan.
	Berzelak, Stane (1999). Zgodovina 2 za tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: Modrijan.				Dolenc, Ervin; Gabrič, Aleš (2002). Zgodovina 4: učbenik za 4. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.
					Repe, Božo (2005). Sodobna zgodovina: zgodovina za 4. letnik gimnazij. Prenovljena in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Modrijan.

Razporeditev učbenikov v preglednicah št. 10, 11, 12 in 13 je narejena glede na šolske reforme. Tako so s šolsko reformo leta 1958 gimnazije postale štiriletne (nekdanji višji razredi) in so se obdržale do dokončne uvedbe usmerjenega izobraževanja (do 1983/84). V tem času so izšli učbeniki za vsak letnik gimnazije posebej ter učbeniki za poklicne in strokovne srednje šole, ki jih je poleg DZS izdajala tudi Dopisna delavska univerza.

Ker se je priprava na usmerjeno izobraževanje začela že pred uradnim začetkom (1981/82), so poskusni učbeniki začeli izhajati že od leta 1978 naprej. Večje spremembe v srednješolskih učbenikih za zgodovino so bile šele od leta 1989 do leta 1992, ko so bili izdani novi učbeniki za 1., 2. in 3. letnik srednje šole. Po ponovni uvedbi gimnazij od šolskega leta 1991/92 naprej pa so počasi izhajali tudi novi prenovljeni učbeniki za gimnazije. Prvi posodobljeni gimnazijski učbenik je bil izdan leta 1995. Od takrat izhajajo učbeniki za vsak letnik gimnazije posebej. Izbirnost gimnazijskih učbenikov ni velika, izdajata pa jih dve založbi: DZS in Modrijan. Po letu 1992 so izšli tudi novi učbeniki za strokovne srednje šole in za predmet zgodovina v okviru družboslovja, ki jih izdajajo založbe DZS, Modrijan in Mladinska knjiga.

Weber je zgodovinske učbenike 20. stoletja razdelil v štiri obdobja glede na vsebinsko, stilno, metodično in grafično oblikovanost:

- »1. Obdobje t. i. pripovednega učbenika od njegovih začetkov pa nekako do leta 1945.
2. Obdobje t. i. tradicionalnega učbenika v obdobju od leta 1945 do leta 1968. Zanj je značilno, da vsebuje sintezo vseh področij družbenega razvoja, jih med seboj dialektično povezuje in dejstveno sega do najnovejše zgodovine.
3. Obdobje t. i. podelovnega učbenika med leti 1968 in 1985, ki se mu ob bok postavita zgodovinska čitanka in zgodovinski atlas, ves instrumentarij pa povezuje in mu daje značaj delavnosti delovni zvezek za pouk zgodovine.

4. Obdobje delovnega učbenika, ki postane vodilni element didaktizacije zgodovinskega pouka, ob njem pa sta v podrejenem položaju zgodovinska čitanka, v enakopravnejšem položaju zgodovinski atlas in posledičnem položaju z elementi diferenciacije delovni zvezek ali zgodovinska vaja. To obdobje po logiki vodi v
5. Integralni učbenik (vseobsegajoči), ki ima odločujočo organizatorično informativno, idejno in uporabno vlogo. To je plan dela, ki vsebuje sam v sebi vse elemente nujne sinteze, analize (vir, tekst), prostorske orientacije in preskuse znanja ter interesne zadolžitve (delovni zvezek). Ob njem vztraja le še zgodovinski atlas, ki ga je zaradi njegove funkcije, namreč umevanja zgodovinskega prostora in načina izdelave, težko vključiti v učbenik, oziroma v njegov tekst« (Weber, 1987, str. 184).

Ker so glavni notranji sestavni deli oz. elementi učbenika učbeniško osnovno besedilo, slikovno gradivo, dodatno pisno gradivo (fotokopije pisnih virov, prepisi odlomkov ...), pojmi, naloge (Trškan, 2002, str. 467) smo se posvetili pri raziskavi predvsem osnovnemu besedilu glede na kazalo poglavij in tem, slikovnemu gradivu, dodatnemu pisnemu gradivu in nalogam, ki se nanašajo na krajevno zgodovino.

Pri osnovnem učbeniškem besedilu smo prešteli strani, ki se nanašajo na slovensko zgodovino, in sicer na zgodovino današnjega slovenskega ozemlja. Pri kazalu poglavij in tem pa nas je zanimalo, kateri naslovi poglavij in tem se navezujejo na slovenske kraje oz. pri katerih naslovih bi bilo možno obravnavati krajevno zgodovino.

Ker je za ilustracijo, konkretizacijo in poglobitev učne vsebine pomembno slikovno gradivo (fotografije, zemljevidi, umetniške slike, skice, plakati, karikature, grafi, statistične tabele idr.) (prav tam, str. 468) nas je pri raziskavi zanimalo slikovno gradivo, ki se nanaša na

slovenske kraje oz. slikovno gradivo, ki prikazuje dogodke, osebnosti, spomenike, zgradbe idr. iz raznih slovenskih krajev.

Ker učbeniško besedilo dopolnjuje in pogloblja tudi dodatno pisno gradivo, ki vključuje različne pisne odlomke (prepise ali objavljene fotokopije) iz primarnih virov (npr. pogodb, uradnih dokumentov, govorov) ali iz sekundarnih virov (literarnih del z zgodovinsko tematiko, znanstvenih monografij idr.) (prav tam) nas je pri raziskavi zanimalo, če se ti dodatni odlomki nanašajo na slovenske kraje oz. zgodovino konkretnih slovenskih krajev.

Posebno mesto v učbeniku imajo naloge oz. vprašanja, ki so lahko na začetku poglavja ali tem (uvajanje učencev v branje učbeniškega besedila), med besedilom, kjer se nanašajo na učbeniško besedilo, slikovno in pisno gradivo ter najpogosteje na koncu poglavja ali teme kot ponovitev učbeniškega besedila (prav tam). Pri raziskavi so nas zanimale predvsem naloge, ki se navezujejo na domači kraj oz. krajevno zgodovino ter še posebej dejavnosti, ki so predvidene za preučevanje zgodovine domačega kraja.

V nadaljevanju so predstavljeni odgovori na pet raziskovalnih vprašanj, predstavljenih pri opredelitvi ciljev in hipotez raziskave za učbenike, oz. rezultati, ki se nanašajo na zgodovinske učbenike, ki so izšli od leta 1945 do leta 2005. Učbeniki so v oklepaju označeni z letnicami izdaje glede na sezname, ki so predstavljeni pri metodološki opredelitvi raziskave v preglednicah št. 4 in 5.

SLOVENSKA IN KRAJEVNA ZGODOVINA V UČBENIKIH ZA ZGODOVINO

Odgovori na 1. raziskovalno vprašanje: Kolikšen del namenjajo učbeniki za zgodovino slovenski zgodovini ter ali se naslovi poglavij in tem nanašajo na slovenske kraje? so predstavljeni posebej za osnovnošolske in posebej za srednješolske učbenike.

Osnovnošolski učbeniki

Da bi ugotovili pogostost oz. frekvenčnost slovenske zgodovine, smo pri vseh osnovnošolskih učbenikih prešteli strani v učbeniku, ki se nanašajo na slovensko zgodovino in delež teh strani spremenili v odstotke glede na skupno število strani učbenika.

Preglednica 14: Vključenost slovenske zgodovine v odstotkih pri osnovnošolskih učbenikih

Učbeniki za zgodovino	Slovenska zgodovina							
	0 %	1–5 %	6–10 %	11–15 %	16–20 %	21–25 %	26–30 %	31–35 %
1952								✓
1958					✓			
1959						✓		
1960		✓						
1963a					✓			
1963b				✓				
1969				✓				
1971					✓			
1973						✓		
1974						✓		
1976					✓			
1978						✓		
1986					✓			
1990a						✓		
1990b						✓		
1993							✓	
1994					✓			
1995						✓		
1997								✓
1998						✓		
2000a						✓		
2000b							✓	
2001					✓			
2002								✓
2003					✓			
2004a						✓		
2004b						✓		
2005a								✓
2005b				✓				

Iz preglednice št. 14 lahko ugotovimo, da večina učbenikov vključuje ok. 20 % slovenske zgodovine. Zelo malo učbenikov ima pod 15 in tudi nad 25 %, in sicer izmed 29 učbenikov, le šest učbenikov vključuje nad 25 % slovenske zgodovine. To so predvsem tisti učbeniki, ki so namenjeni 8. razredu (20. stoletje).

Posebnost sta učbenika 2004a in 2004b, namenjena 6. razredu devetletne osnovne šole. Ta dva ne vključujeta slovenske zgodovine le v glavnem učbeniškem besedilu, ampak tudi pri slikovnem in dodatnem pisnem gradivu.

Posebnost je tudi prvi osnovnošolski učbenik iz leta 1952, ki ima največ odstotkov vključenosti slovenske zgodovine, je pa tudi eden krajših učbenikov (le 96 strani).

V vseh osnovnošolskih učbenikih smo pregledali tudi naslove poglavij in tem v kazalu, da bi ugotovili, kateri naslovi se lahko nanašajo na krajevno zgodovino oz. na slovenske kraje (zlasti pri slovenski zgodovini).

Ugotovili smo, da se le poglavji *Kulturna dediščina, šege in navade* (2004a) in *Kulturna dediščina* (2004b) nanašata na krajevno zgodovino. Ostala poglavja pa so bolj splošna in bi se lahko nanašala tudi na krajevno zgodovino, npr.: *Rimljani v naših krajih* (1952), *Naši predniki v srednjem veku* (2003), *Načini življenja* (2004b), *Način življenja* (2004a), *Nastanek in razvoj mest in meščanstva* (1963a, 1971, 1974), *Nastanek in razvoj mest* (1976).

Teme, ki se v učbenikih lahko navezujejo na slovenske kraje, so: *Prazgodovinski človek na ozemlje naše države* (2003), *Naše ozemlje v dobi kovin* (1974), *Slovensko ozemlje v dobi kovin* (1971), *Prazgodovinska najdišča na ozemlju naše domovine* (1990a), *Naši kraji pod rimsko oblastjo* (1960), *Naši kraji v času Rimljanov* (2003), *Rimljani zasedejo naše kraje, Srednjeveško mesto – novost v evropskem in slovenskem prostoru* (2005b),

Življenje v vzhodnih Alpah (1994, 2001), Življenje alpskih Slovanov (2003), Slovenci pod vlado tujih fevdalcev (1959), Mesta na Slovenskem (1971, 1974), Prva mesta na Slovenskem (2003), Slovenci v drugi polovici 19. stol. (2000b), Slovenski vsakdanjik (med obema vojnama) (1998, 2002), Kako so živeli in ustvarjali Slovenci v času med obema vojnama (2005a), Vojni vsakdanjik (med drugo svetovno vojno), Življenje med vojno (v drugi svetovni vojni) (1998, 2002), Kakšno je bilo življenje med vojno (drugo svetovno vojno) (2005a), Življenje v prvih povojnih letih (po drugi svetovni vojni) (1997), Ko smo pili kokto in poslušali Kameleone (po drugi svetovni vojni) (2005a), Življenje na up (po Titu) (1993). Najbolj pa se navezujejo teme kot so: Ljudske šege in navade, Šege in navade življenjskega kroga (2004a), Kulturna dediščina, Ljudska umetnost, Šege, navade, jedi (2004b).

Poleg navedenih tem lahko dodamo še teme, ki bi se lahko nanašale na katerikoli domači kraj: Življenje v starejši kameni dobi, Življenje v mlajši kameni dobi, Življenje v kovinskih dobah (2003), Družina v starem veku, Družina v srednjem in novem veku (2004a), Življenje na gradovih, Življenje v samostanih, Kmečko življenje (2003), Vsakdanje življenje v srednjem veku, Življenje na vasi, Vsakdanjik na deželi, Kako so živeli meščani? (2005b), Življenje v mestih (1963a, 1974, 1976, 2003), Kako so živeli (barok in absolutizem) (1995, 2000b), Družina, otroštvo in šola v 19. stoletju (2000b), Naselja skozi čas, Družina, Položaj žensk, Otroštvo, Otroci danes (2004b).

Glede na kazalo poglavij bi se krajevna zgodovina vključila zlasti v tiste vsebine, ki se nanašajo na vsakdanje življenje in način življenja v določenih obdobjih ali pa na kulturno dediščino. Glede na kazalo tem pa predvsem pri temah, ki se nanašajo na življenje določenih skupin ali slojev (npr. meščanov, kmetov, fevdalcev, prazgodovinskega človeka), na obdobja (v srednjem

veku, konec 19. in začetku 20. stoletja, med obema vojnama, v času prve ali v času druge svetovne vojne, po drugi svetovni vojni) ali na kraj (npr. življenje v mestih, na podeželju, na gradovih, šege in navade).

Srednješolski učbeniki

Da bi ugotovili pogostost oz. frekvenčnost slovenske zgodovine, smo v vseh srednješolskih učbenikih prešteli strani v učbeniku, ki se nanašajo na slovensko zgodovino in delež teh strani spremenili v odstotke glede na skupno število strani učbenika.

Preglednica 15: Vključenost slovenske zgodovine v odstotkih pri srednješolskih učbenikih

Učbeniki za zgodovino	Slovenska zgodovina									
	0 %	1–5 %	6–10 %	11–15 %	16–20 %	21–25 %	26–30 %	31–35 %	36–40 %	41–45 %
1946	✓									
1947a									✓	
1947b	✓									
1947c	✓									
1948a						✓				
1948b						✓				
1948c		✓								
1948č	✓									
1949a	✓									
1949b		✓								
1950a		✓								
1950b		✓								
1951	✓									
1952						✓				
1953				✓						
1954		✓								
1956a	✓									
1956b						✓				
1957						✓				
1962		✓								
1964				✓						

Učbeniki za zgodovino	Slovenska zgodovina									
	0 %	1–5 %	6–10 %	11–15 %	16–20 %	21–25 %	26–30 %	31–35 %	36–40 %	41–45 %
1965			✓							
1967				✓						
1968		✓								
1969			✓							
1970			✓							
1971				✓						
1975					✓					
1976a				✓						
1976b					✓					
1978a		✓								
1978b			✓							
1978c						✓				
1979		✓								
1980						✓				
1981		✓								
1982		✓								
1983		✓					✓			
1984				✓						
1986		✓								
1989				✓						
1990					✓					
1991		✓								
1992a					✓					
1992b					✓					
1995									✓	
1996					✓					
1997			✓							
1998								✓		
1999a										✓
1999b				✓						
1999c							✓			
1999č									✓	
2000						✓				
2002a				✓						
2002b						✓				
2002c						✓				
2005a						✓				
2005b									✓	

Iz preglednice št. 15 lahko ugotovimo, da je imela večina učbenikov, ki so izšli od leta 1945 do leta 1991, pod 20 % slovenske zgodovine, le devet pa je vsebovalo več kot 20 % slovenske zgodovine. Po letu 1991 imajo le štirje učbeniki manj kot 15 % slovenske zgodovine, kar pomeni, da imajo učbeniki, ki so izšli po letu 1991, več slovenske zgodovine kot tisti pred tem obdobjem. Zanimivo je, da so učbeniki, ki vključujejo več kot 35 % slovenske zgodovine, izšli po letu 1991 (1995, 1999a, 1999č, 2005b), razen učbenika 1947a.

Učbeniki, ki ne vključujejo slovenske zgodovine, so tisti, kjer gre za prevode učbenikov v slovenski jezik iz ruščine ali učbenike za stari vek, v njih je vključena predvsem zgodovina južno-slovanskih narodov.

Če primerjamo zgodovinska obdobja, lahko ugotovimo, da imajo največ slovenske zgodovine učbeniki za 18., 19. in 20. stoletje. Starejši učbeniki (za prazgodovino in stari vek) imajo manj slovenske zgodovine kot novejši, ki so izšli po letu 1991. Učbeniki (za 18. in 19. stol.) imajo bistveno več slovenske zgodovine, še posebej tisti, ki so izšli po letu 2000. Učbeniki za vsebine 20. stoletja pa vključujejo največ slovenske zgodovine.

V vseh učbenikih smo pregledali tudi naslove poglavij in tem v kazalu, da bi ugotovili, kateri naslovi se nanašajo na krajevno zgodovino oz. na slovenske kraje.

Ugotovili smo, da se le dve poglavji: Spoznavanje lokalne zgodovine in Pomembnejše kulturnozgodovinske znamenitosti (1999č) nanašata na krajevno zgodovino.

Ostala poglavja se ravno tako lahko nanašajo na krajevno zgodovino: Podobe iz prazgodovine (1997), Svet, Evropa in Slovenci konec 19. in v začetku 20. stoletja (1992b), Svet mojih staršev (1999c), Zgodovina vsakdanjega življenja zadnjih desetletij (1999č), vendar jih je bistveno manj kot v osnovnošolskih učbenikih.

Iz naslovov tem lahko ugotovimo, da so naslednje teme, ki se lahko nanašajo tudi na slovenske kraje: Zgodovinski spomeniki najstarejše človeške družbe v Sloveniji (1947a, 1948b), Naši kraji v prazgodovini (1989), Naši kraji v dobi praskupnosti (1962, 1969), Naši kraji v rimskem obdobju (1997), Rimljani na slovenskih tleh (1949b), Naši kraji pod rimsko oblastjo (1956a), Naši kraji v rimski dobi (2002a), Rimljani v naših krajih (1989), Srednjeveška mesta na južnoslovanskem ozemlju (1990), Izgubljena dediščina (v okviru poglavja Svet mojih staršev, 1999c). Največ tem ima učbenik iz leta 1999č: Naselbinsko kulturnozgodovinske znamenitosti, Bivalno kulturnozgodovinski spomeniki, Sakralni spomeniki, Kulturnozgodovinski spomeniki, ki so vezani na gospodarstvo, Umetniške stvaritve in dela, Ljudska umetnost (v okviru poglavja Pomembnejše kulturnozgodovinske znamenitosti) in Zgodovina bivalne kulture, Način prehrabne kulture, Zgodovina glasbe od šestdesetih do devetdesetih let (v okviru poglavja Zgodovina vsakdanjega življenja zadnjih desetletij).

Teme, ki se lahko nanašajo na krajevno zgodovino, pa so še naslednje: Slovenci pod vlado tujih fevdalcev (1952), Slovenski prostor v visokem in poznem srednjem veku (2000), Slovenske dežele v visokem in poznem srednjem veku, Razvoj slovenskih dežel, Slovenske dežele v 17. in 18. stoletju (2002b), Gospodarske in družbene razmere na Slovenskem (1815–1848) (2005a), Slovenci med prvo svetovno vojno, Slovenci po drugi svetovni vojni (1995), Slovenci v drugi jugoslovanski državi (1998).

Najbolj pa se lahko navezujejo na domači kraj naslednje teme: Gradovi in življenje v njih, Življenje kmetov pod graščaki (1948a, 1948b), Življenje na prelomu stoletja (19.–20. stol., 1991), Slovenska družba na prehodu 19. v 20. stoletje (1999a), Mesto in podeželje konec 19. in v začetku 20. stoletja, Življenje, politika in gospodarstvo med vojno (1995, 1998, 2005b), Gospodarstvo in vsakdanje življenje: Slovenci v prvi Jugoslaviji (2002c), Življenjske razmere delavstva v jugoslovanskih pokra-

jinah (1983), Življenjske razmere posameznih družbenih plasti v stari Jugoslaviji (1984), Življenje med vojno (drugo svetovno vojno, 1995, 1999c), Življenje v okupirani Evropi (1998, 2005b), Življenje med vojno (prva svetovna vojna, 1999b), Življenje se hitro spreminja (po drugi svetovni vojni, 1992b, 1999b).

Možnosti za obravnavanje krajevne zgodovine nudi predvsem učbenik iz leta 1999, ki vključuje tudi krajše poglavje Spoznavanje lokalne zgodovine, pa tudi poglavje Pomembnejše kulturnozgodovinske znamenitosti (v slovenskih krajih). Skupaj sestavljata ok. 10 % učbeniške vsebine (1999č).

Glede na kazalo poglavij bi se krajevna zgodovina lahko vključila v poglavja o življenju v prazgodovini, spoznavanju lokalne zgodovine in pomembnejših kulturnozgodovinskih znamenitosti, vsakdanjem življenju zadnjih desetletij ali načinih prehrabne kulture.

Glede na kazalo tem pa bi se krajevna zgodovina lahko vključila v življenjske razmere v različnih obdobjih, življenje kmetov, na gradovih, zlasti pri naslednjih temah, ki so v povezavi z domačim krajem: naselbinsko kulturnozgodovinske znamenitosti; bivalno kulturnozgodovinski spomeniki; sakralni spomeniki; kulturnozgodovinski spomeniki, ki so vezani na gospodarstvo; umetniške stvaritve in dela in ljudska umetnost, kot je to v učbeniku iz leta 1999č.

1. hipotezo o učbenikih, da slovenski zgodovini namenjajo več pozornosti učbeniki, ki so izšli v samostojni Sloveniji oz. po letu 1991, lahko le delno potrdimo, saj to velja predvsem za osnovnošolske učbenike, to ne velja za vse srednješolske učbenike (npr. 1992b, 1999b). Ravno tako ne velja za učbenike 1996, 1997 in 2002a, ki vključujejo zlasti stari vek in s tem manj slovenske zgodovine. Ugotavljamo, da je premalo poudarka na slovenski zgodovini in s tem tudi na slovenskih krajih in preučevanju domačega kraja, saj od 88 učbenikov le šest osnovnošolskih in osem srednješolskih učbenikov vključuje nad 25 % slovenske zgodovine.

SLIKOVNO GRADIVO, KI SE NAVEZUJE NA SLOVENSKE KRAJE

Odgovori na 2. raziskovalno vprašanje: Ali se slikovno gradivo navezuje na slovenske kraje? so predstavljeni posebej za osnovnošolske in posebej za srednješolske učbenike za zgodovino.

Osnovnošolski učbeniki

Preglednica št. 16 prikazuje vključenost oz. navzočnost slikovnega gradiva v osnovnošolskih učbenikih po letnicah izdaje in posebej navzočnost slikovnega gradiva, ki se navezuje na slovenske kraje oz. krajevno zgodovino. Prazen prostor pomeni, da učbenik ne vključuje slikovnega gradiva.

Preglednica 16: Navzočnost slikovnega gradiva v osnovnošolskih učbenikih

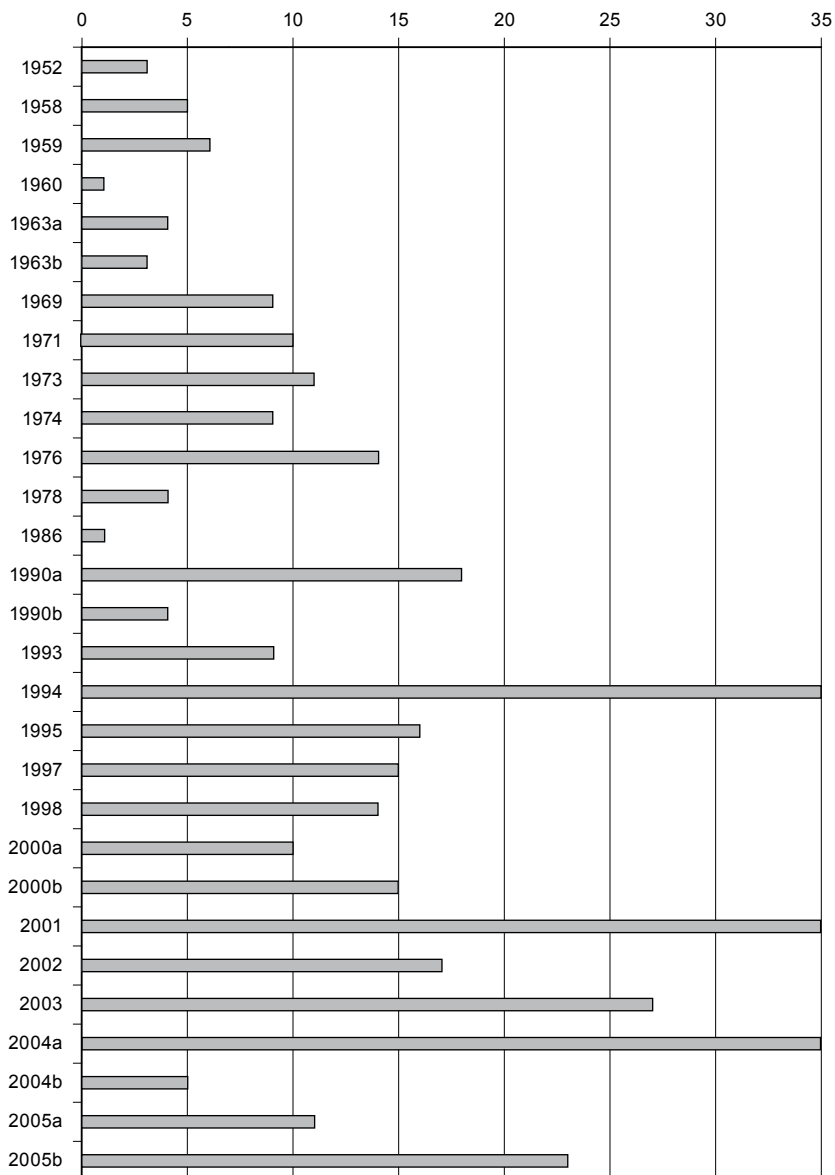
Učbeniki za zgodovino	Slikovno gradivo	
	Navzočnost	Slikovno gradivo, ki se nanaša na slovenske kraje
1952	✓	✓
1958	✓	✓
1959	✓	✓
1960	✓	✓
1963a	✓	✓
1963b	✓	✓
1969	✓	✓
1971	✓	✓
1973	✓	✓
1974	✓	✓
1976	✓	✓
1978	✓	✓
1986	✓	✓
1990a	✓	✓

<i>Učbeniki za zgodovino</i>	<i>Slikovno gradivo</i>	
<i>Leto izdaje</i>	<i>Navzočnost</i>	<i>Slikovno gradivo, ki se nanaša na slovenske kraje</i>
<i>1990b</i>	✓	✓
<i>1993</i>	✓	✓
<i>1994</i>	✓	✓
<i>1995</i>	✓	✓
<i>1997</i>	✓	✓
<i>1998</i>	✓	✓
<i>2000a</i>	✓	✓
<i>2000b</i>	✓	✓
<i>2001</i>	✓	✓
<i>2002</i>	✓	✓
<i>2003</i>	✓	✓
<i>2004a</i>	✓	✓
<i>2004b</i>	✓	✓
<i>2005a</i>	✓	✓
<i>2005b</i>	✓	✓

Vsi osnovnošolski učbeniki vključujejo slikovno gradivo in tudi slikovno gradivo, ki se navezuje na domači kraj. Med slikovnim gradivom prevladujejo fotografije in umetniške slike, redki so zemljevidi, npr. Najdišča iz prazgodovinske dobe na Slovenskem (1971, str. 29; 1974, str. 30).

Najpogosteje nastopajo fotografije kulturnozgodovinskih znamenitosti v krajih: spomeniki, cerkve, gradovi, ulice, trgi, plavži, samostani, tovarne, knjižnice idr. (1994, 1995, 1998, 2001, 2002, 2005b), potem sledijo različne slike krajev oz. upodobitve v preteklosti ali panoramske fotografije (1997, 2003), bistveno manj pa je materialnih virov oz. najdb in ostankov (2003, 2005b), fotografij pisnih virov in krajevnih dogodkov (1958). Redkeje se pojavljajo fotografije osebnosti, vsakdanji dogodki oz. vsakdanje življenje. Pomen krajevne zgodovine se kaže tudi, da vsi izbrani učbeniki za osnovno šolo vključujejo vsaj eno slikovno gradivo, ki prikazuje kulturnozgodovinsko znamenitost slovenskega kraja.

Graf 1: Število slikovnega gradiva v tistih osnovnošolskih učbenikih, kjer se slikovno gradivo nanaša na krajevno zgodovino (po letnicah izdaje)

Graf št. 1 prikazuje, da je največ slikovnega gradiva, ki se navezuje na slovenske kraje v učbenikih, ki so izšli od 1991 naprej, in to od 20 do 35 slik (1994, 2001, 2003, 2004a, 2005b). Glede na zgodovinska obdobja, so to učbeniki za 6. razred devetletne osnovne šole in za 6. razred osemletke oz. 7. razred devetletke, kar je zelo ustrezno za osnovno šolo.

V učbenikih se pogosto pojavlja naslednje slikovno gradivo: Potočka zijalka, situla iz Vač, Ptujski grad, mesto Škofja Loka, Marij Pregelj: Zaloška cesta, Ljubljana – 29. 10. 1918, cerkev v Hrastovljah in stavba NUK-a.

Največ slikovnega gradiva pri vseh učbenikih se nanaša na Ljubljano, potem na Piran in Ptuj. Kraji, ki so zastopani v osnovnošolskih učbenikih, pa so še: Maribor, Kranj, Radovljica, Celje, Bled, Hrastovlje, Novo mesto, Škofja Loka, Trbovlje, Velenje, Kočevje, Prevalje, Zagorje, Višnja Gora, Šempeter, Ormož, Kamnik, Kropa, Jesenice, Idrija, Železniki, Tolmin, Naklo, Postojna, Žužemberk, Tržič, Krško, Ajdovščina. Omeniti pa je treba še Vače in Olimje.

Če bi upoštevali slikovno gradivo v zbranih učbenikih, ki se navezuje na Ljubljano, bi imel največ slikovnega gradiva 9. razred osnovne šole, ostali razredi pa precej manj, kar je prikazano v spodnji preglednici.

Preglednica 17: Primer izbranega slikovnega gradiva, ki se navezuje na Ljubljano (po razredih)

6. razred	7. razred	8. razred	9. razred
<ul style="list-style-type: none"> • Prešernov trg v Ljubljani • Prešernov spomenik • Ljubljansko barje • Papirnica Vevče danes • Rimski črnilnik iz Emone • Smelt v Ljubljani • Nebotičnik 	<ul style="list-style-type: none"> • Ostanke kolišč na Ljubljanskem barju • Vaza z Iga pri Ljubljani • Drevak iz Ljubljanskega barja • Kipec žgane gline z Iga pri Ljubljani 	<ul style="list-style-type: none"> • Ljubljanski licej • Zoisova hiša v Ljubljani • Prizor z Ljubljanice leta 1819 • Ljubljanski špitalski most leta 1850 (danes Tromostovje) • Ljubljana leta 1839 	<ul style="list-style-type: none"> • Proslava osvoboditve 29. 10. 1918 v Ljubljani • Spomenik jugoslovanskim dobrovoljcem in prostovoljcem v Ljubljani • Studio radijske postaje Ljubljana • Črpalka na Miklošičevi • Nebotičnik v Ljubljani • Univerza v Ljubljani, 1929 • Palača Trboveljske premogokopne družbe v Ljubljani

6. razred	7. razred	8. razred	9. razred
	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Okostje mamuta v Prirodoslovnem muzeju v Ljubljani</i> • <i>Pivski rog iz Ljubljane</i> • <i>Izkopavanje drevaka na Ljubljanskem barju</i> • <i>Najdbe iz Ljubljanskega barja</i> • <i>Pasna spona: Mestni muzej Ljubljana</i> • <i>Rimska keramika iz Emone</i> • <i>Mozaik iz Emone</i> • <i>Napis na nagrobnem kamnu iz rimske Emone</i> • <i>Pečat mesta</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Marijin-Prešernov trg v Ljubljani</i> • <i>Jezuitski kolegij v Ljubljani</i> • <i>Kongresna Ljubljana</i> • <i>Jezuitska cerkev v Ljubljani</i> • <i>Semeniška knjižnica v Ljubljani</i> • <i>Uršulinska cerkev v Ljubljani</i> • <i>Pristanišče na Bregu v Ljubljani</i> • <i>Paviljon, Mestni log, Ljubljana</i> • <i>Ljubljanski tramvaj</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Papirnica Vevče pri Ljubljani</i> • <i>Sedež ljubljanske univerze</i> • <i>Pivovarna</i> • <i>Nebotičnik</i> • <i>NUK</i> • <i>Spomenik žrtvam nasilja na Zaloški cesti v Ljubljani</i> • <i>Hotel 'Tivoli'</i> • <i>Delavski dom v Ljubljani na Turjaškem trgu</i> • <i>Pred posloppjem univerze, 1941</i> • <i>Hiša Josipa Vidmarja v Ljubljani</i> • <i>Demonstracije 27. 3. 1941 v Ljubljani</i> • <i>Tromostovje v Ljubljani</i> • <i>Spomenik Borisu Kidriču ob Prešernovi cesti v Ljubljani</i> • <i>Spomenik talcem v gramozni jami v Ljubljani</i> • <i>Spominska plošča padlemu članu VOS v Ljubljani</i> • <i>Osvoboditev Ljubljane</i> • <i>Pometanje kongresnega trga v Ljubljani</i> • <i>Ljubljana: 26. junij 1991</i> • <i>Litostroj</i> • <i>Parada Citroenovih 'spačkov' leta 1961 v Ljubljani</i> • <i>Stavba Vzajemne zavarovalnice v Ljubljani</i> • <i>Kongresni trg 21. 6. 1988</i> • <i>Cankarjeva ulica v Ljubljani</i> • <i>Maximarket v Ljubljani</i> • <i>Kongresni trg, 1988</i>

Srednješolski učbeniki

Preglednica št. 18 prikazuje vključenost oz. navzočnost slikovnega gradiva v srednješolskih učbenikih po letnicah izdaje in posebej navzočnost slikovnega gradiva, ki se navezuje na slovenske kraje oz. krajevno zgodovino. Prazen prostor pomeni, da učbenik ne vključuje slikovnega gradiva.

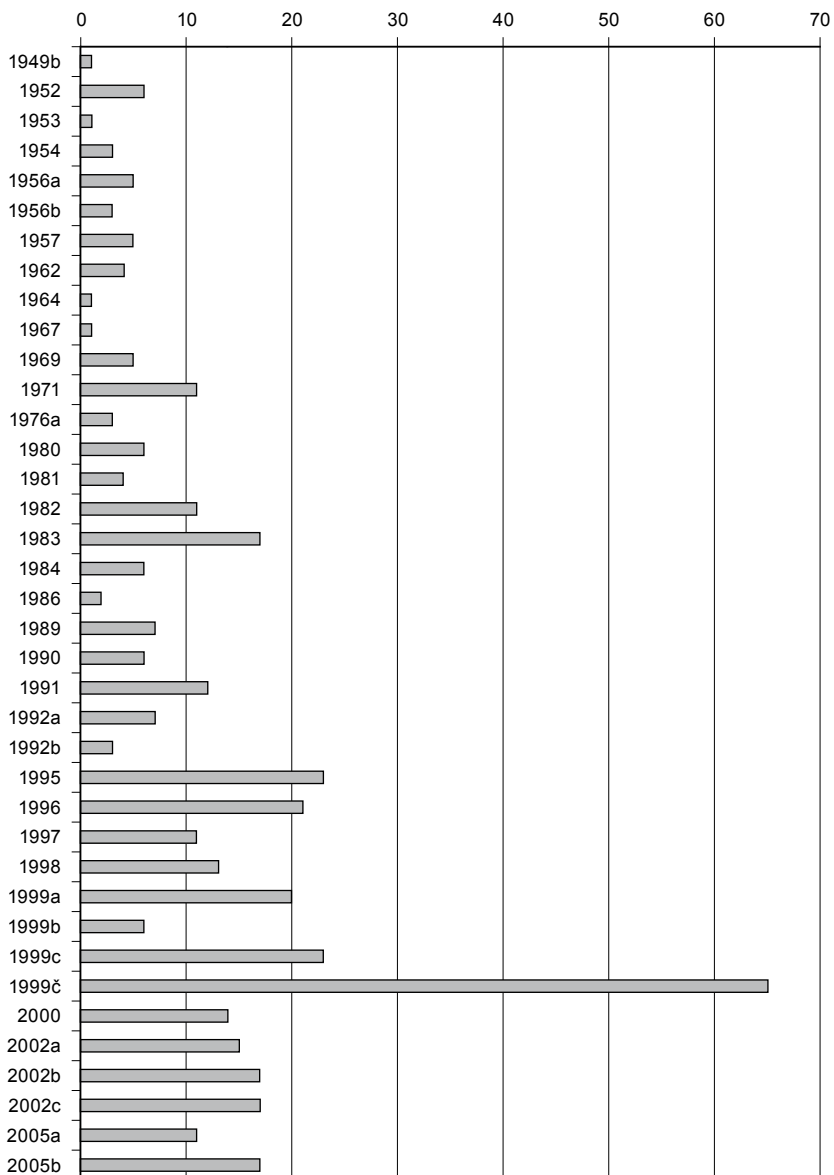
Preglednica 18: Navzočnost slikovnega gradiva v srednješolskih učbenikih

<i>Učbeniki za zgodovino</i>	<i>Slikovno gradivo</i>	
<i>Leto izdaje</i>	<i>Navzočnost</i>	<i>Slikovno gradivo, ki se nanaša na slovenske kraje</i>
1946		
1947a		
1947b		
1947c		
1948a		
1948b		
1948c	✓	
1948č		
1949a		
1949b	✓	✓
1950a		
1950b		
1951		
1952	✓	✓
1953	✓	✓
1954	✓	✓
1956a	✓	✓
1956b	✓	✓
1957	✓	✓
1962	✓	✓
1964	✓	✓
1965	✓	
1967	✓	✓
1968	✓	
1969	✓	✓
1970		
1971	✓	✓
1975		
1976a	✓	✓
1976b		
1978a	✓	

<i>Učbeniki za zgodovino</i>	<i>Slikovno gradivo</i>	
<i>Leto izdaje</i>	<i>Navzočnost</i>	<i>Slikovno gradivo, ki se nanaša na slovenske kraje</i>
<i>1978b</i>		
<i>1978c</i>		
<i>1979</i>	✓	
<i>1980</i>	✓	✓
<i>1981</i>	✓	✓
<i>1982</i>	✓	✓
<i>1983</i>	✓	✓
<i>1984</i>	✓	✓
<i>1986</i>	✓	✓
<i>1989</i>	✓	✓
<i>1990</i>	✓	✓
<i>1991</i>	✓	✓
<i>1992a</i>	✓	✓
<i>1992b</i>	✓	✓
<i>1995</i>	✓	✓
<i>1996</i>	✓	✓
<i>1997</i>	✓	✓
<i>1998</i>	✓	✓
<i>1999a</i>	✓	✓
<i>1999b</i>	✓	✓
<i>1999c</i>	✓	✓
<i>1999č</i>	✓	✓
<i>2000</i>	✓	✓
<i>2002a</i>	✓	✓
<i>2002b</i>	✓	✓
<i>2002c</i>	✓	✓
<i>2005a</i>	✓	✓
<i>2005b</i>	✓	✓

Najstarejši učbeniki v 40. letih in 50. letih ne vključujejo slikovnega gradiva. Od leta 1952 naprej pa vsi, izjema so nekateri učbeniki v 70. letih (1970, 1975, 1976b, 1978b, 1978c).

Graf 2: Število slikovnega gradiva v tistih srednješolskih učbenikih za zgodovino, kjer se slikovno gradivo nanaša na krajevno zgodovino (po letnicah izdaje)

Graf št. 2 prikazuje, da srednješolski učbeniki vključujejo bistveno manj slikovnega gradiva kot osnovnošolski učbeniki, razen učbenikov 1995, 1996, 1999a, 1999c in 1999č. Izstopa zlasti učbenik 1999č, ki ima slikovno gradivo vpeto v vsako poglavje in predstavlja odličen primer, kako vključiti slikovno gradivo slovenskih krajev v različna obdobja, tematike in vsebine.

V srednješolskih učbenikih prevladujejo fotografije (tudi fotografije pisnih virov) in umetniške slike, zelo malo je zemljevidov na temo slovenske zgodovine oz. krajevne zgodovine.

Slikovno gradivo prikazuje predvsem kulturnozgodovinske znamenitosti (gradove, šole, tovarne in druge industrijske zgradbe, cerkve, mostove) in številne krajevne dogodke.

Najpogosteje nastopajo kulturnozgodovinske znamenitosti (1996, 1999a, 1999č, 2000, 2002b, 2002c), precej je tudi krajevnih dogodkov (1999c, 1999č, 2005a), manj pa panoram kraja v preteklosti (1999č, 2002a).

V učbenikih se pogosto pojavlja naslednje slikovno gradivo: Vaška situla, Litostroj in stavba NUK-a.

Izstopa učbenik 1999č z največ slikovnega gradiva (65), trikrat manj od tega učbenika (17–23) pa imajo učbeniki: 1983, 1995, 1996, 1999a, 1999c, 2002b, 2002c, 2005b. Glede na zgodovinska obdobja, imajo največ slikovnega gradiva učbeniki za 20. stoletje (1995, 2002c, 2005b), potem tudi za 3. letnik (1983, 1999a), kar pomeni, da je več slikovnega gradiva za 19. in 20. stoletje.

Kot v osnovnošolskih se tudi v srednješolskih učbenikih najbolj pogosto pojavlja slikovno gradivo, ki se nanaša na Ljubljano, potem pa na kraje: Bled, Ptuj, Idrija, Celje, Maribor, Trbovlje in Kranj. Ostali kraji, ki so zastopani v učbenikih, pa so še: Višnja Gora, Žužemberk, Koper, Brežice, Šempeter, Piran, Škofja Loka, Kropa, Hrastnik, Zagorje, Ribnica, Ajdovščina, Kočevje, Črnomelj, Prevalje, Novo mesto, Murska Sobota, Vrhnika, Lesce,

Kostanjevica na Krki, Velenje, Dravograd, Slovenj Gradec, Rogatec, Tržič, Prebold, Hrastovlje, Prebold in Vače.

Če bi upoštevali slikovno gradivo v zbranih učbenikih, ki se navezuje na Ljubljano, bi imel največ slikovnega gradiva 4. letnik, ostali letniki pa precej manj, kar je prikazano v spodnji preglednici.

Preglednica 19: Primer izbranega slikovnega gradiva, ki se navezuje na Ljubljano (po letnikih)

1. letnik	2. letnik	3. letnik	4. letnik
<ul style="list-style-type: none"> • Bakreno in bronasto orožje z Ljubljanskega barja • Mostišče na Ljubljanskem barju • Življenje koliščarjev na Ljubljanskem barju • Keramika, bakreni in bronasti predmeti z Ljubljanskega barja • Ostanki emonske bazilike • Emonsko obzidje • Emonec 	<ul style="list-style-type: none"> • Ljubljana v 17. stol. • Najstarejši ohranjeni tloris mesta Ljubljane (ok. 1560) • Vodnjak kranjskih rek v Ljubljani • Ljubljana, glavno mesto Ilirskih provinc 	<ul style="list-style-type: none"> • Ljubljana, 1821 • Pristanišče na Bregu ob Ljubljani v prvi pol. 19. stol. • Ljubljana, 19. stol. • Ljubljana današnja Opera • Članice Ljubljanskega sokola v Ljubljani leta 1871 	<ul style="list-style-type: none"> • Tramvaj v Ljubljani • Proslava osvoboditve 29. oktobra 1918 v Ljubljani • Marij Pregelj: Zaloška cesta • Spomenik železničarjem, padlim v stavki na Zaloški cesti v Ljubljani • Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani • Zgradba Ljubljanske kreditne banke • Sedež narodne in deželne vlade v Ljubljani • Spomenik kralju Petru I. v Ljubljani • Kolinska Ljubljana • Zborovanje Samostojne kmetijske stranke za Slovenijo, 1919 • Pogled na Plečnikov stadion za Bežigradom • Nebotičnik v Ljubljani • Ljubljanska borza: v stavbi Filharmonije na Kongresnem trgu v Ljubljani • Meščanska družina na sprehodu v Ljubljanskem parku Zvezda • Zborovanje Samostojne kmetijske stranke za Slovenijo, 1919 • Studio ljubljanskega radia na Bleiweisovi (danes Prešernovi) cesti v Ljubljani • Ljubljana pred drugo svetovno vojno (danes Miklošičeva ulica) • Tekmovalna vrsta Ljubljanskega sokola, 1939 • Ljubljansko tromostovje • Demonstracije proti podpisu trojnega pakta, 27. marca 1941 pred poslopjem Univerze v Ljubljani • Prvi partizani na Krimu pri Ljubljani, poleti 1941 • Vidmarjeva hiša v Ljubljani • Prešernov trg • Parada italijanske vojske v Ljubljani: Tromostovje

1. letnik	2. letnik	3. letnik	4. letnik
			<ul style="list-style-type: none"> • Spomenik talcem in žrtvam fašizma v gramozni jami v Ljubljani • Prihod slovenskega 7. korpusa v središče Ljubljane, 9. maja 1945 • Bencinska črpalka na Viču pri Ljubljani • Tito med govorom na balkonu ljubljanske univerze • Litoštroj – pogled na turbine, 1947 • Demonstracije v Ljubljani med tržaško krizo • Proces proti Nagodetovi skupini pred vrhovnim sodiščem Ljudske republike Slovenije v Ljubljani • Stanovanjski blok v Ljubljani, 1950 • Sprevod Citroenovih 'spačkov' leta 1961 v Ljubljani • Demonstracije pred Filozofsko fakulteto • Litoštroj, Industrijska cona v Mostah in ob Letališki cesti v Ljubljani • Stanovanjsko naselje Nove Fužine v Ljubljani • Klinični center v Ljubljani • Slovesna razglasitev neodvisnosti pred skupščino v Ljubljani, 26. junija 1991 • Ljubljanske ulice ob razglasitvi neodvisnosti • Proslava ob dnevu neodvisnosti leta 1996

Potrdimo lahko 2. hipotezo, da imajo učbeniki, ki so izšli v samostojni Sloveniji oz. od leta 1991 naprej bistveno več slikovnega gradiva, ki se nanaša na krajevno zgodovino. To velja za srednješolske učbenike, medtem ko so imeli nekateri osnovnošolski učbeniki tudi pred letom 1991 precej slikovnega gradiva (npr. učbeniki iz leta 1973, 1976 in 1990a). Razpon slikovnega gradiva, ki se nanaša na krajevno zgodovino, je bil pred letom 1991 v osnovnošolskih učbenikih od 1 do 18, po letu 1991 pa od 5 do 35, v srednješolskih učbenikih pa pred letom 1991 od 1 do 17, po letu 1991 pa od 3 do 65.

Če bi primerjali število slikovnega gradiva (grafa št. 1 in 2), ki se nanaša na domači kraj z vključenostjo slovenske zgodovine (preglednici št. 14 in 15), bi ugotovili, da je v vseh osnovnošolskih

učbenikih navzoča slovenska zgodovina in tudi slikovno gradivo, ki se nanaša na krajevno zgodovino. Število ni odvisno od večje vključenosti slovenske zgodovine, ampak od stopnje oz. razredov. V osnovnošolskih učbenikih je večje število slikovnega gradiva v 6. razredu osemletke in devetletke in 7. razredu devetletke. V srednješolskih učbenikih pa lahko ugotovimo in s tem delno potrdimo 2. hipotezo, da je več slikovnega gradiva tudi zaradi večje navzočnosti slovenske zgodovine v srednješolskih učbenikih po letu 1991 oz. zlasti tistih, ki so izšli po letu 1995.

PISNO GRADIVO, KI SE NAVEZUJE NA SLOVENSKE KRAJE

Odgovori na 3. raziskovalno vprašanje: Ali se dodatno pisno gradivo navezuje na slovenske kraje? so predstavljeni posebej za osnovnošolske in posebej za srednješolske učbenike za zgodovino.

Osnovnošolski učbeniki

Preglednica št. 20 prikazuje vključenost oz. navzočnost dodatnega pisnega gradiva v osnovnošolskih učbenikih po letnicah izdaje. Pisno gradivo, ki se nanaša na slovenske kraje, je dodatno označeno. Prazen prostor pomeni, da dodatno pisno gradivo ni vključeno.

Preglednica 20: Navzočnost pisnega gradiva v osnovnošolskih učbenikih

<i>Učbeniki za zgodovino</i>	<i>Pisno gradivo</i>	
	<i>Navzočnost</i>	<i>Pisno gradivo, ki se nanaša na slovenske kraje</i>
<i>1952</i>		
<i>1958</i>		
<i>1959</i>		

<i>Učbeniki za zgodovino</i>	<i>Pisno gradivo</i>	
<i>Leto izdaje</i>	<i>Navzočnost</i>	<i>Pisno gradivo, ki se nanaša na slovenske kraje</i>
1960		
1963a	✓	✓
1963b		
1969		
1971	✓	✓
1973		
1974	✓	✓
1976		
1978		
1986		
1990a		
1990b		
1993	✓	
1994	✓	✓
1995	✓	
1997	✓	
1998		
2000a	✓	
2000b	✓	
2001	✓	✓
2002		
2003	✓	
2004a	✓	✓
2004b	✓	
2005a	✓	
2005b	✓	

Od 29-ih pregledanih učbenikov za osnovno šolo 14 učbenikov poleg učbeniškega besedila ne vključuje posebnega dodatnega pisnega gradiva. Od 15-ih učbenikov le šest učbenikov vključuje

tudi krajše odlomke, ki se nanašajo na slovenske kraje oz. krajevno zgodovino, in sicer:

- V Ljubljani so imeli meščani javna kopališča (1963a, str. 95);
- Arheološke najdbe na Slovenskem (1971, str. 27–28);
- Sledovi stare kamene dobe v naši domovini (1974, str. 12–13), Mlajša kamena doba v naši domovini (1974, str. 19–20), Naše ozemlje v dobi kovin (1974, str. 26–27);
- Iz pritožbe kmetov na blejskem sodišču 1515 (1994, str. 117; 2001, str. 117);
- Odlomek iz Piranskega statuta (1994, str. 126; 2001, str. 126);
- Turjak, Dobropolje: šege in navade (2004a, 76–77).

Srednješolski učbeniki

Preglednica št. 21 prikazuje vključenost oz. navzočnost dodatnega pisnega gradiva v srednješolskih učbenikih po letnicah izdaje. Pisno gradivo, ki se nanaša na slovenske kraje, je dodatno označeno. Prazen prostor pomeni, da dodatno pisno gradivo ni vključeno.

Preglednica 21: Navzočnost pisnega gradiva v srednješolskih učbenikih

<i>Učbeniki za zgodovino</i>	<i>Pisno gradivo</i>	
	<i>Navzočnost</i>	<i>Pisno gradivo, ki se nanaša na slovenske kraje</i>
<i>1946</i>		
<i>1947a</i>		
<i>1947b</i>		
<i>1947c</i>		
<i>1948a</i>		
<i>1948b</i>		
<i>1948c</i>	✓	
<i>1948č</i>		

<i>Učbeniki za zgodovino</i>	<i>Pisno gradivo</i>	
<i>Leto izdaje</i>	<i>Navzočnost</i>	<i>Pisno gradivo, ki se nanaša na slovenske kraje</i>
1949a	✓	
1949b	✓	
1950a		
1950b		
1951		
1952		
1953		
1954		
1956a		
1956b		
1957		
1962		
1964		
1965		
1967		
1968	✓	
1969		
1970		
1971		
1975		
1976a		
1976b		
1978a	✓	
1978b		
1978c		
1979		
1980	✓	
1981		
1982		
1983		
1984	✓	

<i>Učbeniki za zgodovino</i>	<i>Pisno gradivo</i>	
<i>Leto izdaje</i>	<i>Navzočnost</i>	<i>Pisno gradivo, ki se nanaša na slovenske kraje</i>
<i>1986</i>		
<i>1989</i>		
<i>1990</i>		
<i>1991</i>		
<i>1992a</i>		
<i>1992b</i>	✓	
<i>1995</i>	✓	
<i>1996</i>	✓	
<i>1997</i>	✓	
<i>1998</i>		
<i>1999a</i>	✓	
<i>1999b</i>	✓	
<i>1999c</i>	✓	
<i>1999č</i>	✓	
<i>2000</i>	✓	
<i>2002a</i>	✓	
<i>2002b</i>	✓	
<i>2002c</i>	✓	
<i>2005a</i>	✓	
<i>2005b</i>	✓	

Od 59-ih učbenikov za srednjo šolo 38 učbenikov ne vključuje dodatnega pisnega gradiva. Ugotovimo lahko, da dodatno pisno gradivo vključujejo predvsem učbeniki, ki so izšli v 90. letih 20. stoletja, to je po osamosvojitvi Slovenije. Med tistimi, ki vključujejo dodatno pisno gradivo, pa nismo zasledili odlomkov, ki bi se nanašali konkretno na določeni slovenski kraj.

Potrdimo lahko 3. hipotezo, da je dodatnega pisnega gradiva bistveno manj kot slikovnega gradiva. Ne moremo pa potrditi, da je v učbenikih, ki so izšli po letu 1991, več pisnega gradiva, ki se nanaša tudi na slovenske kraje. V srednješolskih učbenikih takih

dodatnih pisnih odlomkov ni, v osnovni šoli pa smo našli krajše odlomke, ki se nanašajo tudi na krajevno zgodovino, vendar le v šestih in ne samo v učbenikih, ki so izšli v samostojni Sloveniji.

NALOGE, KI SE NAVEZUJEJO NA DOMAČI KRAJ OZ. KRAJEVNO ZGODOVINO

Odgovori na 4. raziskovalno vprašanje: Katere naloge se navezujejo na domači kraj oz. na krajevno zgodovino? so predstavljeni posebej za osnovnošolske in posebej za srednješolske učbenike za zgodovino.

Osnovnošolski učbeniki

Preglednica št. 22 prikazuje vključenost oz. navzočnost nalog v osnovnošolskih učbenikih in posebej vključenost nalog, ki se nanašajo na krajevno zgodovino. Prazen prostor pomeni, da učbeniki ne vključujejo nalog.

Preglednica 22: Navzočnost nalog v osnovnošolskih učbenikih

Učbeniki za zgodovino	Naloge	
	Navzočnost	Naloge, ki se nanašajo na krajevno zgodovino
1952		
1958		
1959		
1960		
1963a	✓	✓
1963b	✓	✓
1969	✓	
1971	✓	✓
1973	✓	✓
1974	✓	✓

<i>Učbeniki za zgodovino</i>	<i>Naloge</i>	
<i>Leto izdaje</i>	<i>Navzočnost</i>	<i>Naloge, ki se nanašajo na krajevno zgodovino</i>
1976	✓	✓
1978	✓	
1986	✓	✓
1990a	✓	✓
1990b	✓	✓
1993	✓	✓
1994	✓	✓
1995	✓	✓
1997	✓	
1998	✓	
2000a	✓	✓
2000b	✓	✓
2001	✓	✓
2002	✓	
2003	✓	
2004a	✓	✓
2004b	✓	✓
2005a	✓	
2005b	✓	

Iz preglednice št. 22 je razvidno, da so imeli vsi osnovnošolski učbeniki vključene naloge od leta 1963 naprej in da so po tem letu redki učbeniki, ki ne bi imeli tudi nalog, nanašajočih se na krajevno zgodovino. Razpon nalog je od 1 do 7, razen v učbeniku iz leta 1993, ki ima 13 nalog in se nanašajo na zgodovino 20. stoletja.

Ostali učbeniki: 1963a, 1990a in 2004a pa imajo sicer od 5 do 7 nalog in se nanašajo na 6. razred osemletke (1963a, 1990a) in šesti razred devetletke (2004a), kar je zelo ustrezno.

V nadaljevanju so predstavljene izbrane naloge iz osnovnošolskih učbenikov, ki so razporejene v različne tematske skupine.

Glede na vsebino je največ nalog, ki se nanašajo na kulturnozgodovinske spomenike. V nadaljevanju so naloge predstavljene v kronološkem vrstnem redu:

- »Katero najdišče je najbližje tvojemu domu?« (mlajša kamena doba, 1971, str. 19; 1974, str. 20).
- »Katero najdišče je najbližje tvojemu domu?« (kovinske dobe, 1971, str. 30; 1974, str. 30).
- »Obišči najbližji muzej, preglej zbirko iz najstarejše dobe in jo opiši! Zanimaj se, kje so našli te ostanke!« (1974, str. 20).
- »Obišči muzej in opiši najdbe iz dobe praskupnosti, ki si si jih v njem ogledal« (1990a, str. 9).
- »Opiši najdišče, ki je najbližje tvojemu domačemu kraju, navedi najdene predmete« (1990a, str. 14).
- »Poizvedi, ali so v bližini tvojega kraja ostanki rimske dobe. Če so, jih opiši« (1990a, str. 65).
- »Rimski spomeniki iz rimske dobe pri nas« (1963a, str. 38).
- »Ali poznaš rimske umetnostne spomenike na našem ozemlju?« (1963a, str. 58).
- »Naštej nekaj gradbenih dosežkov iz rimske dobe na našem ozemlju« (2004a, str. 32).
- »V čem se razlikuje tloris Emone od kasnejših tlorisov Ljubljane?« (2004b, str. 40).
- »Ugotovi rimske ostanke v tvojem kraju!« (1976, str. 59).
- »Poznaš v bližini svojega doma kak grad ali razvaline gradu? Oglej si jo! Kateremu zemljiškemu gospodu je pripadalo ozemlje, kjer živiš? Poskusi ugotoviti, kateremu fevdalnemu gospodu ali graščini so pripadali tvoji predniki!« (1963a, str. 91).
- »Oglej si slike Ljubljane, Škofje Loke in Ptuja. Ugotovi podobo mest in povej, kje so se razvila« (1990a, str. 117).
- »Poskusi ugotoviti, kje je obstajalo v srednjem veku najbližje mesto! Na kakšnem kraju je nastalo in zakaj prav tam? So morda ohranjeni iz tistih časov še kaki materialni ali pisani spomeniki? Zanimaj se za stare stavbe, kipe, slike v svojem

- rojstnem kraju! Beri sestavke o likovni umetnosti v mladinskem tisku!« (1963a, str. 101).
- »Z učiteljem si oglejte staro mestno jedro!« (1994, str. 126; 2001, str. 126).
 - »Kulturni spomeniki iz turških časov pri nas« (1963a, str. 118).
 - »Ali je v tvojem kraju kak baročni spomenik? Opiši ga« (2000b, str. 8).
 - »Zanimaj se, ali imate v domačem kraju ali v bližnji okolici stare stavbe, kipe ali slike, koliko so stare? Poskušaj ugotoviti, kdo jih je ustvaril!« (1974, str. 153).
 - »Preglej kulturne spomenike v svojem kraju. Kako so ohranjeni, kako ti skrbiš za našo kulturno dediščino?« (1990a, str. 115).
 - »Ugotovi v svojem kraju spominska znamenja tega revolucionarnega obdobja. V pomoč ti bodo tudi krajevni zborniki« (1990b, str. 33).
 - »Naštej nekaj značilnih objektov stavbne dediščine na Slovenskem« (2004a, str. 70).

Naloge lahko razdelimo še na tiste, ki vključujejo politično zgodovino, družbeno-gospodarsko in kulturno zgodovino.

Primeri nalog, ki vključujejo politično zgodovino:

- »Kateri deželi je pripadal tvoj rojstni kraj?« (1963a, str. 75).
- »Pozanimajte se, kako je bilo organizirano politično življenje v vašem okolju, kakšne so bile takratne politične manifestacije, katera društva so delovala itd.« (1993, str. 66).
- »Ugotovi, kako se je v tvojem kraju razvil NOB leta 1941 in popiši okupatorjeve žrtve (spomeniki NOB, krajevno pokopališče)« (1990b, str. 93).
- »Ugotovite, pod katero okupacijsko oblast je sodilo vaše območje in se pozanimajte, kakšen je bil okupacijski režim, kako so ga doživljali ljudje?« (1993, str. 118).
- »Poizvedi, ali v tvojem okolju kaj vedo o povojnih obračunih s kolaboracionisti. Preudari, kam vodi obračunavanje med

ljudmi brez upoštevanja pravnih norm in sodnih postopkov« (1993, str. 153).

- »Pozanimaj se za delo klubov OZN v Sloveniji oz. v tvojem kraju« (1993, str. 157).
- »Poizvedi v svojem okolju in po časopisnih poročilih (časopi-sni oddelki večjih knjižnic), kako je bilo na volitvah za konsti-tuanto. Primerjaj ugotovitve« (1993, str. 161).
- »Pri starih starših ali drugih sorodnikih se pozanimaj, kako so doživeli obnovo, agrarno reformo, nacionalizacijo. Pogovorite se v razredu o tem, povežite pogovor z vprašanji in dilemami denacionalizacije« (1993, str. 164).
- »Povprašajte, kako so vaši starejši sorodniki doživljali to ob-dobje hladne vojne, kakšna je bila zavest o nevarnosti novega spopada svetovnih razsežnosti« (1993, str. 183).
- »Pozanimajte se v svojem okolju o učinkovitosti delegatskega sistema« (1993, str. 209).
- »Povprašajte starše in se pogovorite o tem, kako so v času zborovanja v Cankarjevem domu 'Za mir in sožitje' doživlja-li usodo Jugoslavije oziroma krizo medrepubliških odnosov« (1993, str. 245).

Primeri nalog, ki vključujejo družbeno-gospodarsko zgodovino:

- »Poizvedi, ali so bile v tvojem kraju v preteklosti fužine in manufakture« (1990a, str. 133).
- »Zberi krajevna imena, ki še danes spominjajo na preteklo proizvodnjo« (1990a, str. 133).
- »Po Krajevnem leksikonu Slovenije ugotovi, kako je v letih 1869 do 1910 naraščalo prebivalstvo v občini ali kraju, kjer živiš« (1986, str. 93).
- »Pozanimajte se v svojem okolju, ali ga je prizadela velika go-spodarska kriza, koliko kmetij in podjetij je šlo na boben, koliko ljudi je bilo brez dela, kako je bilo z dninarstvom« (1993, str. 4).
- »Sestavi skico in pokaži na nji tovarne v svojem okraju. Vnesi podatke, kdaj so nastale, kaj v njih izdelujejo, kam izvažajo

izdelke in s kakšnimi prometnimi sredstvi prevažajo tovore! Poizvedi, od kod prihajajo delavci, ki v njih delajo! Poizvedi tudi, kdaj je bila napravljena železniška proga, ki pelje skozi domači kraj« (1963b, str. 55).

- »Poizvedite doma, kje so starši zaposleni in kako danes upravljajo podjetja, ustanove, zadruga! Ugotovite, kateri so organi upravljanja tam, kjer so starši zaposleni! Naštejte predmete, ki so vaša osebna lastnina!« (1963b, str. 61).
- »Pogovorite se o ravni ekološke osveščenosti v vašem okolju« (1993, str. 22).
- »Pozanimaj se, ali je v tvojem okolju zgrajen kak gospodarski objekt v času prvega petletnega plana? Kakšna je njegova današnja usoda?« (1993, str. 167).
- »Kdaj je tvoj kraj dobil moderno vodovodno in kanalizacijsko omrežje?« (2000a, str. 14).
- »Poizvedi, katera domača obrt se je do danes ohranila v tvojem kraju« (2004a, str. 79).

Primeri nalog, ki se nanašajo na kulturno zgodovino:

- »Na ozemlju katere izmed zgodovinskih dežel je tvoja šola in kakšen je bil položaj Slovencev v tej deželi?« (1973, str. 105).
- »Preberi članek o čitalnicah v Sloveniji (Enciklopedija Jugoslavije 2, str. 607); katere so bile najbližje tvojemu domačemu kraju?« (1986, str. 95).
- »Na šoli pregledajte šolske dokumente izpred druge svetovne vojne in se pogovorite o ugotovitvah« (1993, str. 71).
- »Kako je z vraževerjem dandanes? Kaj lahko ugotovite o njem v svojem okolju?« (1995, str. 115).
- »Poimenuj in opiši pustno masko, značilno za tvojo domačo pokrajino. Poizvedi, kako barvajo in krasijo velikonočne pirhe v tvojem kraju« (2004a, str. 74).

Učbenik iz leta 1995 vključuje tudi nalogo, ki se nanaša na delo z različnimi viri: »V knjižnici, ki jo obiskujete, poiščite skrajšani slovenski prevod Slave vojvodine Kranjske; izšla je v dveh izdajah: leta 1951 pod naslovom Valvasorjevo berilo in leta 1989 pod

naslovom Slava vojvodine Kranjske. Prelistajte jo – še lepše pa bo, če boste iz nje tudi kaj prebrali –, da boste dobili vtis, kakšno veliko delo je opravil Valvasor« (1995, str. 95).

V učbenikih nismo zasledili nalog, ki se nanašajo na različne dejavnosti učencev (avtentične) in na krajevne dogodke.

Čeprav so naloge vzete iz različnih učbenikov za različne razrede, pa se glede zgodovinskih obdobjih naloge najpogosteje nanašajo na 20. stoletje oz. čas, ki je bližji učencem, kar je zelo ustrezno, saj lahko lažje odkrivajo krajevno zgodovino zaradi dostopnosti virov.

Srednješolski učbeniki

Preglednica št. 23 prikazuje vključenost oz. navzočnost nalog v srednješolskih učbenikih in posebej vključenost nalog, ki se nanašajo na krajevno zgodovino. Prazen prostor pomeni, da učbeniki ne vključujejo nalog.

Preglednica 23: Navzočnost nalog v srednješolskih učbenikih

<i>Učbeniki za zgodovino</i>	<i>Naloge</i>	
<i>Leto izdaje</i>	<i>Navzočnost</i>	<i>Naloge, ki se nanašajo na krajevno zgodovino</i>
<i>1946</i>		
<i>1947a</i>		
<i>1947b</i>		
<i>1947c</i>		
<i>1948a</i>		
<i>1948b</i>		
<i>1948c</i>		
<i>1948č</i>		
<i>1949a</i>		
<i>1949b</i>		

<i>Učbeniki za zgodovino</i>	<i>Naloge</i>	
<i>Leto izdaje</i>	<i>Navzočnost</i>	<i>Naloge, ki se nanašajo na krajevno zgodovino</i>
<i>1950a</i>		
<i>1950b</i>		
<i>1951</i>		
<i>1952</i>		
<i>1953</i>		
<i>1954</i>		
<i>1956a</i>		
<i>1956b</i>		
<i>1957</i>		
<i>1962</i>		
<i>1964</i>		
<i>1965</i>	✓	
<i>1967</i>		
<i>1968</i>	✓	
<i>1969</i>	✓	✓
<i>1970</i>		
<i>1971</i>	✓	
<i>1975</i>		
<i>1976a</i>	✓	
<i>1976b</i>		
<i>1978a</i>	✓	
<i>1978b</i>	✓	✓
<i>1978c</i>		
<i>1979</i>	✓	✓
<i>1980</i>	✓	
<i>1981</i>	✓	✓
<i>1982</i>	✓	✓
<i>1983</i>	✓	✓
<i>1984</i>	✓	✓
<i>1986</i>	✓	✓

<i>Učbeniki za zgodovino</i>	<i>Naloge</i>	
<i>Leto izdaje</i>	<i>Navzočnost</i>	<i>Naloge, ki se nanašajo na krajevno zgodovino</i>
<i>1989</i>	✓	✓
<i>1990</i>	✓	✓
<i>1991</i>	✓	✓
<i>1992a</i>	✓	✓
<i>1992b</i>	✓	✓
<i>1995</i>	✓	
<i>1996</i>	✓	✓
<i>1997</i>	✓	✓
<i>1998</i>	✓	✓
<i>1999a</i>	✓	
<i>1999b</i>	✓	✓
<i>1999c</i>	✓	✓
<i>1999č</i>	✓	✓
<i>2000</i>	✓	
<i>2002a</i>	✓	✓
<i>2002b</i>	✓	✓
<i>2002c</i>	✓	
<i>2005a</i>	✓	
<i>2005b</i>	✓	✓

Iz preglednice št. 23 je razvidno, da učbeniki v 40. in 50. letih 20. stoletja niso vključevali nalog. Šele učbeniki, ki so izšli v 60. letih, so vključevali naloge oz. vprašanja za učence. Naloge, ki se nanašajo na krajevno zgodovino, se najprej pojavijo v učbeniku iz leta 1969.

Srednješolski učbeniki imajo podobno število nalog kot osnovnošolski (razpon je od 1 do 7), razen v učbeniku iz leta 1999č, ki ima tri poglavja v povezavi z domačim krajem in s tem tudi bistveno več nalog, ki se nanašajo na domači kraj (29 nalog). Naloge, ki jih vključuje ta učbenik, se nanašajo na zgodovinske vire

in institucije, ki hranijo vire za krajevno zgodovino, gospodarski razvoj kraja, dogodke, osebnosti, kulturnozgodovinske spomenike in vsakdanje življenje ljudi.

Bistvenih razlik med učbeniki, ki so izšli pred in po letu 1991, ni. Učbenika iz leta 1982 in 1991 imata po sedem nalog in se nanašata na zgodovino v 2. letniku srednjih šol.

Glede na vsebino so srednješolski učbeniki zelo raznovrstni. Vključujejo naloge, ki se nanašajo na domači kraj, in naloge, ki se nanašajo na več slovenskih krajev.

V nadaljevanju so predstavljene izbrane naloge v srednješolskih učbenikih, ki se nanašajo na domači kraj in so razporejene v različne tematske skupine.

Primeri nalog, ki se nanašajo na zgodovinske vire o domačem kraju:

- »Ugotovi, kje v bližini tvoje šole se nahaja pokrajinski muzej, ki hrani materialne vire« (1999č, str. 7).
- »Navedi kak zgodovinski vir (pripovedko, napis, kroniko, listino, sliko, kip itd.), ki zadeva tvoj okolišč« (1969, str. 7).
- »Sestavi pregled zgodovinskih virov, ki si jih videl v muzeju ali zgodovinskem arhivu svojega kraja!« (1981, str. 4).
- »Naštej nekaj zgodovinskih virov, ki so jih našli v bližini tvojega kraja in razkrivajo njegovo preteklost« (1999č, str. 7).
- »Oglej si muzejske zbirke tebi najbližjega muzeja in o njih napiši poročilo« (1997, str. 17).
- »Obišči tebi najbližji arhiv in napiši krajše poročilo o arhivskem gradivu, ki ga hrani!« (1997, str. 18).
- »Katere pomembne zgodovinske spomenike poznaš v bližini svojega domačega kraja?« (1999č, str. 11).
- »Naštej spomenike v svojem domačem kraju in skušaj ugotoviti njihov pomen« (1999č, str. 17).
- »Naštej pomembne spomenike svojega kraja, razvrsti jih po namenu nastanka« (1999č, str. 19).

- »Katere elemente moramo upoštevati pri proučevanju domačega kraja?« (1999č, str. 11).
- »Kje iščemo podatke o zgodovinski preteklosti domačega kraja?« (1999č, str. 11).
- »Poišči nekaj zgodovinskih podatkov in zapiši krajši zapis o zgodovini kraja, kjer se nahaja tvoja šola« (1999č, str. 11).
- »Poizvedi, kdaj je nastalo mesto ali kraj, v katerem živiš!« (1981, str. 6).
- »Ugotovi, kdaj se prvič v zgodovini omenja tvoj domači kraj« (1999č, str. 10).
- »Ugotovi, ali v vašem oz. najbližjem mestu še obstaja ulica s takšnim imenom (čevljarska, židovska ...)« (1990, str. 23).
- »Katere stavbe v tvojem kraju ali njegovi bližini so nastale v času romanike in gotike?« (1996, str. 147; 2002b, str. 50).

Primeri nalog, ki se nanašajo na slovensko kulturno dediščino:

- »Naštej še nekaj običajev iz različnih slovenskih pokrajin« (1999č, str. 7).
- »Naštej še nekaj slovenskih mest, ki imajo že dolgo zgodovinsko tradicijo« (1999č, str. 12).
- »Naštej še nekaj lepo ohranjenih gradov na Slovenskem« (1999č, str. 13).
- »Ali ste v domačem kraju videli kak spomenik v gotskem slogu? Opišite ga!« (1979, str. 7).
- »Poišči vse zgoraj imenovane samostane in imenuj še nekatere, ki jih poznaš. Ali je kateri v neposredni bližini tvojega kraja?« (1999č, str. 15).
- »Razmisli in naštej nekaj predmetov, ki jih štejemo med kulturno dediščino« (1999č, str. 22).

Največ je nalog, ki se nanašajo na prazgodovino in antično obdobje domačega kraja:

- »Ugotovi, ali je v bližini vašega kraja bila odkrita kakšna jama, ki je nekoč rabila kot postojanka ledenodobnih lovcev!« (1981, str. 10).

- »Ali poznaš v svojem okolišu kakšno prazgodovinsko najdišče? Opiši ga in poročaj v razredu« (1986, str. 13).
- »Izpiši vsa pomembnejša prazgodovinska najdišča v bližini domačega kraja. Katere so bile najpomembnejše najdbe? Primerjaj rezultate s svojimi sošolci« (1996, str. 25; 2002a, str. 34).
- »Napiši poročilo o tebi najbližjem prazgodovinskem najdišču!« (1997, str. 43).
- »Kje je najbližje arheološko najdišče iz te dobe? Opiši najpomembnejše najdbe iz tvoje bližnje okolice in jih razvrsti v seznam. Ugotovitve primerjaj s sošolci« (1996, str. 83).
- »Opiši rimske spomenike, najdene v bližnji okolici!« (1981, str. 32).
- »Oglej si antično grobišče v Šempetru, mitreje v Ptujju, v bližnjem muzeju pa zbirko rimskih izkopanin. Opiši jih. Izdelaj preglednico kulturnih dosežkov glede na posamezne civilizacije« (1986, str. 41).
- »Navedi najbližji rimski spomenik!« (1969, str. 144).

Učbeniki vključujejo naloge, ki se nanašajo na politično, družbeno-gospodarsko in kulturno zgodovino ter vsakdanje življenje domačega kraja.

Primeri nalog, ki se nanašajo na politično zgodovino:

- »V katero deželo je spadal tvoj domači kraj v 15. stoletju?« (1996, str. 154).
- »S pomočjo domoznanske literature zberi najpomembnejše dogodke v zgodovini 15. in 16. stoletja v domačem kraju« (1996, str. 184).
- »Ugotovi tudi v šolski praksi, kako učinkujejo načela socialistične demokracije, zajete v ustavi leta 1974, na tvoj položaj v šoli, tvoje pravice in dolžnosti! Prenesi to v krajevno skupnost, kjer živiš, in na delovno organizacijo, h katero so združili svoje delo tvoji starši ali starejši bratje in sestre« (1978b, str. 108).

Primeri nalog, ki se nanašajo na gospodarsko zgodovino in varovanje okolja:

- »Ali lahko ugotovite, koliko ljudi se je v preteklem stoletju ali v začetku 20. st. izselilo iz vašega kraja?« (1992a, str. 27).
- »Primerjajte in konkretizirajte, kako je ta proces /industrializacije/ potekal v vašem domačem (ali bližnjem) kraju« (1984, str. 182).
- »V svojem domačem kraju povprašaj po obrteh, ki imajo že dolgo tradicijo« (1999č, str. 45).
- »Poskušaj opisati osnovne gospodarske značilnosti svojega kraja« (1999č, str. 10).
- »Preglej, koliko industrijskih obratov v tvojem šolskem okolišu ima čistilne naprave oziroma ugotovi posledice, če le-teh ni« (1982, str. 157; 1991, str. 150).
- »S pomočjo znanja zgodovine, geografije, kemije in fizike ugotovi, kako sodobna spoznanja tehnike uporabljajo v tvojem okolju! V najbližjem industrijskem obratu oceni proizvodne rezultate!« (1982, str. 150; 1991, str. 143).
- »S pomočjo znanja iz geografije dopolni podobo sodobnega industrijskega razvoja sveta, posveti pozornost domačemu okolju« (1982, str. 153; 1991, str. 146).
- »V povezavi z geografijo ugotovi naraščanje deleža prebivalstva v svojem kraju in posledice le-tega!« (1982, str. 157; 1991, str. 150).
- »Ugotovi, kako izrabljajo odpadke za energijo in surovine v tvojem okolju« (1982, str. 159; 1991, str. 150).
- »Poveži se z geografi in biologi in ugotovi stopnjo onesnaženosti vode, zraka in tal v vašem kraju« (1982, str. 159; 1991, str. 150).

Primeri nalog, ki se nanašajo na kulturno zgodovino:

- »Ugotovite, ali je bil na vašem področju organiziran tabor. Če je bil, zberite literaturo, ki piše o njem, ugotovite potek, dnevni red in udeležbo na njem« (1992a, str. 85; 1983, str. 118).

- »Primerjaj stroko, za katero se izobražuješ, z razvojem v preteklosti« (1999č, str. 45).
- »Naštej nekaj pomembnih zgodovinskih osebnosti, ki so v preteklosti vplivale na razvoj tvojega kraja« (1999č, str. 10).
- »Ko smo se sprehodili skozi našo zgodovino, smo našteji številne osebnosti, ki so pustile sledi ne le v naši slovenski, temveč svetovni zgodovini. Poskušaj naštetiti še nekatere, morda tiste, ki so povezane s tvojim domačim krajem« (1999č, str. 21).

Primeri nalog, ki se nanašajo na vsakdanje življenje:

- »S pomočjo dostopnih virov skušaj ugotoviti, kakšno je bilo življenje v tvojem kraju pred drugo svetovno vojno. V čem se je razlikovalo od današnjega« (1992b, str. 102; 1999b, str. 99).
- »Skušaj s pomočjo dostopnih virov opisati življenje med drugo svetovno vojno v tvojem kraju in bližnji okolici« (1992b, str. 142; 1999b, str. 139).
- »Primerjaj življenje ljudi od 50. let dalje do danes. Pomagaj si z izkušnjo staršev in starih staršev« (1992b, str. 181).
- »Starše ali stare starše vprašaj, ali se spomnijo, kdaj so prvič gledali televizijo?« (1999c, str. 33).
- »Opiši, kakšna je bila življenjska raven Slovencev po vojni in jo primerjaj s kasnejšimi obdobji« (1999č, str. 97).
- »Kakšne so bile bivalne razmere tja do šestdesetih let 20. stoletja na Slovenskem?« (1999č, str. 114).
- »Opiši, kako se je spreminjala notranja oprema stanovanja od konca II. svetovne vojne pa do danes« (1999č, str. 114).
- »Povprašaj starše, kako so občutili pomanjkanje in krizo v osemdesetih letih« (1998, str. 223; 2005b, str. 255).

Primeri nalog, ki se nanašajo na različne dejavnosti učencev:

- »Oglej si arheološke ostaline z Ljubljanskega barja v Narodnem muzeju v Ljubljani« (1989, str. 31).
- »Če le moreš, prenesi sam ali v skupini obča spoznanja na domače razmere. Te boš dosegel z obiskom tehničnega muzeja

(npr. Bistra pri Vrhniku), železarskega muzeja (npr. Jesenice, Kropa, Idrija), rudarskega muzeja (npr. Trbovlje), etnografskega muzeja, muzeja NOB, Inštituta za zgodovino delavskega gibanja in s prebiranjem svetovne literature« (1982, str. 54; 1991, str. 53).

- »V Muzeju ljudske revolucije v Ljubljani ali v muzeju v svojem domačem kraju preštudiraj material za prvo obdobje po osvoboditvi« (1984, str. 146).
- »Da bi lažje razumeli, kaj se je zgodilo danes, včeraj in predvčerajšnjim, si izdelajte rodovnik svoje družine! Ugotovili boste, da bolj ko boste segali nazaj v zgodovino, manj zanesljive podatke boste imeli. Podobno je z zgodovino, še zlasti, če zmanjka pisnih pričevanj« (1997, str. 21).

Primeri nalog, ki vključujejo tudi delo z različnimi viri:

- »S pomočjo dodatne literature (katalogov muzejskih razstav idr.) pripravi referat o prazgodovini na naših tleh« (1989, str. 35).
- »Na osnovi dodatne literature pripravi referat o Rimljanih v naših krajih (uporabi knjižice iz zbirke Kulturni in naravni spomeniki Slovenije)« (1989, str. 127).
- »Prouči nastanek in razvoj srednjeveškega mesta na podlagi literature: M. Kos, Srednjeveška Ljubljana, Ljubljana 1955, J. Orožen, Zgodovina Celja in okolice I, Celje 1971; P. Blažnik, Škofja Loka in loško gospostvo, Škofja Loka 1972; Krško skozi čas 1477–1977 (zbornik), Krško 1977; J. Žontar, Zgodovina mesta Kranja, Kranj 1982« (1983, str. 32; 1990, str. 24).
- »Kaj ti pove Slava vojvodine Kranjske o slovenskih krajih, gradovih, običajih in življenju slovenskega človeka na Kranjskem v 17. stol.?« (1990, str. 122).
- »Na zemljevidu Slovenije poišči krajevna imena, ki spominjajo na obrambo pred Turki. Če so v bližini ostanki kakšnega turškega tabora, si jih oglej. Pomagaj si s knjigo Petra Fistra

Arhitektura slovenskih protiturških taborov, Ljubljana, 1975« (1983, str. 54; 1990, str. 76).

- »Ugotovi, ali je bil na vašem področju organiziran tabor. Če je bil, zberi literaturo, ki piše o njem, ugotovi potek, dnevni red in udeležbo na njem« (1983, str. 118).
- »Prouči s pomočjo zgodovinskega vira ali časopisnih oziroma radijskih obvestil kak pomemben dogodek iz preteklosti ali sodobnosti svojega kraja« (1986, str. 5).
- »Skušaj s pomočjo literature in virov ugotoviti, kakšna je bila gospodarska, politična in kulturna podoba vašega kraja na prelomu stoletja. Primerjaj podatke« (1992b, str. 43; 1999b, str. 40).
- »V šolski ali domači knjižnici poišči naslove zgodovinskih knjig, ki obravnavajo občo, narodno, pokrajinsko ali krajevno zgodovino!« (1997, str. 22).

4. hipotezo, da zgodovinski učbeniki vključujejo zelo malo nalog, ki se nanašajo na preučevanje domačega kraja oz. več na učbeniško besedilo, lahko potrdimo tako pri osnovnošolskih kot pri srednješolskih učbenikov. Razpon nalog je zelo majhen (1–7), razen v enem od osnovnošolskih učbenikov (1993, 13 nalog) in enem od srednješolskih učbenikov (1999č, 29 nalog).

Če bi primerjali število nalog, ki se nanašajo na domači kraj, z vključenostjo slovenske zgodovine (preglednici št. 14 in 15), bi ugotovili, da osnovnošolski učbeniki (1997, 1998, 2002, 2003, 2005a), ki imajo vključeno slovensko zgodovino od 20 do 40 %, nimajo nalog, nanašajočih se na domači kraj.

Podobno velja tudi za srednješolske učbenike (1995, 1999a, 2000, 2002c, 2005a), ki imajo vključeno slovensko zgodovino od 25 do 45 %, pa nimajo nalog, nanašajočih se na domači kraj. Zato ne moremo potrditi 4. hipoteze, da se je število nalog, ki se nanašajo na krajevno zgodovino, povečalo zaradi večjega obsega slovenske zgodovine v učbenikih.

POMEN KRAJEVNE ZGODOVINE ZA DRŽAVLJANSKO VZGOJO IN KULTURO V UČBENIKIH ZA ZGODOVINO

Na 5. raziskovalno vprašanje: Na kakšen način učbeniki za zgodovino nakazujejo pomen krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo? smo poskušali odgovoriti glede na rezultate, ki smo jih pridobili pri 1., 2., 3. in 4. raziskovalnem vprašanju.

V osnovnošolskih učbenikih smo glede na analizo učne vsebine oz. vsebine naslovov poglavij in tem v kazalu ugotovili, da je zelo malo krajevne zgodovine oz. več je poglavij in tem, ki lahko vključujejo tudi krajevno zgodovino (npr. vsakdanje življenje in način življenja v različnih obdobjih). V nekaterih učbenikih izpostavimo lahko kulturno dediščino, šege in navade ljudi v preteklosti. Tudi pisnih odlomkov je zelo malo takšnih, ki bi se nanašali na krajevno zgodovino. Bistveno več je slikovnega gradiva, kar pomeni, da slikovno gradivo poudarja pomen krajevne zgodovine za poznavanje slovenske zgodovine oz. slikovno gradivo kaže pomen slovenske zgodovine. Zlasti pri osnovnošolskih učbenikih v 6. in 7. razredu je več takšnega slikovnega gradiva, kar je za to stopnjo zelo ustrezno. Naloge v osnovnošolskih učbenikih, povezane s poznavanjem domačega kraja, so šele od leta 1963 naprej, vendar jih je zelo malo. Največ nalog se navezuje na poznavanje kulturnozgodovinskih spomenikov v domačem kraju, manj pa na politično, družbeno-gospodarsko in kulturno zgodovino kraja. Vse naloge spodbujajo učence k preučevanju in poznavanju domačega kraja, ki je osnova za poznavanje in razumevanje slovenske in evropske zgodovine. Naloge, ki se nanašajo na ugotavljanje in poznavanje kulturnozgodovinskih spomenikov v domačem kraju, pa kažejo tudi na pomen državljanske vzgoje in kulture, ki jo lahko pridobimo na osnovi poznavanja domačega kraja. Ugotavljamo, da osnovnošolski učbeniki za zgodovino premalo nakazujejo pomen krajevne zgodovine za razvijanje državljanske vzgoje in kulture.

V srednješolskih učbenikih smo glede na analizo učne vsebine oz. vsebine naslovov poglavij in tem v kazalu ugotovili, da se vsebina nanaša na krajevno zgodovino le pri enem učbeniku (1999č), kjer je poudarek predvsem na kulturnozgodovinskih znamenitosti in spomenikih v domačem kraju, več pa je poglavij in tem, ki lahko vključujejo tudi krajevno zgodovino (npr. življenjske razmere, vsakdanje življenje, načini prehrabne kulture, slovenski kraji v različnih obdobjih). Srednješolski učbeniki vključujejo tudi dodatno pisno gradivo, vendar pa ni odlomkov, ki bi se nanašali na krajevno zgodovino. Slikovnega gradiva, ki se nanaša na krajevno zgodovino, je bistveno več po letu 1991. Največ slikovnega gradiva je za zgodovino 19. in 20. stoletja ter se nanaša na kulturnozgodovinske spomenike in druge zgradbe. Tudi naloge niso pogoste, šele od konca 60. let naprej prevladujejo tudi v srednješolskih učbenikih ter se le nekatere nanašajo na politično, družbeno in gospodarsko krajevno zgodovino ter na vsakdanje življenje. Naloge navajajo učence tudi na druge dejavnosti in na delo z viri. Pomen nalog za odkrivanje in spoznavanje značilnosti v domačem kraju je večji le v učbeniku 1999č, kjer se poudarja pomen poznavanja domačega kraja za državljansko vzgojo in kulturo, in sicer predvsem odnos do kulturne oz. narodne dediščine. Ugotavljamo, da tudi srednješolski učbeniki za zgodovino (razen učbenika 1999č) premalo nakazujejo pomen krajevine zgodovine za razvijanje državljanske vzgoje in kulture.

5. hipotezo, da s slikovnim ali dodatnim pisnim gradivom ter nalogami učbeniki lahko poudarijo pomen poznavanja krajevine zgodovine za razumevanje slovenske in evropske zgodovine ter s tem državljanske vzgoje in kulture, lahko potrdimo. Ugotavljamo pa, da učbeniki za zgodovino premalo nakazujejo pomen krajevine zgodovine za razvijanje državljanske vzgoje in kulture, saj premalo vključujejo slikovno ali dodatno pisno gradivo in naloge, ki se nanašajo na krajevno zgodovino.

ZAKLJUČEK IN PREDLOGI

»Domači kraj je del skupnosti: zadruga, vas, trg, mesto – skupni interesi in skupni napor. Domači kraj vključuje posameznika v ustvarjanje kulturnih in gospodarskih vrednot tistega kraja. Skrb za zdravje, bolnišnice, zavarovanje, gasilci, milica, zabava, gledališče, prosvetni dom, medsebojna zveza posameznikov, medsebojna povezava poklicev in medsebojno spoštovanje in izmenjava dobrin – skupni gospodarski interesi za materialni dvig posameznika in skupnosti, socialno skrbstvo, gospodarska dejavnost, skupno kulturno udejstvovanje. V zahvalo za te napore skupnosti se mora posameznik oddolžiti z delom, z izpolnjevanjem dolžnosti in predpisov, ki mu jih nalaga skupnost ter vplivati na to, da jih bodo tudi drugi izpolnjevali. S svojim družbenim udejstvom mora dvigati ugled domačega kraja, na katerega mora biti ponosen. Zvest mora biti vsem vrednotam, ki jih goji in se po njih odlikuje domači kraj. Nanj, na njegove dobre navade in vrline ne sme pozabiti, tudi če ne živi več v njem.«

Začasni učni načrt za osnovne šole. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto IV. V Ljubljani, dne 28. 10. 1953, št. 6, IV., str. 6 (Družbena in moralna vzgoja).

ZAKLJUČNE UGOTOVITVE

Glede na glavni cilj teoretične zgodovinske raziskave, tj. ugotoviti, kolikšna je bila vloga krajevne zgodovine pri predmetu zgodovina v slovenskih osnovnih in srednjih šolah v obdobju od leta 1945 do leta 2005, lahko odgovorimo, da je bila ta vloga manjša, kot smo predvidevali, razen pri navodilih v učnih načrtih za vse predmete in posebej za zgodovino. Pravilno pa smo predvidevali, da se je povečala vloga krajevne zgodovine po osamosvojitvi Slovenije zaradi večjega obsega slovenske zgodovine v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino.

Glede na specifična raziskovalna vprašanja, ki so se nanašala na učne načrte in učbenike, v nadaljevanju podajamo zaključne ugotovitve.

V učnih načrtih za vse predmete smo ugotovili naslednje:

- Učni načrti za vse predmete imajo bistveno več navodil kot pa splošnih ciljev, ki se nanašajo tudi na krajevno zgodovino.
- Uvodne splošne cilje za vse predmete, ki bi se konkretno navezovali na krajevno zgodovino, nismo zasledili v učnih načrtih za gimnazije ter za poklicne in strokovne srednje šole.

V učnih načrtih za osnovne šole v 60. in 70. letih 20. stoletja smo našli le en cilj, ki se je navezoval tudi na krajevno zgodovino, in sicer da naj šola učencem odkriva tudi vrednote in lepote njihove okolice, zlasti naravnih, gospodarskih in drugih kulturnih znamenitosti.

Ugotovili smo, da se splošni cilji v srednješolskih učnih načrtih pred letom 1991 bolj nanašajo na družbeno samoupravno ureditev in samoupravljanje oz. vključevanje mladih v domači kraj v času šolanja in po koncu izobraževanja, po letu 1991 pa

predvsem na usposabljanje dijakov za poklic in delo ali nadaljnje izobraževanje in izpopolnjevanje.

- Navodila, ki se nanašajo na domači kraj v učnih načrtih za vse predmete, so bolj prisotna v osnovnošolskih učnih načrtih in učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole, manj pa v gimnazijskih učnih načrtih pred letom 1991.

V osnovnošolskih učnih načrtih so bila do leta 1991 raznovrstna navodila, ki so se nanašala na pouk, šolske dejavnosti in dejavnosti v domačem kraju, kamor so se osnovnošolci lahko aktivno vključevali. Navodila so bila namenjena šolam in so podajala načine, kako so se učenci lahko dejavno vključevali v družbeno življenje, življenje svojega kraja oz. kako so šole lahko sodelovale med seboj ter z drugimi organizacijami, skupnostmi in društvi ter tako prispevale k vzgajanju mladih za dejavno družbeno življenje.

V gimnazijskih učnih načrtih je v 60. in 70. letih 20. stoletja domači kraj predstavljal prostor za izvajanje npr. prostovoljnih dejavnosti učencev, v učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole konec 70. let in v 80. letih, to je v času usmerjenega izobraževanja, pa predvsem kraj za načrtovanje in izvajanje različnih šolskih dejavnosti ali prostovoljnih izbirnih predmetov, ki so morali biti povezani s poklicem, saj je srednja šola mlade usposabljala za samoupravne odnose v družbi in državi. Po letu 1991 pa zasledimo navzočnost krajevne zgodovine pri obveznih izbirnih vsebinah v gimnazijskih učnih načrtih in pri interesnih dejavnostih v učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole.

- Ravno navodila, ki poudarjajo vlogo krajevne zgodovine oz. vključevanje šole v krajevni prostor ter pomembnost poznavanja domačega kraja, pomenijo tudi osnovo za državljsko vzgojo in kulturo. Ugotovili smo, da so predvsem navodila v učnih načrtih za vse predmete nakazovala pomen domačega kraja za državljsko vzgojo in kulturo, tako pred letom 1991

(zlasti učni načrti za osnovne šole ter poklicne in strokovne srednje šole) kot po letu 1991.

V učnih načrtih za zgodovino smo ugotovili naslednje:

- Učni načrti za zgodovino ne vključujejo splošnih ciljev, ki bi se konkretno navezovali na krajevno zgodovino, ampak se na to temo nanašajo le širše kot poznavanje vsakdanjega življenja in kulturne dediščine v različnih obdobjih, in to v večini učnih načrtov za zgodovino, ki so izšli po letu 1991.
- Učni cilji za zgodovino so se pogosto navezovali na državljansko vzgojo in kulturo (npr. na ljubezen do domovine, obrambo domovine, narodno zavest) pred letom 1991, po letu 1991 pa predvsem na spoštovanje in vrednotenje kulturne dediščine v nacionalnem okviru in razumevanje slovenske narodne zavesti.
- Osnovnošolski učni načrti za zgodovino so vključevali bistveno več navodil, ki so se nanašala na krajevno zgodovino kot srednješolski učni načrti. To velja tudi za navodila, ki so se nanašala na državljansko vzgojo in kulturo (ljubezen do domovine, družbenopolitično razgledan učitelj, aktualni dogodki). V osnovnošolskih in gimnazijskih učnih načrtih so se navodila navezovala na obiske muzejev, najdišč in arhivov ter ekskurzije, v učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole pa so bila posebna navodila učiteljem, da bi morali pri pouku zgodovine izhajati iz krajevne zgodovine.
- Učna vsebina v učnih načrtih za zgodovino se ni nanašala konkretno na krajevno zgodovino, razen v učnih načrtih za poklicne srednje šole, ki vključujejo celo posebno temo z naslovom Lokalna zgodovina (1998a, 1998d, 1998f, 2002), v učnem načrtu iz leta 2002 pa so vsebine krajevne zgodovine vključene tudi med druge teme. Učni načrti za zgodovino vključujejo vsebine, ki se nanašajo na življenje in delo Slovencev v različnih obdobjih in se tako lahko navezujejo tudi na posamezne kraje. Tako je bilo pred letom 1991 bolj poudarjeno življenje

ljudi v prazgodovini, antiki in srednjem veku, po letu 1991 pa bolj življenje fevdalcev in tlačanov, kmeta in meščanov, življenje v francoski dobi, življenje različnih socialnih slojev v času širjenja industrializacije, življenjske razmere Slovencev po letu 1848, življenje Slovencev v drugi svetovni vojni in v povojnih letih. Vsebine v učnih načrtih so se nanašale na t. i. naše kraje oz. slovenske kraje v različnih obdobjih, npr. prazgodovini, rimski dobi, srednjem veku, pred prvo svetovno vojno, med prvo svetovno vojno, v Kraljevini Jugoslaviji ali po drugi svetovni vojni.

- Učnih vsebin, ki so vključevale tudi elemente državljske vzgoje in kulture (npr. za politični in ustavni razvoj države) v osnovnošolskih in gimnazijskih učnih načrtih, je več pred letom 1991, po letu 1991 pa se le nekatere vsebine, ki se nanašajo na državo Slovenijo, in to v učnih načrtih poklicnih in strokovnih srednjih šol (pravice, ustave, uprava).
- V vseh učnih načrtih za zgodovino najbolj navodila (bistveno manj pa cilji in vsebine) nakazujejo pomen poznavanja domačega kraja oz. krajevne zgodovine za državljsko vzgojo in kulturo. Navodila v učnih načrtih za zgodovino so raznovrstna. Kažejo predvsem na pomembnost krajevne zgodovine za ilustracijo, razumevanje in pomnjenje zgodovinske učne vsebine, povezanost učne vsebine s poklici in nadaljnjim razvojem in možnostmi zaposlovanja, pomembnost krožkov pri poglobljanju zgodovinskega znanja o krajevni zgodovini pred letom 1991. Po letu 1991 pa navodila kažejo pomen šolskih izbirnih ali prostovoljnih dejavnosti (npr. obiskovanje muzejev, ogledi spomenikov in arheoloških najdb) pri razvijanju odnosa do kulturne dediščine. V učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole pa so posebna navodila, da bi morali učitelji povsod, kjer je mogoče, imeti za izhodišče obravnave učne snovi tudi krajevno zgodovino, kar je še posebej pomembno za državljsko vzgojo in kulturo.

Analiza zgodovinskih učbenikov je pokazala:

- Od 88 pregledanih učbenikov jih 14 vključuje nad 25 % slovenske zgodovine. Osnovnošolski učbeniki, ki so izšli po letu 1991, vključujejo več slovenske zgodovine in s tem več vsebin, ki se lahko nanašajo na krajevno zgodovino (vsakdanje življenje ljudi, slovenski kraji). Bistveno manj pa je slovenske zgodovine v srednješolskih učbenikih, ki so izšli po letu 1991, saj le nekateri vključujejo nad 25 % slovenske zgodovine. Izjema je srednješolski učbenik (1999č), ki vključuje tudi poglavje o lokalni zgodovini, in je edini, ki vključuje krajevno zgodovino v naslovu poglavja.
- Učbeniki, ki so izšli po letu 1991, vključujejo več slikovnega gradiva, ki se nanaša na slovenske kraje, in sicer zlasti srednješolski učbeniki, osnovnošolski učbeniki pa so takšno slikovno gradivo vključevali že pred letom 1991. Slikovno gradivo se nanaša predvsem na kulturnozgodovinske znamenitosti in krajevne dogodke v glavnih slovenskih krajih. V večini učbenikov se največ slikovnega gradiva nanaša na Ljubljano.
- Nekateri učbeniki vključujejo tudi dodatno pisno gradivo, med njimi pa le šest osnovnošolskih učbenikov vključuje kratke pisne odlomke, ki se navezujejo na slovenske kraje (arheološke najdbe, običaji).
- Čeprav učbeniki vključujejo različne naloge, smo ugotovili, da je nalog, ki se nanašajo na domači kraj malo, čeprav bi jih bilo lahko več (glede na večji obseg slovenske zgodovine). Izjema sta le osnovnošolski učbenik (1993) in srednješolski učbenik (1999č), ki vključujeta tudi posebno poglavje o krajevni zgodovini. Naloge se nanašajo na kulturnozgodovinske spomenike v domačem kraju ter na politično, gospodarsko, družbeno in kulturno zgodovino domačega kraja. V srednješolskih učbenikih pa tudi na vsakdanje življenje, delo z viri in druge dejavnosti v domačem kraju.

- Primerjava števila slikovnega gradiva z navzočnostjo slovenske zgodovine v osnovnošolskih učbenikih kaže, da število slikovnega gradiva, ki se nanaša na domači kraj, ni bilo odvisno od večje vključenosti slovenske zgodovine, ampak od stopnje oz. razredov. Večje število slikovnega gradiva je v 6. razredu osemletke in devetletke ter 7. razredu devetletke, kar je zelo ustrezno. Primerjava števila slikovnega gradiva z navzočnostjo slovenske zgodovine v srednješolskih učbenikih pa kaže, da je več slikovnega gradiva tudi zaradi večje vključenosti slovenske zgodovine v učbenikih, ki so izšli po letu 1995.
- Primerjava števila nalog, ki se nanašajo na domači kraj z vključenostjo slovenske zgodovine, pa je pokazala, da se število teh nalog ni povečalo zaradi večjega obsega slovenske zgodovine v osnovnošolskih in srednješolskih učbenikih za zgodovino.
- Tako osnovnošolski kot srednješolski učbeniki za zgodovino premalo nakazujejo pomen krajevne zgodovine za razvijanje državljanke vzgoje in kulture, razen že omenjenega srednješolskega učbenika (1999č), ki ima vključeno učbeniško besedilo, slikovno gradivo in naloge, ki se nanašajo na krajevno zgodovino.

Sklepne ugotovitve

Rezultati teoretične zgodovinske raziskave prinašajo dve ključni ugotovitvi.

Zapišemo lahko, da so sestavljavci učnih načrtov in pisci učbenikov že od leta 1945 do leta 2005 poskušali vključiti krajevno zgodovino oz. preučevanje domačega kraja, in sicer v učnih načrtih kot posebne vsebine in navodila, v učbenikih za zgodovino pa v okviru učbeniškega besedila, slikovnega in dodatnega pisnega gradiva ter nalog.

Druga ugotovitev pa je, da lahko nekateri primeri učnih načrtov (npr. srednješolski učni načrt iz leta 2002) in učbenikov (npr.

srednješolski učbenik iz leta 1999č) predstavljajo že konkreten primer možnosti vključevanja krajevne zgodovine v pouk zgodovine v osnovnih in srednjih šolah v Republiki Sloveniji. Čeprav rezultati deloma potrjujejo, da je bila večja pozornost namenjena krajevni zgodovini po osamosvojitvi Slovenije, pa ti rezultati pomenijo, da bo treba v prihodnosti nameniti krajevni zgodovini in preučevanju domačega kraja bistveno več pozornosti. Poleg regijske, državne in evropske razsežnosti bi se v osnovnošolskih in srednješolskih učnih načrtih morala kazati predvsem lokalna oz. krajevna razsežnost.

Sklepne ugotovitve projektne raziskave

Ker je bil glavni namen celotnega projekta z naslovom Vloga lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli pokazati na premajhno vključevanje preučevanja lokalne oz. krajevne zgodovine ter tudi nakazati možne načine vključevanja le-te v redni in izvenšolski pouk v osnovnih in srednjih šolah, je ta raziskava pokazala na nujnost povečanja preučevanja domačega kraja, saj bi tako mladi lažje razumeli in vrednotili tudi nacionalno, evropsko in svetovno zgodovino. Možne načine, kako preučevati krajevno zgodovino, že nakazujeta dve publikaciji, izšli v okviru tega projekta: Trškan, Danijela (2007). Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete in Trškan, Danijela (2007). Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem: Naloge malo drugače. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.

Celotna teoretična zgodovinska raziskava je pomembna za nadaljnje raziskovanje pouka zgodovine v osnovnih in srednjih šolah v preteklosti, saj so lahko zbrani učni načrti in učbeniki predmet bodočih zgodovinsko-pedagoških raziskav za druge vsebinske in metodične elemente v učnih načrtih in učbenikih oz. za preučevanje šolske zgodovine.

Raziskava odpira še druga vprašanja o preučevanju krajevne zgodovine, in sicer npr. v kolikšni meri in na kakšen način je krajevna zgodovina dejansko prisotna pri pouku zgodovine v osnovnih in srednjih šolah oz. v šolski praksi. To bi lahko pokazale empirične pedagoške raziskave.

PREDLOGI ZA PREUČEVANJE KRAJEVNE ZGODOVINE V ŠOLAH

Poznavanje in preučevanje krajevne oz. lokalne zgodovine je vredno in pomembno za državljansko vzgojo in kulturo v 21. stoletju. V nadaljevanju podajamo nekaj predlogov za vključevanje oz. preučevanje krajevne zgodovine v osnovnih in srednjih šolah.

Glede na šolske zakone bi lahko vsi obvezni in izbirni predmeti ter vse dejavnosti, ki jih organizirajo osnovne in srednje šole, vključevali preučevanje krajevne zgodovine.

Npr. Zakon o osnovni šoli iz leta 1996 od 14. do 27. člena določa program izobraževalnega dela v osnovni šoli, ki vključuje obvezni program (obvezne predmete, izbirne predmete in ure oddelčne skupnosti) in razširjeni program (podaljšano bivanje, jutranje varstvo, dodatni pouk, dopolnilni pouk in interesne dejavnosti ter šolo v naravi) (Zakon o osnovni šoli, 1996). Ravno razširjeni program nudi možnosti vključevanja preučevanja krajevne zgodovine. Šole bi lahko organizirale dejavnosti, povezane le s krajevno zgodovino oz. preučevanjem domačega kraja.

33. člen Zakona o gimnazijah predvideva naslednje organizirane oblike izobraževanja, kjer bi bile vsebine lahko povezane tudi s krajevno zgodovino: pouk splošno-izobraževalnih in strokovno-teoretičnih predmetov ter vaje; obvezne izbirne vsebine; strokovne ekskurzije; praktični pouk in druge oblike praktičnega dela;

priprava seminarских nalog in druge oblike samostojnega ali skupinskega dela (Zakon o gimnazijah, 1996). Slednje oblike bi bile za srednjo šolo tudi najbolj ustrezne za vključevanje preučevanja krajevne zgodovine.

Tudi 68. člen Zakona o srednjih poklicnih in strokovnih šolah predvideva različno izobraževalno delo, ki bi lahko vključevalo krajevno zgodovino, in sicer pouk splošno-izobraževalnih in strokovno-teoretičnih predmetov ter vaje, praktični pouk, interesne dejavnosti, strokovne ekskurzije, delovno prakso, seminarje in drugo samostojno študijsko delo (Zakon o srednjih poklicnih in strokovnih šolah, 1996).

Šole bi lahko organizirale takšne dejavnosti, ki bi spodbujale raziskovanje krajevne zgodovine. Obiski lokalnih institucij (muzejev, galerij, arhivov idr.) bi morali biti načrtovani že v šolskem letnem delovnem načrtu.

Šolski projekti, partnerstvo šol in s tem partnerstvo krajev bi moralo imeti večkratno izmenjavo učencev, dopisovanje med učenci in možnosti predstavitve svojega kraja. Tudi dnevi odprtih vrat šol bi morali več pozornosti posvečati predstavitvi domačega okolja in krajevne zgodovine skozi oči učencev.

Stradling npr. za skupne projekte šol predlaga izmenjavo informacij o novejši zgodovini kraja, v kateri stoji šola, preučevanje skupnih vezi med kraji in njihove spremembe v preteklosti. Poudarja tudi pomen študije primerov, npr. oseb, skupnosti ljudi, dogodkov v domačem kraju, ki niso imeli pomembne vloge le v zgodovini kraja, ampak tudi naroda oz. države (Stradling, 2004, str. 15).

Krajevna zgodovina je primerna za medpredmetne projekte. Za medpredmetno preučevanje domačega kraja so npr. v devetletki primerni t. i. dnevi dejavnosti. »Cilji dni dejavnosti so omogočiti učenkam in učencem utrjevanje in povezovanje znanja, pridobljenega

pri posameznih predmetih in predmetnih področjih, uporabljanje tega znanja in njegovo nadgrajevanje s praktičnim učenjem v kontekstu medsebojnega sodelovanja in odzivanja na aktualne dogodke v ožjem in širšem družbenem okolju» (Dnevi dejavnosti, 2007).

Zanimive so tudi že predlagane vsebine za dneve dejavnosti, med katerimi smo izbrali tiste, ki se dopolnjujejo z domačim krajem, in sicer:

- »priprava in izvedba ogleda zgodovinskih spominskih krajev, kulturnih spomenikov ter naravnih in kulturnih znamenitosti, posebej rojstnih krajev osrednjih slovenskih književnih, glasbenih in likovnih ustvarjalcev (vsi učenci in učenke naj bi obiskali Prešernov in Cankarjev rojstni kraj),
- obisk filmskega ali dramskega gledališča (vsaj enkrat letno) oziroma kulturno-umetniške ustanove (knjižnice, arhiva, muzeja, galerije, koncertne dvorane, operne hiše), ogled knjižne, likovne, fotografske ali kartografske razstave,
- raziskovalne dejavnosti v povezavi s spoznavanjem in varovanjem naravne in kulturne dediščine,
- pisanje umetnostnih in neumetnostnih besedil (izdelava naloge ob obisku kulturne znamenitosti, projektno delo Naš kraj: opis naselja, vasi, ulice, bloka, hiše ter njihove neposredne okolice, življenja prebivalcev, pojavov in dejavnosti v kraju, raziskava kulturnega izročila kraja ipd.« (prav tam).

Zato bi bile zanimive nadaljnje empirične raziskave, npr. v kolikšni meri je krajevna zgodovina dejansko vključena v različne šolske dejavnosti v osnovnih in srednjih šolah.

Vsak predmet bi moral konkretne primere vzeti iz domačega okolja, kar velja za zgodovino pri vseh zgodovinskih obdobjih (npr. ogledi in obiski muzejev, arhivov, arheoloških najdb, krajevnih spomenikov, gradov, cerkva, gradb itd.).

Založbe naj bi izdale več priročnikov in gradiv na temo posameznih krajev. Gradiva naj bi poleg geografskih in zgodovinskih

vsebin zajemala tudi vsebine za druge osnovnošolske in srednješolske predmete (za učitelje in učence).

Nujno bi bilo izobraževanje in izpopolnjevanje učiteljev ter drugih pedagoških delavcev, da bi krajevno zgodovino lažje in ustrezneje vključevali v pouk pri vseh predmetih, zlasti pa pri pouku zgodovine.

Pri vključevanju krajevne zgodovine v učni proces bi imeli pomembno vlogo tudi lokalni muzeji, arhivi in druge ustanove, ki hranijo krajevne vire, saj bi lahko skupaj s šolami pripravili pedagoške dejavnosti o krajevni zgodovini.

V učnih načrtih za zgodovino predlagamo, naj bo vsaj ena obvezna širša tema posvečena krajevni zgodovini, zlasti v osnovni šoli, v srednji šoli pa vsaj kot izbirna tema. Med vsebinami bi bile v ospredju vsebine vsakdanjega življenja v različnih obdobjih ter gospodarsko-družbene in kulturne vsebine domačega kraja.

Pri učbenikih za zgodovino predlagamo, da bi slikovno in pisno gradivo predstavljalo več konkretnih primerov iz različnih slovenskih krajev.

Ravno tako pa naj bi naloge oz. vprašanja v učbenikih usmerjala učence oz. dijake k preučevanju krajevne zgodovine.

Pri pouku zgodovine priporočamo večjo uporabo dejavnih načinov šolskega dela, ki jih tudi učni načrti predlagajo, in sicer projektno delo, terensko delo, sodelovalno skupinsko delo, raziskovalno delo, muzejsko delo, ekskurzija (Trškan, 2007a).

Ocenjevanje pri zgodovini naj vključuje vsaj eno ocenjeno obveznost (pisna, ustna, praktična idr.), povezano z vsebinami domačega kraja oz. krajevno zgodovino.

Zaključna misel

Zaključimo lahko, da preučevanje krajevne zgodovine povečuje radovednost za raziskovanje kulturnih znamenitosti, opazovanje pokrajine in predmetov ter pri mladih spodbuja različne družbene vrednote, kot so prijaznost, prijateljstvo, solidarnost, družabništvo, tolerantnost, pravičnost, gostoljubnost itd. Mladi tako lažje postanejo aktivni posamezniki, ki se odgovorno vključujejo v poklicno življenje, družbo in lokalno skupnost, saj se zavedajo vrednot in enkratnosti domačega okolja.

Tudi Weber je menil, da je za uspešno 'subjektivizacijo' učencev pomembna »zveza med krajevnim zgodovinskim okoljem in poukom zgodovine. Gre za vprašanje, kako krajevna zgodovina prispeva k umevanju širših zgodovinskih pojavov, kako vpliva na začetek razvoja dispozicij za raziskovalno delo učenca in kako proučevanje krajevne zgodovine prispeva k vrednotenju preteklosti zaradi umevanja problemov sodobnega sveta« (Weber, 1981, str. 12).

Učenci naj bi tako najprej razvili pozitiven in spoštljiv odnos do naravne in kulturne dediščine v domačem, kasneje pa tudi v širšem evropskem prostoru. V Republiki Sloveniji bi zato morali krajevni zgodovini v osnovnih in srednjih šolah posvetiti v prihodnosti več pozornosti.

LITERATURA

- Alderton, David (1995). A teacher's guide to using industrial sites. English Heritage.
- Audigier, François (2002). Osnovni pojmi in ključne kompetence izobraževanja za demokratično državljanstvo. Ljubljana: Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK: i2.
- Balkovec Debevec, Marjetka (2002). Šolstvo na Slovenskem od 1963 do 1991. V: Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja III. (od 1918 do 1991): katalog stalne razstave. Ljubljana: Slovenski šolski muzej, str. 115–120.
- Cencič, Majda (1993). Raziskovanje šolske zgodovine. V: Šolska kronika – Zbornik za zgodovino šolstva. 26, str. 13–18.
- Ciperle, Jože (1980). Razstava Učbeniki za pouk zgodovine na slovenskem. V: Zbornik za historiju školstva i prosvjete. 13, str. 152–154.
- Citizenship. Using the evidence of the historic environment. (2004). A teacher's guide. English Heritage.
- Collins, Fiona; Hollinshead, Liz (2000). English and the Historic Environment. A teacher's guide. English Heritage.
- Copeland, Tim (1994). A teacher's guide to using castles. English Heritage.
- Demarin, Josip (1969). Pouk zgodovine v osnovni šoli. Ljubljana: DZS.
- Dnevi dejavnosti. http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/program_drugo/Dnevi_dejavnosti.pdf (26. 8. 2007).
- Državljsanska vzgoja v Evropi. (2005). Eurydice, informacijsko omrežje o izobraževanju v Evropi. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Durbin, Gail (1993). A teacher's guide to using historic houses. English Heritage.
- Enciklopedija Slovenije. 9 (Plo-Ps). (1995). Ljubljana: MK.
- Enciklopedija Slovenije. 12 (Slovenska-Sz). (1998). Ljubljana: MK.

- Enciklopedija Slovenije. 14 (U-We). (2000). Ljubljana: MK.
- Faletič Jan, Nataša (2004). Ekskurzija in terensko delo pri zgodovini v osnovni šoli. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Fowler, Simon (2001). Starting out in local history. Newbury, Berkshire: Countryside books.
- Gimnazijski program. (1992). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
- Ivanšek, Drago (1995). Pomen ekskurzij za vzgojno-izobraževalno delo. Zgodovina v šoli. Letnik IV. Št. 4, str. 38–42.
- Ivanuš Grmek, Milena (1999). Učni načrti obveznega šolanja po letu 1944 v Sloveniji. V. Sodobna pedagogika. Letnik 50. Št. 4, str. 154–169.
- Justin, Janez (2006). Državlјanska vzgoja: Slovenija in Evropa. V: Državlјanska in domovinska vzgoja: zbornik. Slovenska Bistrica: Beja, str. 90–99.
- Krašovec, Katja (2006). Lokalna zgodovina pri pouku zgodovine na celjskih osnovnih šolah. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Kunaver, Vojko (2000). Kratke ekskurzije v bližino šole pri pouku zgodovine. V: Vzgoja in izobraževanje. Letnik IX. Št. 1, str. 27–30.
- Lockey, Malcolm; Walmsley, David (1999). Art and the Historic Environment. A teacher's guide. English Heritage.
- Marcus, Susanna; Barker, Rosie (1997). Using historic parks and gardens. A teacher's guide. London: English heritage.
- Morris, Richard; Corbishley, Mike (1996). Churches, Cathedrals and Chapels. A teacher's guide. English heritage.
- Novak, Drago (1991). Zgodovinske interesne dejavnosti v naši šoli. Zgodovinski krožki. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Obvestila osnovnim šolam za šolsko leto 1990/1991. (1990). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Obvestila osnovnim šolam za šolsko leto 1991/1992. (1991). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Obvestila osnovnim šolam za šolsko leto 1992/1993. (1992). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Obvestila osnovnim šolam za šolsko leto 1993/1994. (1993). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

- Obvestila osnovnim šolam za šolsko leto 1994/1995. (1994). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Obvestila osnovnim šolam za šolsko leto 1995/1996. (1995). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Obvestila osnovnim šolam za šolsko leto 1996/1997. (1996). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Obvestila osnovnim šolam za šolsko leto 1997/1998. (1997). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Obvestila osnovnim šolam za šolsko leto 1998/1999. (1998). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Obvestila osnovnim šolam za šolsko leto 1999/2000. (1999). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Obvestila srednjim šolam za delo v triletnih in štiriletnih smereh izobraževanja v šolskem letu 1990/1991. (1990). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Obvestila srednjim šolam za šolsko leto 1992/1993. (1992). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Obvestila srednjim šolam za šolsko leto 1993/1994. (1993). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Obvestila srednjim šolam za šolsko leto 1994/1995. (1994). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Obvestila srednjim šolam za šolsko leto 1995/1996. (1995). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Obvestila srednjim šolam za šolsko leto 1996/1997. (1996). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Obvestila srednjim šolam za šolsko leto 1997/1998. (1997). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Obvestila srednjim šolam za šolsko leto 1998/1999. (1998). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Obvestila srednjim šolam za šolsko leto 1999/2000. (1999). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Ostanek, France (1988). Pomen šolskih kronik za krajevno zgodovino. V: Zbornik za povijest školstva i prosvjete – Zbornik za zgodovino školstva. 21, str. 121–133.
- Pretnar, Bogi (2000). Devetletka od A do Ž. Ljubljana: Delo.
- Sardoč, Mitja (2005). Državlјanska vzgoja v Evropi: izzivi, vprašanja in dileme. V: Državlјanska vzgoja v Evropi. Eurydice,

- informacijsko omrežje o izobraževanju v Evropi. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, str. 3–9.
- Sardoč, Mitja (2006). Državljanstvo in državljanska vzgoja. V: Državljanska in domovinska vzgoja: zbornik. Slovenska Bistrica: Beja, str. 100–107.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika. (1993). Ljubljana: DZS.
- Stradling, Robert (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Štucin, Ana (1977). Iz diskusije. V: Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. Letnik 25. Št. 2, str. 125–126.
- Trampuš, Cirila (1998). Obiščimo muzej. Ljubljana: DZS.
- Trampuš, Cirila; Snoj, Damjan (2005). Zgoščenka Emona: priročnik za učitelje. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Trškan, Danijela (2001). Didaktično-metodična struktura sodobnih učnih načrtov za srednješolsko zgodovino v Sloveniji, Franciji, Veliki Britaniji in mednarodnih šolah. V: Zgodovinski časopis. Letnik 55. Št. 2, str. 255–268.
- Trškan, Danijela (2002). Metodična struktura sodobnih srednješolskih učbenikov za zgodovino. V: Zgodovinski časopis. Letnik 56. Št. 2–3, str. 465–478.
- Trškan, Danijela (2004). Učenje zgodovine z odkrivanjem – terensko delo. V: Zbornik. Ljubljana: Center šolskih in obšolskih dejavnosti, str. 41–53.
- Trškan, Danijela (2005). Lokalna zgodovina v učnih načrtih za osnovno in srednjo šolo. V: Nečak, Dušan (ur.). Stiplovškov zbornik. Historia. 10. Ljubljana: Oddelek za zgodovino, str. 345–358.
- Trškan, Danijela (2006). Učenje zgodovine z odkrivanjem in terenske metode dela. V: Zgodovina v šoli. Letnik XV. Št. 3–4, str. 59–64.
- Trškan, Danijela (2007a). Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Trškan, Danijela (2007b). Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem: Naloge malo drugače. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Trškan, Danijela (2007c). Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem: Naloge malo drugače. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut

- Filozofske fakultete. http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/Zgodov/DA-NIJELA/DIDAKTIKAZGODOVINE/_private/Narava/Projekt/naloge.pdf (13. 6. 2007).
- Weber, Tomaž (1981). Teorija in praksa pouka zgodovine v osnovni šoli. Ljubljana: DZS.
- Weber, Tomaž (1987). Od tradicionalnega do integralnega učbenika zgodovine na Slovenskem (formalni in vsebinsko-idejni vidiki snovanja). V: Sodobna pedagogika. Letnik 38, št. 2–3, str. 184–190.
- Weber, Tomaž (1994a). Načrtovano (projektno) in celostno (integri-rano) delo pri pouku zgodovine v razredu ali na terenu (muzeju, galeriji in arhivu). Zgodovina v šoli. Letnik III. Št. 1, str. 30–42.
- Weber, Tomaž (1994b). Razlikujmo načine in namene stvarnega pouka pri zgodovinskem delu (ekskurzije). Zgodovina v šoli. Letnik III. Št. 4, str. 30–36.
- Zakon o gimnazijah. Uradni list RS 12/1996 z dne 29. 2. 1996. <http://zakonodaja.gov.si/> (19. 8. 2007).
- Zakon o osnovni šoli. Uradni list RS 12/1996 z dne 29. 2. 1996. <http://zakonodaja.gov.si/> (19. 8. 2007).
- Zakon o srednjih poklicnih in strokovnih šolah. Uradni list RS 12/1996 z dne 29. 2. 1996. <http://zakonodaja.gov.si/> (19. 8. 2007).
- Zgonik, Mavricij (1968). Zgodovina v sodobni šoli. Ljubljana: DZS.
- Žalec, Bojan (2006). Pomen domovinske edukacije. V: Državljska in domovinska vzgoja: zbornik. Slovenska Bistrica: Beja, str. 70–81.
- Židan, Alojzija (2007). Vzgoja za evropsko demokracijo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

UČBENIKI

- Berzelak, Stane (1992). Zgodovina 2 za tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: DZS.
- Berzelak, Stane (1996). Zgodovina 1 za tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: Modrijan.
- Berzelak, Stane (1999). Zgodovina 2 za tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: Modrijan.

- Berzelak, Stane (2002). Srednji in novi vek: zgodovina za 2. letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan.
- Berzelak, Stane (2002). Stare dobe: zgodovina za 1. letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan.
- Binter, Bogdan; Petauer, Leopold (1947). Zgodovina starega veka za prvi razred srednjih šol. Ljubljana: DZS.
- Binter, Bogdan (1952). Zgodovina južnih Slovanov za drugi razred gimnazije. Ljubljana: DZS.
- Binter, Bogdan (1959). Zgodovina južnih Slovanov za šesti razred osnovnih šol. Ljubljana: DZS.
- Božič, Branko; Trojar, Štefan (1980). Zgodovina za tehniške šole: Ljubljana: DZS.
- Božič, Branko; Weber, Tomaž (1976). Zgodovina za šesti razred. Ljubljana: DZS.
- Božič, Branko; Weber, Tomaž (1978). Zgodovina za osmi razred. Ljubljana: DZS.
- Božič, Branko; Weber, Tomaž (1982). Zgodovina 2. Ljubljana: DZS.
- Božič, Branko; Weber, Tomaž (1990). Zgodovina 6. Ljubljana: DZS.
- Božič, Branko; Weber, Tomaž (1990). Zgodovina 8. 3., delno dopolnjen natis. Ljubljana: DZS.
- Božič, Branko; Weber, Tomaž (1991). Zgodovina 2. 7., delno dopolnjena izdaja. Ljubljana: DZS.
- Božič, Branko; Weber, Tomaž; Prunk, Janko (1978). Zgodovina 2⁻² Druga svetovna vojna in svet po njej. Ljubljana: DZS.
- Božič, Branko; Weber, Tomaž; Prunk, Janko (1978). Zgodovina 2. Novejša zgodovina. Ljubljana: DZS.
- Brodnik, Vilma; Jernejčič, Robert A.; Radonjič, Zoran; Urankar-Dornik, Tjaša (1997). Zgodovina 1. Učbenik za prvi letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.
- Cvirn, Janez; Hriberšek Balkovec, Elizabeta; Studen, Andrej (2000). Koraki v času. Novi vek. Zgodovina za 7. razred osemletke. Ljubljana: DZS.
- Cvirn, Janez; Studen, Andrej (2005). Zgodovina 3. Učbenik za tretji letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.
- Dolenc, Ervin; Gabrič, Aleš (2002). Zgodovina 4: učbenik za 4. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.

- Dolenc, Ervin; Gabrič, Aleš; Rode, Marjan (2002). Koraki v času. 20 stoletje: zgodovina za 8. razred osemletke in 9. razred devetletke. Ljubljana: DZS.
- Dolenc, Ervin; Gabrič, Aleš; Rode, Marjan (1998). Koraki v času – 20. stoletje: zgodovina za 8. razred. Ljubljana: DZS.
- Galkin, I. S.; Zubok, L. I.; Notovič, F. O.; Hvastov, V. M. (1947). Zgodovina novega veka 1870–1918. Ljubljana: DZS.
- Gestrin, Ferdo (1953). Zgodovina za tretji razred nižjih gimnazij. Ljubljana: DZS.
- Gestrin, Ferdo (1957). Zgodovina za tretji razred nižjih gimnazij. Ljubljana: DZS. (Spremenjena izdaja).
- Gestrin, Ferdo; Hainz, Jože; Mikuž, Metod (1956). Zgodovina za IV. razred nižjih gimnazij. Ljubljana: MK.
- Gestrin, Ferdo; Hainz, Jože; Mikuž, Metod (1958). Zgodovina za VIII. razred osnovne šole. Ljubljana: MK.
- Gestrin, Ferdo; Melik, Vasilij (1986). Zgodovina 7. Ljubljana: DZS.
- Granda, Stane; Rozman, Franc (1999). Zgodovina 3. Učbenik za tretji letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.
- Grobelnik, Ivan (1963). Zgodovina za sedmi razred osnovnih šol. Ljubljana: DZS.
- Grobelnik, Ivan (1971). Zgodovina za gimnazije in sorodne srednje šole II. Ljubljana: DZS.
- Grobelnik, Ivan (1976). Zgodovina za 2. razred srednjih šol. Ljubljana: DZS.
- Grobelnik, Ivan (1979). Zgodovina 1. Od praskupnosti do kapitalizma. Preizkusno gradivo za učence. Ljubljana: DZS.
- Grobelnik, Ivan (1992). Zgodovina 3. Ljubljana: DZS.
- Grobelnik, Ivan (1981). Zgodovina I. Poskusni učbenik. Ljubljana: DZS.
- Grobelnik, Ivan; Voje, Nace (1983). Zgodovina 3. Ljubljana: DZS.
- Grobelnik, Ivan (1986). Zgodovina I. Dopolnjena izdaja. Ljubljana: DZS.
- Grobelnik, Ivan; Koropec, Jože; Krasovski, Anatol; Terseglav, Franc (1964). Zgodovina za II. razred gimnazije. Ljubljana: MK.
- Grobelnik, Ivan; Voje, Ignacij (1990). Zgodovina 2. Ljubljana: DZS.
- Gross, Mirjana (1965). Zgodovina za tretji razred gimnazije. Ljubljana: DZS.

- Hozjan, Andrej; Potočnik, Dragan (2000). Zgodovina 2: učbenik za 2. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.
- Hudales, Oskar (1948). Zgodovina za nižje strokovne šole. Drugi del. Ljubljana: DZS.
- Hudales, Oskar (1947). Zgodovina za nižje strokovne šole. Prvi del. Ljubljana: DZS.
- Hudales, Oskar (1948). Zgodovina za nižje strokovne šole. Druga popravljena izdaja. Ljubljana: DZS.
- Janša-Zorn, Olga; Kastelic, Ana; Škraba, Gabrijela (2004). Spoznavamo zgodovino. Zgodovina za 6. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
- Janša-Zorn, Olga; Mihelič, Darja (2005). Koraki v času. Od prazgodovine skozi stari in srednji vek. Učbenik za 7. razred devetletke. Ljubljana: DZS.
- Janša-Zorn, Olga; Mihelič, Darja (1994). Stari in srednji vek: zgodovina za 6. razred osnovne šole. Ljubljana: DZS.
- Janša-Zorn, Olga; Mihelič, Darja (2001). Stari in srednji vek: zgodovina za 6. razred osnovne šole. Četrta popravljena izdaja. Ljubljana: DZS.
- Jefimov, A. V. (1949). Zgodovina novega veka 1789–1870. Ljubljana: DZS.
- Kern, Ana Nuša; Nečak, Dušan; Repe, Božo (1997). Naše stoletje: zgodovina za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
- Kosminski, E. A. (1948). Zgodovina srednjega veka. Ljubljana: DZS.
- Kremenšek, Marija; Trojar, Štefan (1984). Zgodovina 4. Ljubljana: DZS.
- Kremenšek, Marija (1989). Zgodovina 1. Ljubljana: DZS.
- Melik, Vasilij; Gestrin, Ferdo (1973). Zgodovina za sedmi razred. Ljubljana: DZS.
- Metelko, Antonija (1963). Zgodovina za šesti razred osnovne šole. Ljubljana: DZS.
- Metelko, Antonija (1971). Zgodovina za šesti razred osnovne šole. Druga, predelana izdaja. Ljubljana: DZS.
- Metelko, Antonija (1974). Zgodovina za šesti razred osnovne šole. Tretja, predelana izdaja. Ljubljana: DZS.
- Mikuž, Metod (1967). Zgodovina za četrti razred gimnazij. Ljubljana: DZS.

- Mišulin, A. V. (1946). Zgodovina starega veka. Ljubljana: DZS.
- Muhr, Oton (1948). Zgodovina za prvi razred nižjih srednjih šol. Trst: Zavezniška vojaška uprava Britansko – ameriški pas Svobodnega tržaškega ozemlja. Urad za prosveto.
- Nešović, Branimir; Prunk, Janko (1993). 20. stoletje. Zgodovina za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: DZS.
- Novak, Franci; Globočnik, Janez; Globočnik, Milena (1999). Zgodovina. Družboslovje. Ljubljana: DZS.
- Otič, Marta (1999). Družboslovje. Zgodovina. Ljubljana: MK.
- Pečnik, Marija; Pogačnik, Janko; Roš, Fran (1952). Zgodovina za osnovne šole. Ljubljana: DZS.
- Petauer, Leopold (1954). Zgodovina za V. razred gimnazije. Ljubljana: DZS.
- Petauer, Leopold (1956). Zgodovina starega veka za prvi razred gimnazije. Ljubljana: DZS.
- Petauer, Leopold (1960). Zgodovinska učna snov za šesti razred osnovnih šol. I. snopič. Ljubljana: DZS.
- Petauer, Leopold (1962). Zgodovina za gimnazije I. Ljubljana: MK.
- Petauer, Leopold (1969). Zgodovina za gimnazije in sorodne srednje šole I. Ljubljana: DZS.
- Razpotnik, Jelka; Snoj, Damjan (2005). Raziskujem preteklost 9. Učbenik za 9. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus.
- Repe, Božo (1995). Naša doba: oris zgodovine 20. stoletja: učbenik za 4. razred gimnazije. Ljubljana: DZS.
- Repe, Božo (1998). Sodobna zgodovina: zgodovina za 4. letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan.
- Repe, Božo (2005). Sodobna zgodovina: zgodovina za 4. letnik gimnazij. Prenovljena in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Modrijan.
- Rode, Marjan; Tawitian, Elissa (2004). Prvi koraki v preteklost: Zgodovina za 6. razred devetletke. Ljubljana: DZS.
- Simonič Mervic, Karmen (2003). Stari svet: zgodovina za 7. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
- Škerl, France (1969). Zgodovina za osmi razred osnovnih šol. Ljubljana: DZS.
- Šturm, Roža (1949). Zgodovina starega veka za višje srednje šole. Trst: Zavezniška vojaška uprava Britansko – ameriški pas Svobodnega tržaškega ozemlja. Urad za prosveto.

- Šturm, Roža (1950a). Zgodovina srednjega veka za višje razrede srednjih šol. Trst: Zavezniška vojaška uprava Britansko – ameriški pas Svobodnega tržaškega ozemlja. Urad za prosveto.
- Šturm, Roža (1950b). Zgodovina novega veka za višje razrede srednjih šol. Trst: Zavezniška vojaška uprava Britansko – ameriški pas Svobodnega tržaškega ozemlja. Urad za prosveto.
- Titl, Julij (1968). Zgodovina za poklicne šole. Ljubljana: DZS.
- Urankar, Pavle (1975). Zgodovina za 1. razred ekonomske šole. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum.
- Urankar, Pavle (1976). Zgodovina za 2. razred ekonomske šole. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum.
- Urankar, Pavle (1978). Zgodovina za 3. razred ekonomske šole. Izpopolnjena izdaja. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum.
- Urankar, Pavle; Šumi, Janez (1970). Zgodovina za srednje tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: Dopisna delavska univerza.
- Zgodovina srednjega veka. (1951). Prirejeno po E. A. Kosminskem. Ljubljana: DZS.
- Žvanut, Maja; Vodopivec, Peter (1995). Vzpon meščanstva: zgodovina za 7. razred osnovne šole. Ljubljana: Mihelač in Nešović.
- Žvanut, Maja; Vodopivec, Peter (2000). Vzpon meščanstva: zgodovina za 8. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.

UČNI NAČRTI, PREDMETNIKI, KATALOGI IN PROGRAMI

- Dveletni in triletni programi poklicnih šol. (1991). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
- Gimnazija. Gradivo za sestavo predmetnika in učnega načrta. (1962). Ljubljana: Zavod za napredek šolstva LRS.
- Gimnazija. Gradivo za sestavo predmetnika in učnega načrta. (1964). Ljubljana: DZS.
- Gimnazija. Predmetnik in učni načrt. (1975). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
- Gimnazijski program. (1992). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.

- Iz odbora za strokovno šolstvo: 1. Učni načrti in predmetniki, V: Objave Sveta za prosveto in kulturo vlade LRS. Leto II. V Ljubljani, dne 25. 9. 1951, št. 10, str. 3–8.
- Katalog znanja – Družboslovje (Geografija, zgodovina in državljanska vzgoja). Srednje poklicno izobraževanje. Šolski sistem. 210 ur. Določil SSRSSI na 16. seji, 18. 6. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/spDRU_KZss210.htm (26. 8. 2007).
- Katalog znanja – Družboslovje (Geografija, zgodovina in državljanska vzgoja). Nižje poklicno izobraževanje. 190 ur. Določil SSRSSI na 16. seji, 18. 6. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/npDRS_KZ190.htm (26. 8. 2007).
- Katalog znanja – Družboslovje (Geografija, zgodovina in državljanska vzgoja). Srednje poklicno izobraževanje. Dualni sistem. 105 ur. Določil SSRSSI na 16. seji, 18. 6. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/spDRU_KZds105.htm (26. 8. 2007).
- Katalog znanja – Družboslovje. Nižje poklicno izobraževanje. 85 ur. Določil SSRSSI na 16. seji, 18. 6. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/npDRS_KZ85.htm (26. 8. 2007).
- Katalog znanja iz zgodovine v osnovni šoli. (1992). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.
- Katalog znanja. Družboslovje. Srednje poklicno izobraževanje. 132 ur. Določil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 63. seji, 18. 12. 2003. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/SPI_as_druzboslovje.htm (26. 8. 2007).
- Katalog znanja. Zgodovina. Srednje poklicno-tehniško izobraževanje. 105 ur. Določil SSRSSI na 23. seji, 17. 12. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/pt_ZGO_KZ_105.htm (26. 8. 2007).
- Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno in tehniško izobraževanje. Prilagoditev za šole z italijanskim učnim jezikom. 140 ur. Katalog znanj je določil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 42. seji, dne 19. 4. 2001, sklep št. 5. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/st_ZGO_ITA_KZ_140.htm (26. 8. 2007).

- Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno in tehniško izobraževanje (DV). 140 ur. Katalog znanj je določil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 42. seji, dne 19. 4. 2001, sklep št. 5. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/st_ZGO_DV_KZ_140.htm (26. 8. 2007).
- Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno izobraževanje. 140 ur. Določil SSRSSI na 17. seji, 7. 7. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/st_ZGO_KZ_140.htm (26. 8. 2007).
- Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno izobraževanje. 210 ur. Določil SSRSSI na 33. seji, 27. 1. 2000. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/st_ZGO_KZ_210.htm (26. 8. 2007).
- Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno izobraževanje. Poklicno-tehniško izobraževanje. 70 ur. Določil SSRSSI na 23. seji, 17. 12. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/pt_ZGO_KZ_70.htm (26. 8. 2007).
- Klasična gimnazija. (1997). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Kurikularna prenova gimnazijskega izobraževanja. (Splošna gimnazija brez klasične gimnazije). (1996). Gradivo za obravnavo na Nacionalnem kurikularnem svetu in Strokovnem svetu za splošno izobraževanje. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Minimalni obseg snovi za gimnazijske učne načrte. V: Objave Sveta za šolstvo LRS, Sveta LRS za strokovno izobraževanje, Sveta za kulturo in prosveto LRS, Sveta za znanost LRS, Zavoda za napredek šolstva LRS, Zavoda LRS za strokovno izobraževanje. Leto XIII. Ljubljana, v novembru 1962, št. 4, IV., str. 82–98.
- Minimalni pogoji predmetnika za učni načrt gimnazije. (1962). Ljubljana: Zavod za napredek šolstva. LRS. Ljubljana.
- Minimalni učni načrt za splošnoizobraževalne predmete v tistih vajejskih, industrijskih in drugih šolah s praktičnim poukom, ki se preosnavljajo v poklicne šole. V: Objave. Republiški sekretariat za šolstvo. Leto XV. Ljubljana, v februarju 1964, št. 1, IV.
- Navodila za šolsko leto 1949/50. Predmetnik za gimnazije v š. l. 1949/50. V: Objave Ministrstva za prosveto LR Slovenije. Leto I. V Ljubljani dne 15. 8. 1949, št. 3, I.-1. in 2., str. 1–2.

- Navodilo za uporabo predmetnikov in učnega načrta za prve štiri razrede niže organiziranih šol. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS: Leto II. V Ljubljani, dne 20. 11. 1950, št. 2, str. 2–4.
- Novi in prenovljeni srednješolski izobraževalni programi (šolsko leto 2004/2005). <http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/> (26. 8. 2007).
- Novi predmetniki za gimnazije in klasične gimnazije. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto VI. V Ljubljani, dne 5. 8. 1955, št. 4, IV., str. 3–4.
- Novi predmetniki za višje gimnazije in klasične gimnazije. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto V. V Ljubljani, dne 25. 8. 1954, št. 6, IV., str. 4–6.
- Obvezni predmetnik in učni načrt osnovne šole. (1983). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
- Osnovna šola. Učni načrt. Zgodovina. 6. razred: 35 ur, 7. razred: 70 ur, 8. razred: 70 ur, 9. razred: 64 ur. Sprejeto na 20. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 29. 10. 1998. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).
- Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. (1973). Ljubljana: Zavod za šolstvo SR Slovenije.
- Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. (1975). 1. zvezek. Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.
- Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. (1975). 2. zvezek. Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.
- Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. (1975). 6. zvezek. Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.
- Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. (1979). Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.
- Osnutki minimalnih učnih načrtov za splošno izobraževalne predmete v poklicnih šolah. (1962). Ljubljana: Zavod za strokovno izobraževanje.
- Posodobitev sedaj veljavnega učnega načrta za zgodovino. Priloga k sedaj veljavnemu učnemu načrtu. Sprejeto na 27. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 8. 4. 1999. http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/razvoj_solstva/evalvacija/pdf/zgodovina (18. 8. 2007).

- Predmetnik in učni načrt za osnovne šole. V: Objave Sveta za šolstvo LRS – Sveta za kulturo in prosveto LRS – Sveta za znanost LRS – Zavoda za proučevanje šolstva LRS. Posebna izdaja. Ljubljana, avgusta 1959, II.
- Predmetni katalog za predmet: Družboslovje. 350 ur. (Geografija, zgodovina in državljska vzgoja) v srednjem poklicnem izobraževanju – šolski sistem. Določil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 52. seji, dne 4. 7. 2002. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/spDRS_KZss350.htm (26. 8. 2007).
- Predmetnik devetletne osnovne šole, sprejet na 19. seji strokovnega sveta Republike Slovenije za splošno izobraževanje, dne 15. 10. 1998. <http://www.mss.gov.si/index.php?id=10035> (18. 9. 2007).
- Predmetnik in učni načrt osnovne šole. (1983). Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.
- Predmetnik in učni načrt za osnovne šole. (1962). Ljubljana: DZS.
- Predmetnik in učni načrt za osnovno šolo. (1969). Ponatis iz objav republiškega sekretariata za prosveto in kulturo 15. 6. 1966, št. 2, 3, 4, 5. Ljubljana: Prosvetni delavec.
- Predmetnik in učni načrt za VI., VII. in VIII. razred osnovne šole v LR Sloveniji. V: Objave Sveta za šolstvo LRS – Sveta za kulturo in prosveto LRS – Sveta za znanost LRS – Zavoda za proučevanje šolstva LRS. Letnik XI. Ljubljana, avgusta 1960, št. 4.
- Predmetnik za gimnazije in klasične gimnazije. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto V. V Ljubljani, dne 25. 1. 1954, št. 1, XIV., str. 9–10.
- Predmetnik za nižje in višje gimnazije ter klasične gimnazije za šolsko leto 1952/53. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto III. V Ljubljani, dne 14. 8. 1952, št. 5, III., str. 9.
- Predmetnik za nižje in višje gimnazije ter klasične gimnazije za šolsko leto 1953/54. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto IV. V Ljubljani, dne 5. 9. 1953, št. 5, III., A, str. 2.
- Predmetnik za nižje in višje razrede gimnazije za šolsko leto 1951/52 in nadalje. Predmetnik za klasične gimnazije za šolsko leto 1951/52 in nadalje. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto II. V Ljubljani, dne 15. 8. 1951, št. 9, B in C, str. 1–2.

- Predmetnik za Srednjo vzgojiteljsko šolo. Predmetnik za ekonomske srednje šole. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo vlade LRS. Leto VII. V Ljubljani, dne 15. 4. 1956, št. 3, III. in IV., str. 4.
- Predmetnik za višjo stopnjo osnovnih šol in nižje gimnazije. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto V. V Ljubljani, dne 25. 8. 1954, št. 6, V., str. 6.
- Predmetniki prenovljenih vzgojno-izobraževalnih programov v srednjem izobraževanju. (1987). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
- Predmetniki srednjih šol in šol po zakonu o poklicnem izobraževanju in urejanju učnih razmerij. (1975). Ljubljana: Republiški zavod za zaposlovanje.
- Predmetniki za srednje šole in šole organizirane po zakonu o poklicnem izobraževanju in urejanju učnih razmerij. (1978). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
- Predmetniki za strokovne šole s praktičnim poukom. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo vlade LRS. Leto III. V Ljubljani, dne 24. 11. 1952, št. 6, XV., str. 14–17.
- Predmetniki, določeni z vzgojnoizobraževalnimi programi za pridobitev strokovne izobrazbe v srednjem izobraževanju. (1981). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
- Predmetniki, določeni z vzgojnoizobraževalnimi programi za pridobitev strokovne izobrazbe v srednjem izobraževanju. Druga izpopolnjena izdaja. (1981). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
- Program življenja in dela osnovne šole. 1. zvezek. Smernice za delo osnovnih šol. Obvezni predmetnik osnovne šole. (1984). Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.
- Program življenja in dela osnovne šole. 3. zvezek. Družbenoekonomsko vzgojno izobraževalno področje. (1984). Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.
- Sklepi Odbora za splošnoizobraževalno šolstvo. II. Osemletne šole. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto IV. V Ljubljani, dne 28. 2. 1953, št. 1, IV, str. 2–4.
- Skupna programska osnova v usmerjenem izobraževanju. Predmetnik in učni načrti (delovni osnutek). (1977). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.

- Skupna vzgojnoizobrazbena osnova v usmerjenem izobraževanju. (1979). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
- Smernice za delo osnovnih šol. (1982). Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.
- Smernice za oblikovanje vzgojnoizobraževalnih programov v usmerjenem izobraževanju. (1980). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Smernice za oblikovanje vzgojnoizobraževalnih programov v usmerjenem izobraževanju s komentarjem. (1983). Ljubljana: Časopisni zavod Uradni list SR Slovenije.
- Smernice za organizacijo pouka v gimnazijah. V: Objave. Republiški sekretariat za šolstvo SRS. Leto XV. Ljubljana, 10. 8. 1964, št. 2, V., str. 61–63.
- Spremembe k učnemu načrtu za gimnazije. Šolsko leto 1946/47. (1946). Ljubljana: DZS.
- Srednješolski izobraževalni programi II. (šolski leti 2001/2002 in 2002/2003). <http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2001/programi/> (26. 8. 2007).
- Srednješolski izobraževalni programi II. (šolsko leto 2003/04). <http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2003/programi/> (26. 8. 2007).
- Srednješolski izobraževalni programi. I. (1998). Izobraževalni programi s podaljšano veljavnostjo od šolskega leta 1998/1999. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Srednješolski izobraževalni programi. I. (1999). Izobraževalni programi s podaljšano veljavnostjo. 2. dopolnjena in spremenjena izdaja. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Srednješolski izobraževalni programi. I. (2000). Izobraževalni programi s podaljšano veljavnostjo. 3. dopolnjena in spremenjena izdaja. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Srednješolski izobraževalni programi. II. 1998/1999. (2000). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Srednješolski izobraževalni programi. II. 1999/2000. 2. dopolnjena in spremenjena izdaja. (2001). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

- Srednješolski izobraževalni programi. II. 2000/2001. 3. dopolnjena in spremenjena izdaja. (2001). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Srednješolski izobraževalni programi. II. 2001/2002 in 2002/2003. 4. dopolnjena in spremenjena izdaja. (2003). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Srednješolski programi in poklici. (1992). Ljubljana: Republika Slovenija Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. Republiški zavod za zaposlovanje.
- Srednješolski programi in poklici. (1992). 2. natis. Ljubljana: Republika Slovenija Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. Republiški zavod za zaposlovanje.
- Srednješolski programi in poklici. (1993). 3. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
- Srednješolski programi in poklici. (1994). 4. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
- Srednješolski programi in poklici. (1995). 5. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
- Srednješolski programi in poklici. (1996). 6. dopolnjena in spremenjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
- Strokovne gimnazije. (1997). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Štiriletni programi tehniških in drugih strokovnih šol. (1991). Ljubljana: Republika Slovenija, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod za šolstvo in šport. Izdaje: 1992.
- Učni načrt za dvoletne in triletno šole učencev v gospodarstvu in industrijske šole. Predmeti splošne in splošno strokovne izobrazbe. (1949). Ljubljana: Ministrstvo za delo LRS. Uprava za strokovne delavske kadre.
- Učni načrt za gimnazije za šolsko leto 1947/48. V: Vestnik Ministrstva za prosveto Ljudske Republike Slovenije. Letnik II. Priloga k 12. številki z dne 13. 9. 1947, št. 2.
- Učni načrt za gimnazije, nižje gimnazije in višje razrede sedemletk. (1948). Ljubljana: Ministrstvo za prosveto LR Slovenije.
- Učni načrt za I. in II. razred gimnazije. (1950). Ljubljana: DZS.

- Učni načrt za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol. (1954). Ljubljana: DZS.
- Učni načrt za osnovne šole, nižje razrede sedemletk in višje osnovne šole. (1948). Ljubljana: Ministrstvo za prosveto LRS.
- Učni načrt za osnovne šole. (1950). Ljubljana: DZS.
- Učni načrt za prve štiri razrede osnovne šole za šolsko leto 1947/48.
Učni načrt za višje razrede osnovne šole za šolsko leto 1947/48.
V: Vestnik Ministrstva za prosveto LR Slovenije. Letnik II. Priloga 1. k 11. številki z dne 28. 8. 1947, št. 11.
- Učni načrt za prve štiri razrede osnovnih šol. (1946). Ljubljana: DZS.
- Učni načrt za štirirazredno nižjo gimnazijo. (1951). Ljubljana: DZS.
- Učni načrt za V. razred gimnazije. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto IV. V Ljubljani, dne 5. 9. 1953, št. 5, III., B., str. 2–6.
- Učni načrt za višje razrede gimnazij in klasičnih gimnazij. Začasni pravilnik o maturi. (1955). Ljubljana: DZS.
- Učni načrt za zgodovino v gimnaziji z italijanskim učnim jezikom (modul 280 ur). Učni načrt je sprejel Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 14. seji, dne 26. 3. 1998. http://www.zrss.si/pdf/ZGO_Zgo_06.pdf (20. 8. 2007).
- Učni načrt za zgodovino v gimnaziji. (1996). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Učni načrt za zgodovino v osnovni šoli. (1994). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.
- Učni načrt za zgodovino v tehniških in drugih strokovnih šolah. (1996). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Učni načrt. Dvojezična osnovna šola. Zgodovina. 6. razred: 35 ur, 7. razred: 70 ur, 8. razred: 70 ur, 9. razred: 64 ur. Sprejeto na 25. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 11. 2. 1999. http://www.mss.gov.si/.../mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_narodno/Zgodovina_obvezni_dv.pdf (18. 8. 2007).
- Učni načrt. Osnovna šola z italijanskim učnim jezikom. Zgodovina. 6. razred: 35 ur, 7. razred: 70 ur, 8. razred: 70 ur, 9. razred: 64 ur. Sprejeto na 25. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 11. 2. 1999. <http://www.mss.gov.si/.../mss.gov>.

- si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_narodno/Zgodovina_obvezni_is.pdf (18. 8. 2007).
- Učni načrt. Predlog april 1998. Zgodovina. Osnovna šola. (1998). (nelektorirano gradivo). Ljubljana: Državni izpitni center.
- Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Zgodovina. (2003). Drugi natis. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. Izdaje: 2000, 2002. Objavljen tudi na: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_obvezni/Zgodovina (18. 8. 2007).
- Učni načrti in predmetniki vajenskih šol. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo vlade LRS. Leto III. V Ljubljani, dne 24. 11. 1952, št. 6, XIV., str. 12–14.
- Učni načrti za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto V. V Ljubljani, dne 15. 10. 1954, št. 7, I., str. 1–19.
- Utemeljitev učnega načrta za I.–VIII. razred osnovne šole. (1959). Ljubljana: Zavod za napredek šolstva LRS.
- Uvod k predmetniku in učnemu načrtu za osnovne šole. Smoter in naloge osnovne šole. Predmetnik in učni načrt za osnovno šolo. V: Objave. Republiški sekretariat za prosveto in kulturo SRS. Leto XVII. Ljubljana, 15. 6. 1966. Št. 2, 3, 4, 5.
- Vzgojno-izobraževalni program srednjega izobraževanja. Družboslovno-jezikovna dejavnost SR (94)/86. (1986). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
- Vzgojno-izobraževalni program srednjega izobraževanja. Naravoslovno-matematična dejavnost SR (95)/86. (1986). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
- Začasni učni načrt na gimnazijah in klasičnih gimnazijah Slovenije za šolsko leto 1945–1946. (1945). Ljubljana: DZS.
- Začasni učni načrt za osnovne šole. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto IV. V Ljubljani, dne 28. 10. 1953, št. 6, IV., str. 2–27.
- Začasni učni načrt za strokovne nadaljevalne šole. (1948). Ljubljana: Komite za srednje in nižje strokovno šolstvo pri vladi LRS.
- Začasni učni načrt za višje osnovne šole. (1946). Ljubljana: DZS. Zgodovina. Katalog znanj za zaključni izpit v VIP: družboslovna jezikovna dejavnost. (1990). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

- Zgodovina. Predmetni katalog – učni načrt. Dvojezična slovensko madžarska gimnazija. 280 ur. Učni načrt za zgodovino za dvojezično slovensko madžarsko gimnazijo je bil sprejet na 14. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998. <http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/gimnazija/slo-mad-gim/zgodov.htm> (18. 9. 2007).
- Zgodovina. Predmetni katalog – učni načrt. Ekonomska gimnazija. Tehniška gimnazija. Umetniška gimnazija. 210 ur. Učni načrt za zgodovino je bil sprejet na 14. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/gimnazija/ekon_gim/zgodo_210.html (18. 9. 2007).
- Zgodovina. Predmetni katalog – učni načrt. Gimnazija 280 ur. Učni načrt za zgodovino je bil sprejet na 14. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/gimnazija/gimnazija/zgodo_280.html (18. 9. 2007).
- Zgodovina. Predmetni katalog – učni načrt. Klasična gimnazija 350 ur. Učni načrt za zgodovino za klasično gimnazijo je bil sprejet na 14. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/gimnazija/klasicna_gim/zgodovina.html (18. 9. 2007).
- Zgodovina. Učni načrt za strokovne gimnazije (modul 210 ur). Učni načrt je sprejel Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 14. seji, dne 26. 3. 1998. http://www.zrss.si/pdf/ZGO_Zgo_03.pdf (20. 8. 2007).

PRILOGE

Priloga A: Preglednice števila ur zgodovine na teden

Priloga B: Preglednice navzočnosti ciljev, vsebin in navodil v učnih načrtih za zgodovino

Priloga C: Seznama učbenikov za zgodovino z letnicami izdaj

Priloga Č: Preglednici prisotnosti elementov v učbenikih za zgodovino

PRILOGE

PRILOGA A: PREGLEDNICE ŠTEVILA UR ZGODOVINE NA TEDEN

Število ur zgodovine na teden je predstavljeno v učnih načrtih, ki vključujejo predmetnik. Prazen prostor pomeni, da učni načrt ne vključuje predmetnika oz. števila ur zgodovine na teden. Leto izdaje učnih načrtov je glede na sezname učnih načrtov, ki so predstavljeni v preglednicah št. 1, 2 in 3 v I. poglavju.

1. Preglednica števila ur zgodovine za osnovne šole

Učni načrti	Vključenost predmetnika	Nižje osnovne šole				Višje osnovne šole				Nižje gimnazije			
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	1.	2.	3.	4.
1946a	✓			2	3								
1946b	✓					2	2	2					
1947	✓			2	3	2	2	2					
1948a	✓			2	4	3	3	3					
1948b	✓									2	3	3	
1950a	✓			2 ¹	2								
1950b													
1953a	✓				2	2	2	3	3				
1953b	✓			3	2	2	2	3	3				
1954a	✓					2	3	2	3	2	3	2	3
1954b	✓					2	3	2	3	2	3	2	3
1954c													

Učni načrti	Vključenost predmetnika	Osemletna osnovna šola							
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1959a	✓						2	2	2
1959b	✓						2	2	2
1960	✓						2	2	2
1962	✓						2	2	2
1966	✓						3	2	2

¹ Predmet je zemljepis z zgodovino.

Učni načrti	Vključenost predmetnika	Osemletna osnovna šola							
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Leto izdaje	Razredi								
1969	✓						3	2	2
1973	✓						2	2	2
1975a									
1975b	✓						2	2	2
1975c									
1979	✓						2	2	2
1982									
1983a	✓						2	2	2
1983b	✓						2	2	2
1984a	✓						2	2	2
1984b									
1992									
1994									

Učni načrti	Vključenost predmetnika	Devetletna osnovna šola								
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Leto izdaje	Razredi									
1998a										
1998b										
1998c	✓						1	2	2	2
1999a										
1999b										
1999c										
2003										

2. Preglednica števila ur zgodovine za gimnazije

Učni načrti	Vključenost predmetnika	Nižje gimnazije					Višje gimnazije			
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	
Leto izdaje	Razredi									
1945 ²	✓	2	3	3	3	3	3	2	3	
1946 ³	✓	2	3	3	3	3	3	3	3	
1947 ⁴	✓	2	3	3	3	3	3	3	3	
1948 ⁵	✓	2	3	3	3	3	3	3	3	
1949 ⁶	✓	2	3	3	3	3	3	3	3	

² Klasične gimnazije imajo po razredih: 2, 2, 3, 3, 2, 3, 2, in 3 ure.

³ Od leta 1946 do leta 1949 so bili trije razredi nižje gimnazije. Klasične gimnazije imajo po razredih: 2, 2, 3, 3, 3, 3, 3 in 3 ure.

⁴ Od leta 1946 do leta 1949 so bili trije razredi nižje gimnazije.

⁵ Prim. op. št. 4.

⁶ Prim. op. št. 4.

Učni načrti	Vključenost predmetnika	Nižje gimnazije				Višje gimnazije				
		Razredi		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Leto izdaje										
1950	✓	3	2							
1951a	✓	2	3	2	3					
1951b ⁷	✓	2	3	2	3	3	3	4	3	
1952 ⁸	✓	2	3	2	3	3	3	4	3	
1953a ⁹	✓	2	3	2	3	2	3	4	3	
1953b										
1954a ¹⁰	✓		3	2	3	2	3	3		
1954b ¹¹	✓					3	3	3	3	
1954c	✓	2	3	2	3					
1954č	✓	2	3	2	3					
1955a ¹²	✓	2	2	2	3	3/4	3	3	4	
1955b ¹³	✓	2	2	2	3	3/4	3	3	4	

Učni načrti	Vključenost predmetnika	Gimnazije					
		Razredi		1.	2.	3.	4.
Leto izdaje							
1962a ¹⁴	✓	4	4	4			
1962b							
1962c							
1964a	✓	3	3	3	3		
1964b	✓	3	3	3	3		
1975a	✓	2	2	2	3		
1975b ¹⁵	✓	2	2	2	3		
1992a	✓	2	2	2	2		

⁷ Klasične gimnazije imajo po razredih: 2, 3, 2, 3, 3, 3, 4, in 3 ure.

⁸ Klasične gimnazije imajo isto število ur.

⁹ Prim. op. št. 7.

¹⁰ Klasične gimnazije imajo od 1. do 7. razreda: 2, 2, 2, 3, 3, 2 in 3 ure.

¹¹ Klasične gimnazije imajo v višjih razredih: 3, 2, 3 in 3 ure.

¹² Predmet je zgodovina ter temelji družbene in državne ureditve FLRJ. 3/4 pomeni, da je predmet prvem polletju 3 ure, v drugem pa 4 ure tedensko. Klasične gimnazije imajo po razredih: 2, 2, 2, 3, 3, 3, 3 in 4 ure.

¹³ Prim. op. št. 12.

¹⁴ Predmet zgodovina je v vseh prvih treh razredih, 390 ur.

¹⁵ Tolikšno število ur imajo tudi gimnazije pedagoške smeri in gimnazije z latinskimi oddelki.

Učni načrti	Vključenost predmetnika	Gimnazije			
Leto izdaje	Razredi	1.	2.	3.	4.
1992b ¹⁶	✓	2	2	2	2
1992c ¹⁷	✓	2	2	2	2
1993 ¹⁸	✓	2	2	2	2
1994 ¹⁹	✓	2	2	2	2
1995 ²⁰	✓	2	2	2	2
1996a					
1996b ²¹	✓	2	2	2	2
1996c	✓	2	2	2	2
1997a	✓	2	3	3	2
1997b	✓	2	2	2	
1998a					
1998b					
1998c					
1998č					
1998d					
1998e					
2000 ²²	✓	2	2	2	2
2001a ²³	✓	2	2	2	2
2001b ²⁴	✓	2	2	2	2
2001c					
2003a ²⁵	✓	2	2	2	2
2003b					
2004					

¹⁶ Programi: gimnazija, klasično-humanistična smer, Škofijska klasična gimnazija.

¹⁷ Prim. op. št. 16

¹⁸ Prim. op. št. 16.

¹⁹ Prim. op. št. 16.

²⁰ Prim. op. št. 16.

²¹ Prim. op. št. 16.

²² V klasični gimnaziji sta 2 uri v 1. in 4. letniku ter 3 ure v 2. in 3. letniku, v strokovnih gimnazijah (ekonomski, tehniški in umetniški) sta 2 uri v 1., 2. in 3. letniku.

²³ Prim. op. št. 22.

²⁴ Prim. op. št. 22.

²⁵ Prim. op. št. 22.

3. Preglednica števila ur zgodovine za poklicne in strokovne srednje šole

Učni načrti	Vključenost predmetnika	Poklicne in strokovne srednje šole			
		1.	2.	3.	4.
Leto izdaje	Razredi				
1948 ²⁶	✓	1	2	2	
1949	✓	2	1		
1951 ²⁷	✓	2			
1952a	✓	1			
1952b ²⁸	✓				
1956 ²⁹	✓	✓	✓	✓	
1962 ³⁰					
1964 ³¹					
1975 ³²	✓		✓	✓	
1977 ³³	✓	✓			

²⁶ Predmet je zgodovina in zakonodaja.

²⁷ Predmet je zgodovina in ustava FLRJ. Pri nekaterih strokah oz. šolah je predmet zgodovina le 1 uro v 1. letniku.

²⁸ Ni predmeta zgodovine. Le predmet zakonodaja in gospodarska ureditev FLRJ (2 uri v 2. ali 3. letniku).

²⁹ Ekonomska srednja šola ima predmet zgodovina 3 ure v 1. in 2. letniku ter 2 uri v 3. letniku, program petletna srednja vzgojiteljska šola pa 2 uri v 1., 2., 3., 4. in 5. letniku z nazivom zgodovina in drž. izgradnja.

³⁰ Predmet je zgodovina delavskega in socialističnega gibanja, 72 ur letno.

³¹ Prim. op. št. 30.

³² Šole za specializirane delavce nimajo zgodovine. Poklicne šole imajo različno število ur za zgodovino, in sicer v 2. ali 3. letniku. Če imajo v 2. letniku, potem imajo lahko 2 uri; 2 uri v prvem in 1 uro v drugem polletju; 3 ure v prvem in 2 uri v drugem polletju, 1 uro v prvem in 2 uri v drugem polletju. Če pa imajo zgodovino v 3. letniku, potem imajo lahko 3 ure v prvem in 2 uri v drugem polletju, ali 4 ure v prvem in 3 ure v drugem polletju, lahko pa 2 ali 4 ure. Nekatere šole pa imajo 2 uri v 1. in 2 uri v 2. razredu itd. Tehniške in druge šole imajo lahko zgodovino le v 2. letniku (3 ure v prvem in 2 uri v drugem polletju) ali le v 3. letniku (3 ure v prvem in 2 uri v drugem polletju ali obratno). Lahko pa imajo več ur, in sicer 3 ure v prvem polletju in 2 uri v drugem polletju v 2. letniku in 2 uri v 3. letniku; ali 3 ure v 2. letniku in 2 uri v prvem in 3 ure v drugem polletju v 3. letniku. Vzgojiteljske šole pa imajo 2 uri v 1., 2. in 4. letniku in 1 uro v 3. letniku.

³³ 76 ur je v 1. letniku.

Učni načrti	Vključenost predmetnika	Poklicne in strokovne srednje šole			
Leto izdaje	Razredi	1.	2.	3.	4.
1978 ³⁴	✓		✓		
1979					
1980					
1981a ³⁵	✓	2	2		
1981b ³⁶	✓	2	2		
1983 ³⁷	✓				
1986a	✓	2	2	2	2
1986b	✓	3	2		
1987 ³⁸	✓	2	2		
1990					
1991a					
1991b ³⁹	✓	2	2		

³⁴ Različno število ur je v 2. razredu (3 ure v prvem polletju in 1 ura v drugem polletju ali 2 uri v prvem polletju in 1 ura v drugem polletju).

³⁵ Zgodovina je le pri srednješolskih programih. Programi srednješolskega izobraževanja imajo 2 uri v 1. in 2. letniku, 2 uri v 3. in 2 uri v 4. letniku so le pri programu družboslovna-jezikovna dejavnost. Programi za pedagoško usmeritev: vzgojitelj predšolskih otrok in učitelj imajo dodatno še 2 uri v 3. ali 4. letniku. Skrajšani srednješolski programi imajo predmet družboslovje (3 ure v 1. letniku in 1 uro v 2. letniku ali 2 uri v 1. in 2. letniku).

³⁶ Prim. op. št. 35.

³⁷ 140 ur zgodovine v programih srednjega izobraževanja. Skrajšani programi imajo predmet družboslovje 105 ur.

³⁸ Zgodovina je le pri srednješolskih programih. Programi srednješolskega izobraževanja imajo 2 uri v 1. in 2. letniku, 2 uri v 3. in 2 uri v 4. letniku so le pri programu družboslovno-jezikovna dejavnost, in sicer družboslovno-jezikovna smer, medtem ko ima klasično-humanistična smer v tem programu 3 ure v 1. letniku, 2 uri v 2., 3. in 4. letniku. Programa turistična dela in pedagoški program pa imata 2 uri v 1., 2. in 3. letniku. Program naravoslovno-matematična usmeritev pa ima le 3 ure v 1. letniku in 2 uri v 2. letniku. Skrajšani srednješolski programi imajo predmet družboslovje (3 ure v 1. letniku in 1 uro v 2. letniku).

³⁹ Štiriletni programi tehniških in drugih strokovnih šol imajo najpogosteje 2 uri v 1. in 2. letniku ali 2 uri v 2. in 3. letniku. Nekateri programi imajo tudi več ur, npr. program predšolska vzgoja ima 2 uri v 1., 2. in 3. letniku; program turistična dela pa 3 ure v 2. letniku, 2 uri v 3. letniku in 3 ure v prvem in 2 uri v drugem polletju 4. letnika itd.

Učni načrti	Vključenost predmetnika	Poklicne in strokovne srednje šole			
		1.	2.	3.	4.
1992a ⁴⁰	✓	✓	✓		
1992b ⁴¹	✓	✓	✓		
1993 ⁴²	✓	✓	✓		
1994 ⁴³	✓	✓	✓		
1995 ⁴⁴	✓	✓	✓		
1996a ⁴⁵	✓	✓	✓		
1996b					
1998a					
1998b					
1998c					
1998č					
1998d					
1998e					
1998f					
1998g ⁴⁶	✓	2	2		

⁴⁰ Predmet zgodovina je le v štiriletnih programih tehniških in drugih strokovnih šol, in sicer je lahko 2 uri v 1. in 2. letniku, 4 ure v 1. letniku, 2 uri v 2. in 3. letniku. Nekateri programi imajo več ur, npr. program turistična dela ima 3 ure v 2. letniku in 2 uri v 3. letniku ter 3 ure v prvem polletju in 2 uri v drugem polletju 4. letnika; program upravni tehnik pa 2 uri v 2. in 3. letniku ter 4 ure v prvem polletju 4. letnika. Triletni programi poklicnih šol nimajo zgodovine, ampak družbena znanja, in sicer lahko 4 ure v 1. letniku, 2 uri v 1. in 2. letniku, 2 uri v 1., 2. in 3. letniku itd. Dveletni programi poklicnih šol pa imajo predmet družboslovje, in sicer lahko 2 uri v 1. letniku in 1 uro v 2. letniku ali 3 ure v 2. letniku ali 3 ure v 1. letniku.

⁴¹ Prim. op. št. 40.

⁴² Prim. op. št. 40.

⁴³ Prim. op. št. 40.

⁴⁴ Prim. op. št. 40.

⁴⁵ Prim. op. št. 40.

⁴⁶ Zgodovina je pri programih srednjega tehniškega in drugega strokovnega izobraževanja, in sicer je najpogosteje 2 uri v 1. in 2. letniku; lahko pa je tudi 2 uri v 2. in 3. letniku; 2 uri v 3. in 4. letniku. Nekateri programi pa imajo tudi 2 uri v 2., 3. in 4. letniku ali celo 3. ure v 2. letniku ter 2 uri v 3. in 4. letniku. Le nekateri programi poklicno-tehniškega izobraževanja (nadaljevanje po poklicnem izobraževanju) imajo 2 ali 3 ure v 3. letniku.

Programi srednjega poklicnega izobraževanja nimajo zgodovine, ampak predmet družboslovje, in sicer lahko 4 ure v 1. letniku; 2 uri v 1. in 2. letniku; 2. uri v 1., 2. in 3. letniku ali 3 ure v 1. letniku in 1 uro v 2. letniku.

Učni načrti	Vključenost predmetnika	Poklicne in strokovne srednje šole			
Leto izdaje	Razredi	1.	2.	3.	4.
1999 ⁴⁷	✓	2	2		
2000a ⁴⁸	✓	2	2		
2000b ⁴⁹	✓	2	2		
2000c					
2001a					
2001b					
2001c ⁵⁰	✓	2	2		
2001e ⁵¹	✓	2	2		
2001d					
2002					
2003a					
2003b ⁵²	✓	2	2		
2003c					
2004					

⁴⁷ Prim. op. št. 46.

⁴⁸ Pri štiriletnem srednjem strokovnem izobraževanju je predmet zgodovina najpogosteje 2 uri v 1. in 2. letniku, program predšolska vzgoja ima 2 uri v 1., 2. in 3. letniku. Dveletno poklicno-tehniško izobraževanje ima zgodovino le 2 uri v 1. letniku. Triletno srednje poklicno izobraževanje nima zgodovine, ampak predmet družboslovje z različnim številom ur v 1., 2. in 3. letniku; ravno tako tudi dveipolletno nižje poklicno izobraževanje.

⁴⁹ Prim. op. št. 46.

⁵⁰ Prim. op. št. 48.

⁵¹ Prim. op. št. 48.

⁵² Prim. op. št. 48.

PRILOGA B: PREGLEDNICE NAVZOČNOSTI CILJEV, VSEBIN IN NAVODIL V UČNIH NAČRTIH ZA ZGODOVINO

Prazen prostor pomeni, da učni načrt ne vključuje učnih ciljev, vsebine ali navodil. Leto izdaje učnih načrtov je glede na sezname učnih načrtov, ki so predstavljeni v preglednicah št. 1, 2 in 3 v I. poglavju.

1. Preglednica navzočnosti ciljev, vsebin in navodil v učnih načrtih za zgodovino v osnovnih šolah

Učni načrti	Cilji			Vsebina			Navodila		
	Leto izdaje	Navzočnost	Navezujejo se na krajevno zgodovino	Navezujejo se na državljansko vzgojo in kulturo	Navzočnost	Navezuje se na krajevno zgodovino	Navezuje se na državljansko vzgojo in kulturo	Navzočnost	Navezujejo se na krajevno zgodovino
1946a	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓
1946b				✓					
1947				✓	✓	✓	✓	✓	✓
1948a	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1948b	✓		✓	✓			✓		
1950a	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	
1950b							✓		
1953a				✓	✓		✓	✓	
1953b									
1954a									
1954b				✓	✓		✓		
1954c				✓	✓		✓		
1959a	✓		✓	✓	✓		✓	✓	
1959b	✓			✓			✓	✓	
1960	✓		✓	✓	✓		✓	✓	
1962	✓		✓	✓	✓		✓	✓	
1966	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	
1969	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	
1973	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1975a									
1975b									

Učni načrti	Cilji			Vsebina			Navodila		
	Navzočnost	Navezujejo se na krajevno zgodovino	Navezujejo se na državljansko vzgojo in kulturo	Navzočnost	Navezuje se na krajevno zgodovino	Navezuje se na državljansko vzgojo in kulturo	Navzočnost	Navezujejo se na krajevno zgodovino	Navezujejo se na državljansko vzgojo in kulturo
1975c	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1979	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1982									
1983a	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1983b	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1984a									
1984b	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1992	✓	✓		✓	✓		✓		
1994	✓	✓		✓	✓		✓	✓	
1998a	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓
1998b	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓
1998c									
1999a				✓	✓		✓	✓	
1999b	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓
1999c	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓
2003	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓

2. Preglednica navzočnosti ciljev, vsebin in navodil v učnih načrtih za zgodovino v gimnazijah

Učni načrti	Cilji			Vsebina			Navodila		
	Navzočnost	Navezujejo se na krajevno zgodovino	Navezujejo se na državljansko vzgojo in kulturo	Navzočnost	Navezuje se na krajevno zgodovino	Navezuje se na državljansko vzgojo in kulturo	Navzočnost	Navezujejo se na krajevno zgodovino	Navezujejo se na državljansko vzgojo in kulturo
1945				✓	✓				
1946				✓			✓		
1947				✓					
1948	✓		✓	✓	✓	✓	✓		
1949							✓		
1950				✓	✓				
1951a	✓		✓	✓	✓	✓			
1951b									

Učni načrti	Cilji			Vsebina			Navodila		
	Navzočnost	Navezujejo se na krajevno zgodovino	Navezujejo se na državljansko vzgojo in kulturo	Navzočnost	Navezuje se na krajevno zgodovino	Navezuje se na državljansko vzgojo in kulturo	Navzočnost	Navezujejo se na krajevno zgodovino	Navezujejo se na državljansko vzgojo in kulturo
1952									
1953a									
1953b				✓	✓				
1954a									
1954b									
1954c									
1954č				✓	✓		✓		
1955a	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
1955b									
1962a	✓		✓	✓	✓		✓		✓
1962b	✓		✓	✓	✓		✓		✓
1962c	✓		✓	✓	✓		✓		✓
1964a	✓		✓	✓	✓		✓		✓
1964b									
1975a	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	
1975b									
1992a	✓		✓	✓	✓		✓		
1992b									
1992c									
1993									
1994									
1995									
1996a	✓	✓		✓	✓		✓		
1996b									
1996c									
1997a									
1997b									
1998a	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
1998b	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
1998c	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
1998č	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
1998d	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
1998e	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
2000									
2001a									
2001b									
2001c	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	

Učni načrti	Cilji			Vsebina			Navodila		
	Navzočnost	Navezujejo se na krajevno zgodovino	Navezujejo se na državljansko vzgojo in kulturo	Navzočnost	Navezuje se na krajevno zgodovino	Navezuje se na državljansko vzgojo in kulturo	Navzočnost	Navezujejo se na krajevno zgodovino	Navezujejo se na državljansko vzgojo in kulturo
2003a									
2003b	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
2004	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	

3. Preglednica navzočnosti ciljev, vsebin in navodil v učnih načrtih za zgodovino v poklicnih in strokovnih srednjih šolah

Učni načrti	Cilji			Vsebina			Navodila		
	Navzočnost	Navezujejo se na krajevno zgodovino	Navezujejo se na državljansko vzgojo in kulturo	Navzočnost	Navezuje se na krajevno zgodovino	Navezuje se na državljansko vzgojo in kulturo	Navzočnost	Navezujejo se na krajevno zgodovino	Navezujejo se na državljansko vzgojo in kulturo
1948				✓		✓			
1949				✓					
1951									
1952a									
1952b									
1956									
1962	✓		✓	✓			✓		
1964	✓		✓	✓			✓	✓	
1975									
1977	✓		✓	✓			✓	✓	✓
1978									
1979	✓		✓	✓			✓		✓
1980									
1981a									
1981b									
1983									
1986a	✓	✓	✓	✓	✓		✓		
1986b	✓		✓	✓	✓		✓		✓
1987									
1990	✓	✓	✓	✓	✓		✓		
1991a	✓		✓	✓	✓		✓		

Učni načrti	Cilji			Vsebina			Navodila		
	Navzočnost	Navezujejo se na krajevno zgodovino	Navezujejo se na državljansko vzgojo in kulturo	Navzočnost	Navezuje se na krajevno zgodovino	Navezuje se na državljansko vzgojo in kulturo	Navzočnost	Navezujejo se na krajevno zgodovino	Navezujejo se na državljansko vzgojo in kulturo
1991b	✓		✓	✓	✓		✓		
1992a									
1992b									
1993									
1994									
1995									
1996a									
1996b	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
1998a	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
1998b	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
1998c	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
1998č	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
1998d	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
1998e	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓
1998f	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
1998g									
1999									
2000a									
2000b									
2000c	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
2001a	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
2001b	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
2001c									
2001č									
2001d	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
2002	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
2003a	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
2003b									
2003c	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
2004	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	

PRILOGA C: SEZNAMA UČBENIKOV ZA ZGODOVINO Z LETNICAMI IZDAJ

1. Seznam zgodovinskih učbenikov za osnovne šole z letnicami izdaj

Binter, Bogdan (1959). Zgodovina južnih Slovanov za šesti razred osnovnih šol. Peta izdaja. Ljubljana: DZS.
Božič, Branko; Weber, Tomaž (1976). Zgodovina za šesti razred. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1978, 1981, 1983, 1984.
Božič, Branko; Weber, Tomaž (1978). Zgodovina za osmi razred. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1973, 1976, 1977, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1985, 1986.
Božič, Branko; Weber, Tomaž (1990). Zgodovina 6. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1985, 1986, 1987, 1989, 1992.
Božič, Branko; Weber, Tomaž (1990). Zgodovina 8. 3., delno dopolnjen natis. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1987, 1988, 1991.
Cvirn, Janez; Hriberšek Balkovec, Elizabeta; Studen, Andrej (2000). Koraki v času. Novi vek. Zgodovina za 7. razred osemletke. Ljubljana: DZS. Izdaje z naslovom: Zgodovina za 8. razred devetletke: 2001, 2004.
Dolenc, Ervin; Gabrič, Aleš; Rode, Marjan (2002). Koraki v času. 20 stoletje: zgodovina za 8. razred osemletke in 9. razred devetletke. Ljubljana: DZS. Izdaje: 2003.
Dolenc, Ervin; Gabrič, Aleš; Rode, Marjan (1998). Koraki v času – 20. stoletje: zgodovina za 8. razred. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1997, 1999.
Gestrin, Ferdo; Hainz, Jože; Mikuž, Metod (1958). Zgodovina za VIII. razred osnovne šole. Ljubljana: MK. Izdaje: 1961, 1963.
Gestrin, Ferdo; Melik, Vasilij (1986). Zgodovina 7. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1994.
Grobelnik, Ivan (1963). Zgodovina za sedmi razred osnovnih šol. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1968.
Janša-Zorn, Olga; Kastelic, Ana; Škraba, Gabrijela (2004). Spoznavajmo zgodovino. Zgodovina za 6. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan. Izdaje: 2005, 2006, 2007.
Janša-Zorn, Olga; Mihelič, Darja (2005). Koraki v času. Od prazgodovine skozi stari in srednji vek. Učbenik za 7. razred devetletke. Ljubljana: DZS. Izdaje: 2007.

Janša-Zorn, Olga; Mihelič, Darja (1994). Stari in srednji vek: zgodovina za 6. razred osnovne šole. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1995, 1996, 1998.
Janša-Zorn, Olga; Mihelič, Darja (2001). Stari in srednji vek: zgodovina za 6. razred osnovne šole. Četrta popravljena izdaja. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1999, 2000, 2002. Izdaje z naslovom Stari in srednji vek: zgodovina za 7. razred devetletke: 2003, 2004.
Kern, Ana Nuša; Nečak, Dušan; Repe, Božo (1997). Naše stoletje: zgodovina za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: Modrijan. Izdaje: 1998, 1999, 2000, 2002. Izdaje z naslovom: Naše stoletje: zgodovina za 9. razred devetletke: 2003, 2005, 2007.
Melik, Vasilij; Gestrin, Ferdo (1973). Zgodovina za sedmi razred. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1974, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1983, 1984.
Metelko, Antonija (1963). Zgodovina za šesti razred osnovne šole. Ljubljana: DZS.
Metelko, Antonija (1971). Zgodovina za šesti razred osnovne šole. Druga, predelana izdaja. Ljubljana: DZS.
Metelko, Antonija (1974). Zgodovina za šesti razred osnovne šole. Tretja, predelana izdaja. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1975.
Nešović, Branimir; Prunk, Janko (1993). 20. stoletje. Zgodovina za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1994, 1996, 1997.
Petauer, Leopold (1960). Zgodovinska učna snov za šesti razred osnovnih šol. I. snopič. Ljubljana: DZS.
Pečnik, Marija; Pogačnik, Janko; Roš, Fran (1952). Zgodovina za osnovne šole. Ljubljana: DZS. (Izdaje: feb. 1952, maj 1952.)
Razpotnik, Jelka; Snoj, Damjan (2005). Raziskujem preteklost 9. Učbenik za 9. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus. Izdaje: 2005 (2. natis), 2007.
Rode, Marjan; Tawitian, Elissa (2004). Prvi koraki v preteklost: Zgodovina za 6. razred devetletke. Ljubljana: DZS. Izdaje: 2006, 2007.
Simonič Mervic, Karmen (2003). Stari svet: zgodovina za 7. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan. Izdaje: 2004, 2006.
Škerl, France (1969). Zgodovina za osmi razred osnovnih šol. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1966.
Žvanut, Maja; Vodopivec, Peter (1995). Vzpon meščanstva: zgodovina za 7. razred osnovne šole. Ljubljana: Mihelač in Nešović. Izdaje: 1996, 1997, 1998, 1999, 2000.
Žvanut, Maja; Vodopivec, Peter (2000). Vzpon meščanstva: zgodovina za 8. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan. Izdaje: 2001, 2002, 2003, 2004.

2. Seznam zgodovinskih učbenikov za srednje šole z letnicami izdaj

Berzelak, Stane (1992). Zgodovina 2 za tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1995.
Berzelak, Stane (1996). Zgodovina 1 za tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: Modrijan. Izdaje: 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2003, 2004, 2006, 2007.
Berzelak, Stane (1999). Zgodovina 2 za tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: Modrijan. Izdaje: 1998, 2000, 2002, 2003, 2007.
Berzelak, Stane (2002). Srednji in novi vek: zgodovina za 2. letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan. Izdaje: 2003, 2005, 2006, 2007.
Berzelak, Stane (2002). Stare dobe: zgodovina za 1. letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan. Izdaje: 2003, 2006.
Binter, Bogdan; Petauer, Leopold (1947). Zgodovina starega veka za prvi razred srednjih šol. Ljubljana: DZS.
Binter, Bogdan (1952). Zgodovina južnih Slovanov za drugi razred gimnazije. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1953, 1956 (Četrta, skrajšana izdaja).
Božič, Branko; Trojar, Štefan (1980). Zgodovina za tehniške šole. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1972, 1974, 1976, 1978.
Božič, Branko; Weber, Tomaž (1982). Zgodovina 2. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1983, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990.
Božič, Branko; Weber, Tomaž (1991). Zgodovina 2. 7., delno dopolnjena izdaja. Ljubljana: DZS.
Božič, Branko; Weber, Tomaž; Prunk, Janko (1978). Zgodovina 2 ² Druga svetovna vojna in svet po njej. Ljubljana: DZS.
Božič, Branko; Weber, Tomaž; Prunk, Janko (1978). Zgodovina 2. Novejša zgodovina. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1981.
Brodnik, Vilma; Jernejčič, Robert A.; Radonjič, Zoran; Urankar-Dornik, Tjaša (1997). Zgodovina 1. Učbenik za prvi letnik gimnazije. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2007.
Cvirn, Janez; Studen, Andrej (2005). Zgodovina 3. Učbenik za tretji letnik gimnazije. Ljubljana: DZS. Izdaje: 2004, 2007.
Dolenc, Ervin; Gabrič, Aleš (2002). Zgodovina 4: učbenik za 4. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.
Galkin, I. S.; Zubok, L. I.; Notovič, F. O.; Hvastov, V. M. (1947). Zgodovina novega veka 1870–1918. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1949.

Gestrin, Ferdo (1953). Zgodovina za tretji razred nižjih gimnazij. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1952.
Gestrin, Ferdo (1957). Zgodovina za tretji razred nižjih gimnazij. Ljubljana: DZS. (Spremenjena izdaja). Natisnjene izdaje: 1961, 1962.
Gestrin, Ferdo; Hainz, Jože; Mikuž, Metod (1956). Zgodovina za IV. razred nižjih gimnazij. Ljubljana: MK.
Granda, Stane; Rozman, Franc (1999). Zgodovina 3. Učbenik za tretji letnik gimnazije. Ljubljana: DZS. Izdaje: 2001, 2002, 2003.
Grobelnik, Ivan (1971). Zgodovina za gimnazije in sorodne srednje šole II. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1973.
Grobelnik, Ivan (1976). Zgodovina za 2. razred srednjih šol. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1978, 1981.
Grobelnik, Ivan (1979). Zgodovina 1. Od praskupnosti do kapitalizma. Preizkusno gradivo za učence. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1977, 1980.
Grobelnik, Ivan (1992). Zgodovina 3. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1994, 1995, 1996, 1997.
Grobelnik, Ivan (1981). Zgodovina I. Poskusni učbenik. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1982.
Grobelnik, Ivan; Voje, Nace (1983). Zgodovina 3. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1985.
Grobelnik, Ivan (1986). Zgodovina I. Dopolnjena izdaja. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1987, 1988, 1990, 1991, 1994, 1995.
Grobelnik, Ivan; Koropec, Jože; Krasovski, Anatol; Terseglav, Franc (1964). Zgodovina za II. razred gimnazije. Ljubljana: MK.
Grobelnik, Ivan; Voje, Ignacij (1990). Zgodovina 2. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1999.
Gross, Mirjana (1965). Zgodovina za tretji razred gimnazije. Ljubljana: DZS. Izdaje z drugo naslovnico: 1975, 1980.
Hozjan, Andrej; Potočnik, Dragan (2000). Zgodovina 2: učbenik za 2. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS. Izdaje: 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2007.
Hudales, Oskar (1948). Zgodovina za nižje strokovne šole. Drugi del. (Tiskano kot rokopis). Ljubljana: DZS.
Hudales, Oskar (1947). Zgodovina za nižje strokovne šole. Prvi del. Ljubljana: DZS.
Hudales, Oskar (1948). Zgodovina za nižje strokovne šole. Druga popravljena izdaja. Ljubljana: DZS.

Jefimov, A. V. (1949). Zgodovina novega veka 1789–1870. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1946, 1948.
Kosminski, E. A. (1948). Zgodovina srednjega veka. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1946, 1949.
Kremenšek, Marija; Trojar, Štefan (1984). Zgodovina 4. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1987.
Kremenšek, Marija (1989). Zgodovina 1. Ljubljana: DZS. Izdaje z drugo naslovnico: 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995.
Mikuž, Metod (1967). Zgodovina za četrti razred gimnazij. Ljubljana: DZS.
Mišulin, A. V. (1946). Zgodovina starega veka. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1948, 1949, 1951.
Muhr, Oton (1948). Zgodovina za prvi razred nižjih srednjih šol. Trst: Zavezniška vojaška uprava Britansko – ameriški pas Svobodnega tržaškega ozemlja. Urad za prosveto.
Novak, Franci; Globočnik, Janez; Globočnik, Milena (1999). Zgodovina. Družboslovje. Ljubljana: DZS. Izdaje: 2000.
Otič, Marta (1999). Družboslovje. Zgodovina. Ljubljana: MK. Izdaje: 2007.
Petauer, Leopold (1954). Zgodovina za V. razred gimnazije. Ljubljana: DZS.
Petauer, Leopold (1956). Zgodovina starega veka za prvi razred gimnazije. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1951, dec. 1951, 1954, 1958.
Petauer, Leopold (1962). Zgodovina za gimnazije I. Ljubljana: MK. Izdaje: 1959, 1960, 1967.
Petauer, Leopold (1969). Zgodovina za gimnazije in sorodne srednje šole I. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1973, 1975, 1977.
Repe, Božo (1995). Naša doba: oris zgodovine 20. stoletja: učbenik za 4. razred gimnazije. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1996, 1997.
Repe, Božo (1998). Sodobna zgodovina: zgodovina za 4. letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan. Izdaje: 2000, 2002.
Repe, Božo (2005). Sodobna zgodovina: zgodovina za 4. letnik gimnazij. Prenovljena in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Modrijan. Izdaje: 2006, 2007.

Šturm, Roža (1949). Zgodovina starega veka za višje srednje šole. Trst: Zavezniška vojaška uprava Britansko – ameriški pas Svobodnega tržaškega ozemlja. Urad za prosveto.
Šturm, Roža (1950). Zgodovina srednjega veka za višje razrede srednjih šol. Trst: Zavezniška vojaška uprava Britansko – ameriški pas Svobodnega tržaškega ozemlja. Urad za prosveto.
Šturm, Roža (1950). Zgodovina novega veka za višje razrede srednjih šol. Trst: Zavezniška vojaška uprava Britansko – ameriški pas Svobodnega tržaškega ozemlja. Urad za prosveto.
Titl, Julij (1968). Zgodovina za poklicne šole. Ljubljana: DZS. Izdaje: 1970. Izdaje z drugo naslovnico: 1972, 1973, 1974, 1975.
Urancar, Pavle (1975). Zgodovina za 1. razred ekonomske šole. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum.
Urancar, Pavle (1976). Zgodovina za 2. razred ekonomske šole. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum. Izpopolnjena izdaja: 1978.
Urancar, Pavle (1978). Zgodovina za 3. razred ekonomske šole. Izpopolnjena izdaja. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum. Izdaje: 1976.
Urancar, Pavle; Šumi, Janez (1970). Zgodovina za srednje tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: Dopisna delavska univerza.
Zgodovina srednjega veka. (1951). Prirejeno po E. A. Kosminskem. Ljubljana: DZS.

PRILOGA Č: PREGLEDNICI PRISOTNOSTI ELEMENTOV V UČBENIKIH ZA ZGODOVINO

Prazen prostor pomeni, da učbenik ne vključuje nalog, pisnega ali slikovnega gradiva. Leto izdaje učbenikov je glede na seznam osnovnošolskih učbenikov, ki je predstavljen v preglednici št. 4 in glede na seznam srednješolskih učbenikov, ki je predstavljen v preglednici št. 5 v I. poglavju.

1. Preglednica prisotnosti elementov v osnovnošolskih učbenikih za zgodovino

Učbeniki za zgodovino		Pisno gradivo		Slikovno gradivo		Naloge	
Leto izdaje	Vključenost lokalne zgodovine	Navzočnost	Pisno gradivo, ki se nanaša na slovenske kraje	Navzočnost	Slikovno gradivo, ki se nanaša na slovenske kraje	Navzočnost	Naloge, ki se nanašajo na krajevno zgodovino
1952				✓	✓		
1958				✓	✓		
1959				✓	✓		
1960				✓	✓		
1963a		✓	✓	✓	✓	✓	✓
1963b				✓	✓	✓	✓
1969				✓	✓	✓	
1971		✓	✓	✓	✓	✓	✓
1973				✓	✓	✓	✓
1974		✓	✓	✓	✓	✓	✓
1976				✓	✓	✓	✓
1978				✓	✓	✓	
1986				✓	✓	✓	✓
1990a				✓	✓	✓	✓
1990b				✓	✓	✓	✓
1993		✓		✓	✓	✓	✓
1994		✓	✓	✓	✓	✓	✓
1995		✓		✓	✓	✓	✓
1997		✓		✓	✓	✓	
1998				✓	✓	✓	
2000a		✓		✓	✓	✓	✓
2000b		✓		✓	✓	✓	✓
2001		✓	✓	✓	✓	✓	✓
2002				✓	✓	✓	

Učbeniki za zgodovino		Pisno gradivo		Slikovno gradivo		Naloge	
Leto izdaje	Vključenost lokalne zgodovine	Navzočnost	Pisno gradivo, ki se nanaša na slovenske kraje	Navzočnost	Slikovno gradivo, ki se nanaša na slovenske kraje	Navzočnost	Naloge, ki se nanašajo na krajevno zgodovino
2003		✓		✓	✓	✓	
2004a	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2004b	✓	✓		✓	✓	✓	✓
2005a		✓		✓	✓	✓	
2005b		✓		✓	✓	✓	

2. Preglednica prisotnosti elementov v srednješolskih učbenikih za zgodovino

Učbeniki za zgodovino		Pisno gradivo		Slikovno gradivo		Naloge	
Leto izdaje	Vključenost lokalne zgodovine	Navzočnost	Pisno gradivo, ki se nanaša na slovenske kraje	Navzočnost	Slikovno gradivo, ki se nanaša na slovenske kraje	Navzočnost	Naloge, ki se nanašajo na krajevno zgodovino
1946							
1947a							
1947b							
1947c							
1948a							
1948b							
1948c		✓		✓			
1948č							
1949a		✓					
1949b		✓		✓	✓		
1950a							
1950b							
1951							
1952				✓	✓		
1953				✓	✓		
1954				✓	✓		
1956a				✓	✓		
1956b				✓	✓		
1957				✓	✓		
1962				✓	✓		
1964				✓	✓		
1965				✓		✓	
1967				✓	✓		
1968		✓		✓		✓	

Učbeniki za zgodovino		Pisno gradivo		Slikovno gradivo		Naloge	
Leto izdaje	Vključenost lokalne zgodovine	Navzočnost	Pisno gradivo, ki se nanaša na slovenske kraje	Navzočnost	Slikovno gradivo, ki se nanaša na slovenske kraje	Navzočnost	Naloge, ki se nanašajo na krajevno zgodovino
1969				✓	✓	✓	✓
1970							
1971				✓	✓	✓	
1975							
1976a				✓	✓	✓	
1976b							
1978a		✓		✓		✓	
1978b						✓	✓
1978c							
1979				✓		✓	✓
1980		✓		✓	✓	✓	
1981				✓	✓	✓	✓
1982				✓	✓	✓	✓
1983				✓	✓	✓	✓
1984		✓		✓	✓	✓	✓
1986				✓	✓	✓	✓
1989				✓	✓	✓	✓
1990				✓	✓	✓	✓
1991				✓	✓	✓	✓
1992a				✓	✓	✓	✓
1992b		✓		✓	✓	✓	✓
1995		✓		✓	✓	✓	
1996		✓		✓	✓	✓	✓
1997		✓		✓	✓	✓	✓
1998				✓	✓	✓	✓
1999a		✓		✓	✓	✓	
1999b		✓		✓	✓	✓	✓
1999c		✓		✓	✓	✓	✓
1999č	✓	✓		✓	✓	✓	✓
2000		✓		✓	✓	✓	
2002a		✓		✓	✓	✓	✓
2002b		✓		✓	✓	✓	✓
2002c		✓		✓	✓	✓	
2005a		✓		✓	✓	✓	
2005b		✓		✓	✓	✓	✓

V teoretični zgodovinski raziskavi z naslovom **Krajevna zgodovina v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino 1945–2005** je bil glavni namen ugotoviti, kolikšna je bila vloga krajevne zgodovine v preteklosti pri predmetu zgodovina v slovenskih osnovnih in srednjih šolah, in sicer od leta 1945 do leta 2005. Predvidevali smo, da je bila vloga krajevne zgodovine večja po letu 1991 oz. po osamosvojitvi Slovenije zaradi večjega obsega slovenske zgodovine tako v učbenikih kot v učnih načrtih. Ravno tako smo želeli poudariti velik pomen poznavanja in razumevanja krajevne zgodovine (Demarin, Stradling, Štucin, Trškan, Zgonik, Weber) za državljsko vzgojo in kulturo, saj ravno domači kraj oz. lokalna skupnost omogoča, da se mladi hitreje in dejavneje vključijo v življenje šole in domačega kraja. Tako pridobijo občutek pripadnosti kraju in s tem tudi življenjske spretnosti, potrebne za odgovorno javno življenje v katerem koli prostoru (Audigier, Justin, Sarđoč, Žalec).

V raziskavi smo uporabili deskriptivno in eksplikativno metodo pedagoško-zgodovinskega raziskovanja, ki smo ju dopolnili s tehniko analize vsebine oz. analize vseh dostopnih slovenskih učnih načrtov za vse predmete in učnih načrtov za zgodovino (skupaj 119 različnih učnih načrtov) ter slovenskih učbenikov za zgodovino (skupaj 88 učbenikov), ki so izšli od leta 1945 do leta 2005 za osnovne in srednje šole. Za analizo učnih načrtov smo izbrali naslednje elemente: učno vsebino, učne cilje in navodila; za učbenike pa učbeniško kazalo, slikovno in pisno gradivo ter naloge. Pri vseh elementih smo ugotavljali pogostost in navzočnost tistih elementov, ki so se nanašali na krajevno zgodovino.

V analizi učnih načrtov za vse predmete smo ugotovili, da so imeli učni načrti bistveno več navodil kot pa splošnih ciljev, nanašajočih se tudi na krajevno zgodovino. Splošnih ciljev, ki bi se

konkretno nanašali na krajevno zgodovino, skoraj ni, le v enem učnem načrtu za osnovne šole, kjer so učenci odkrivali vrednote in lepote svoje okolice, vsi ostali splošni cilji pa so se bolj navezovali na vključevanje mladih v domači kraj v času šolanja in po koncu izobraževanja. Navodila v osnovnošolskih učnih načrtih za vse predmete so bila raznovrstna, saj so se nanašala na vključevanje krajevne zgodovine v pouk, na šolske dejavnosti in izbirne ali prostovoljne dejavnosti v domačem kraju, ki so jih šole organizirale skupaj z drugimi krajevnimi institucijami, v srednješolskih učnih načrtih pa na obvezne izbirne vsebine in interesne dejavnosti.

Analiza učnih načrtov za zgodovino je pokazala, da učni načrti niso vključevali splošnih ciljev, ki bi se konkretno navezovali na krajevno zgodovino, ampak le širše cilje, ki so se nanašali na poznavanje vsakdanjega življenja in kulturne dediščine v različnih obdobjih. Ravno tako so se uvodni splošni učni cilji pogosto nanašali na državljanstvo vzgojo in kulturo (npr. ljubezen do domovine, spoštovanje in vrednotenje kulturne dediščine, razumevanje narodne zavesti in narodne identitete). Učna vsebina se je v učnih načrtih za zgodovino bolj nanašala na vsakdanje življenje ali življenje različnih ljudi ter na slovenske kraje v različnih obdobjih. Konkretno pa se učna vsebina nanaša na krajevno zgodovino le v učnih načrtih za poklicne srednje šole, ki vključujejo posebno temo z naslovom Lokalna zgodovina. Izpostaviti je treba učni načrt za poklicne srednje šole iz leta 2002, kjer so vsebine lokalne zgodovine vključene tudi med druge teme. Navodila v učnih načrtih za zgodovino so bila raznovrstna, saj so prikazovala pomembnost krajevne zgodovine za ilustracijo, razumevanje in pomnjenje zgodovinske učne vsebine, povezanost učne vsebine s poklici ter nadaljnjim razvojem in možnostmi zaposlovanja, pomembnost krožkov, obiskov muzejev in arheoloških najdb ter ogledov spomenikov pri razvijanju odnosa do kulturne dediščine.

Izpostaviti je potrebno navodila v učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole, ki svetujejo, da bi morali imeti učitelji povsod, kjer je mogoče, za izhodišče pouka tudi krajevno zgodovino.

V analizi učbenikov za zgodovino smo ugotovili, da več slovenske zgodovine vključujejo učbeniki, izšli po letu 1991, še posebej to velja za osnovnošolske učbenike. Omeniti je treba srednješolski učbenik za zgodovino iz leta 1999 založbe Mladinska knjiga, ki vključuje tudi poglavje o lokalni zgodovini. Pisnega gradiva, ki se nanaša na krajevno zgodovino, je zelo malo in to le v nekaterih osnovnošolskih učbenikih, bistveno več pa je slikovnega gradiva, ki se nanaša na glavne slovenske kraje, predvsem na Ljubljano. Učbeniških nalog, nanašajočih se na domači kraj, ni veliko. Najpogosteje pa se nanašajo na krajevne kulturnozgodovinske spomenike, družbeno, gospodarsko in kulturno zgodovino kraja.

Rezultati raziskave kažejo, da so sestavljavci učnih načrtov in pisci učbenikov krajevno zgodovino že poskušali vključiti v učne načrte (primer je srednješolski učni načrt iz leta 2002 za družboslovje: geografija, zgodovina in državljska vzgoja) ali učbenike (primer je srednješolski učbenik iz leta 1999 za zgodovino – družboslovje). Ta dva primera že predstavljata ustrezn način vključevanja krajevne zgodovine v pouk zgodovine v osnovnih ali srednjih šolah.

Čeprav smo pravilno predvidevali, da se je povečala vloga krajevne zgodovine po osamosvojitvi Slovenije, zlasti zato, ker se je obseg slovenske zgodovine tako v učnih načrtih kot v učbenikih za zgodovino povečal, s čimer so se povečale možnosti za vključevanje krajevne zgodovine (večje število slikovnega gradiva, navodila za vključevanje krajevne zgodovine v učni proces), pa je celotna teoretična zgodovinska raziskava o učnih

načrtih in učbenikih pokazala na manjšo vlogo krajevne zgodovine oz. na premajhno prisotnost krajevne zgodovine pri predmetu zgodovina v osnovnih in srednjih šolah od leta 1945 do leta 2005.

V prihodnosti bi bilo potrebno krajevni zgodovini in preučevanju domačega kraja nameniti bistveno več pozornosti. Krajevna zgodovina bi bila lahko sestavni del obveznih in izbirnih predmetov ter vseh dejavnosti v osnovnih in srednjih šolah; zlasti pa tistih, ki bi spodbujale raziskovanje krajevne zgodovine, sodelovanje z lokalnimi ustanovami (muzeji, arhivi), partnerstvo šol različnih krajev, krajevno izmenjavo učencev, dneve odprtih vrat s predstavitvijo vključenosti šol v kraju ipd. Poleg državne in evropske razsežnosti bi se morala na prvem mestu kazati lokalna oz. krajevna razsežnost. Državlјanska vzgoja oz. kultura naj bi se začela v domačem okolju, to je šolskem okolju in domačem kraju, potem pa bi se razširila na regionalno, evropsko in svetovno skupnost.

Teoretična raziskava je pomembna za nadaljnje preučevanje krajevne zgodovine in pouka zgodovine v osnovnih in srednjih šolah v preteklosti, saj je lahko zbrana bibliografija učnih načrtov in učbenikov predmet drugih pedagoško-zgodovinskih raziskav oz. osnova za nadaljnje raziskovanje šolske zgodovine.

The main aim of this theoretical historical research entitled **Local History in History Syllabuses and Textbooks from 1945 to 2005** was to determine the role of local history in the past through history subject lessons in Slovenian primary and secondary schools between 1945 and 2005. It was hypothesized that the role of local history grew after 1991 – after Slovenia gained its independence – for the amount of Slovenian history in Slovenian history syllabuses and textbooks increased after 1991. In addition to this, the knowledge and comprehension of local history for civic education and culture were emphasized (cf. Demarin, Stradling, Štucin, Trškan, Weber, Zgonik), as it was believed that the local town and local community respectively enable young people to integrate faster and engage more actively in the school life in their local environment. In doing so, young people develop a sense of affiliation to their local environment and their life and also toward the work competences necessary for responsible public life in the area (cf. Audigier, Justin, Sardoč, Žalec).

The study was based on descriptive and explicative methods of educational historical research and complemented by the content analysis technique, i.e. the analysis of all available Slovenian syllabuses for all subjects, the history syllabuses and Slovenian history textbooks for Slovenian primary and secondary schools published between 1945 and 2005. The sample comprised 119 different teaching syllabuses and 88 textbooks. With regard to the syllabuses, the content, the aims and the instructions were analysed; with regard to the textbooks, the contents page, the visual and written input and the tasks were studied. In order to determine the amount of local history in the syllabuses and textbooks, the frequency and the presence of these elements were carefully examined.

With respect to the syllabuses for all subjects, the analysis revealed that the teaching syllabuses incorporated considerably more instructions than overall aims related to local history. Overall aims which would explicitly refer to local history were practically non-existent. In only one primary school syllabus did the overall aims clearly and fully refer to local history, i.e. the students were to discover the values and beauties of their local environment. The majority of overall aims referred to the integration of young people in their local environment during and after their education. The instructions in primary school syllabuses for all subjects were varied. They related to the integration of local history in school lessons and/or to school activities, hometown elective or voluntary activities which were organized jointly with other local institutions, etc. In secondary school syllabuses the instructions were linked with compulsory elective topics and extra curricular activities.

With respect to the history syllabuses, the analysis revealed that they did not include overall aims explicitly relating to local history. Only broader aims with regard to the knowledge of everyday life and cultural heritage in various periods were stated. In the same manner the introductory overall aims often referred to civic education and culture (e.g. to cherish the native country, to appreciate and respect the cultural heritage, to develop and comprehend a sense of national awareness, national pride and identity). The teaching content referred to everyday life, the life of various people or Slovenian towns and cities in different periods. More explicit content with regard to local history was found in history syllabuses for secondary vocational schools. These syllabuses included a special topic entitled Local History. The 2002 syllabus for secondary vocational schools should be particularly emphasized for the topics with regard to local history were also incorporated into other syllabus topics. The instructions in the history syllabuses were diverse. They described the importance

of local history in helping to illustrate, understand and remember the history content, the link of the content with vocations, further development and employment prospects and the importance of extra curricular activities, museum and monument visits and archaeological finds for developing an appreciation of national heritage. The instructions advising teachers to take local history as the starting point for teaching whenever it is possible should be particularly emphasized. However, they only appeared in syllabuses for secondary vocational schools.

With respect to the history textbooks, the analysis revealed that a greater amount of Slovenian history is present in the textbooks published after 1991 in comparison to the years before that. This is particularly the case for primary school textbooks. It should also be noted that a 1999 secondary school history textbook (published by Mladinska knjiga) included a special chapter on local history. Written material explicitly related to local history can hardly be found. Nevertheless, visual material (predominantly related to the largest Slovenian cities and towns and the capital) is fairly extensive. Tasks related to one's hometown are rare. The majority of tasks refer to local cultural and historical monuments and the social, economic and cultural history of the town or city.

The results of the research show that the authors of the syllabuses and textbooks tried to incorporate local history in the syllabuses (e.g. the 2002 secondary school syllabus for social sciences: geography, history, and civic education) and textbooks (e.g. the 1999 secondary school history textbook). These two examples represent a suitable method of how to include local history in the history lessons of primary or secondary schools.

Although it was hypothesized that the role of local history after Slovenia's independence grew – as the amount of Slovenian history in the syllabuses increased and thus enabled local history to become part of them – the results of the research indicate that the

role of local history is minor. It can be noted that between 1945 and 2005 the syllabuses and textbooks did not incorporate local history in primary and secondary history lessons to the extent desired and/or needed.

In the future, more attention should be focused on local history and the study of one's hometown and local environment. Local history could become part of compulsory and elective subjects and all activities in primary and secondary schools. Closer attention could be given to those activities which encourage local history research, e.g. cooperation with local institutions (e.g. museums, archives), towns or cities school partnerships, local student exchanges, open door days emphasizing the integration of schools and their local communities, etc. Next to the national and European dimensions the local and town or city dimensions must be the first to be stressed. Civic education and culture must begin with one's local environment, i.e. his/her local school environment and hometown, and then extend to the regional, national, European and world levels.

This theoretical research is important for further studies with regard to local history and history teaching in primary and secondary schools. The collected bibliography of the syllabuses and textbooks can serve as a basis for other educational historical research and research studies of the teaching of history.

Domači kraj:

Spoznaj svoj kraj in spoznal boš sebe in druge.